

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔
ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

PUBLIC OPINIONS TOWARDS THE COMMUNITY DEVELOPMENT
IN ACCORDANCE WITH BRAHMAVIHARA IV
OF TALINGCHAN OFFICE, BANGKOK

พระครูปลัดชัยวัฒน์ สภาหิโต (พรหมวงศ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔
ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย

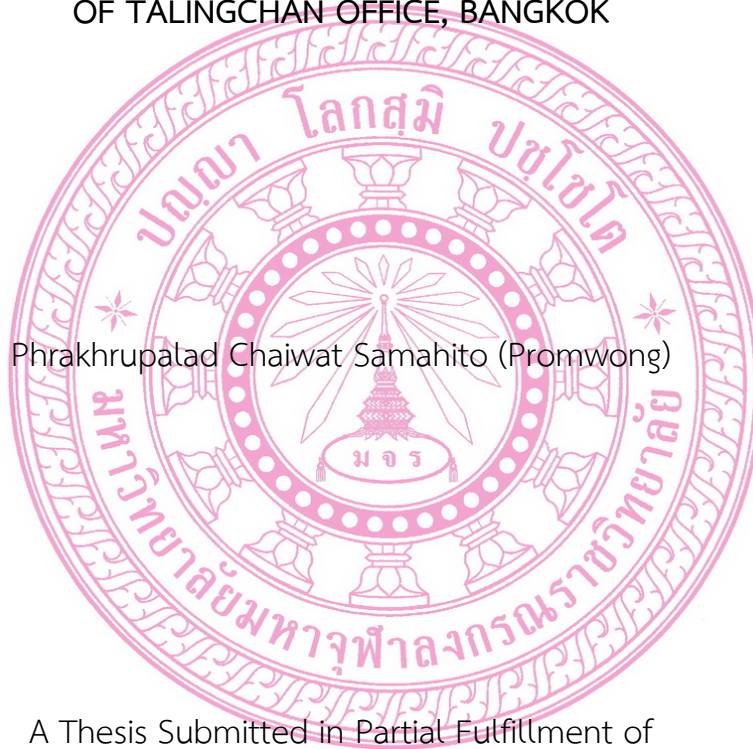
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

PUBLIC OPINIONS TOWARDS THE COMMUNITY DEVELOPMENT
IN ACCORDANCE WITH BRAHMAVIHARA IV
OF TALINGCHAN OFFICE, BANGKOK

Phrakhrupalad Chaiwat Samahito (Promwong)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Social Development)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขต
คลองสาน กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระครูปริมาณารักษ์ รศ.ดร.)

กรรมการ

(ร.ศ.นงลักษณ์ วัฒนสิงห์)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร. บัว พลรัมย์)

กรรมการ

(อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูปลัดชัยวัฒน์ สมชาติ)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน
กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย : พระครูปลัดชัยวัฒน์ สมาหิโต (พรหมวงศ์)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ ป.ธ.๕, พธ.บ., M.S.W., Ph.D. (Social Work)

: ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ป.ธ.๗, พธ.บ., M.A., Ph.D. (Sociology)

วันสำเร็จการศึกษา : ๔ มีนาคม ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของประชาชน ๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบผสม โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่ไปขอรับการใช้บริการจากสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำนวน ๓๖๐ คน จากจำนวนผู้รับบริการทั้งหมด ๕,๐๐๐ คนในรอบ ๓ เดือน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (R.V.Krejcie & Morgan) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากร คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร คือ ค่าความถี่ (Frequencies) ร้อยละค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และทดสอบสมมติฐานโดยใช้เพื่อบรรยายข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล การทดสอบค่าที (t-test) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑) การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ประชาชนมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๔๗$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับ คือ ด้านกรุณา ($\bar{X} = ๓.๓๔$) ด้านอุเบกขา ($\bar{X} = ๓.๓๔$) ด้านมุทิตา ($\bar{X} = ๓.๕๘$) และด้านเมตตา ($\bar{X} = ๓.๖๐$)

๒) ระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่าประชาชนที่มีอายุ สถานภาพ การศึกษาและรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนประชาชนที่มีเพศและอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน

๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่าควรส่งเสริมการเรียนรู้ โดยมีการจัดอบรมให้กับผู้ปฏิบัติงานในด้านต่างๆ และปลูกฝังหลักคุณธรรมทำให้เจ้าหน้าที่มีความเสียสละในการปฏิบัติหน้าที่ ควรใช้หลักเหตุผลและใช้หลักฐานทางข้อมูลเป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ควรมีการแผนการดำเนินการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนมีแผนการก่อนหลัง และฉุกเฉิน ควรมีการให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงานด้านการพัฒนาชุมชน ควรมีการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงานเพื่อที่จะได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่และประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี จัดให้มีการอบรมธรรมะ และสร้างเสริมความสามัคคีรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้ถูกกับความรู้ความสามารถเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ดี สนับสนุนการศึกษาดูงานทั้งในและนอกสถานที่ เพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน สร้างความเป็นผู้นำในตนเองและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มโดยแสดงน้ำใจต่อกัน สร้างความสามัคคีโดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคี เพื่อยึดหลักการพัฒนาชุมชนอย่างทั่วถึง ควรให้ความยุติธรรมในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนแก่เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตและประชาชนในพื้นที่ทุกคนอย่างเท่าเทียม

Thesis Title : Public Opinions towards the Community Development in accordance with Brahmavihara IV of Talingchan Office, Bangkok

Researcher : Phrakhrupalad Chaiwat Samahito (Promwong)

Degree : Master of Arts (Social Development)

Thesis Supervisory Committee:

Phramaha Som Kalyano Pali V, B.A., M.S.W., Ph.D.(Social Work)

Asst.Prof.Dr.Konit Srithong Pali VII, B.A., M.A., Ph.D.(Sociology)

Date of Graduation : 4 March 2014

ABSTRACT

The present study aimed at i) to study the public opinion towards the community development in accordance with Brahmavihara IV of Talingchan Office, Bangkok; ii) to compare the public opinion towards the community development in accordance with Brahmavihara IV of Talingchan Office, Bangkok, classified by personal factors; and iii) to study the problems and suggestions the community development in accordance with Brahmavihara IV of Talingchan Office, Bangkok.

The mixed research was employed in this study. The sample used in this study consisted of 360 out of 5,000 people who came to get services during 3 months in Talingchan Office, Bangkok, drawn by random sampling technique. The tools used for data collection were questionnaire and interview schedule. The gathered data were analyzed by using statistical techniques such as frequencies, percentage, mean and standard deviation. To test the hypotheses, t-test and F-Test (One Way Analysis of Variance) were employed. A mean difference of the pair was conducted by a Least Significant Different (LSD). For data collected from in-depth interview was analyzed by content analysis technique.

The findings of this study are concluded as follows :

1. The overall opinions of respondents relating to the public opinion towards the community development in accordance with Brahmavihara IV of Talingchan Office, Bangkok, were found at the most level. When considered into each aspect, it was noticed at the most levels in all aspects ranging from the most and least in terms of mean score: Karuna ($\bar{X} = 3.34$), Upekkha ($\bar{X} = 3.34$) Mudita ($\bar{X} = 3.58$) and Metta ($\bar{X} = 3.60$).

2. To compare opinions of people relating to the community development in accordance with Brahmavihara IV of Talingchan Office, Bangkok, classified by personal factors, it was found that age, status, level of education and monthly income have significant differences at 0.05 level of confidence, thus accepting formulated hypotheses, whereas sex and occupation were found no significant differences, therefore rejecting set hypothesis.

3. Recommendations for improvement community development in accordance with Brahmavihara IV of Talingchan Office, Bangkok, revealed that there should encourage and support the learning process by organizing training for personnel in various fields and inculcating the virtues to personnel in order to make them sacrifice to serve people, there should use the reasons and information documents as the main source for working and solve the conflict, there should be clear community development plans both in long and short terms, there should help each other in working for community development, there should create harmony among personnel and people in community, there should support the human resources in consistent with knowledge and competencies, there should be study tour in both Thailand and overseas in order to develop personnel's capabilities for community development, fairness and justice should be prevalent among personnel of District Office and people in the area.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เพราะได้รับการอนุเคราะห์จากคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วยพระครูปริมาณารักษ์, รศ.ดร. ประธานกรรมการสอบ และอาจารย์ ดร.บัว พลรัมย์ และรศ.นงลักษณ์ วัฒนสิงห์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง ๒ ท่าน คือ อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ,ดร. และผศ.ดร.โกนิฐฐ์ ศรีทอง ที่ได้อนุเคราะห์และช่วยเหลือในวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ผู้วิจัยซาบซึ้งในความเมตตากรุณาของทุกท่านที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงขอกราบขอบพระคุณและอนุโมทนาขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ทุกท่านได้สละเวลาให้ความดูแล เอาใจใส่ ให้คำแนะนำ คำปรึกษา ชี้แนะ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีโดยตลอด เพื่อให้วิทยานิพนธ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณและอนุโมทนาขอบคุณ พระมหาอำนาจ อัสการี,ดร. พระครูปลัดสุรัสวสีริบุญโญ,ดร. ผศ.ดร.สุทธิพงศ์ ศรีวิชัย รศ.นงลักษณ์ วัฒนสิงห์ และผศ.ดร.ชัยยันต์ ชีโนกุล ที่ได้เมตตาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้

ขอเจริญพรขอบคุณผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ที่ให้ความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอเจริญพรขอบคุณประชาชนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ช่วยตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

คุณประโยชน์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาพระรัตนตรัย พระคุณของบิดา มารดา พระอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดถึงผู้มีอุปการคุณต่อผู้วิจัยทุกท่าน ที่มีส่วนในความสำเร็จครั้งนี้

พระครูปลัดชัยวัฒน์ สมาหิโต (พรหมวงศ์)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๖)
สารบัญ	(๗)
สารบัญตาราง	(๑๐)
สารบัญแผนภูมิ	(๑๔)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๕)

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความคิดเห็น	๘
๒.๑.๑ ความหมายของความคิดเห็น	๘
๒.๑.๒ ปัจจัยของความคิดเห็น	๑๔
๒.๑.๓ ลักษณะของความคิดเห็น	๑๘
๒.๑.๔ การวัดความคิดเห็น	๑๙
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	๒๒
๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนาชุมชน	๒๒
๒.๒.๒ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน	๒๗
๒.๒.๓ ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน	๒๘
๒.๒.๔ หลักการพัฒนาชุมชน	๔๖
๒.๒.๕ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน	๕๑

๒.๒.๖ องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน	๕๒
๒.๒.๗ วิธีการพัฒนาชุมชน	๕๓
๒.๒.๘ ความเป็นมาของการพัฒนาชุมชน	๕๕
๒.๒.๙ แนวความคิดของการพัฒนาชุมชน	๕๘
๒.๒.๑๐ หลักการปฏิบัติในการพัฒนาชุมชน	๕๙
๒.๒.๑๑ บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน	๖๕
๒.๒.๑๒ กระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน	๖๗
๒.๒.๑๓ อุดมการณ์ คุณธรรม จริยธรรมของนักพัฒนา	๖๘
๒.๒.๑๔ แนวคิดที่เกี่ยวกับชุมชน	๗๐
๒.๒.๑๕ ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน	๘๓
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔	๘๕
๒.๓.๑ ความหมายของพรหมวิหาร ๔	๘๕
๒.๓.๒ ความเป็นมาของพรหมวิหาร ๔	๙๒
๒.๓.๓ ความสำคัญของพรหมวิหาร ๔	๙๕
๒.๓.๔ องค์ประกอบของพรหมวิหาร ๔	๑๐๑
๒.๓.๕ การนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้	๑๐๘
๒.๔ ข้อมูลทั่วไปของสำนักงานเขตตลิ่งชัน	๑๑๘
๒.๔.๑ ประวัติความเป็นมา	๑๑๘
๒.๔.๒ สภาพทางภูมิศาสตร์	๑๑๘
๒.๔.๓ การบริหารงานของสำนักงานเขตตลิ่งชัน	๑๑๙
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๓๕
๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็น	๑๓๕
๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	๑๓๗
๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักพรหมวิหาร ๔	๑๓๙
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๔๑

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๔๓
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๔๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๔๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๔๗

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๔๘
--	-----

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๕๐
๔.๒ ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	๑๕๓
๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานต่อความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	๑๕๙
๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	๑๘๓
๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์บุคคลเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	๑๘๕
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ที่ได้จากการวิจัย	๑๘๗

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๙๐
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๙๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๙๕
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๙๕
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๑๙๕
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๑๙๖

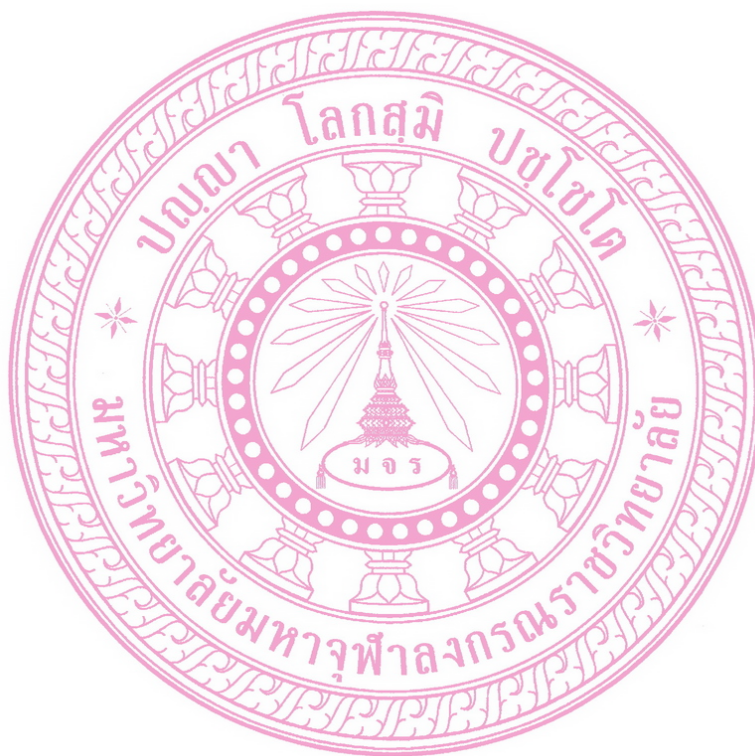
บรรณานุกรม	๑๙๘
------------	-----

ภาคผนวก	๑๗๑
---------	-----

ผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๒๐๗
ผนวก ข ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ	๒๑๕
ผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม	๒๑๙
ผนวก ง ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Try out)	๒๒๑
ผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๒๒๓

ผนวก ฉ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๒๒๕
ผนวก ช หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เชิงลึก	๒๓๓
ผนวก ซ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๒๔๑

ประวัติผู้วิจัย	๒๔๕
-----------------	-----

สารบัญตาราง

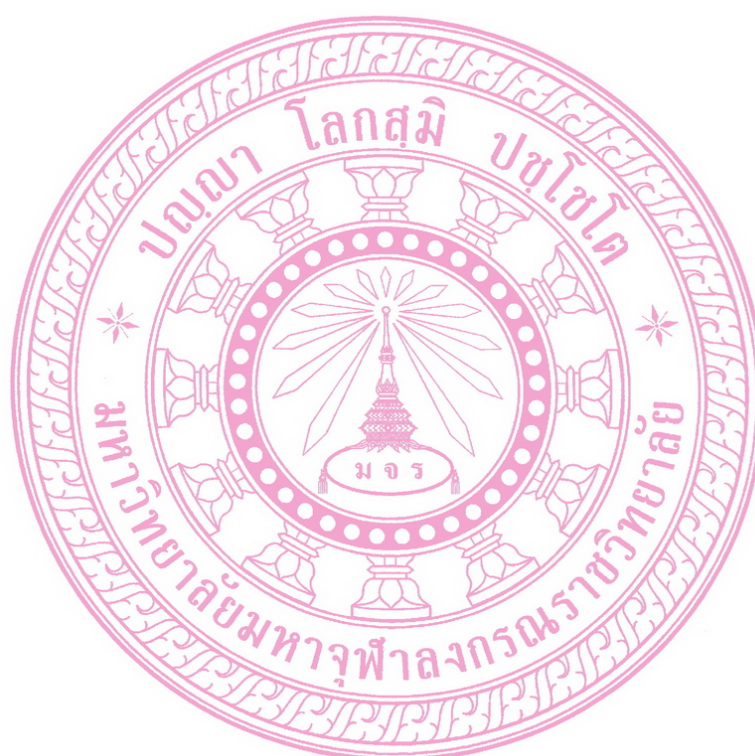
ตารางที่	หน้า
๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่มาขอรับบริการ จากสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	๑๔๔
๔.๑ แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๕๑
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	๑๕๓
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	๑๕๕
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	๑๕๖
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	๑๕๗
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	๑๕๘
๔.๗ ผลการเปรียบเทียบความความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ	๑๕๙
๔.๘ ผลการเปรียบเทียบความความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ	๑๖๐
๔.๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความคิดเห็นของประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม	๑๖๒
๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความคิดเห็นของประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน	

กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ ด้านเมตตา	๑๖๓
๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความคิดเห็นของประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ ด้านกรุณา	๑๖๔
๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความคิดเห็นของประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ ด้านมุทิตา	๑๖๕
๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความคิดเห็นของประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ ด้านอุเบกขา	๑๖๖
๔.๑๔ ผลการเปรียบเทียบความความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามสถานภาพ	๑๖๗
๔.๑๕ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน จำแนกตามการศึกษา	๑๖๘
๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม	๑๗๐
๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านเมตตา	๑๗๑
๔.๑๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านกรุณา	๑๗๒
๔.๑๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านมุทิตา	๑๗๓
๔.๒๐ การเปรียบเทียบความความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	

จำแนกตามอาชีพ	๑๗๔
๔.๒๑ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้	๑๗๕
๔.๒๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายการพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ โดยภาพรวม	๑๗๖
๔.๒๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายการพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ ด้านเมตตา	๑๗๗
๔.๒๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายการพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ ด้านกรุณา	๑๗๘
๔.๒๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายการพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ ด้านมุทิตา	๑๗๙
๔.๒๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายการพัฒนาชุมชน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ ด้านอุเบกขา	๑๘๐
๔.๒๗ ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๖	๑๘๑
๔.๒๘ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านเมตตา	๑๘๒
๔.๒๙ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านกรุณา	๑๘๓
๔.๓๐ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านมุทิตา	๑๘๔

๔.๓๑ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔
ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านอุเบกขา

๑๘๔

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๒.๑ กระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งสนับสนุนให้มีการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจ	๔๐
๒.๒ กระบวนการพัฒนาชุมชนซึ่งสนับสนุนให้มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างควบคู่และสมดุลกัน	๔๑
๒.๓ วัฏจักรแห่งความยากจน	๘๔
๒.๔ แสดงแผนผังสายการบังคับบัญชาสำนักงานเขตตลิ่งชัน	๑๒๙
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๔๒
๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๘๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา / เล่ม / ชื่อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ภาษาไทย เล่ม ๔ ชื่อ ๓๒ หน้า ๔๐

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภคคอรรรถถา	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรคคอรรรถถา	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรคคอรรรถถา (ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรคคอรรรถถา (ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิ่นณาสก์ (ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สญฺตตนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิบาตชาดกคอรรรถถา(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาตคอรรรถถา (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.อ.	(ไทย)	=	อภิธัมมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
-----------	-------	---	-------------	---------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์รวมเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ ๙ ล้านคน ครอบคลุมพื้นที่ ๑,๕๖๘.๗๓๗ ตารางกิโลเมตร สังคมของกรุงเทพมหานครเป็นแหล่งรวมของปัญหาที่สลับซับซ้อนต่างจากสภาพทั่วไปของจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทย มีลักษณะการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบมหานคร (METROPOLITAN) ซึ่งเป็นรูปแบบขนาดใหญ่มีภารกิจสำคัญ คือ การให้บริการที่สะดวกรวดเร็ว ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครมีสำนักงานเขตแบ่งเป็น ๕๐ เขต มีการจัดโครงสร้างของแต่ละสำนักงานเขตเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน โดยแบ่งกิจกรรมการให้บริการ เป็น ๒ ส่วน ได้แก่ งานที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภคและการบริการเฉพาะกิจ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๖ ให้กรุงเทพมหานครมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นมีระเบียบบริหารตามพระราชบัญญัตินี้ และในมาตรา ๗ ที่ว่าให้แบ่งพื้นที่การบริหารงานกรุงเทพมหานครออกเป็นเขต และแขวง จากโครงสร้างการบริหารงานในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้สำนักงานเขตเป็นหน่วยงานปฏิบัติการของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนโดยตรงและมุ่งหวังให้เกิดความพึงพอใจแก่ประชาชนให้มากที่สุด จะเห็นว่าสำนักงานเขตมีหน้าที่และรับผิดชอบครอบคลุมกว้างขวาง โดยพิจารณาจากการแบ่งส่วนราชการออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนราชการที่เป็นงานหลัก หรืองานประจำ เช่น งานทะเบียน งานปกครอง งานสิ่งแวดล้อม และสุขาภิบาล งานรายได้ งานรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ งานโยธา และงานเทศกิจ เป็นต้น โดยที่ข้าราชการและเจ้าหน้าที่กรุงเทพเป็นผู้ปฏิบัติงาน ส่วนราชการที่เป็นงานฝากได้แก่ งานที่ส่วนราชการส่วนกลางส่งเจ้าหน้าที่ไปประจำ และปฏิบัติงานที่สำนักงานเขต เพื่อ

ให้บริการประชาชนเช่นกัน แต่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานมิได้สังกัดกรุงเทพมหานคร เช่น งานสถิติ งานสรรพากรและงานแรงงาน เป็นต้น^๑

สำนักงานเขตแต่ละเขตจึงเป็นหน่วยงานหลักของกรุงเทพมหานคร ในการให้บริการประชาชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในการปัจจุบันการให้บริการประชาชนยังมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน ข้าราชการทำงานในลักษณะเจ้าขุนมูลนาย ที่ไม่ได้โอนานาทร้อนใจกับความเดือดร้อนของประชาชน ขาดความรับผิดชอบ ถึงแม้สำนักงานเขตหลายๆ แห่งจะมีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบการให้บริการประชาชนอย่างสม่ำเสมอ และการได้มีการนำนโยบายด้านบริการในแต่ละฝ่ายของสำนักงานเขตมารวมไว้สถานที่เดียวกันในรูปแบบของศูนย์บริการแบบจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) เมื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการประชาชน ให้สะดวกรวดเร็ว เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการที่ดีที่สุดเขตตลิ่งชัน เป็น ๑ ใน ๕๐ เขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่รอบนอกทางตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเรียกว่า “ฝั่งธนบุรี” ปัจจุบันจัดอยู่ในกลุ่มเขตกรุงเทพมหานครเหนือ สภาพโดยทั่วไปเป็นเขตอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมผสมผสานแหล่งที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย แต่ปัจจุบัน พื้นที่เกษตรกรรมกำลังจะลดลงไปมากจากการสร้างพื้นที่อยู่อาศัย และการสร้างพื้นที่คมนาคมเป็นอย่างมากที่ตั้งและอาณาเขตของเขตตลิ่งชันตั้งอยู่ทางทิศเหนือของฝั่งธนบุรี และมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่การปกครองข้างเคียง เรียงตามเข็มนาฬิกา ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอบางกรวย(จังหวัดนนทบุรี) มีแนวกึ่งกลางคลองมหาสวัสดิ์เป็นเส้นแบ่งเขต ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอบางกรวย (จังหวัดนนทบุรี) เขตบางพลัด และเขตบางกอกน้อย มีคลองบางกอกน้อยและคลองชักพระเป็นเส้นแบ่งเขตทิศใต้ ติดต่อกับเขตภาษีเจริญและเขตบางแค มีคลองบางเชือกหนังเป็นเส้นแบ่งเขตทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตทวีวัฒนา มีถนนกาญจนาภิเษกเป็นเส้นแบ่งเขตซึ่งเดิมเขตตลิ่งชันเดิมเป็นอำเภอเก่าแก่อยู่นในพื้นที่การปกครองของจังหวัดธนบุรีมีชื่อว่า อำเภอตลิ่งชัน ตั้งที่ว่าการอยู่บริเวณคลองบางกอกน้อย ตำบลบางบำหรุ ท้องที่อำเภอบางกอกน้อย ต่อมาได้ย้ายไปตั้งที่ปากคลองวัดไก่เตี้ย ริมคลองบางกอกน้อย และในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมายังตั้งอยู่ที่ริมทางรถไฟสายใต้ ตำบลคลองชักพระตำบลคลองชักพระเป็นตำบลเดียวของอำเภอตลิ่งชันที่อยู่ในเขตเทศบาลนครธนบุรี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๙) แต่เนื่องจากอำเภอตลิ่งชันมีอาณาเขตกว้างขวางและมีประชากรเพิ่มขึ้น กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศจัดตั้งตำบลทวีวัฒนาแยกจากตำบลศาลา

^๑ สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.bangkok.go.th/talingchan>. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๖).

ธรรมสพธิในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ จัดตั้งสุขาภิบาลตลิ่งชันครอบคลุมพื้นที่ตำบลตลิ่งชันในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ รวมทั้งตั้งตำบลบางพรหมขึ้นโดยแยกพื้นที่จากตำบลบางเชือกหนังในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ และตั้งตำบลฉิมพลีแยกพื้นที่จากตำบลตลิ่งชันในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ อำเภอตลิ่งชันจึงแบ่งการปกครองออกเป็น ๘ ตำบล และประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๒ แห่งภายหลังได้มีการยุบรวมจังหวัดธนบุรีและจังหวัดพระนคร เปลี่ยนฐานะเป็นนครหลวงกรุงเทพธนบุรีและต่อมาเปลี่ยนเป็นกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้ยุบการปกครองท้องถิ่นแบบสุขาภิบาลและเทศบาล รวมทั้งได้เปลี่ยนการเรียกตำบลและอำเภอใหม่ อำเภอตลิ่งชันจึงได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็น เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ส่วนตำบลต่าง ๆ ก็เปลี่ยนฐานะเป็นแขวงตามไปด้วย จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ พื้นที่เขตทางด้านตะวันตกของถนนกาญจนาภิเษกได้ถูกแบ่งและจัดตั้งเป็นเขตใหม่ คือเขตทวีวัฒนา ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ของเขตก็ยังคงเป็นพื้นที่เกษตร ได้แก่ สวนผัก สวนผลไม้ แต่ก็เริ่มที่จะมีการสร้างบ้านจัดสรรเข้ามาด้วย^๒

การพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของคนในยุคปัจจุบัน และทวีความสำคัญมากขึ้นโดยลำดับ โดยเฉพาะในสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากการอนุมัติให้จัดตั้งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ขึ้นตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕^๓ จากหมวดธรรมเกี่ยวกับสังคมซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้รวบรวมไว้ในธรรมานุชีวิตหมวดคนกับสังคมนี้ ท่านได้กล่าวถึง พรหมวิหาร ๔ ว่า คือ ธรรมของคนมีคุณแก่สังคม (สมาชิกที่ดีของสังคม)^๔ พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมที่มีความสำคัญและน่าสนใจ นอกจากนี้พรหมวิหาร ๔ ยังเป็นหมวดธรรมซึ่งรู้จักกันแพร่หลายในสังคมว่า คือธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม ๔ ประการ ได้แก่เมตตา คือ ความรัก กรุณา คือ ความสงสาร มุทิตา คือ ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข อุเบกขา คือ ความวางเฉยมีใจเป็นกลาง ในขณะที่พุทธศาสนิกชนบางส่วน ยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหมวดธรรมดังกล่าวอีกหลายประการ เช่น ไม่เข้าใจว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมประจำใจเป็นคุณภาพจิตหรืออยู่ในระดับความคิด เนื่องในสัมมาสังกัปปะ การฝึกอบรมพรหมวิหาร ๔ จึงรวมอยู่ในหมวดสมาธิหรืออธิจิตสิกขา ถ้าจะใช้พรหมวิหาร ๔ เช่น เมตตากับการแสดงออกภายนอก ก็ต้องเอาเมตตาอันไปประกอบการกระทำ คือ

^๒เขตตลิ่งชัน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki>. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๖).

^๓กระทรวงการพัฒนาชุมชนและความมั่นคงของมนุษย์, (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.m-society.go.th>. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๖).

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมานุชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐.

กายกรรมประกอบด้วยเมตตา วชิกรรมประกอบด้วยเมตตา เป็นต้น เพราะว่าลำพังเมตตาก็ยังไม่เป็น การกระทำขั้นปฏิบัติการทางสังคมโดยตัวของมันเอง^๕

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ โดยสำรวจความคิดเห็นของประชาชน ในพื้นที่สำนักงานเขตตลิ่งชันว่ามีความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ มากน้อยเพียงใด และศึกษาวิธีการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ มาช่วยพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งเป็นการปลูกฝังคุณธรรมในการพัฒนาชุมชนให้กับผู้บริหารและข้าราชการ ลูกจ้าง และประชาชน ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน อันเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของประชาชน

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำนวน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) เมตตา ๒) กรุณา ๓) มุทิตา ๔) อุเบกขา

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาวิจัยเรื่องความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ดังนั้นจะเก็บข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากพื้นที่การวิจัย

^๕พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕๖.

และข้อมูลทางราชการจากสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยมีประชากรทั้งหมด ๑๐๖,๖๒๑ คน^๖

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษา ค้นคว้าและวิจัย เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๕๖ ถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๖ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาการวิจัย

๑.๔.๑ การพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของประชาชน อยู่ในระดับใด

๑.๔.๒ ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร เป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

^๖สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.bangkok.go.th/talingchan>. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๖).

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกถึงความรู้สึกซึ่งเป็นวิจารณ์ญาณของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ตามหลักพรหมวิหาร ๔

การพัฒนาชุมชน หมายถึง การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประชาชนให้ดีขึ้น

พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ หลักธรรมนี้ ได้แก่

๑. เมตตา ความจริงใจ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ดูได้จากสีหน้าที่บ่งบอก คือ ยิ้มแย้มแจ่มใสและดูจากการกระทำที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีดียิ่งๆ ขึ้นไป

๒. กรุณา ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก ยามเห็นผู้อื่นมีความลำบากก็ทนอยู่ไม่ได้ ต้องแสดงออกมาด้วยการเข้าช่วยเหลือเจือจุน ด้วยความเต็มใจเสมอ ในทำนองสุขที่สุดด้วยนั้นเทียว

๓. มุทิตา ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จสมหวังของผู้อื่น ไม่แสดงความอิจฉาริษยาด้วยการทอดถอนเห็นคนที่เขาดีกว่าตัวไม่ได้ ดูได้จากการไปแสดงไมตรีจิตต่อบุคคลอื่นหรือชื่นชมต่อความสำเร็จของผู้อื่นโดยไม่ต้องบังคับใจ

๔. อุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อไม่อาจจะช่วยเหลือเขาได้ไม่ทับถมซ้ำเติมและเมื่อผู้อื่นผิดพลาดหรือได้รับความวิบัติ ไม่แสดงอาการสมน้ำหน้าเมื่อเขาพลาดเป็นต้น

สำนักงานเขตตลิ่งชัน หมายถึง สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีหน้าที่ให้บริการประชาชนตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกรุงเทพมหานคร

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของประชาชน

๑.๗.๒ ทำให้ทราบระดับความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๑.๗.๔ สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครสามารถนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ได้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความคิดเห็น
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- ๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔
- ๒.๔ ข้อมูลทั่วไปของสำนักงานเขตตลิ่งชัน
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็น
 - ๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
 - ๒.๕.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความคิดเห็น

ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่างๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนี้อาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยมที่ได้แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการแสดงออกนี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ก่อนที่จะมีการตัดสินใจแสดงออกมา ซึ่งแต่ละคนอาจจะมีคนเห็นเหมือนกันหรือต่างกันได้ ซึ่งผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารแนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น ทั้งจากนักวิชาการไทยและต่างประเทศ ได้ให้แนวความคิดไว้ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของความคิดเห็น

ความคิดเห็นมีความหมายแตกต่างกันไป ซึ่งความคิดเห็นของคนมีหลายระดับอย่างผิวเผิน หรืออย่างลึกซึ้ง สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคตินั้น เป็นความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวเป็น

เวลานาน เป็นความคิดทั่ว ๆ ไปไม่เฉพาะอย่าง ซึ่งมีประจำตัวของบุคคลทุกคน ที่นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของความคิดเห็นไว้ ดังนี้

จำลอง เงินดี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ความคิดเห็นนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกของทัศนคติก็ได้ สังเกตและวัดได้จากคนแต่มีส่วนที่แตกต่างไปจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้นเจ้าตัวอาจจะตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ได้^๑

บุญเรียง ขจรศิลป์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเขามีความเชื่อหรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้น การวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้^๒

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจาร์ณญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกทั่วไป เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ^๓

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง เป็นข้อพิจารณาเห็นว่าเป็นจริงจากการใช้ปัญญาและความคิดประกอบ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้เสมอไปก็ตาม^๔

สุชา จันทรเฒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเช่นเดียวกับทัศนคติ ซึ่งกล่าวโดยทั่วไปคนเราจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป และความคิดเห็นก็เป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ^๕

^๑จำลอง เงินดี, เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^๒บุญเรียง ขจรศิลป์, วิธีวิจัยการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิชญาพรินติ้ง, ๒๕๓๔), หน้า ๗๘.

^๓ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^๔ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมสังคัมวิทยาสังคม-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๖.

^๕สุชา จันทรเฒ, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

พจนานุกรมมติชน^๖ ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ทศนคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีความสอดคล้องกับพจนานุกรมไทยฉบับทันสมัยและสมบูรณ์ กล่าวไว้ว่า

ฝ่ายวิชาการภาษาไทย^๗ ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ทศนคติที่มีเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่นมีความคิดเห็นตรงข้ามกับคนอื่น

จิตินันท์ เดชะคุปต์^๘ ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกถึงความเชื่อ บางอย่าง ทศนคติบางอย่าง ค่านิยมบางอย่างของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งกระทำอาจไม่สอดคล้องกับการแสดงออกทางความคิดเห็นต่อสิ่งนั้น

บุญเรียง ขจรศิลป์^๙ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทาง วาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเขามีความเชื่อหรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการแสดงความ คิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้น การวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ลัดดา กิตติวิภาค^{๑๐} ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น คือ “ความคิดที่มีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ ซึ่งทำให้เกิดความพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาโต้ตอบในทางบวกหรือทางลบต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด”

สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ^{๑๑} ได้ให้ความหมายของความคิดเห็นว่า เป็นการ แสดงออกซึ่งวิจารณ์ญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ความคิดเห็นของบุคคลเปลี่ยนแปลงไป ตามข้อเท็จจริง (fact) ทศนคติ (attitude) ของบุคคล ในขณะที่ทศนคติจะเป็นการแสดงความรู้สึก ทัวๆ ไปเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นเป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะเพื่อให้ ง่ายต่อการเข้าใจ

^๖พจนานุกรมมติชน, พจนานุกรมมติชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๓.

^๗ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, พจนานุกรมไทยฉบับทันสมัยและสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ บริษัทเอ็คยูเคชั่น จำกัด มหาชน, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒๖.

^๘จิตินันท์ เดชะคุปต์, **ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการบริการสถานเลี้ยงเด็กในเขต กรุงเทพมหานคร : ความต้องการรูปแบบและคุณภาพรายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ , ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^๙บุญเรียง ขจรศิลป์, **วิธีวิจัยการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิชญาพรินตัง, ๒๕๓๔), หน้า ๗๘.

^{๑๐}ลัดดา กิตติวิภาค, **ความคิดเห็นทางสังคมเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : แสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑.

^{๑๑}สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ, **สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๑๐๓.

พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช และคณะ^{๑๒} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความคิดเห็น คือความโน้มเอียง (Predisposition) ที่เกิดจากการเรียนรู้ เพื่อที่จะตอบสนองต่อวัตถุหนึ่งอาจจะออกมาในลักษณะที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจต่อวัตถุนั้นได้”

ประภาเพ็ญ สุวรรณ^{๑๓} ได้ให้ความหมายว่า ความคิดเห็น คือ “ความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ เช่น บุคคล สิ่งของ การกระทำ สถานที่ และอื่นๆ รวมทั้งท่าทีที่แสดงออกบ่งถึงสภาพของจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง”

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์^{๑๔} ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจารณ์ญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกทั่วๆ ไปเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^{๑๕} ได้กล่าวว่า ความเห็น (ทิฐิ) หมายความว่า ความรวมถึง ความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยเหตุผลข้อที่เข้ากับ ความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกต้อง ข้อที่เชิดชูเอาไว้ ความใฝ่ฝันหรือที่ปัจจุบันเรียกว่าค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศน์ในการมองโลกและชีวิต ที่เรียกว่า โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องจากการเก็บความเข้าใจและความใฝ่ฝันเหล่านั้น ถ้าจะจัดเข้าเป็นพวกๆ ก็คงมี ๒ ระดับ คือ ความเห็น ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่า ดี ไม่ดี ควรจะเป็น เป็นต้น

พรณ ช.เจนจิต^{๑๖} ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความคิดเห็น เป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งที่พอใจ ไม่พอใจ ที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลทำให้แต่ละคนสนองตอบต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันออกไป”

^{๑๒} พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช และคณะ, พฤติกรรมผู้บริโภค, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๓.

^{๑๓} ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ความคิดเห็น : การวัดการเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระโพธิ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

^{๑๔} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓๕-๗๓๖.

^{๑๖} พรณ ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๒๘๘.

โยธิน ศันสนยุทธ์ และจุฬพล พูลภัทรชีวิน^{๑๗} ได้ให้ความหมายของความคิดเห็นว่า “เป็นการแสดงออกทางถ้อยคำ (Verbal Expression) เกี่ยวกับทัศนคติค่านิยมและความเชื่อถือ ความคิดเห็นดังกล่าวอาจประกอบด้วยองค์ประกอบทางอารมณ์ หรือพฤติกรรมด้วยก็ได้”

สุโท เจริญสุข^{๑๘} ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นสภาพความรู้สึกทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคล อันเป็นผลให้บุคคลมีความคิดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะที่ชอบ ไม่ชอบ หรือเฉยๆ

โสภา ชูพิกุลชัย^{๑๙} ได้ให้ความจำกัดความของ ความคิดเห็นว่า “ความคิดเห็นเป็นการรวมความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ และความรู้หรือความจริงซึ่งได้แก่ ความรู้ต่างๆ รวมทั้งความรู้สึก ซึ่งเป็นการประเมินค่าทั้งบวกและลบ ซึ่งทั้งหมดจะเกี่ยวพันกัน ความคิดเห็นเมื่อได้ก่อรูปขึ้นมาแล้วยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ^{๒๐} ได้ให้ความหมายว่า “ความคิดเห็น คือ การประเมินหรือการตัดสินใจเกี่ยวกับความชอบหรือไม่ชอบในวัตถุ คน หรือเหตุการณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของคนๆ หนึ่งเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง”

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการศึกษาต่างประเทศอีกมากมายท่านได้ให้ความหมายของความคิดเห็นไว้ ดังนี้

โคลาซา (Kolasa)^{๒๑} มีความเห็นว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของแต่ละบุคคลในอันที่จะพิจารณาถึงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเป็นการประเมินผลจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากกรณีแวดล้อม (Circumstance) หรือความคิดเห็นเป็นการตอบสนองสิ่งเร้าใจที่ได้รับอิทธิพลจากความโน้มเอียง (Predisposition) ความโน้มเอียงนี้เองที่ทำให้บุคคลปฏิบัติตามซึ่งเรียกว่า โครงสร้าง ทัศนคติ (Attitude Structure) ดังนั้นทัศนคติจึงเป็นพื้นฐานของความคิดเห็น และมีอิทธิพลต่อการแสดงออก

^{๑๗}โยธิน ศันสนยุทธ์ และจุฬพล พูลภัทรชีวิน, *จิตวิทยาสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖.

^{๑๘}สุโท เจริญสุข, *หลักจิตวิทยาและพัฒนาการของมนุษย์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพร่พิทยา, ๒๕๓๕), หน้า ๕๓.

^{๑๙}โสภา ชูพิกุลชัย, *จิตวิทยาการเรียนรู้กับการสอน*, (กรุงเทพมหานคร : กราฟิการ์ต, ๒๕๒๓), หน้า ๑๗.

^{๒๐}ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, *พฤติกรรมองค์กร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์, ๒๕๔๑), หน้า ๙๔.

^{๒๑}B.J. Kolasa, *Introduction to Behavior Science for Business*, (New York : John Willy and Sons, 1969), p. 386.

ส่วนทัศนคตินั้นคือ ความโน้มเอียงในการแสดงออกของบุคคลต่อบุคคลอื่น สถานที่ สภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะไปในทางบวกหรือทางลบ

โคเลสนิค (Kolesnik)^{๒๒} ได้กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแปลความหมาย (Interpretation) หรือการลงความเห็นที่เกิดจากข้อเท็จจริง ซึ่งแต่ละบุคคลคิดว่าถูกต้องแต่คนอื่น ๆ อาจไม่เห็นด้วยก็ได้ทุกคน ความเห็นที่ไม่ลึกซึ้ง และเป็นความเห็นเฉพาะอย่างและมีอยู่เป็นเวลานานสั้น เรียกว่า Opinion เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนรากฐานของพยานหลักฐานที่ไม่พอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อย และเกิดขึ้นได้อย่างง่ายและสลายตัวเร็ว

เธอร์สตัน (Thurstone)^{๒๓} กล่าวว่า “ทัศนคติเป็นผลรวมทั้งหมดของมนุษย์เกี่ยวกับ ความรู้สึก ความคิดเห็น ความกลัวต่อบางสิ่งบางอย่าง การแสดงออกทางด้านคำพูดเป็นความคิดเห็น และความคิดเห็นนี้เป็นสัญลักษณ์ของทัศนคติ ดังนั้นถ้าเราอยากวัดทัศนคติ เราก็ทำได้โดยวัดความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ”

นัลแนลลี (Nunally)^{๒๔} ได้ให้ความเห็นว่า ทั้งความคิดเห็นและทัศนคตินั้น เป็นเรื่องของการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปเกี่ยวกับตัวเราและความคิดเห็นนั้นยังจะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความเห็น (Judgment) และความรู้ (Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นใช้กันมากในเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึก (Feeling) ความสามารถ (Preference) และสรุปได้ว่า เรามักใช้คำว่า ความคิดเห็นมากกว่าทัศนคติ

เบสท์ (Best)^{๒๕} กล่าวว่า ความคิดเห็น คือ การแสดงทางด้านความเชื่อและความรู้สึกของแต่ละบุคคลโดยการพูด

มิเชลล์ จีโอฟรีย์ ดันแคน (Mitchell Geoffrey Duccan)^{๒๖} ให้ความหมายไว้ว่า “ความคิดเห็นเป็นความเชื่อหรือการพิจารณาตัดสิน โดยบุคคลซึ่งอาจไม่เป็นที่ยอมรับในแต่ละ

^{๒๒} W.L. Kolesnik, *Education Psychology*, (New York : Mc-Graw-Hill Book,1970), p.296.

^{๒๓} L.L.Thurstone, “Attitude can be measures”, *Attitude Theory and Measurement*, (New York : John Wiley and Sons Inc, 1977), p. 77.

^{๒๔} Jim C Jr. Nunally, *Test and Measurement Assessment and Prediction*, (New York : Mc-Graw-Hill Book, 1959), p. 285.

^{๒๕} John W. Best, *Research in education*, (Third Edition), Engle Wood Cliffs, (New Jersey : Pren Tice Hall,1977), p. 169.

^{๒๖} Mitchell Geoffrey Duccan, *A New Dictionary of Sociology*, (London : Roulledge & Kegen Paul,1971), p .135.

ช่วงเวลาได้ ความคิดเห็นนี้ไม่สามารถจะทดสอบความรู้ และความจริงของความเชื่อมั่นของบุคคลได้ และต้องยอมรับว่าประชาชนโดยทั่วไปนั้นอาจมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป”

อิงเกลและสเนลโกรฟ (Engle and Snellgrow)^{๒๗} ได้ให้คำนิยามว่า “ความคิดเห็น หรือการแสดงออกทางเจตคติที่ออกมาเป็นคำพูดเป็นการสรุปโดยลงความเห็น ซึ่งอาศัยความรู้ที่มีอยู่ เดิม”

ฮิลการ์ด (Hilgard)^{๒๘} กล่าวว่า ความคิดเห็น คือ การพิจารณาตัดสินใจ หรือความเชื่อ ที่นำไปสู่การคาดคะเนหรือการแปลผลในพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

เฮอร์นบี้ แกทเทนบี้ และเวคฟิลด์ (Homby, Gatenby and Wakefield)^{๒๙} ได้พูดถึงความคิดเห็นว่า คือ ความเชื่อหรือการลงความเห็นที่ไม่ได้เป็นความรู้อันแท้จริง หรือคือความเห็น ในบางอย่างที่อาจเป็นจริงได้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น หมายถึงการแสดงออกทางด้านความคิด ความรู้สึกของบุคคลที่มีผลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นไปตามความรู้สึกความเชื่อ ประสบการณ์ที่ได้พบเจอมา เป็นการอธิบาย เหตุผลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่มีถูกหรือผิดมีแบบแผนหรือไม่มีก็ได้ แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเท่ากับ ทศนคติ ความคิดเห็นสามารถเกิดจากการเรียนรู้เข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวัน หรือ มาจากประสบการณ์ที่เกิดจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีผลต่อจิตใจและความคิดประเภทของความคิดเห็น สามารถแบ่งได้ทั้งในทางที่ดีได้แก่ การยอมรับและในทางที่ไม่ดี ได้แก่ การปฏิเสธอาจมีระดับความคิดเห็นในระดับธรรมดาและรุนแรง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้สึคนึกคิดของผู้นั้น ความคิดเห็นอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาแล้วแต่ข้อมูลและความเชื่อของแต่ละบุคคล ทั้งยังสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่

๒.๑.๒ ปัจจัยของความคิดเห็น

ในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของแต่ละคนนั้นย่อมจะแตกต่างกันออกไปตามแต่เหตุ และปัจจัยของแต่ละบุคคล ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลทางความคิดเห็นของคนประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ที่ นักวิชาการได้กล่าวถึงปัจจัยของความคิดเห็นไว้ ดังนี้

^{๒๗} T.L Engle, L. Snellgrow, *Psychology : Is Principle and Application*, (5 th ed), (New York : Harcomt Brancd and World, 1969), p. 593.

^{๒๘} Ernest R. Hilgard, , *Introduction to Psychology*, 3 reed, (New York : Harcourt, Brace & World, 1962), p. 626.

^{๒๙} AS. Homby , E.V. Gatenby, and H. Wakefield, *The Advanced learner 's Dictionary of Current English*, (2 nd ed), (London : Oxford University Press, 1968), p. 682.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ^{๓๐} ได้กล่าวว่า “อายุ มีผลต่อเจตคติของบุคคลส่วนใหญ่มักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปได้ยาก ซึ่งทำให้มีผลต่อเจตคติของเขาเอง นอกจากอายุแล้วยังมีตัวแปรอื่นๆ อีกมากมาย เช่น ปฏิภานของบุคคลต่อสิ่งเร้า ข่าวสาร เป็นต้น บุคคลที่แตกต่างกัน จะมีปฏิภานไม่เหมือนกัน ผลที่จะมีต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความคิดย่อมแตกต่างกันไปด้วย”

รัชณี พิทักษ์ญาติ^{๓๑} ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

๑.๑) ระดับการศึกษา การศึกษามีอิทธิพลมากต่อการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น เพราะการศึกษาจะทำให้บุคคลนั้นๆ มีความรู้เรื่องต่างๆ เพิ่มขึ้น ดังนั้น คนที่มีความรู้มากมักจะมีความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผล

๑.๒) ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในการยอมรับต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจแตกต่างกันออกไป เช่น ความเชื่อในการนับถือศาสนา เป็นต้น

๑.๓) สถานภาพทางสังคม หมายถึง สิทธิและหน้าที่ที่มีต่อผู้อื่น และต่อสังคมหรือกลุ่มเป็นส่วนรวม

๑.๔) ประสบการณ์ เป็นสิ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ทำให้มีความรู้ ความเข้าใจในหน้าที่และความรับผิดชอบของงาน ซึ่งจะส่งผลต่อความคิดเห็น

๒) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่

๒.๑) การอบรมของครอบครัว หมายถึง การที่พ่อแม่หรือบุคคลในครอบครัวสั่งสอนโดยทางตรงหรือทางอ้อม ให้สมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้หรือรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ค่านิยมต่างๆ ที่กลุ่มนั้นได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติ และความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมนั้น

๒.๒) กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง มีอิทธิพลต่อบุคคลอย่างมาก เพราะเมื่อบุคคลอยู่ในกลุ่มใด หรือสังคมใดก็จะต้องยอมรับ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคมนั้น และในที่สุดก็มักจะมีความคิดเห็นคล้ายคลึงไปกับกลุ่มและสังคมนั้นด้วย

๒.๓) สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของบุคคล เพราะเป็นสิ่งที่สร้างความคิดทั้งทางด้านบวก และด้านลบ

^{๓๐} ประภาเพ็ญ สุวรรณ, **ทัศนคติ...การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๕๐.

^{๓๑} รัชณี พิทักษ์ญาติ, “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียนราษฎรและบัตรประจำตัวประชาชนของสำนักทะเบียนอำเภอเมืองชลบุรี”, **การศึกษาค้นคว้าอิสระ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐.

จำเรียง ภาวิจิตร^{๓๒} ได้กล่าวว่าสาธารณมติหรือมติมหาชน หมายถึง ทศนคติความรู้สึก และความคิดเห็นของประชากรกลุ่มต่างๆ เฉพาะกลุ่มเกี่ยวข้องกับประเด็นความสนใจหรือปัญหา ประเด็นใดประเด็นหนึ่งชั่วระยะเวลาหนึ่ง สาธารณมติประเด็นใดๆ ก็ตามไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นมติ หรือความคิดเห็นของประชาชนทั้งหมดในประเทศ แต่เป็นความคิดเห็นของประชากรส่วนใหญ่ซึ่งเป็น ผลมาจากสิ่งที่ยังตกลงกันไม่ได้ จำเป็นต้องมีการถกเถียงหาเหตุผลมาอภิปรายกันให้เห็นทั้งข้อดีและ ข้อเสียในที่สุดเกิดการตัดสินใจร่วมกันเป็นมติดอกมา คุณภาพของมติมหาชนหรือสาธารณมติขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประเด็นดังนี้ คือ

๑. การอภิปรายของสาธารณชน ซึ่งต้องมีความกระตือรือร้น มีประสิทธิภาพและ สามารถเปลี่ยนมติไปในทิศทางหนึ่งทิศทางใดได้

๒. มีข่าวสารและข้อมูลที่เพียงพอ

๓. มีเสรีภาพในการคิดและการแสดงออก

๔. คุณภาพของภาวะความเป็นผู้นำที่ดี เพราะความคิดเห็นของผู้นำและผู้เชี่ยวชาญ จะมีอิทธิพลต่อสาธารณมติ

๕. กลุ่มกดดันจะแสวงหาผลประโยชน์หรือข้อได้เปรียบจากความสนับสนุนของผู้มี อำนาจในสังคม

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อสาธารณมติซึ่งมีปัจจัยหลายประการ เช่น

๑. ภูมิหลังทางสังคม (Social Background) กลุ่มคนที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยทั่วๆ ไป ย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกันไปด้วย เช่น ความคิดเห็นระหว่างผู้สูงอายุกับผู้เยาว์ ระหว่างชาวชนบท กับชาวเมือง และระหว่างผู้มีรายได้น้อยกับผู้มีรายได้สูง

๒. กลุ่มอ้างอิง (Reference Groups) โดยปกติจะคบหาสมาคมกัน หรือกระทำสิ่งใด ให้แก่ผู้ใดนั้น ความคิดที่มักจะคำนึงถึงก็คือ มีอะไรร่วมกันได้ หรืออ้างอิงกันได้ เช่น มีอาชีพแบบ เดียวกันเป็นสมาชิกสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนเดียวกัน แต่ละคนย่อมกำหนดหรือระบุกลุ่มที่ตนเองเป็น สมาชิกหรือเป็นกลุ่มที่ตนเองมีความรู้สึกว่าตนเองอยู่ในกลุ่ม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ กลุ่ม ดังกล่าวมีอิทธิพลต่อสาธารณมติ

๓. กลุ่มกระตือรือร้นและกลุ่มเฉื่อยชา (Active and Passive Groups) ผู้ที่สนใจและมี ความเกี่ยวข้องกับประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ย่อมมีความกระตือรือร้นเป็นพิเศษและก่อให้เกิดเป็นกลุ่ม ประโยชน์ได้มากที่สุด และสามารถมีอิทธิพลต่อสาธารณมติโดยเฉพาะการจูงใจให้คนเห็นด้วยหรือไม่ เห็นด้วยในประเด็นต่างๆ ได้ ซึ่งตรงกันข้ามกับกลุ่มเฉื่อยชาที่ไม่มีบทบาทอะไรมากต่อสาธารณมติ

^{๓๒} จำเรียง ภาวิจิตร, สาธารณมติ, เอกสารในการประกอบการสอนชุดวิชาสังคมศึกษา ๔ (เล่ม ๒), (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๖), หน้า ๒๔๘-๒๔๙.

ฟอสเตอร์ (Foster)^{๓๓} ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับความคิดเห็นว่ามีมูลเหตุหรือปัจจัย อยู่ ๒ ประการ คือ

(๑) ประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อ สิ่งของ บุคคล หมู่คณะ เรื่องราวต่าง ๆ หรือสถานการณ์ ความคิดเห็นเกิดขึ้นในตัวบุคคลจากการได้พบเห็น ความคุ้นเคย อาจถือได้ว่าเป็นประสบการณ์ตรง และจากการได้ยินได้ฟัง ได้เห็นรูปถ่ายหรืออ่านจากหนังสือ โดยไม่ได้พบเห็นของจริง ถือว่าเป็น ประสบการณ์ทางอ้อม

(๒) ระบบค่านิยมและการตัดสินใจค่านิยม เนื่องมาจากกลุ่มคนแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและการตัดสินใจค่านิยมไม่เหมือนกัน คนแต่ละกลุ่มจึงมีความคิดเห็นในสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน

ออสแคมป์ (Oskamp)^{๓๔} ได้กล่าวสรุปถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดความคิดเห็น ดังนี้

(๑) ปัจจัยทางพันธุกรรมและสรีระ คืออวัยวะต่าง ๆ ของบุคคลที่ใช้รับรู้ความผิดปกติของอวัยวะความบกพร่องของอวัยวะสัมผัสซึ่งมีผลต่อความคิดเห็นไม่ดีของบุคคลภายนอก

(๒) ประสบการณ์โดยตรงของบุคคล คือ บุคคลได้ประสบกับเหตุการณ์ด้วยตนเอง การกระทำด้วยตนเองหรือได้พบเห็น ทำให้บุคคลมีความพึงใจและเกิดความคิดต่อประสบการณ์เหล่านั้นต่างกัน อิทธิพลของผู้ปกครอง คือ เมื่อเป็นเด็กผู้ปกครองจะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและ ให้ข้อมูลแก่เด็ก ได้มาก ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมและความคิดเห็นของเด็กด้วย

(๓) ทักษะและความคิดเห็นของกลุ่ม คือ เมื่อบุคคลเจริญเติบโตย่อมจะต้องมีกลุ่ม และสังคม ดังนั้นความคิดเห็นของกลุ่มเพื่อน กลุ่มอ้างอิง หรือการอบรมสั่งสอนของโรงเรียน หน่วยงานที่มีความคิดเห็นเหมือนกันหรือแตกต่างกัน ย่อมจะมีผลต่อความคิดเห็นของบุคคลด้วย

(๔) สื่อมวลชน หรือสื่อต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนเรานั้นสื่อเหล่านี้ซึ่งได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร จึงเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่มีผลกระทบต่อความคิดเห็นของบุคคล

สรุปได้ว่า ปัจจัยความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ ข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า ความคิดเห็นของบุคคลที่แสดงออกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะการยอมรับหรือปฏิเสธขึ้นอยู่กับสภาพ ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งตัวแปรเหล่านี้ถือได้ว่า เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแสดงความคิดเห็น

^{๓๓} C.R. Foster, *Psychology for Life Adjustment*, (Chicago : American Technical Society, 1952), p. 119.

^{๓๔} S. Oskamp, *Attitude and Opinion*, (New Jersey : Prentice-Hall inc, 1977), pp. 199-133.

๒.๑.๓ ลักษณะของความคิดเห็น

ลักษณะของความคิดเห็นเป็นเรื่องของความรู้สึก การตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ โดยเห็นได้จากการที่นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของความคิดเห็นไว้ ดังนี้

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้กล่าวว่า “ลักษณะของความคิดเห็นจะเป็น ๒ มิติ คล้ายๆ กับ วัตถุ ซึ่งเป็นมิติความกว้างและมิติความยาว ลักษณะของความคิดเห็นจะประกอบด้วยมิติมีลักษณะดังต่อไปนี้^{๓๕}

๑. ทิศทางมีอยู่ ๒ ทิศทาง คือ ทางบวกและทางลบ ทางบวก ได้แก่ ความรู้สึกหรือท่าทางในทางที่ดี ชอบหรือพึงพอใจ ส่วนทางลบ ก็เป็นไปทางตรงกันข้าม ได้แก่ ความรู้สึกหรือท่าทางในทางที่ไม่ดี ไม่ชอบและไม่พึงพอใจ

๒. ความเข้มข้นมีอยู่ ๒ ขนาด คือ ความเข้มข้นมาก และความเข้มข้นน้อย เช่นบางคนมีความรู้สึกชอบสอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยมาก แต่บางคนมีท่าทีไฝ่ต่ำมากๆ ถ้าบุคคลมีความคิดเห็นที่มีความเข้มข้นมาก จะเป็นอุปสรรคในการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น”

นวม สงวนทรัพย์ ได้สรุปเกี่ยวกับความคิดเห็นว่า ความคิดเห็นมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ^{๓๖}

๑. ความคิดเห็น คือ ความพร้อมทางจิตหรือระบบประสาท กล่าวอีกนัยหนึ่งความคิดเห็น คือ การแสดงออกแห่งภาพทางสมองทางจิตเกี่ยวกับวัตถุ ปัจเจกชน และสถานการณ์ต่างๆ

๒. ความคิดเห็นไม่ใช่สิ่งติดมาแต่กำเนิด หากเป็นการเรียนรู้ของมนุษย์

๓. ความคิดเห็นหาหน้าที่กระตุ้นหรือเร้าให้บุคคลควรประพฤติ หรือแสดงปฏิกิริยาในอาการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อปัจเจกชน วัตถุ หรือสถานการณ์ต่างๆ

จิตรจำนง สุภาพ^{๓๗} ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะของความคิดที่ดี ความคิดที่ดีจนถึง ขั้นเกิดปัญหา ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือ การใช้ความคิดถูกวิธี การรู้จักคิด การคิดเป็น การคิดที่มีระบบระเบียบ กล่าวโดยรวมๆ ก็คือ หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งหลาย ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นเรื่องของมัน คิดหาเหตุผล ค้นหาต้นตอหรือต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย และแยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหา

^{๓๕} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต , ๒๕๒๙), หน้า ๙๒.

^{๓๖} นวม สงวนทรัพย์, **สารัตถจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕), หน้า ๗๗.

^{๓๗} จิตรจำนง สุภาพ, **ทฤษฎีชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๙.

นั้น ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัยโดยไม่เอาต้นหา อุปาทานของตนเข้าไปเกี่ยวข้อง

เบส จอห์น^{๓๘} ได้กล่าวไว้ว่า ในการที่ผู้ใดจะแสดงความคิดเห็นออกมานั้นวิธีการที่จะใช้โดยทั่วไป คือ วิธีการตอบแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามได้เสนอแนะว่า วิธีที่ง่ายที่สุด ที่จะบอกถึงความคิดเห็นคือ การแสดงออกให้เห็นร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะใด และจะได้ทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้น

สรุปได้ว่า ลักษณะความคิดเห็น จะแสดงออกมาต่อสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคน วัตถุหรือสถานการณ์ต่างๆ ในแง่บวกและลบ คือ ความรู้สึกที่ดี-ไม่ดี ชอบ-ไม่ชอบ พอใจ-ไม่พอใจ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ สภาพแวดล้อมในสังคมนั้นๆ ที่กระตุ้นให้แสดงความรู้สึกนึกคิดออกมา

๒.๑.๔ การวัดความคิดเห็น

การวัดความคิดเห็นเป็นเรื่องของความรู้สึก การตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ โดยเห็นได้จากการที่นักวิชาการได้กล่าวถึงการวัดความคิดเห็นไว้ ดังนี้

นีออน กลินรตัน^{๓๙} ได้กล่าวว่า ความคิดเห็นและทัศนคติ มีความหมายและลักษณะต่างๆ ไกล่เกลี่ยกันมาก ดังนั้น การวัดความคิดเห็นจึงใช้วิธีการวัดทางทัศนคติได้ด้วย แต่เนื่องจากทัศนคติเป็นพฤติกรรมภายใน และไม่สามารถทราบได้เลยว่าบุคคลมีทัศนคติอย่างไร ดังนั้นจึงต้องใช้วิธีการอนุมานจากพฤติกรรมภายนอกที่บุคคลแสดงออก และมีวิธีการวัดหลายๆ อย่างด้วยกัน

การรายงานตนเองเป็นการวัดทัศนคติโดยวิธีการให้ผู้ถูกวัดรายงานตนเองถึงความรู้สึกทำที่ต่อสิ่งนั้นๆ อาจเป็นไปในรูปทางบวกหรือทางลบไม่ได้แยกวัดองค์ประกอบทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านความคิด ความรู้สึก หรือด้านพฤติกรรม แต่จะวัดเพียง ดี-ไม่ดี สนับสนุน-คัดค้าน เห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย มาตราวัด ทัศนคติแบบนี้แบ่งออกได้หลายประเภท เช่น มาตราวัดของ ลิเคิร์ท (Likert-Type Scales) ได้สร้างมาตรวัดทัศนคติโดยพัฒนามาจากของ Thurstone มีข้อความทั้งบวกและทางลบปะทะกัน ส่งไปให้ผู้ตอบตัดสินว่าข้อความใดตรงกับระดับความคิดเห็นของผู้ตอบมากที่สุด ซึ่งมี ๕ ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่มีความเห็น ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง แต่จากการใช้มาตรวัดแบบนี้

^{๓๘} J.W.,est, *Research in Education*, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc, 1977), P 169.

^{๓๙} นีออน กลินรตัน, *จิตวิทยาเบื้องต้น*, (ขอนแก่น : ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕), หน้า ๑๕-๑๖.

มักจะพบว่า ผู้ตอบที่ช่องไม่มีความเห็นเป็นส่วนมาก จึงมีการใช้คำว่าเห็นด้วยเพียงเล็กน้อย และไม่เห็นด้วยเพียงเล็กน้อย แทนคำว่าเฉยๆ เพื่อให้สามารถวัดความเห็นของผู้ตอบได้

การสังเกตพฤติกรรม การสังเกตพฤติกรรมภายนอกของบุคคลเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้ทราบถึงทัศนคติของบุคคลได้ ซึ่งอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์ประกอบด้วยเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายเพิ่มเติม และนอกจากนั้นอาจจะใช้วิธีการต่างๆ ต่อไปนี้ เพื่อวัดทัศนคติหรือความคิดเห็น ได้แก่

๑) การใช้วิธีการกึ่งสะท้อนภาพ เช่น การใช้ผู้ถูกศึกษาบรรยายภาพที่มองเห็นไม่ชัดเจน หรือใช้เดิมคา หรือข้อความ หรือให้พูดคาใดคาหนึ่งที่นึกขึ้นได้ทันทีหลังจากที่เสนอคาที่ต้องการวัด

๒) ผลการทาแบบทดสอบแบบปรนัย คือ การเลือกคาตอบจากแบบทดสอบแบบปรนัย ในตัวเลือกที่ไม่ถูกต้อง และแสดงถึงความลาเอียงในเรื่องนั้น โดยจะต้องมีคาตอบที่ถูกต้องไว้ด้วย

๓) การวัดจากปฏิกิริยาของร่างกาย เนื่องจากว่าขณะที่ร่างกายเกิดอารมณ์จะมีปฏิกิริยาของร่างกายที่สามารถวัดได้ เช่น การใช้เครื่องวัดการตอบสนองของผิวหนัง การวัดจากอัตราการเต้นของหัวใจ การบีบตัวของหลอดเลือด การหดและการขยายตัวของม่านตา สิ่งเหล่านี้จะทำให้รู้ถึงความเข้มข้นของทัศนคติ แต่ไม่สามารถบอกทิศทางว่าเป็นไปในทางลบหรือทางบวก

๔) การวัดด้วยการแสดงออกทางใบหน้าแบบนี้ แบ่งเกณฑ์การวัดออกเป็นอาการของปาก กล่าวคือ ถ้าริมฝีปากโค้งขึ้นก็แสดงว่ามีความเห็นด้วย ถ้าริมฝีปากอยู่ในระดับแนวราบหรือปกติ แสดงว่าไม่แสดงความคิดเห็นหรือไม่แน่ใจ แต่ถ้าริมฝีปากโค้งลงล่าง แสดงให้เห็นว่าไม่เห็นด้วย

การวัดความคิดเห็น หรือทัศนคติส่วนใหญ่จะใช้วิธีการแบบรายงานตนเอง เพราะสามารถจัดเก็บข้อมูลได้จากคนกลุ่มใหญ่ ซึ่งอาจกระทำได้โดยการสัมภาษณ์ ซึ่งมีทั้งแบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะคาถามไว้ให้เลือกตอบ และลักษณะคาถามที่ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ หรืออาจใช้แบบสอบถามซึ่งสามารถใช้ได้รวดเร็ว ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปอธิบายได้กว้างขวาง แต่มีข้อจำกัด เพราะอาจได้ข้อมูลไม่ตรงกับความเป็นจริงกับพฤติกรรมของเขา เนื่องจากบุคคลเกิดความรู้สึกมัดระวังในการตอบแบบสอบถาม เพราะฉะนั้น การวัดทัศนคติจึงควรใช้หลายๆ วิธีประกอบกัน เพื่อช่วยเสริมข้อบกพร่องในวิธีใดวิธีหนึ่งเพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ^{๔๐} ได้กล่าวถึงมาตราวัดทัศนคติและความคิดเห็นที่ใช้กันอยู่แพร่หลายมี ๔ วิธี คือ

๑. วิธีของเธอร์สตัน (Thuston's Method) เป็นวิธีสร้างมาตราวัดออกเป็นปริมาณ แล้วเปรียบเทียบตำแหน่งของความคิดเห็นหรือทัศนคติไปในทางเดียวกันและเสมือนว่าเป็น scale ที่มีช่วงห่างเท่ากัน (equal-appearing intervals)

^{๔๐}พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, การวัดทัศนคติ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑), หน้า ๓.

๒. วิธีของกัตต์แมน (Guttman's Scale) เป็นวิธีวัดทัศนคติหรือความคิดเห็นในแนวเดียวกันและสามารถจัดอันดับของทัศนคติสูง-ต่ำ แบบเปรียบเทียบกันและกันได้ จากอันดับต่ำสุดถึงสูงสุดได้ และแสดงถึงการสะสมของข้อความคิดเห็น

๓. วิธีจำแนกแบบ เอส ดี สเกล (Semantic Differential Scale : S-D Scale) เป็นวิธีการวัดทัศนคติหรือความคิดเห็น โดยอาศัยคู่คุณศัพท์ที่มีความหมายตรงกันข้าม (Bipolar Adjective) เช่น ดี-เลว, ขยัน-ขี้เกียจ เป็นต้น

๔. วิธีของไลเคิร์ท (Likert's Method) เป็นวิธีสร้างมาตรวัดทัศนคติและความคิดเห็นที่นิยมแพร่หลาย เพราะว่าเป็นวิธีสร้างมาตรวัดที่ง่าย ประหยัดเวลา ผู้ตอบสามารถแสดงทัศนคติในทางชอบหรือไม่ชอบ โดยจัดอันดับความชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งอาจมีคำตอบให้เลือก ๔ หรือ ๕ คำตอบ และให้คะแนน ๕, ๔, ๓, ๒, ๑ หรือ +๒, +๑, ๐, -๑, -๒ ตามลำดับ

วิเชียร เกตุสิงค์ ได้กล่าวถึงหลักการวัดความคิดเห็นว่า การใช้แบบสอบถามสำหรับวัดความคิดเห็นจะต้องระบุให้ผู้ตอบ ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับข้อความที่กำหนดให้ แบบสอบถามประเภทนี้นิยมสร้างตามแนวคิดของไลเคิร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็นเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนการให้คะแนนขึ้นอยู่กับใจความว่าจะเป็นปฏิฐาน (Positive) หรือนิเสธ (Negative) นอกจากนี้ ในการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นนั้น สิ่งที่มีอิทธิพลที่ทำให้ความคิดเห็นแตกต่างกันประกอบด้วย^{๔๑}

๑. การอบรมของครอบครัว อิทธิพลของครอบครัวมีมากกว่าปัจจัยอื่นๆ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันสังคมแห่งแรกของบุคคล

๒. กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง บุคคลเมื่ออยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็จะมีความคิดเห็นทางเดียวกันและสังคมนั้นๆ กลุ่มเป็นส่วนผลักดันให้บุคคลมีการเรียนรู้

๓. วัฒนธรรม ประเพณี บุคคลเมื่อได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและประเพณีย่อมปฏิบัติไปตามวัฒนธรรมและประเพณีนั้นๆ และมักจะมีความคิดเห็นต่อวัฒนธรรมและประเพณีของตนไปในทางที่ดี

๔. การศึกษา ระดับการศึกษามีอิทธิพลมากต่อการแสดงความคิดเห็นเพราะเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับบุคคล

๕. สื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลมากต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของบุคคล เพราะจะเป็นสื่อในการสร้างความคิดเห็นด้านบวกและด้านลบได้

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกทางด้านความรู้สึกของแต่ละบุคคลในการตัดสินใจ ประเมินค่า หรือแสดงทรรศนะเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีความเชื่อ

^{๔๑}วิเชียร เกตุสิงค์, หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๒๔, หน้า ๙๔-๙๗.

ทัศนคติ และค่านิยมเป็นองค์ประกอบ ความคิดเห็นแสดงออกได้ทางการพูดหรือการเขียน โดยอาศัยพื้นฐานทางด้านความรู้ ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม และข้อมูลข่าวสารของแต่ละบุคคลซึ่งไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่มุ่งจะชักจูงและส่งเสริมประชาชนให้มีความรู้สึกรักใคร่หวงแหน สนใจที่จะเข้าร่วมดำเนินการปรับปรุงการทำการมาหากินและสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น การทำงานพัฒนาชุมชนนั้นไม่ใช่งานที่จะกระทำได้อย่างผิวเผินเพียงแค่ข้ามเดือนข้ามปี แต่ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนดังต่อไปนี้

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การวางแผนเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มประชาชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี การอนามัย และการเมืองการปกครอง" โดยเฉพาะมองความสำคัญของ "อนามัย" ซึ่งจะมองไปที่ "คุณภาพชีวิต" ของผู้คนในชุมชนนั้นๆ^{๔๒}

พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์ กล่าวว่า "การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการ อย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือน ยั่วยุ และส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเกิดความคิดสร้างสรรค์ และเสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการดูแลตนเองตามระบบประชาธิปไตย" การพัฒนาชุมชนจึงเป็นงานที่ลงไป ทำกับคนสร้างอุดมการณ์สร้างค่านิยม ทัศนคติของคนให้ตระหนักถึง "การพัฒนาตนเอง" ด้วยวิธีการกระตุ้นเตือน ยั่วยุให้ประชาชนลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาด้วยตัวของประชาชน^{๔๓}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า "การพัฒนาชุมชน เป็นขบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและควรเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วย แต่ถ้าหากประชาชนไม่รู้จักคิดริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่ม ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง" การทำงานพัฒนาชุมชนต้องร่วมมือกับประชาชนอย่างจริงจังโดยดึงประชาชนเข้ามามีส่วน

^{๔๒} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน : เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๐.

^{๔๓} พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์, การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑.

ร่วมในงานพัฒนาให้มากที่สุดโดยเฉพาะในขั้นตอนของ การร่วมคิด ร่วมทำ นั้นถือว่าสำคัญมาก เพราะจะช่วยให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่า งานพัฒนานั้นเป็นงานของเขา ซึ่งเขาจะเกิดสำนึกที่จะสานต่อโครงการให้ยั่งยืนสืบไป^{๔๔}

सानิตย์ บุญชู กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นขบวนการ (Movement) ที่มุ่งส่งเสริม ความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและควรจะเป็น ความคิดริเริ่มของประชาชนด้วยตนเอง แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่ม ก็ให้ใช้ "เทคนิคกระตุ้นเตือน" ให้ เกิดความคิดริเริ่มขึ้นจนดูเหมือนว่า "ความร่วมมือของประชาชนต่องานพัฒนาชุมชน" เป็นสิ่งที่แยก จากกันไม่ได้เด็ดขาดและต้องอาศัย "การกระตุ้นเตือน" เป็นระยะๆ ขาดไม่ได้เช่นกัน เพื่อให้ประชาชน เกิดการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา^{๔๕}

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธุ์ กล่าวว่า "การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาล นำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้น เตือน ยั่วยุและส่งเสริมประชาชนในชนบทให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น และ เข้าร่วมมือในการดำเนินงานปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง และเสริมสร้างท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการปกครองตามระบบประชาธิปไตย"^{๔๖}

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่จะต้องทำต่อเนื่องกัน อย่างมีระบบ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ จำต้องใช้เวลาและจำต้องอาศัยกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ถูกวิธี กระทำอย่างรีบร้อน เพื่อให้การ พัฒนาลงไปถึงประชาชนอย่างแท้จริงและเพื่อให้ "ทิศทางการพัฒนา" เป็นไปโดยถูกต้องตามหลักวิชา โดยการพัฒนามีเป้าหมายหลักอยู่ที่ "การพัฒนาคน" ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากยิ่งกว่าการพัฒนาอื่นๆ ไป หลายเท่าตัว^{๔๗}

ไพฑูรย์ เครือแก้ว กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ที่จะทำให้ชีวิตทุกๆ ด้านของประชาชนได้มีการเปลี่ยนแปลงเจริญก้าวหน้าขึ้นพร้อมๆ กัน เน้นว่าการ

^{๔๔} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๑.

^{๔๕} สานิตย์ บุญชู, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๗.

^{๔๖} สุวิทย์ ยิ่งวรพันธุ์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๖๓.

^{๔๗} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, การบริหารงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓.

พัฒนาชุมชนนั้นควรเป็นไปเพื่อ "คุณภาพชีวิต" ในทุกๆ ด้านอยู่ในเกณฑ์ที่ดีและต้องเป็นขบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่องยาวนาน^{๔๘}

จิรพรรณ กาณจนจิตรรา กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้น หรือให้เจริญขึ้นทุกด้านนั่นคือ จะต้องพัฒนาคนกลุ่มชน สิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือสาธารณสมบัติและพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้บรรลุผลแก่เศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งการเมืองของชาติโดยรวม^{๔๙}

พัฒน์ สุจำนงค์ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้นด้วยความร่วมมือกันระหว่างรัฐและประชาชน โดยวิธีการปรึกษาหารือกัน "การมีส่วนร่วมของประชาชน" โดยมองว่าการพัฒนาชุมชนนั้นควรเกิดจาก "การมีส่วนร่วมของประชาชน" เป็นประเด็นสำคัญ^{๕๐}

วิทยากร เชียงกุล ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชนที่แท้จริง หมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจความสงบสันติ การพัฒนาชุมชนนั้นจุดเน้นควรอยู่ที่ การพัฒนาคุณธรรมของชีวิต เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณ สินค้าหรือการเพิ่มรายได้หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจ ความสุขของประชาชนมากกว่า^{๕๑}

ขอบ เข้มกลัด กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความรู้สึกนึกคิดทัศนคติ บุคลิกภาพ นิสัยใจคอ ความชำนาญ ระเบียบ และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน การพัฒนาชุมชนจะต้องลงไปถึงตัวคน ความรู้สึกนึกคิดทัศนคติของผู้คน หรือ "ผู้รับการพัฒนา" ด้วย ซึ่งถือว่า เป็นส่วนสำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชน เพราะถ้าหาก การพัฒนาคน ด้วยเรื่องเหล่านี้ไม่เกิดการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ปัญหาอยู่ที่ว่าความคิดเช่นนี้จะเกิดขึ้นจริงและกว้างขวางได้มากน้อยเพียงใด เพราะตัวอย่างการพัฒนาในแนวทางนี้มีให้เห็นมาแล้วมากมายใน

^{๔๘}ไพฑูรย์ เครือแก้ว, ลักษณะสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ป๊อป, ๒๕๑๘), หน้า ๑๘๙.

^{๔๙}จิรพรรณ กาณจนจิตรรา, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๙), หน้า ๓๘.

^{๕๐}พัฒน์ สุจำนงค์ , การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๒๐.

^{๕๑}วิทยา เชียงกุล, การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗-๑๘.

สังคมไทยแต่ก็มีระยะเวลาช่วงสั้นๆ เท่านั้น ที่ประชาชนให้ความสนใจ จากนั้นก็ปล่อยให้เงียบหายไป
ในที่สุด^{๕๒}

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุง
"หมู่บ้าน" ด้วยการกระทำร่วมกันระหว่างประชาชน และหน่วยงานของรัฐหรือ เอกชนเพื่อให้หมู่บ้าน
เป็นหน่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติได้อย่างมั่นคงด้วยการใช้
ทรัพยากรส่วนใหญ่ในท้องถิ่น และถ้าหากว่าชุมชนขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จำเป็นแก่การเปลี่ยนแปลง ฝ่าย
รัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนจะช่วยจัดหาสิ่งจำเป็นที่ขาดแคลนนั่นได้^{๕๓}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวถึง เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนว่า งานพัฒนาชุมชนมี
เป้าหมายพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน แม้จะเป็นคำกล่าวสั้นๆ แต่มีความชัดเจนถึง
เป้าหมายของการพัฒนาว่าต้องลงสู่การพัฒนาคนเป็นหลัก เพราะคนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขับเคลื่อน
แผนและโครงการให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จได้^{๕๔}

การพัฒนาคน หมายถึง การกระทำใดๆ ที่ทำให้คนเป็นคนเฉลียวฉลาดขึ้นหรือทำให้คน
เป็นคนที่มีความรู้ รวมทั้งพัฒนาความรู้สึนึกคิด กิริยามารยาทบุคลิกลักษณะ นิสัยใจคอ ความซื่อ
ซื่อสัตย์ รสนิยม ค่านิยมของคน

การพัฒนาสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมที่ต้องการพัฒนา คือ วัตถุหรือสิ่งแวดล้อมคนให้เจริญ
ขึ้น เป็นการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ อันจำเป็นแก่มนุษย์ การครองชีพ การอยู่รอดและ การมีชีวิตอยู่อย่าง
สะดวกสบาย และมีความสุขเพิ่มขึ้น ในการพัฒนาชุมชน แม้ว่าจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน
มากกว่าสิ่งอื่นใดแต่ก็ต้องยอมรับว่า วัตถุสิ่งแวดล้อมคนก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาให้ทัน
กับการพัฒนาคนฉะนั้นงานพัฒนาชุมชน จึงมีเป้าหมายที่จะต้องพัฒนาทั้งสองด้านควบคู่กันไปเพื่อ
ความเจริญก้าวหน้าของชุมชนตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนให้ได้ผลอย่างมี
ประสิทธิภาพสมบูรณ์นั้น จึงต้องพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปพร้อมๆ กัน

องค์การสหประชาชาติ^{๕๕} ให้คำจำกัดความว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการซึ่ง
ประชาชนทั้งหลายได้พยายามรวบรวมกันทำเองและมาร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อที่จะทำให้

^{๕๒} ชอบ เข้มกลัด, “การพัฒนาชุมชน”, วารสารสังคมศาสตร์, วิทยาลัยครูเพชรบุรี, (๑ ตุลาคม
๒๕๔๔) : ๔.

^{๕๓} ณรงค์ ศรีสวัสดิ์, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๔๘.

^{๕๔} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, หน้า ๑.

^{๕๕} ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (สืบค้นเมื่อ
วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ เจริญดีขึ้นและผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติและเพื่อที่จะทำให้ประชาชนอุทิศกาย ใจ ความคิด ความรู้ และทรัพย์ เพื่อความเจริญเติบโตของชาติอย่างเต็มที่

สุเทพ เชาวลิท กล่าวว่า “กรมการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. เร่งการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายของชุมชน
๒. ปรับปรุงส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น
๓. ปรับปรุงส่งเสริมอนามัย และสุขภาพ
๔. ส่งเสริมการศึกษา และวัฒนธรรมตลอดทั้งให้เรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็น
๕. พัฒนาประชาชนให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนจากเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพสมบูรณ์นั้นต้องพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน^{๕๖}

ในการพัฒนาชุมชนมีองค์ประกอบหลากหลาย ซึ่งแต่ละองค์ประกอบล้วนมีความสำคัญในที่นี้จะกล่าวไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑. การพัฒนาชุมชน คือ การพยายามที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนภายในชุมชนให้ดีขึ้นหรืออาจจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้คนหรือชุมชนนั้นมีความเจริญขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทั้งนี้หมายถึง การทำให้คนในชุมชนนั้นมีความกินดีอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากรัฐบาลเอง โดยรัฐบาลจะต้องช่วยด้วยตนเองในการพัฒนาด้วยการเข้ามาคิดพิจารณาตัดสินใจและดำเนินการด้วยตนเองบนพื้นฐานของความสมัครใจ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ตัวประชาชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาทุกสายต้องการให้ประชาชนมีทักษะ มีความรับผิดชอบที่จะช่วยเหลือตนเอง

๒. การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือเป็นลักษณะทางกายภาพตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน การประพฤติปฏิบัติแบบเก่า ๆ ของชุมชนนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างด้วยกัน ด้วยวิธีการให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและแนวความคิดให้ถูกต้อง

๓. การดำเนินงานจะต้องสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน ทั้งนี้หมายถึงว่ากิจกรรมใด ๆ ที่จะนำไปส่งเสริมให้ประชาชนรับปฏิบัติ จะต้องเป็นกิจกรรมที่ประชาชนมีความต้องการอยู่แล้ว หรือเป็นกิจกรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของประชาชน และสามารถทำให้ประชาชนรู้สึกต้องการได้

^{๕๖}สุเทพ เชาวลิท, หลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๓๘.

๔. การพัฒนาชุมชนจะต้องใช้หลักการยั่วยุ เร่งเร้า ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มและรู้จักวิธีช่วยเหลือตนเองโดยพลังกลุ่มคน ตลอดจนการดำเนินการไปตามโครงการพัฒนานั้น

๕. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือน ยั่วยุและส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเกิดความคิดริเริ่มขึ้น

๖. แผนงานพัฒนาที่อาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชน และประชาชนกับหน่วยงานของรัฐบาล และองค์การอาสาสมัครเอกชน

๗. รัฐบาลหรือแหล่งให้ความช่วยเหลือจากภายนอก จะให้ความช่วยเหลือเฉพาะสิ่งใดสิ่งใดที่เกิดความสามารถที่ชุมชนหรือราษฎรจะจัดหาได้เอง เช่น ความรู้ทางวิชาการวัสดุ และเงินเท่าที่จำเป็น

๘. จะต้องมีการรวบรวมผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มิใช่ดำเนินการแต่เพียงหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด เพราะปัญหาของชุมชนอยู่นอกเหนือความสามารถของหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด โดยเฉพาะและการที่จะพัฒนาชุมชนให้ได้ผลจะต้องเป็นการพัฒนาโดยมุ่งประชาชนเป็นหลัก ดังนั้นจึงใช้หลักการที่เรียกว่าการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ คือ มุ่งที่จะพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไม่ใช่เพียงด้านใดด้านหนึ่งด้านเดียว

๙. ขบวนการพัฒนาชุมชน จะต้องพิจารณาถึงสังคม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นหลัก

๑๐. วิธีการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยหลักการและแนวทางระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ^{๕๗}

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน เป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกันเป็นความมุ่งหมายให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีการศึกษาเป็นพื้น พัฒนาคุณธรรมนำผลผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ช่วยกันรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือ การพัฒนาคนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้ดี จุดมุ่งหมายของการพัฒนายังยืนต่อไป

๒.๒.๒ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน

ในการพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ดำเนินแบบต่อเนื่องและค่อยเป็นค่อยไปโดยอาศัยหลักความต้องการและการริเริ่มจากประชาชนเป็นหลักเพื่อว่าผลที่ได้รับจะเป็นการแน่นอนและถาวรต่อไป มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนดังต่อไปนี้

^{๕๗} จีรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนาชุมชน, หน้า ๒๐-๒๒.

๑. มุ่งที่จะเปลี่ยนทัศนคติของประชาชน จากสภาพหรือสถานการณ์อันเก่าแก่ให้หันมาสนใจและทำความเข้าใจกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เพื่อจะได้เป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์และมีความคิดก้าวหน้าต่อไป

๒. มุ่งที่จะให้ประชาชนมีความสำนึก ในการที่ตนเป็นสมาชิกของชุมชนรู้จักร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหาและความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อความเจริญของตนเองและชุมชน

๓. มุ่งที่จะให้ประชาชน มีความรับผิดชอบ รู้จักรับผิดชอบในการทำงานกิจกรรม รับผิดชอบในการดำเนินงาน รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อชุมชน และต่อประเทศชาติในที่สุด

๔. มุ่งที่จะให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง มีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีความคิดริเริ่มและปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยรัฐบาลจะเข้าช่วยเหลือเมื่อเกินขีดความสามารถของประชาชนที่จะร่วมมือกันทำเอง^{๕๘}

สรุปได้ว่า ความมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน สรุปได้ว่า เป็นความมุ่งหมายให้ประชาชนที่อยู่ในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีการศึกษาเป็นพื้นฐาน พัฒนาคุณธรรมนำผลผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือ การพัฒนาคนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้ดี จุดมุ่งหมายของการพัฒนาจะยั่งยืนต่อไป

๒.๒.๓ ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน

ความหมายของคำว่า ปรัชญา นั้น ไม่อาจหาคำนิยามที่แน่นอนตายตัวที่ใช้ได้กับทุกแห่งทุกสถานการณ์ได้ อย่างไรก็ตาม ด้วยความจำเป็นที่ต้องมีคำนิยามที่แน่นอนเพื่อเป็นพื้นฐานที่ชัดเจนในการศึกษา จึงควรได้มีการศึกษาถึงความหมายของคำว่าปรัชญาเป็นเบื้องต้น เพื่อให้เห็นแนวทางในการกำหนดความหมายของคำว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ต่อไป^{๕๙}

คำว่า ปรัชญา ถ้าพิจารณาความหมายตามรูปศัพท์อาจพิจารณาได้เป็น ๒ แนวทาง คือ

๑. ความหมายตามรูปศัพท์ภาษาไทย

๒. ความหมายตามรูปศัพท์ภาษาอังกฤษ

๑. ตามรูปศัพท์ภาษาไทยนั้น คำว่า ปรัชญา เป็นคำที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อใช้แทนคำว่า Philosophy ในภาษาอังกฤษ เป็นศัพท์บัญญัติที่เป็นที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ตามรากศัพท์ ปรัชญา เป็นคำสันสกฤต มาจากคำว่า ชญา แปลว่า รู้ เข้าใจ เมื่อเติมอุปสรรค พร ซึ่งแปลว่า ไกล สูงสุด ประเสริฐ ลงไปข้างหน้า จึงกลายเป็นคำ

^{๕๘} สุเทพ เชาวลิท, **หลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๕๙} ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๗).

ว่า ปรัชญา ซึ่งอาจจะให้ความหมายได้ว่า เป็นความรอบรู้ รู้กว้างขวาง หรือความรู้ที่ประเสริฐ ความรู้ชั้นสูงก็ได้ โดยนัยนี้ความหมายของปรัชญาในศัพท์ภาษาไทยจึงเน้นไปที่ตัวความรู้หรือผู้รู้ ซึ่งเป็นความรู้ที่กว้างขวางลึกซึ้ง ประเสริฐ เป็นต้น ซึ่งตรงกับคำว่า ปัญญา ในภาษาบาลี

๒. ตามรูปศัพท์ในภาษาอังกฤษนั้น มีความหมายแตกต่างไปจากภาษาไทยอยู่บ้าง โดยที่ไพทาгорัส (Pythagoras) เป็นคนเริ่มใช้คำนี้ โดยเรียกตัวเองว่า นักปรัชญา (Philosopher) ตามศัพท์เดิมของคำ Philosophy นั้นมาจากภาษากรีก ๒ คำสนธิกัน คือ Philos กับ Sophia คำว่า Philos นั้นแปลว่า รัก หรือ ความรัก (Love) ส่วนคำว่า Sophia นั้น หมายถึง ความรู้ ความปราดเปรื่อง (Wisdom) เมื่อรวมกันเข้าเป็น Philosophy แล้วจึงหมายถึง ความรักในความรู้ ความรักในความปราดเปรื่อง (The Love of Wisdom) ความหมายตามรูปศัพท์ภาษาอังกฤษ จึงหมายถึง คนที่ตั้งใจแสวงหา และอยากรู้ อยากเห็น ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ ไม่ใช่คนที่มีความรู้แล้วพอใจกับความรู้ที่ตนมีอยู่แล้วนั้น

อย่างไรก็ตาม แม้คำนิยามจะแตกต่างกันออกไปบ้างตามรูปศัพท์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แต่สิ่งที่ร่วมกันอยู่อย่างหนึ่ง ก็คือ ความรู้ ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้หรือวิธีการแสวงหาความรู้ ก็ตาม ปรัชญาจึงหนีไม่พ้นเรื่องความรู้ไปได้ นอกจากนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของคำว่า ปรัชญา ไว้อย่างชัดเจนว่า เป็นวิชาว่าด้วย “หลักแห่งความรู้และความจริง”^{๖๐}

ส่วนคำว่าพัฒนาชุมชนนั้น ถือว่าเป็นคำ ๆ เดียว และมีความหมายในตัวเองโดยเฉพาะ มิได้มาจากการเอาคำว่า “พัฒนา” กับ “ชุมชน” มารวมกัน แล้วแปลความหมายไปตามรากศัพท์เดิมของแต่ละคำรวมกันในที่นี้ การพัฒนาชุมชน หมายถึง กลยุทธ์ที่เป็นกระบวนการสำหรับทำงานในชุมชนเมืองหรือชนบท

จากความหมายของคำว่า ปรัชญา และ การพัฒนาชุมชนที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ทำให้พอที่จะกำหนดความหมายของคำว่าปรัชญาของการพัฒนาชุมชนได้ว่า หมายถึง “วิชาหรือหลักแห่งความรู้และความจริงของกระบวนการทำงานพัฒนาในชุมชน” ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนมี ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. คนเป็นทรัพยากรที่ประเสริฐ มีค่า และสำคัญที่สุด
๒. คนเป็นสัตว์โลกที่พัฒนาได้ดีที่สุด
๓. การรวมกลุ่ม
๔. ความยุติธรรม

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

๕. การศึกษา

๖. หลักประชาธิปไตย

๗. ความสมดุลของการพัฒนา

ปรัชญาประการที่หนึ่ง

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการแรก คือ ความศรัทธาอย่างแรงกล้าในตัวคนที่ว่า “คนเป็นทรัพยากรที่ประเสริฐ มีค่า และสำคัญที่สุด” หมายถึง ในทุกชุมชนนั้น นอกเหนือไปจากทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุต่าง ๆ แล้ว ยังมีทรัพยากรอีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรที่สูงส่ง มีค่า และสำคัญมากที่สุด ในชุมชน เพราะคนรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักคิด รู้จักตัดสินใจ รู้จักวางแผน รู้จักประพฤติดีปฏิบัติ และรู้จักพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนไปในทิศทางที่ต้องการ ความศรัทธาในตัวคนตามปรัชญาข้อนี้มีได้จำกัดเฉพาะเพศใดเพศหนึ่ง แต่หมายความรวมไปถึงความศรัทธาในตัวคนทุกเพศทุกวัย เช่น หญิง ชาย เด็ก และคนชราด้วย

การที่คนเป็นทรัพยากรที่ประเสริฐ มีค่า และสำคัญที่สุดนั้น สืบเนื่องมาจากเหตุผลที่สำคัญสองประการ ประการแรก คือ “จุดเริ่มต้นของการพัฒนานั้น เริ่มที่คน” หมายความว่า การพัฒนาทั้งหลายในชุมชนล้วนมาจากการกระทำของคน กล่าวคือ คนเป็นผู้คิด ตัดสินใจ วางแผน และลงมือปฏิบัติการเองทั้งสิ้น คนจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา นอกจากนี้ คนยังบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ ในชุมชนเกิดขึ้นหรือดับสลายได้ เช่น คนสามารถสร้างหรือทำลายบ่อน้ำ โรงเรียน โรงพยาบาล หรือคนด้วยกันเองได้ เป็นต้น

สาเหตุอีกประการหนึ่ง ก็คือ “จุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนา คือ การพัฒนาคน” การพัฒนาคน หมายถึง การทำให้คนมีทั้งคุณภาพ คือ มีความสามารถในการทำงานตามบทบาท และหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพ และมีทั้งคุณธรรม คือ มีจิตใจพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เพื่อส่วนรวมหรือชุมชน ทั้งนี้ เพราะว่า คนเป็นส่วนสำคัญที่สุดในชุมชน ชุมชนจะยั่งยืนถาวรเจริญก้าวหน้าหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนนั้น ดังนั้น จุดหมายปลายทางสูงสุดหรือผลประโยชน์สูงสุดต่าง ๆ ของการพัฒนาจึงมุ่งไปที่การพัฒนาคนและควรเป็นคนส่วนใหญ่ในชุมชนด้วย การพัฒนาต่าง ๆ ที่ผ่านมาประสบกับความล้มเหลวหรือไม่ได้ผลเท่าที่ควร สาเหตุประการหนึ่งมาจากการขาดจุดมุ่งหมายปลายทางสูงสุดที่มุ่งพัฒนาคนหรือจุดหมายปลายทางที่ตั่งไว้มิได้สนองหรือสอดคล้องกันกับจุดหมายปลายทางสูงสุดนั้น เช่น หน่วยงานหน่วยใดหน่วยหนึ่งได้รับคำสั่งจากหน่วยงานใน

ระดับสูงกว่าให้มาสร้างถนนสายหนึ่งในหมู่บ้าน หน่วยงานนั้นก็เริ่มสร้างถนนโดยมิได้ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมแม้แต่น้อย วัตถุประสงค์หรือจุดหมายปลายทางที่แท้จริงก็เพื่อสนองความต้องการของหน่วยงานที่เหนือกว่าเพื่อให้มีผลงานปรากฏเท่านั้น ประชาชนในหมู่บ้านก็ได้เอาใจใส่ทั้งนี้ เพราะประชาชน ไม่ได้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เพราะไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างถนนนั้นด้วย ไม่นานนักถนนสายนั้นก็เสื่อมโทรมใช้การไม่ได้ อันเป็นการสูญเสียไปในการพัฒนาอย่างหนึ่ง

ฉะนั้น ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน สิ่งสำคัญประการหนึ่ง ก็คือ ต้องมีความศรัทธาในตัวคน อันหมายถึง การเห็นคุณค่าและความสำคัญของประชาชนในชุมชนตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น นักพัฒนาต้องให้ความสำคัญกับความต้องการ ปัญหา และผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลักในการดำเนินงาน โดยมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ทุกขั้นตอนมิใช่เพียงแต่ให้ประชาชนได้รู้ได้เห็นเท่านั้น ต้องให้ประชาชนได้มีโอกาสสัมผัสของจริงด้วย โดยต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการคิด ตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติการในโครงการพัฒนาต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น การสร้างถนนตามตัวอย่างข้างต้น หากประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังทุกขั้นตอนในการคิด ตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติการแล้ว จริงอยู่ งานอาจจะดำเนินการไปอย่างล่าช้า เสียเวลา แต่ผลที่ได้รับ ก็คือ ประชาชนจะเกิดความรู้สึกว่าตัวเองมีส่วนเป็นเจ้าของถนนสายนั้น เพราะได้ช่วยกันสร้างมากับมือ จึงเห็นคุณค่า ความสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนี้ ความร่วมมือในการดูแลบำรุงรักษาในเวลาต่อมาจึงไม่น่ามีปัญหามากนัก

สรุปได้ว่า ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนข้อนี้ ตั้งอยู่บนความศรัทธาในตัวคนที่ว่า คนทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้ถ้ามีโอกาสหรือมีการให้โอกาสกัน ในเรื่องความพร้อมของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมไม่น่าจะเป็นปัญหา ปัญหาจะอยู่ที่ว่าทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะมีความพร้อมขนาดไหน ในอันที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาทำงานพัฒนาชุมชน การพัฒนาทั้งหลายจะปราศจากผลทั้งสิ้น ถ้ามองข้ามในเรื่องการพัฒนาคนแต่ละคนให้มีทักษะที่ถูกต้องและมีขีดความสามารถสูงขึ้น นอกเหนือไปจากนี้ ทุกขั้นตอนของการพัฒนาชุมชนนั้นจะขาดคนมิได้ นับตั้งแต่การที่คนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา คนเป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนา และคนเป็นจุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนา ดังนั้น หัวใจของปรัชญาประการนี้ ก็คือ การเห็นว่าคนเป็นทรัพยากรที่มีค่าและสำคัญที่สุด

ปรัชญาประการที่สอง

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการที่สอง คือ ความศรัทธาและเชื่อมั่นในตัวคนที่ว่า “คนเป็นสัตว์โลกที่พัฒนาได้ดีที่สุด” (Highest potential developing animal) ปรัชญาประการนี้

หมายความว่า ในบรรดาทรัพยากรทั้งหลายในโลก คนสามารถสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่ชุมชนได้มากที่สุด ถ้าได้รับการพัฒนาที่ถูกต้อง จะสามารถดึงเอาความสามารถภายในตัวคนออกมาใช้ประโยชน์ได้ และถ้ามีการเปรียบเทียบกับความสามารถในการพัฒนาของคนกับสัตว์โลกชนิดอื่น ๆ ที่พัฒนาได้ เช่น ช้าง ม้า ลิง เป็นต้น แล้วคนจะเป็นสัตว์โลกที่พัฒนาได้ดีที่สุด

การที่คนเป็นสัตว์โลกที่พัฒนาได้ดีที่สุดนั้น สืบเนื่องมาจากความเชื่อว่า “ในบรรดาสัตว์โลกทั้งหลายนั้น คนสามารถพัฒนาให้มีทั้งคุณภาพและคุณธรรมให้อยู่ในตัวได้มากที่สุด” ในขณะที่สัตว์โลกอื่น ๆ ทำไม่ได้หรือทำได้ไม่ดีเท่า สาเหตุประการหนึ่งของการที่คนเป็นสัตว์โลกที่พัฒนาได้ดีที่สุด ก็เพราะว่า คนมีสมองมากกว่าสัตว์อื่น ๆ ตัวอย่างเช่น ได้มีการเปรียบเทียบสมองของคนกับลิงปรากฏว่า “สมองของคนโดยเฉลี่ยแล้วมี ๑,๔๕๐ ลูกบาศก์เซนติเมตร ขณะที่สมองของลิงกอริลลา มีโดยเฉลี่ย ๕๐๐ ลูกบาศก์เซนติเมตร ลิงชิมแปนซี ๔๐๔ ลิงอุรังอุตัง ๓๙๕ และชะนี ๑๒๘ ... กะโหลกศีรษะของคนโดยประมาณแล้วมีความจุมากกว่าของลิงขนาดใหญ่ ๓ เท่าตัว” ยิ่งไปกว่านั้น การที่สัตว์ต่าง ๆ เช่น ช้าง ม้า ลิง และสุนัข ได้รับการฝึกหรือพัฒนาให้ฉลาดและมีความสามารถมากขึ้น ผู้ที่ทำการฝึกสัตว์เหล่านั้น ก็คือ คนนั่นเอง นอกจากนี้คนสามารถเข้าร่วมในการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชนได้ดีที่สุด ตัวอย่างเช่น การสร้างถนนสายหนึ่งขึ้นในหมู่บ้าน การที่คนเข้ามาช่วยกันคิด วางแผน ตัดสินใจ ร่วมกันก่อสร้าง ตลอดจนร่วมกันฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ จนกระทั่งสร้างถนนเสร็จ เช่นนี้ถือว่าคนสามารถพัฒนาให้มีคุณภาพขึ้นได้ โดยคนสามารถใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ทำงานจนบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ในเวลาเดียวกัน คนก็สามารถพัฒนาให้เกิดจิตสำนึกในการเสียสละ โดยยอมเสียสละกำลังกาย ความสุขส่วนตัว มาช่วยกันสร้างถนนด้วยความซื่อสัตย์ อดทน และยอมสละกำลังเงินเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมอย่างจริงใจและจริงจัง สิ่งเหล่านี้ อาจถือได้ว่าคุณธรรมในตัวคนได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นบ้างแล้ว

อาจกล่าวได้ว่า คนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนใด ในเมืองหรือในชนบท รวยหรือจน การศึกษาสูงหรือต่ำ จะมีพลังความสามารถในเรื่องความเป็นผู้นำ ความคิดริเริ่ม และความคิดใหม่ ๆ ซ่อนเร้นอยู่ภายในตัวหลังความสามารถนี้ สามารถเจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ถ้ามีโอกาสได้รับการพัฒนา โดยการกระตุ้นเตือน ยั่วยุ ชี้แนะ ส่งเสริมอย่างถูกวิธีถูกทางและอย่างเหมาะสมกับผู้รับ ก็สามารถที่จะดึงเอาพลังความสามารถนี้ออกมาใช้เพื่อยกระดับมาตรฐานในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของตนเองและส่วนรวมได้

ปรัชญาประการนี้ ถูกนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน โดยนักพัฒนาจะต้องมีความศรัทธาเป็นพื้นฐานอยู่เสมอว่า คนทุกคนนั้นพัฒนาได้ คนทุกคนล้วนมีพลังความสามารถอยู่ในตัว และเป็นธรรมดาที่บางคนมีพลังความสามารถที่มองเห็นหรือแสดงออกได้อย่างชัดเจน ขณะที่บางคนพลังนั้นไม่อาจมองเห็นได้ แต่ก็ไม่ใช่เป็นการลำบางจนเกินความสามารถของนักพัฒนาที่จะพยายามดึงเอาพลังความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในออกมาใช้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนได้ โดยอาจใช้วิธีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานเป็นกลุ่มและอาศัยกิจกรรมเป็นเครื่องมือกระตุ้นในการดึงพลังความสามารถออกมาจากประชาชน เป็นต้น

เมื่อคนเป็นสัตว์โลกที่พัฒนาได้ และพัฒนาได้ดีที่สุดอีกด้วย เช่นนี้ การพัฒนาความสามารถของคนนั้นจะต้องเป็นไปอย่างถูกวิธี ทั้งนี้ เพราะความสามารถของคนเมื่อมีโอกาสได้พัฒนาและถูกนำออกมาใช้ อาจเปรียบเสมือนพลังนิวเคลียร์ คือ มีทั้งคุณอนันต์และโทษมหันต์ ความสำคัญจึงอยู่ที่พลังความสามารถนั้น จะถูกนำไปใช้ในทางสร้างสรรค์หรือทางทำลาย สิ่งนี้เป็นบทบาทและหน้าที่ของนักพัฒนาที่จะต้องใช่วิธีการให้ถูกต้องและเหมาะสม ในการดึงพลังนั้นออกมาและพัฒนาพลังนั้นให้ใช้ประโยชน์แต่ในทางสร้างสรรค์เท่านั้น

ปรัชญาประการที่สาม

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการที่สาม คือ “การรวมกลุ่ม” (Grouping) ปรัชญาประการนี้ หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าของการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องอาศัยการรวมกลุ่มและการทำงานในกลุ่ม การที่จะเรียกว่า รวมกลุ่มนั้นจะต้องมีคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการเข้ามาอยู่ร่วมกันอย่างชัดเจน พลังกลุ่มนี้จะดลบันดาลให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จสมความมุ่งหมายได้ การรวมกันเป็นกลุ่มและการทำงานกับกลุ่มถือว่า เป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชน ถึงกับมีการกล่าวกันว่า “ถ้าไม่มีกลุ่มก็จะมีงานพัฒนาชุมชนเกิดขึ้น” (no group, No C.D.)

การรวมกลุ่มนั้น มีได้หลายระดับ นับตั้งแต่ระดับล่างสุดไปสู่สูงสุด คือ กลุ่ม ครอบครัว ชุมชน สังคม รัฐ หรือประเทศชาติ เป็นต้น โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่คนเดียว นอกจากไม่มีทางเลือกหรือจำเป็นเท่านั้น เช่น ถูกเนรเทศหรือหลบหลีกเหตุการณ์บางอย่าง เป็นต้น

ปรัชญาประการนี้ สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า คนเป็นสัตว์สังคม การรวมตัวกันเป็นกลุ่มและทำงานร่วมกันจะช่วยให้คนเจริญเติบโตได้เร็วที่สุด มีนักคิดในหลาย ๆ สาขา เช่น สาขา

การเมือง สาขาสังคมวิทยา และสาขาจิตวิทยา ได้แสดงความคิดและให้เหตุผลของการที่มนุษย์มารวมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งมีทั้งคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน แล้วแต่การมองและพิจารณาในแต่ละด้านของนักคิดในแต่ละสาขานั้น ตัวอย่างสำคัญ ๆ เช่น ในสายตาของนักปรัชญาการเมืองบางท่านเห็นว่ามนุษย์มารวมกันเป็นกลุ่ม เพราะความกลัว อธิบายได้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่เห็นแก่ตัว ไม่พอใจในสิ่งที่มีอยู่ มีการทะเลาะวิวาทกัน ทำสงครามกัน และพยายามจะมีอำนาจเหนือกันและกัน เช่นนี้ทำให้เกิดความกลัวขึ้นมาว่า ถ้าขึ้นปล่อยให้เป็นไปดังกล่าวนี ความสุขหรือความปลอดภัยในชีวิตจะไม่มี จึงต้องมารวมกันเป็นกลุ่ม นักปรัชญาที่มีความคิดเห็นในแนวนี้นี้ ก็คือ ฮอบส์ (Hobbes) แต่มีนักปรัชญาบางท่าน กลับเห็นว่า มนุษย์โดยธรรมชาติแล้วความสงบเป็นสัตว์โลกที่ดีเป็นส่วนมาก แต่ก็ยังมีมนุษย์บางคนที่มีประพฤติกรรมให้เป็นที่น่ารังเกียจแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะเรื่องของทรัพย์สิน ดินแดน จึงทำให้มนุษย์ต้องมารวมกันเป็นกลุ่ม เพื่อจะได้มีการออกกฎหมายเกณฑ์กติกาควบคุมให้มนุษย์อยู่ในกรอบอยู่ในวินัย และมีบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนด้วย อันทำให้เกิดความเชื่อประการหนึ่งที่เรียกว่า “ถ้าไม่มีกลุ่มก็จะมีกฎหมาย” (no group, no law) กล่าวคือ การที่มนุษย์มารวมกันอยู่ในกลุ่มจะทำให้กฎหมายมาควบคุมกันได้ง่ายขึ้น นักปรัชญาในกลุ่มนี้ คือ ล็อก (Locke) และรูสโซ (Rousseau) สำหรับในสายตาของนักสังคมวิทยาบางท่านเห็นว่า ทั้งความกลัวและการมารวมกลุ่มเพื่อที่จะได้มีกฎหมายมาควบคุมดังกล่าวเท่านั้น มิใช่สาเหตุที่มนุษย์มารวมกันอย่างแท้จริง แต่มนุษย์มารวมกลุ่มกัน เพราะแรงกระตุ้นภายในบางส่วนจากธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่นมาตั้งแต่เกิด อันเป็นแนวความคิดของ กอมเต (Comte) แต่ในสายตาของนักสังคมวิทยาบางท่านกลับเห็นว่า วัฒนธรรมมีอิทธิพลอย่างมากที่ทำให้มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม นั่นก็คือ เป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่งที่ต้องอยู่ใกล้ชิดกันและต้องรวมอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม การให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรมนี้เป็นแนวความคิดของ สเปนเซอร์ (Spencer) นักจิตวิทยาบางท่าน คือ แม็คโดเวล (McDougel) มีความเห็นว่า มนุษย์รวมกันเป็นกลุ่มเกิดจากสัญชาตญาณและแรงผลักดันที่จะต้องสืบพันธุ์ แสวงหา และสร้างสรรค์ บางท่าน เช่น ฟรอยด์ (Freud) มีความเห็นว่า มนุษย์อยู่รวมกลุ่มกัน เพราะสัญชาตญาณและการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์เอง แต่สำหรับ ทรอตเตอร์ (Trotter) เชื่อว่า มนุษย์มีความพึงพอใจที่จะอยู่เป็นกลุ่มมากกว่าการอยู่อย่างโดดเดี่ยว และถือเป็นธรรมชาติของมนุษย์อยู่แล้วที่รวมกันอยู่เป็นเผ่า

ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนนั้น มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนทำงานเป็นกลุ่ม มีการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพด้านต่าง ๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสตรี และกลุ่มผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น การรวมกลุ่มและทำงานกับกลุ่มตามกระบวนการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็น “โรงเรียน

ฝึกหัดประชาธิปไตยเบื้องต้นในหมู่บ้าน” เพราะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามาช่วยกันคิด ช่วยกันตัดสินใจ ช่วยกันวางแผน และช่วยกันปฏิบัติงานตามหลักประชาธิปไตย ยิ่งไปกว่านั้น การรวมกลุ่มยังช่วยให้ประชาชนเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น สนใจเข้าร่วมพัฒนา สร้างความเจริญ เป็นการฝึกกำลังความสามารถของประชาชนซึ่งกระจัดกระจายให้มารวมอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่มก้อน พลังความสามารถของแต่ละคนจะแปรสภาพไปเป็นพลังกลุ่ม ซึ่งมีพลังมากกว่าพลังของบุคคลธรรมดา ยิ่งกลุ่มมีการรวมกันอย่างเหนียวมากขึ้น ๆ จนกลายเป็นกลุ่มนั้นมีชีวิต มีจิตสำนึกแล้ว ก็ยิ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้น นอกเหนือไปจากนี้ การรวมกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนจะช่วยสร้างระบบต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน เช่น มีการสร้างและพัฒนาองค์กรหรือสถาบันการศึกษา แลกเปลี่ยนความรู้และรับแนวความคิดใหม่ ๆ ตลอดจนเป็นแกนนำในการปฏิบัติงานเพื่อชุมชนต่อไป

สรุปได้ว่า มนุษย์และกลุ่มมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดแยกออกจากกันได้ลำบากมาก มนุษย์นั่นเองที่ เป็นผู้สร้างกลุ่ม ขณะเดียวกันกลุ่มก็ช่วยให้มนุษย์มีความสำคัญขึ้น ๆ โดยแสดงออกทางพลังความสามารถของกลุ่ม กลุ่มช่วยสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าให้กับงานต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานพัฒนาชุมชน ดังนั้น ประจักษ์ของการพัฒนาชุมชนประการที่สามที่ว่าด้วยการรวมกลุ่ม จึงนับว่ามีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

ปรัชญาประการที่สี่

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการที่สี่ คือ “ความยุติธรรม” (Justice) หมายถึง ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) ความศรัทธาที่ว่า คนทุกคนปรารถนาที่จะมีชีวิตร่วมอยู่ในสังคมด้วยความสุขกายสบายใจ (Social Satisfaction) และเป็นที่ยอมรับของสังคม (Social acceptability) ความยุติธรรมในที่นี้ หมายถึง ความยุติธรรมภายใต้กฎหมาย อันอธิบายได้ว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี โดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์แต่อย่างใด นอกจากนี้ คนทุกคนไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งกฎหมายเสมอกัน เป็นต้น

ปรัชญาประการนี้ สืบเนื่องมาจากความเชื่อสองประการ ประการแรก คือ “คนทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่ามีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมอย่างมีเกียรติในฐานะที่เป็นปุถุชนคนหนึ่ง” และอีกประการหนึ่งที่ว่า “ความยุติธรรมเป็นสิทธิของคนอย่างหนึ่งและเป็นสิทธิธรรมชาติ (Natural right)” ซึ่งติดอยู่กับตัวคนและไม่

ว่าจะใช้กฎหมายใด ๆ มากล่าวอ้างก็ไม่สามารถแยกสิทธิประการนี้ออกจากตัวคนได้ (inalienable right) สิทธินี้เป็นเอกลักษณ์หนึ่งที่แสดงถึงความเป็นคน

การพัฒนาชุมชนส่งเสริมและสนับสนุนปรัชญาประการนี้ ด้วยเหตุที่ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นงานที่มุ่งก่อให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในชุมชน โดยต้องการให้ประชาชนทุกคนในชุมชนได้มีชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษาและมีความเท่าเทียมกันมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และยังช่วยให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิและมีความเสมอภาคในการมีโอกาสที่จะมุ่งกระทำการใด ๆ เท่าเทียมกัน ทุกคนมีสิทธิที่จะมีโอกาสเจริญก้าวหน้า มีโอกาสที่จะแสดงความรู้ความสามารถอย่างเสมอภาคกัน โดยกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้นได้เปิดโอกาสกว้างให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนอย่างเท่าเทียมกันเสมอ มิได้มุ่งจำกัดเฉพาะคนรวยหรือเพศชาย เท่านั้น นอกจากนี้ ผลที่ได้รับจากการพัฒนานั้น จะต้องเป็นประโยชน์ตอบสนองต่อประชาชนส่วนรวม มิใช่เพื่อคนส่วนน้อย

ปรัชญาประการนี้ต้องการให้คนยอมรับความเป็นคนของบุคคลอื่น ไม่ต้องการดูถูกดูหมิ่นเหยียดหยามหรือแบ่งชั้นวรรณะ เป็นการยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ประจำตัว รวมทั้งสิทธิที่เท่าเทียมกันและโอนให้กันมิได้ของคนทุกคน ซึ่งได้รับการยอมรับเป็นลายลักษณ์อักษรในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และในปณิญาสาส์นว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติตลอดมา

ปรัชญาประการที่ห้า

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการที่ห้า คือ “การศึกษา” (Education) การพัฒนาต่าง ๆ จะเจริญก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ การศึกษานับว่ามีส่วนช่วยส่งเสริมอยู่มาก การศึกษาหรือกระบวนการให้การศึกษา (Educational Process) จะช่วยดึงพลังความสามารถของคนซึ่งซ่อนเร้นอยู่ภายในให้ออกมา จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนส่วนรวมได้ ทั้งยังช่วยยกมาตรฐานและส่งเสริมความเป็นอยู่ของคนให้สูงขึ้นอีกด้วย การศึกษามีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาอย่างมาก ถ้าสมาชิกในชุมชนมีการศึกษาโดยเฉลี่ยสูงแล้ว การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นย่อมมีมาก เพราะการถ่ายทอดวิชาความรู้และการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ย่อมมีมากและง่ายกว่าในชุมชนที่สมาชิกในชุมชนยังไม่มีการศึกษาหรือโดยเฉลี่ยแล้วการศึกษาอยู่ในขั้นต่ำ การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในพฤติกรรมของมนุษย์ นั่นคือ มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความรู้ ทักษะ และมูลเหตุจูงใจในสิ่งที่เขาทำอยู่

ปรัชญาประการนี้สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า “คนแต่ละคน ถ้าให้โอกาสแล้วย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ เปลี่ยนแปลงความประพฤติ และพัฒนาขีดความสามารถให้รับผิดชอบต่อตนเองและสังคมสูงขึ้นได้” สรุปก็คือ คนนั้นสั่งสอนได้ และการศึกษาจะช่วยให้คนได้มีความรู้ ความคิด รู้จักใช้สมองเพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม

ในประเทศที่กำลังพัฒนาโดยทั่วไป จะเผชิญอยู่กับปัญหาหลักที่เหมือน ๆ กัน คือ ปัญหาความรู้ ปัญหาความยากจน ปัญหาเชื้อชาติเผ่าชน และปัญหาความเจ็บป่วยของประชาชน ปัญหาเหล่านี้เรียกว่า “วัฏจักรแห่งความชั่วร้าย” ซึ่งนับว่า เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ในการที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการนั้น จำเป็นจะต้องตระหนักถึงความสัมพันธ์ของปัญหาทั้ง ๔ ประการว่า สามารถส่งผลกระทบซึ่งกันและกันได้ อย่างไร และถ้าจะหาทางแก้ไขแล้วจะต้องพิจารณาว่าปัญหาใดควรได้รับการแก้ไขก่อนเป็นพื้นฐาน เพื่อจะได้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เหลือต่อไป ถ้าพิจารณากันโดยหลักการแล้วจะเห็นได้ว่า เราไม่สามารถแก้ไขความยากจน ปัญหาความเจ็บป่วย หรือปัญหาความเหยียดเชื้อชาติได้ ถ้าหากประชาชนยังอยู่ในภาวะของความไม่รู้หรือขาดการศึกษา ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้การศึกษแก่ประชาชน เพราะการศึกษานั้นมุ่งที่จะพัฒนาคนทั้งในด้านสมอง ความคิด จิตใจ และการกระทำ ซึ่งจะออกมาในรูปของการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญและสร้างเสริมประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้ผู้ได้รับการศึกษาได้พัฒนาความคิด ความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนต่อไป

การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการให้การศึกษา โดยวิธีร่วมปรึกษาหารือกัน (Non-Directive Education) ปรากฏจากการบังคับจิตใจกัน การให้การศึกษาโดยวิธีนี้เป็นการช่วยให้เกิดการพัฒนาค้นหาให้ทั้งคุณภาพและคุณธรรม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งถือเสมือนเป็นสื่อหรือแบบฝึกหัดในการพิจารณาคนให้ได้คิดพิจารณาว่า เรามีปัญหาอะไร พัฒนาอะไร ด้วยวิธีใด การกระทำเช่นนี้ ช่วยให้สมองของคนเกิดการพัฒนา การให้การศึกษาตามหลักการพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับความต้องการ ความปรารถนา และความสนใจ รวมทั้งความสามารถในการรับของประชาชนด้วย เช่น การให้การศึกษาในด้านการเกษตร การอนามัย การช่างชนบท และการสุขภาพ เป็นต้น จุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง การให้การศึกษาแก่ประชาชนในชุมชนจะเป็นการช่วยส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนโดยให้ประชาชนคิดและทำการปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง

ปรัชญาประการที่หก

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการที่หก คือ “หลักประชาธิปไตย” (Democracy) หมายถึง ความศรัทธาในการพัฒนา ตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตย และมีความเชื่อว่า คนทุกคนย่อมมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนเองไปในทิศทางที่ตนต้องการด้วยความสมัครใจ โดยทั่วไปแล้วหลักประชาธิปไตยจะเป็นเรื่องที่เน้นถึงเรื่องความยุติธรรม (Justice) การมีเหตุผล (Reason) การมีเมตตาธรรม (Compassion) การมีศรัทธาในตัวมนุษยชาติ (Faith in Man) และการเคารพในเกียรติภูมิแห่งมนุษยชน (Human Dignity) นอกจากนี้ องค์ประกอบของหลักประชาธิปไตยที่สำคัญ ๆ ก็คือ การเลือกตั้ง การปกครองโดยเสียงข้างมาก สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

ปรัชญานี้มีรากฐานมาจากความเชื่อประการแรกที่ว่า “การพัฒนาตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตยสามารถสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับคน ชุมชน และประเทศชาติได้มากกว่าการพัฒนาตามแนวทางของระบอบอื่น” เช่น ระบอบคอมมิวนิสต์ ในขณะที่การพัฒนาตามแนวทางของระบอบคอมมิวนิสต์นั้นเป็นแนวทางที่แฝงไปด้วยการบังคับมากกว่าการสมัครใจ สิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกจำกัด ถูกตรึงมากกว่าการพัฒนาตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ ยังมีรากฐานมาจากความเชื่ออีกประการหนึ่ง ก็คือ “คนทุกคนมีสิทธิที่จะเลือกหรือกำหนดวิถีการดำรงชีวิตไปในทิศทางที่ตนเองต้องการได้” กล่าวคือ คนทุกคนมีพลังความสามารถที่จะสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ตนเองและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ในทิศทางที่ชุมชนต้องการ โดยแต่ละคนย่อมรู้ว่าชุมชนของตนมีความต้องการอะไร รู้วิธีที่จะสนองความต้องการของชุมชน

แม้ว่าความรู้ของตนจะน้อยเพียงใด หรือวิธีการจะดูล้าสมัยในสายตาของบุคคลภายนอกก็ตาม แต่วิธีการนั้น ๆ ก็จะสามารถสร้างความสุขและความพอใจแก่พวกเขาได้

การพัฒนาชุมชนเป็นงานที่เสริมสร้างขีดความสามารถและความรับผิดชอบในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และประเทศชาติให้เกิดขึ้นเพื่อประชาชน อันเป็นการยึดหลักประชาธิปไตย การพัฒนาชุมชนยังสนับสนุนการทำงานร่วมกับบุคคลภายในชุมชนทุกคน โดยถือว่าประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องฐานะ การศึกษา เพศ หรือวัย ไม่ทำงานแต่เฉพาะกับบางกลุ่ม บางพวก ทุกคนในชุมชนมีสิทธิมีเสียงเท่าเทียมกัน คือ มีหนึ่งเสียงเท่ากันในเรื่องของชุมชน การตัดสินใจของชุมชนในทุกเรื่องเป็นการตัดสินใจของคนส่วนมาก และผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาจะต้องส่งผลไปถึงคนส่วนมากด้วย การมีส่วนร่วมในการประชุม

หรือการสนทนาต้องมีบรรยากาศของความเสมอภาค ยอมรับความคิดเห็นและให้ความสำคัญแก่ความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทุกคนว่ามีคุณค่าหรือประโยชน์ นอกจากนี้ แผนพัฒนาชุมชนหรือสิ่งที่จัดทำเป็นโครงการในชุมชนจะต้องเป็นแผนหรือโครงการที่เกิดจากเบื้องล่าง (Grass Root) หรือตัวประชาชนในชุมชน ไม่ใช่มาจากเบื้องบนหรือการวางแผนของผู้บริหารระดับสูง (Bottom Up Not Top Down) แล้วนำมาบังคับใช้หรือนำมายัดเยียดให้ประชาชนปฏิบัติตาม การตัดสินใจครั้งสุดท้ายต้องเป็นของประชาชน สิ่งเหล่านี้ ล้วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนได้มีสิทธิและใช้ความสามารถที่จะกำหนดชะตาชีวิตของตน อันเป็นการตอบสนองต่อหลักการประชาธิปไตย

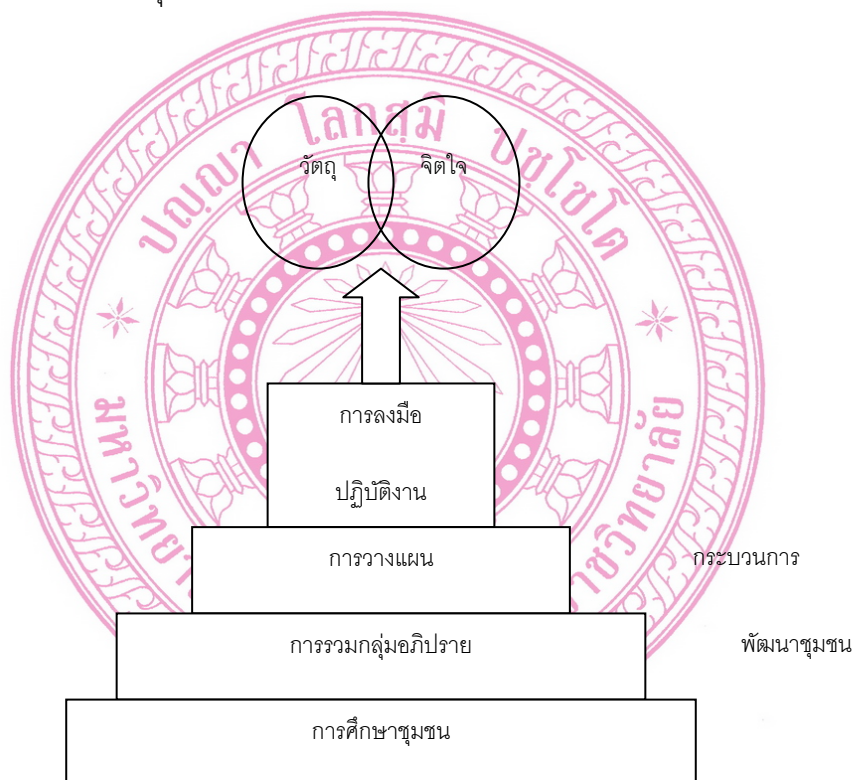
การพัฒนาประเทศนั้น ลำพังอำนาจการปกครองของรัฐแต่เพียงอย่างเดียว ย่อมไม่เพียงพอที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้ จำต้องอาศัยอำนาจพัฒนาของประชาชนเข้าผสมผสานด้วย ถือได้ว่าเป็นการช่วยสร้างอำนาจพัฒนาของประชาชนดังกล่าวให้เกิดขึ้นในทุก ๆ ชุมชน เช่น ช่วยพัฒนาองค์กรท้องถิ่นให้เข้มแข็งขึ้น (Strengthening Local Organization) และปลูกฝังประชาธิปไตยในระดับล่างสุด (Grass Root Of Democracy) นับเป็นการสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “รากฐานของประชาธิปไตยเริ่มที่หมู่บ้าน” อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระดับชาติต่อไป

ปรัชญาประการที่เจ็ด

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนประการที่เจ็ด คือ “ความสมดุลของการพัฒนา” (balance of development) ปรัชญานี้ หมายถึง การพัฒนาและขีดความสามารถของคนในชุมชนนั้น จะต้องเป็นการพัฒนาที่ได้สัดส่วนและควบคู่กันไปทุกด้านตลอดเวลา เช่น การพัฒนาทางด้านวัตถุหรือรูปธรรมต้องสัดส่วนและควบคู่กับการพัฒนาทางด้านจิตใจหรือนามธรรม และด้วยเหตุผลทำนองเดียวกัน การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จะต้องมีความสมดุลกันด้วย กล่าวโดยย่อก็คือ มุ่งพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไม่สนับสนุนให้มีการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ

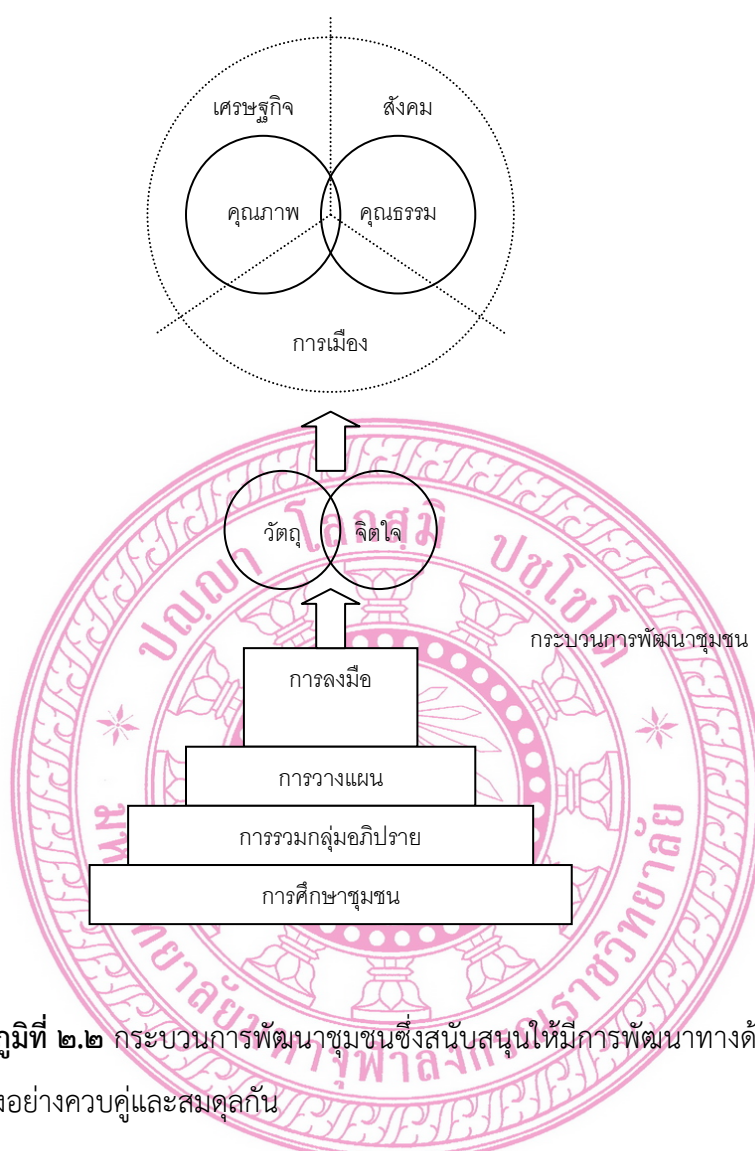
ปรัชญาประการที่เจ็ดนี้ มีรากฐานสืบเนื่องมาจากความเชื่อถือว่า “การพัฒนาทางด้านวัตถุหรือรูปธรรมและการพัฒนาทางด้านจิตใจหรือนามธรรม มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ตลอดจนกระทบกระทั่งกันอยู่เสมอ” และในทำนองเดียวกัน “ประชาชนจะอยู่ดีกินดีได้ก็ต่อเมื่อองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้เกื้อกูลและสมดุลกันไปในแนวทางและทิศทางเดียวกัน”

การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ และยุทธวิธีหนึ่งที่ทำงานในชุมชนหรือในหมู่บ้าน โดยสนับสนุนให้มีการพัฒนาสภาพแวดล้อมของคน คือ พัฒนาทางด้านวัตถุ และมีการพัฒนาสภาพจิตใจของคน คือ พัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่กันไป เช่น การสร้างถนนสายหนึ่งขึ้นในหมู่บ้านจะต้องเกิดจากความต้งการที่แท้จริงของประชาชนในหมู่บ้านนั้น มิใช่เกิดจากความต้งการของนักพัฒนา นอกเหนือไปจากข้างต้นนี้ กระบวนการพัฒนาชุมชนยังช่วยสนับสนุนให้มีการพัฒนาทางด้านการเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในชุมชนอย่างได้สัดส่วน ไม่หนักไปด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะอีกด้วย

แผนภูมิที่ ๒.๑ “กระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งสนับสนุนให้มีการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจ”

ในด้านเศรษฐกิจช่วยให้ประชาชนมีผลผลิตเพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีการคมนาคมต่าง ๆ สะดวกขึ้น ในด้านสังคมช่วยทำให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เห็นถึงความสำคัญของครอบครัว หลีกเลียงอบายมุข และรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ในด้านการเมืองช่วยทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย รู้จักรักและหวงแหนในสิทธิเสรีภาพของคน ไปใช้สิทธิใช้เสียงในการเลือกตั้ง รู้จักร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันวางแผน และร่วมกันปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ของชุมชนส่วนรวมเหล่านี้ เป็นต้น

แผนภูมิที่ ๒.๒ กระบวนการพัฒนาชุมชนซึ่งสนับสนุนให้มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างควบคู่และสมดุลกัน

ความสมดุลของการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจ จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุดของกระบวนการพัฒนาชุมชน นั่นก็คือ การพัฒนาคน อันหมายถึง การพัฒนาคนให้มีทั้งคุณภาพและคุณธรรม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างได้สัดส่วนกัน การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาทางด้านวัตถุ ส่วนการพัฒนาให้คนมีคุณธรรม เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาทางด้านจิตใจ อธิบายได้ว่า กระบวนการพัฒนาชุมชน มุ่งพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถทำงานที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ (คุณภาพ) และมีความซื่อสัตย์ ยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อชุมชนส่วนรวม (คุณธรรม) เช่น ในด้านเศรษฐกิจมีความสามารถเพิ่มผลผลิตต่าง ๆ มากมายทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ได้มุ่งค้ากำไรจนเกินควร จนทำให้ประชาชนในชุมชนต้องเดือดร้อน ในด้านสังคมรู้จักทำนุบำรุงศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ให้เกียรติและเห็นความสำคัญของสตรี เด็ก และคนชราอย่างจริงจัง ขณะเดียวกันก็ไม่ใช้ศาสนาหรือ

ชนบธรรมเนียมประเพณีมาเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตัว เช่น ไม่อ้างศาสนาเพื่อผลประโยชน์ของตนหรือกระทำตัวไปในทำนอง “มือถือสาก ปากถือศีล” สำหรับด้านการเมือง คือ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ช่วยกันส่งเสริมป้องกันและรักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตย ขณะเดียวกันก็ไม่แสวงหาประโยชน์ใส่ตัวทางด้านนี้ เช่น ไปใช้สิทธิใช้เสียงเลือกตั้งด้วยความสุจริตใจ ไม่ทำการต่อต้านหรือหาทางทำลายผู้ที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกับตนเอง หรือเมื่อมีโอกาสเข้าไปเป็นตัวแทนของประชาชนในสภาระดับต่าง ๆ ก็ไม่มุ่งแสวงหาแต่ประโยชน์ใส่ตัวโดยมิได้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น

จุดเน้นของงานพัฒนาชุมชนจึงอยู่ที่ว่า การพัฒนาทางด้านรูปธรรมและนามธรรมจะต้องควบคู่กันไปในอัตราที่ได้สัดส่วน ถ้าหากมุ่งพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ ก็จะทำให้เกิดผลการพัฒนาชนิดผิดรูปผิดร่าง นอกจากนี้ นักพัฒนาจะต้องมองชุมชนเสมือนเป็นสิ่งมีชีวิต เช่นเดียวกับบุคคล ๆ หนึ่ง และการพัฒนาจะต้องให้ความสำคัญในกิจกรรมทุกด้านที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ตามแนวความคิดนี้ ขอบเขตของงานพัฒนาจึงกว้างขวางมาก พาดพิงไปถึงหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงมหาดไทย เป็นต้น การพัฒนาชุมชน มิได้มุ่งขจัดปัญหาของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ทำทุก ๆ ด้านไปด้วยกัน การแก้ปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบกระเทือนที่มีต่อปัญหาเรื่องอื่น จึงมิใช่เป็นการแก้ปัญหาที่รอบคอบและจะเป็นผลเสียก่อให้เกิดความขัดแย้งมากกว่าผลดี ยิ่งไปกว่านี้อาจกล่าวได้ว่า ไม่มีปัญหาใดในโลกนี้เกิดขึ้นจากสาเหตุเดียว เมื่อเป็นเช่นนั้น การแก้ไขปัญหาดัง ๆ ก็ควรให้ความสำคัญในหลาย ๆ ด้านด้วย

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ การขาดความสมดุลของการพัฒนา นอกจากจะทำให้เกิดช่องว่างของความก้าวหน้า คือ ความเป็นอยู่ของประชาชนแตกต่างกันมากแล้ว ยังทำให้เกิดปรากฏการณ์ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “สมัยใหม่แต่ไม่พัฒนา” (modernization without development) อันหมายถึง ชุมชนหรือคนในชุมชนได้รับการพัฒนาทางด้านวัตถุอย่างมาก ในขณะที่การพัฒนาทางด้านจิตใจไม่ได้รับการส่งเสริมให้ทัดเทียมกับความเจริญทางด้านวัตถุนั้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ก็คือ มีการสร้างตึกสูงมากมาย ขณะที่ประชาชนที่อยู่ในบริเวณที่สร้างตึกนั้นปรับตัวเข้าไม่ทันกับความเจริญทางด้านวัตถุที่เกิดขึ้น โดยประชาชนไม่ได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจให้เตรียมพร้อมที่จะรับกับผลกระทบที่ตามมาจากการสร้างตึกนั้น เช่น ประชาชนไม่ได้รับการฝึกอบรมในเรื่องการรักษาความสะอาด การทิ้งขยะมูลฝอย หรือไม่ได้รับการฝึกอบรมให้เข้าใจถึงระเบียบวินัยของการอยู่

ร่วมกันอย่างสันติและมีศีลธรรม ปัญหาเด่นชัดที่ตามมา ก็คือ ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาจราจร ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ด้วยสาเหตุเหล่านี้ การพัฒนาชุมชนจึงยึดหลักการที่เรียกว่า มุ่งพัฒนาในทุก ๆ ด้านให้เกิดความสมดุล ทั้งนี้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ หรือท่าทีและทัศนคติของประชาชนมีความสำคัญเช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ

การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นจริงอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดีงามหรือเจริญ) กล่าวคือเป็นการจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผน (Planned Community Change)^{๒๑} ลักษณะการพัฒนาชุมชนคือ การพัฒนาคนให้มีความสามารถในการคิด ตัดสินใจ การกระทำ การรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชนรวม^{๒๒} และยังเป็นกระบวนการ (Process) ทำงานอย่างหนึ่งและเป็นกลยุทธ์ ๆ หนึ่ง (Strategy) ซึ่งมีจุดหมายปลายทางสูงสุดอยู่ในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและคุณธรรม มีนักวิชาการได้ให้ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนดังต่อไปนี้

จิรพรรณ กาญจนจิตรา ได้อธิบายไว้ว่า “ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้น ถือว่าพลังสำคัญที่จะบันดาลให้งานบรรลุผลสำเร็จความมุ่งหมายนั้นมาจากประชาชน โดยเชื่อว่าประชาชนทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจนต่ำต้อยหรือด้อยการศึกษา เพียงใด ก็ยังมีพลังและความปรารถนาที่จะปรับปรุงวิถีการดำรงชีวิตของคนให้มีมาตรฐานสูงขึ้นการกระตุ้นเตือนและ ค้ำชูพลังดังกล่าว จะเป็นผลให้มีการขุดค้นและนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนชนบทไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชนในทุกด้านพร้อม ๆ กัน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนจึงยึดถือว่า ถ้าประชาชนได้บรรลุถึงความปรารถนาหรือความสุขในชีวิตได้มากเท่าใดก็ยิ่งเป็นสิ่งที่ดีงามเท่านั้น และ

^{๒๑}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐.

^{๒๒}วิช เตียงหงษากุล, หลักการพัฒนาชุมชน บทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๓.

การช่วยเหลือในลักษณะนี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของเพื่อนมนุษย์ในสังคมด้วยกัน”^{๖๓} สอดคล้องกับ **พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์** ได้กล่าวถึงเรื่องปรัชญาของการพัฒนาชุมชนไว้ ๕ ประการ คือ^{๖๔}

๑. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม และอย่างบุคคลมีเกียรติ ในฐานะที่กำหนดวิธีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๒. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิธีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๓. บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้วย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้เปลี่ยนแปลงทัศนะประพฤติปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

๔. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่และพลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้ถ้าได้รับการพัฒนา

๕. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้านเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และรัฐ

ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าปรัชญาของการพัฒนาชุมชนนั้น

ประการแรก ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวตน ว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถ

ประการที่สอง การพัฒนาชุมชน ก็คือ ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) การมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้น เป็นเรื่องที่อารยะสังคมพึงยึดมั่น

ประการสุดท้าย ความไม่รู้ ความดื้อดึง และการใช้กำลังบังคับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนา และความเจริญรุดหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องยึดหลักการรวมกลุ่ม และการทำงานกับกลุ่ม เพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม และทำงานรวมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

^{๖๓} จีรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๓๗.

^{๖๔} พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์, การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑-๒.

ยวดี วุฒิเมธี ได้กล่าวถึงปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย^{๖๕}

๑. การพัฒนาชุมชนนั้นให้ความสำคัญ เชื่อมั่นในตัวบุคคลว่าเป็นทรัพยากร(Human Resources) ที่มีความสำคัญที่สุดในความสำเร็จของการดำเนินงานทั้งปวง และเชื่ออย่างแน่วแน่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ตามขีดความสามารถทางกายภาพของตน หากโอกาสอำนวยและมีผู้คอยชี้แนะที่ถูกต้อง

๒. การพัฒนาชุมชนเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนปรารถนา ต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม (Social Justice) ต้องการอยู่ในสังคมด้วยความสุขกาย สบายใจ (Social Satisfaction) และต้องการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นที่ยอมรับของสังคมด้วย (Social Acceptability)

ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ และคณะ^{๖๖} ได้กล่าวถึงปรัชญาการพัฒนาชุมชน ไว้ว่า การพัฒนาชุมชนมีหลักปรัชญาอันเป็นมูลฐานสำคัญ ดังนี้

๑. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม และความเป็นผู้นำซ่อนเร้นอยู่ในตัวพลังเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ ถ้าได้รับการพัฒนา

๒. บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลง ทักษะ ประพฤติปฏิบัติ และพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

๓. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกันจึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนผู้หนึ่ง

๔. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิ และสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๕. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของคนในชุมชนทุกด้าน เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนทุกคนและชุมชนโดยรวม

กรมการพัฒนาชุมชน^{๖๗} ได้กล่าวสรุป ปรัชญางานพัฒนาชุมชน มีความเชื่อว่า

๑. มนุษย์ทุกคนมีเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นคน

๒. มนุษย์ทุกคนมีความสามารถ หรือมีศักยภาพ

๓. ความสามารถของมนุษย์สามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส

^{๖๕} ยวดี วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : บางกอกบล็อก, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^{๖๖} ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, บุญศรี แก้วคำศรี, โกวิท พวงงาม, ปรีดี โชติช่วง, การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ, (บพิธการพิมพ์ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^{๖๗} กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, หลักสูตรนักพัฒนาชุมชนก่อนประจำการ(สำหรับผู้เข้าอบรมที่เป็น อสพ.) ฉบับปรับปรุง, (เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม), ๒๕๓๘.

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นถ้ามีโอกาส การพัฒนาทั้งหลายจะปราศจากผลสิ้น ถ้าหากมองข้ามในเรื่องการพัฒนาบุคคลแต่ละคนให้มีทักษะที่ถูกทางและมีขีดความสามารถสูงขึ้นอีกประการหนึ่งการพัฒนาชุมชน ก็คือ ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม การมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเลื่อมล้ำต่อกันสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้นเป็นเรื่องที่อารยสังคมพึงยึดมั่น ประการสุดท้ายความไม่รู้ ความดื้อดึงและการใช้กำลังบังคับ เป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของ

การพัฒนา และความเจริญรุดหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยให้พลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วมและการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็ต้องยึดหลักการรวมกลุ่มและการทำงานกับกลุ่มเพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

๒.๒.๔ หลักการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐาน ประชญา แนวความคิด และหลักการที่ปรารถนาให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ด้วยพลังของชุมชน การพัฒนาชุมชนเป็นทั้ง ศาสตร์และศิลป์ อยู่ในตัวเอง แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ก็ยังต้องอาศัยหลักการเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายของงานพัฒนาชุมชนต่อไป หลักการของการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติในที่สุดและการที่จะสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยอาศัยหลักการพอสรุปได้ดังต่อไปนี้^{๖๘}

๑. พิจารณาถึงบริบทของชุมชนเป็นหลักในการเริ่มงาน (Context)

บริบทของชุมชน หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน ซึ่งในการพิจารณานั้น นักพัฒนาควรพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งสภาพความเป็นอยู่ทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การที่นักพัฒนาทราบสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนก็สามารถที่จะวางแผนและดำเนินงานพัฒนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒. การดึงประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วม (Participation)

การจัดกิจกรรมการพัฒนาอะไรก็ตาม จะต้องดึงหรือชักจูงประชาชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมด้วยตั้งแต่ศึกษาชุมชน วางแผนวางโครงการ ปฏิบัติการตามโครงการ และการ

^{๖๘} เอกสารประกอบ Lecture บทที่ ๗ ประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : web.agri. cmu.ac.th. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

ประเมินผล ซึ่งจะทำให้ได้มากขึ้นแค่นั้นขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรม แต่ยึดหลักการที่สำคัญว่า ต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ เนื่องจากกว่าผลของการดำเนินงานพัฒนานั้นส่งผลกระทบโดยตรงต่อตัวประชาชน ดังนั้น ควรที่จะให้ประชาชนเลือกแนวทางในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง

๓. การทำงานต้องค่อยเป็นค่อยไป (Gradualness)

ความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้น เพราะการเร่งรีบทำงานให้เสร็จเร็วเกินไป ก่อนที่จะรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาที่แท้จริงของชุมชนหรือก่อนที่ประชาชนจะมีความเชื่อมั่นในตนเองหรือก่อนที่จะมีทรัพยากรเพียงพอ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่านักพัฒนาต้องการให้มีผลงานออกมาโดยเร็ว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการของบประมาณมาใช้ในการดำเนินงาน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนไม่ควรเร่งรีบจนเกินไป ควรดำเนินงานแบบค่อยเป็นค่อยไป ควรคิดถึงผลกระทบในการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

๔. การให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลัก (Man-Center Development)

มีความจริงอยู่ประการหนึ่งว่า การช่วยคนไม่อาจสำเร็จได้ ถ้าผู้นั้นไม่ต้องการจะช่วยตนเอง โดยหลักการนี้ การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มด้วยการให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโดยให้คนในชุมชนค้นหาความต้องการและปัญหา (Identify Need and Problem) ของตนเองให้พบไม่ว่าจะด้วยวิธีกระตุ้น ยั่วยุ หรือชักจูงก็ตาม

๕. การใช้วิธีดำเนินงานแบบประชาธิปไตย (Democracy)

การพัฒนาชุมชนจะต้องนาแบบประชาธิปไตยมาใช้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักคิดด้วยตนเอง รู้จักอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนร่วมกันทำงานตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ ยึดถือในเสียงข้างมากและรับฟังเสียงข้างน้อย (Rule of Majority, Right of Minority)

๖. การดำเนินงานต้องยืดหยุ่นได้ (Flexible)

เนื่องจากสังคมมีความเคลื่อนไหว (Dynamic) ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องเลือกวิธีดำเนินงานให้กว้างและเข้ากับสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นไปเฉพาะวิธีดำเนินงานเท่านั้น โดยยึดมั่นในหลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายเสมอ

๗. สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน (Culture)

วัฒนธรรมเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขประตูปัญหาเพื่อเข้าถึงประชาชน การพัฒนาชุมชนจะสำเร็จหรือล้มเหลว เกิดจากความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะในแต่ละชุมชน สังคมมีวิถีชีวิต (Way of Life) ที่แตกต่างกัน จนมีคากล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรม

และงานพัฒนาว่า “การเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนได้มากเท่าใด ก็จะเข้าใจงานพัฒนาชุมชนได้มากเท่านั้น”

๘. ทำงานกับผู้นำท้องถิ่น (Local Leader)

การทำงานกับผู้นำท้องถิ่นเป็นหลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญอย่างหนึ่ง การพัฒนาชุมชนจะขยายตัวกว้างออกไปและบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความสามารถของผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งจะมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการ คือ มีบทบาท ตำแหน่งหน้าที่ ตามที่ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผสส. อสม. ครูในหมู่บ้านหรือตำบล และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือและมีบทบาทในการขึ้นการพัฒนา เช่น เจ้าแก้งสือ เจ้าแก้งไร้อยู่ คนเผ่าคนแก่ จำ พระสงฆ์ เป็นต้น

๙. ทำงานกับองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน (Community Organization)

ในชุมชนใดที่มีสมาคม สถาบัน สโมสร หรือองค์กรอื่น ๆ อยู่ย่อมมีผู้นำขององค์กรนั้น ๆ อยู่ด้วยหลักการพัฒนาชุมชนต้องพยายามใช้องค์กรเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ โดยดึงเอาสมาชิกหรือตัวแทนขององค์กร เข้ามาร่วมทำงานเพราะองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้จะมีการรวมกลุ่มกันอยู่แล้ว ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการดึงเอากำลังของกลุ่มมาใช้ในการพัฒนา แต่ถ้าหากไม่มีองค์กรอยู่ในชุมชนก็ควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มตั้งเป็นองค์กรขึ้นโดยการให้การศึกษาตลอดจนการฝึกอบรม

๑๐. ทำการประเมินผลตลอดเวลา (Evaluation) การประเมินผลมิใช่เป็นแค่เพียงการเปรียบเทียบผลงานในอดีต เพื่อให้รู้ว่ามีปัญหาเพียงใด เท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ถึงข้อดี ข้อเสีย ความผิดพลาด และความสำเร็จ ในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานกิจกรรมนั้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานครั้งต่อไปได้ ซึ่งในการประเมินผลนั้นสามารถทำได้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานและเมื่อโครงการเสร็จสิ้นไปแล้ว

๑๑. สอดคล้องกับนโยบายของชาติ (Policy)

ไม่มีองค์กรใดที่จะเกิดขึ้นถูกต้องตามกฎหมาย ถ้าองค์กรนั้นไม่ดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ และเช่นเดียวกัน ไม่มีองค์กรใดจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้ดำเนินงาน ถ้าหากองค์กรนั้นขัดกับนโยบายของชาติ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศ ผลการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นจะมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงในระดับชาติเสมอ ฉะนั้น จึงต้องสอดคล้องเป็นแนวเดียวกันนโยบายของชาติ

๑๒. การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม (Grouping Process)

การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นหลักการที่ขาดไม่ได้สำหรับการทำงานพัฒนาชุมชน ประชาชนต้องได้รับการกระตุ้นให้ทำงานผ่านกระบวนการกลุ่ม เพราะพลังกลุ่มมีอิทธิพลเข้มแข็งและมั่นคงมากกว่าคน ๆ เดียว จนมีคำกล่าวเกี่ยวกับกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนว่า “ไม่มีกลุ่มก็ไม่มีการพัฒนาชุมชน” (No Group No C.D.)

๑๓. การพัฒนาชุมชนต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuity)

โครงการใดโครงการหนึ่งที่ทำเนิการตามกระบวนการพัฒนาชุมชนและสำเร็จไปแล้ว ไม่ได้หมายความว่า งานพัฒนาชุมชนเสร็จสิ้นตามไปด้วย จะต้องมีการเริ่มทำโครงการใหม่ต่อไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด หรือเรียกได้ว่า เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง โครงการใหม่นี้ อาจใหญ่กว่าเดิมหรือ ยากกว่าเดิมก็ได้ ซึ่งก็ย่อมแล้วแต่ประชาชนจะเป็นผู้กำหนด สำหรับขั้นตอนตามกระบวนการพัฒนา ชุมชนที่จะใช้สำหรับทำโครงการใหม่นั้น ก็ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากขั้นตอนแรก คือ ขั้นการศึกษาชุมชน แต่อาจเริ่มจากขั้นตอนอื่นได้เลย เช่น เริ่มจากขั้นตอนวางแผนพื้นที่ก็ได้ จากหลักการทั้งหลายของการ พัฒนาชุมชนที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด อาจสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่พยายามที่จะ เปลี่ยนแปลงแนวความคิดทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยร่วมมือ กันพัฒนาให้ชุมชนของตนเป็นชุมชนที่ดี สร้างความรู้สึกรักและผูกพันต่อชุมชนของตน ทั้งนี้ เนื่องมาจากประเทศกำลังพัฒนาจะมีปัญหาคล้ายคลึงกัน คือ ปัญหาเรื่องการศึกษา ปัญหาเรื่อง สุขภาพอนามัย ปัญหาเรื่องความยากจน เป็นต้น จึงต้องมีการพัฒนาและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้หมดสิ้น ไป เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนต้องเร่งพัฒนาให้มีความเจริญเกิดขึ้น คือ การพัฒนาตัวบุคคล อัน หมายถึงการกระทำใด ๆ ก็ตามที่ทำให้บุคคลมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดขึ้น หรือทำให้คนเป็นคนที่มี คุณภาพ แม้ว่าการพัฒนาชุมชนจะมุ่งเอาการพัฒนาคนเป็นประการสำคัญก็ตาม การพัฒนาทางวัตถุก็ มีความจำเป็นอยู่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เช่น การสร้างถนน โรงพยาบาล โรงเรียน ประปา ไฟฟ้า เป็น ต้น ซึ่งต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันตามความจำเป็น เมื่อเป็นเช่นนี้เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชน จึงเป็นการมุ่งไปยังประชาชน โดยผ่านกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนและกระบวนการการ รวมกลุ่มเป็นประการสำคัญ เพราะพลังสำคัญที่จะบันดาลให้การพัฒนาบรรลุผลสำเร็จนั้นอยู่ที่ตัว ประชาชน

การพัฒนาชุมชนเป็นเพียงหลักการเท่านั้น ซึ่งทางองค์การสหประชาชาติได้กำหนด หลักการดำเนินงานพัฒนาในที่ประชุมเดือนมีนาคม ๒๕๐๐ ไว้ ๑๐ ประการ คือ^{๖๙}

๑. โครงการพัฒนาชุมชน จะต้องให้สอดคล้องกับความต้องการอันแท้จริงของประชาชน เริ่มจากโครงการง่าย ๆ ก่อนแล้วค่อย ๆ ไปสู่โครงการที่ยากขึ้น
๒. โครงการพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องเป็นโครงการอนุเคราะห์สงเคราะห์ คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อ การแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือปรับปรุงความสุขความเจริญได้ในหลายๆ ด้านพร้อมๆ กัน
๓. การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องเริ่มการดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติประชาชน พร้อม ๆ กับการพัฒนาชุมชน หรือพร้อม ๆ กับการดำเนินการของชุมชน

^{๖๙} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๕๔-๕๕.

๔. ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในโครงการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ เพื่อเป็นการสร้างพลังชุมชนและจัดรูปสถาบันหรือหน่วยงานปกครอง หน่วยงานบริหารงานของประชาชนขึ้น

๕. ต้องแสวงหาผู้นำในท้องถิ่นและพัฒนาผู้นำท้องถิ่นขึ้นตามลักษณะของกิจกรรมและความจำเป็นของชุมชน

๖. ให้สตรีและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้มากที่สุด เพราะสตรีมีบทบาทสำคัญต่อการขยายตัวของงานแนะแนวความคิดต่าง ๆ ส่วนเยาวชนสามารถเป็นกำลังรับช่วงงานและขยายผลงานได้เป็นอย่างดี

๗. รัฐบาลจะต้องจัดบริการไว้ให้พร้อมเพื่อสนับสนุนงาน และเป็นหลักประกันในประสิทธิภาพของผลงานและเป็นการกำลังใจให้แก่ประชาชน

๘. ต้องมีการวางแผนงานเพื่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ระดับประเทศถึงระดับท้องถิ่นและการบริหารในทุกระดับจะต้องมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

๙. ในการดำเนินงานในการพัฒนาชุมชนนั้น ควรสนับสนุนให้องค์การของเอกชน องค์การอาสาสมัครต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

๑๐. ในการวางแผนการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องมีการวางแผนให้มีการพัฒนาหรือความเจริญก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กัน ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ระดับกับทุกส่วนของประเทศ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี^{๗๐} กล่าวถึง หลักการพัฒนาชุมชนว่า

๑) หลักความร่วมมือของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุด โดยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา การร่วมพิจารณาและการตกลงใจร่วมกันในการแก้ปัญหา หรือการวางแผนโครงการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิและเสมอภาคที่จะมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมกันรับผิดชอบงานพัฒนาชุมชนของตน

๒) หลักการแสวงหาผู้นำในการพัฒนาชุมชนนั้นเน้นในเรื่องการค้นหาลำนำและพัฒนาคุณลักษณะผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชนเพราะจุดมุ่งหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชนคือการให้ประชาชนพึ่งตนเองและสามารถช่วยตนเองได้ ซึ่งผู้นำจะเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

๓) หลักการทำงานกันกับกลุ่ม จะต้องสร้างกลุ่มคนในรูปแบบต่างๆ ขึ้น เพื่อให้สถาบันของประชาชนซึ่งเป็นศูนย์กลางในการศึกษา และเป็นแกนในทางปฏิบัติการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปที่การทำงานกับกลุ่มคนเป็นประการสำคัญ

^{๗๐} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน : เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน, หน้า

๔) หลักการสมทบ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลและสนับสนุนให้ประชาชนใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์ในชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างเต็มที่ จึงต้องกระตุ้นให้ประชาชนรู้จักเสียสละแรงงานวัสดุอุปกรณ์ของตนสมทบกับของรัฐบาลอีกทางหนึ่งซึ่งจะช่วยให้งบประมาณอันจำกัดของรัฐบาล สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง

๕) หลักการประสานงาน โดยตัวของการพัฒนาชุมชนเองไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่าเป็นงานของใคร ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยลำพังตัวเอง ต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจึงจะประสบความสำเร็จ

๖) หลักการรับผิดชอบร่วมกัน แม้โครงการพัฒนาชุมชนจะเสร็จสิ้นลงแล้วก็ตามแต่ยังต้องมีการรับผิดชอบดูแลรักษาให้คงอยู่ เพื่อประโยชน์ของชุมชนให้นานที่สุด เพราะฉะนั้นต้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบด้วย จึงจะทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ และเกิดความรู้สึกหวงแหนที่จะดูแลรักษา ในการดำเนินงานให้คงไว้ตลอดไป

๗) หลักการขยายผลหรือการสร้างเครือข่าย การพัฒนาชุมชนนั้นมีระเบียบแบบแผนในการดำเนินงาน จึงสามารถที่จะบอกผลที่จะเกิดขึ้นมาได้พอสมควร และเป็นแบบอย่างที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาในชุมชนอื่นๆ ต่อไป

สรุปได้ว่า หลักการพัฒนาชุมชนถือเป็นแม่แบบของการพัฒนาชุมชนในทุกแง่มุมจากการสรุปไว้ ๑๐ ข้อดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าครอบคลุมถึงการวางแผนการพัฒนาชุมชนอย่างครบถ้วน

๒.๒.๕ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

ในการพัฒนาชุมชนต้องมีเป้าหมายที่สำคัญในการดำเนินงาน จึงนำเสนอนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ด้านการพัฒนาไว้ คือ

จิรพรรณ กาญจนจิตรา^{๗๑} กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนว่า เป้าหมายสุดยอด(Ultimate goal) คือการพัฒนาคน โดยมุ่งให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการแก้ไขปัญหาการตัดสินใจของตนเองในการที่จะปรับปรุงสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชน บนพื้นฐานของการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๗๒} ได้พูดถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนนั้น เป็นเป้าหมายอุปกรณ์ (Instrumental goal) คือ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม วัฒนธรรม ครอบครัวและประชากรอนามัยและสาธารณสุข นันทนาการ

^{๗๑}จิรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนาชุมชน, หน้า ๕๒.

^{๗๒}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, หน้า ๑๖-๒๐.

สุเทพ เชาวลิ^{๗๓} กล่าวว่า “กรมการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. เร่งการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายของชุมชน
๒. ปรับปรุงส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น
๓. ปรับปรุงส่งเสริมอนามัย และสุขภาพ
๔. ส่งเสริมการศึกษา และวัฒนธรรมตลอดทั้งให้เรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็น
๕. พัฒนาประชาชนให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนจากเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพสมบูรณ์นั้นต้องพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน

๒.๒.๖ องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน

ในการพัฒนาชุมชนมีองค์ประกอบมรหลาย ซึ่งแต่ละองค์ประกอบล้วนมีความสำคัญ ในที่นี้จะกล่าวไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑. การพัฒนาชุมชน คือ การพยายามที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนภายในชุมชนให้ดีขึ้นหรืออาจจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้คนหรือชุมชนนั้นมีความเจริญขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทั้งนี้หมายถึง การทำให้คนในชุมชนนั้นมีความกินดีอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากราษฎรเอง โดยราษฎรจะต้องช่วยด้วยตนเองในการพัฒนาด้วยการเข้ามาคิดพิจารณาตัดสินใจและดำเนินการด้วยตนเองบนพื้นฐานของความสมัครใจ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ตัวประชาชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาทุกสายต้องการให้ประชาชนมีทักษะ มีความรับผิดชอบที่จะช่วยเหลือตนเอง

๒. การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือเป็นลักษณะทางกายภาพตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน การประพฤติปฏิบัติแบบเก่า ๆ ของชุมชนนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างด้วยกัน ด้วยวิธีการให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและแนวความคิดให้ถูกต้อง

๓. การดำเนินงานจะต้องสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน ทั้งนี้หมายถึงว่ากิจกรรมใด ๆ ที่จะนำไปส่งเสริมให้ประชาชนรับปฏิบัติ จะต้องเป็นกิจกรรมที่ประชาชนมีความต้องการอยู่แล้ว หรือเป็นกิจกรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของประชาชน และสามารถทำให้ประชาชนรู้สึกต้องการได้

๔. การพัฒนาชุมชนจะต้องใช้หลักการย่วย เร่งเร้า ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มและรู้จักวิธีช่วยตนเองโดยพลังกลุ่มคน ตลอดจนการดำเนินการไปตามโครงการพัฒนานั้น

^{๗๓} สุเทพ เชาวลิ, หลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๓๘.

๕. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือน ยั่วยุและส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเกิดความคิดริเริ่มขึ้น

๖. แผนงานพัฒนาที่อาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชน และประชาชนกับหน่วยงานของรัฐบาล และองค์การอาสาสมัครเอกชน

๗. รัฐบาลหรือแหล่งให้ความช่วยเหลือจากภายนอก จะให้ความช่วยเหลือเฉพาะสิ่งใดสิ่งใดที่เกิดความสามารถที่ชุมชนหรือราษฎรจะจัดหาได้เอง เช่น ความรู้ทางวิชาการวัสดุ และเงินเท่าที่จำเป็น

๘. จะต้องมีการรวบรวมผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มิใช่ดำเนินการแต่เพียงหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด เพราะปัญหาของชุมชนอยู่นอกเหนือความสามารถของหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด โดยเฉพาะและการที่จะพัฒนาชุมชนให้ได้ผลจะต้องเป็นการพัฒนาโดยมุ่งประชาชนเป็นหลัก ดังนั้นจึงใช้หลักการที่เรียกว่าการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ คือ มุ่งที่จะพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไม่ใช่เพียงด้านใดด้านหนึ่งด้านเดียว

๙. ขบวนการพัฒนาชุมชน จะต้องพิจารณาถึงสังคม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นหลัก

๑๐. วิธีการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยหลักการและแนวทางระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ^{๗๔}

๒.๒.๗ วิธีการพัฒนาชุมชน

จากความหมาย แนวคิด หลักการพัฒนาชุมชนที่ศึกษามาแล้วในเบื้องต้นและพื้นฐานในการที่จะกำหนดวิธีการที่จะใช้ในการพัฒนาชุมชน นักวิชาการและนักปฏิบัติการพัฒนาชุมชน ได้กล่าวถึงวิธีการพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

ยิวธน์ วุฒิเมธี ได้เสนอแนะวิธีการพัฒนาชุมชนไว้ ๗ วิธีการคือ^{๗๕}

๑. การให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชนที่มีการศึกษต่ำ ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยกระบวนการให้การศึกษาอบรม พัฒนาความรู้ ความคิด เฉลียวฉลาด อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์ แต่สิ่งที่ตั้งถามซึ่งได้จากการศึกษาอบรม

๒. การจัดตั้งกลุ่มและพัฒนากลุ่มหรือองค์กรของประชาชนให้เป็นผู้พร้อมที่จะรับและร่วมปฏิบัติในสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อันเกิดจากการพัฒนาอยู่เสมอ รวมพลังความคิดร่างกาย แรงใจ และวัสดุ เงินทุน เพื่อรวมกันเป็นกลุ่มขึ้น และเป็นองค์กรสร้างพลังการคิดตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและรับผิดชอบด้วยกัน อันเป็นการสร้างความเชื่อมั่นร่วมกันในหมู่ประชาชนเป็นตัวของตัวเองในที่สุด

^{๗๔} จีรพรรณ กาญจนจิตตรา, การพัฒนาชุมชน, หน้า ๒๐-๒๒.

^{๗๕} ยิวธน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท, หน้า ๔๕.

๓. การสรรหาและพัฒนาผู้นำของชุมชน การจัดตั้งกลุ่มของประชาชนขึ้น เพื่อบริหารงานและคิดสร้างกิจกรรมและแนะนำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มออกให้เกิดประโยชน์ โดยต้องมีผู้นำและผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เป็นผู้นำที่ดีและเข้มแข็งสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้านบริการและนำความคิดประชาชนแทนเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เป็นอย่างดี

๔. การส่งเจ้าหน้าที่ของรัฐออกไปปฏิบัติงานอย่างเป็นมิตรกับประชาชนในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐควรทำหน้าที่เป็นเพื่อนคู่คิด คอยแนะนำแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการคิดริเริ่มการแสวงหาพลังมวลชน กระตุ้น เร่งเร้าให้ประชาชนมีความคิดริเริ่ม และกล้าคิด มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนของตนเองได้

๕. การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน การพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นว่าการเริ่มต้นที่ดีช่วยให้งานสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง และการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาชุมชนนั้นไม่ควรจะล้มเหลวเพราะจะเป็นการทำลาย แรงบันดาลใจ ความกล้ากระตือรือร้นในการทำงานของประชาชน ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชนควรต้องมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและตระหนักในปัญหามากขึ้น ดังนั้นก่อนลงมือทำโครงการพัฒนาจะต้องมีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในทุก ๆ ด้าน ของชุมชน และข้อมูลแต่ด้านให้ประชาชนและผู้นำมีส่วนร่วมรับผิดชอบรับรู้อย่างใกล้ชิดเพราะประชาชนและผู้นำได้รับรู้ปัญหาด้วยตัวของเขาเอง

๖. การวางแผนและวางโครงการ การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องมีการวางแผนอย่างมีระบบและมีหลักวิชาการ การนำแผนออกปฏิบัติโดยจัดทำเป็นแผนโครงการต่าง ๆ และการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงเน้นการวางแผน วางโครงการขึ้นโดยประชาชนตามสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน และทางฝ่ายรัฐบาลจะต้องมีการวางแผนจากเบื้องบนแล้วต้องมีการวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับแผนของประชาชนเป็นสำคัญ

๗. การประสานงานและการร่วมมือในการปฏิบัติงาน การพัฒนาชุมชนไม่ใช่เป็นงานของประชาชนหรือหน่วยงานของรัฐคนใดคนหนึ่ง หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะแต่เนื่องจากกิจกรรมที่จะต้องพัฒนาในชุมชนนั้นมีมากมาย จะต้องทำให้การประสานสอดคล้องเกื้อกูลกัน ดังนั้น การประสานงานทั้งทางวิชาการ บุคคล งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในโครงการจึงมีความจำเป็นและสำคัญ ในโครงการและการนำโครงการออกปฏิบัติและขั้นตอนต่าง ๆ ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทุกคนทุกหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและความถนัดของตน เพื่อให้การวางแผน การปฏิบัติออกมาให้เกิดความรัดกุมและรับรู้ร่วมกันจากการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย

สรุปได้ว่า ความหมายของการพัฒนาชุมชน ปรัชญา แนวคิด อุดมการณ์ หลักการพัฒนา หรือองค์ประกอบของการพัฒนา วิธีการและกระบวนการของการพัฒนา เป็นสิ่งที่ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นจะต้องเข้าใจอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้ใหญ่ กำนัน พระภิกษุสงฆ์หรือเจ้าหน้าที่ทาง

ราชการ องค์กรต่าง ๆ จะต้องรับรู้ ถือว่า หลักการพัฒนานั้นจะเป็นกรอบแนวคิดหรือยุทธวิธีในการพัฒนาชุมชน

๒.๒.๘ ความเป็นมาของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน (Community Development) มีที่มาจากคำว่า "การศึกษามวลชน" (Mass Education) โดยได้นำมาใช้เป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ อันเป็นผลมาจากรายงานเกี่ยวกับการศึกษามวลชนในสังคมแอฟริกา (Mass Education in African Society) ซึ่งคณะกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายการศึกษา ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของประเทศไทย ได้นำเสนอต่อรัฐบาล เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๔ รายงานฉบับนี้เสนอแนะให้รัฐบาลประเทศไทย กำหนดนโยบายการปกครองอาณานิคมให้ทวีปแอฟริกา ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ร่วมควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง เพื่อสร้างความรัก ความศรัทธา และความจงรักภักดีแก่ประชาชน ซึ่งเป็นลักษณะของการพัฒนาชุมชน แต่ไม่ได้รับความนิยมมากนักเพราะคำว่า "มวลชน" มีความหมายไปในทางการเมืองมากเกินไป และคำว่า "การศึกษา" ในประเทศต่างๆ ก็ให้ความหมายได้หลายประเด็น เมื่อแปลความหมายเป็นภาษาท้องถิ่นของแต่ละประเทศ ก็อาจจะมี ความแตกต่างกันและเกิดความเข้าใจผิดขึ้นได้ คำว่า "การพัฒนาชุมชน" ถูกนำมาใช้แทนคำว่า "การศึกษามวลชน" เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ โดยที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญเรื่อง การบริหารและการปกครองประเทศในทวีปแอฟริกา (African Administration) ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ หลังจากนั้นก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายไปทั่วโลก ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากเหตุผลหลายประการคือ^{๗๖}

๑) การพัฒนาชุมชนเป็นคำกลางๆ ที่ทุกประเทศสามารถนำไปใช้ได้ ไม่ว่าประเทศนั้นจะปกครองด้วยระบอบใดและใช้เศรษฐกิจระบบใด เพราะทุกประเทศมีชุมชน และการพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ

๒) คำว่า "การพัฒนาชุมชน" เกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง แล้วประเทศที่เป็นเจ้าของอาณานิคม โดยเฉพาะประเทศอังกฤษได้พยายามแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อนำมาใช้บริหารและปกครองดินแดนในอาณานิคมของตนเองการพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้อย่างได้ผล จึงทำให้ได้รับความนิยมมากขึ้น

๓) หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศอาณานิคมที่ถูกปกครองโดยประเทศอื่นเกิดความตื่นตัวเรื่องอิสรภาพในการปกครองตนเอง จึงเกิดประเทศเอกราชใหม่ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมากประเทศเหล่านี้ ยังด้อยพัฒนาอยู่ในด้านต่างๆ จึงนำวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้ในการพัฒนาประเทศ

^{๗๖} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท, หน้า ๔๕.

๔) ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ นักเศรษฐศาสตร์กำหนดคำว่า "การพัฒนา" ขึ้นใช้และได้รับความนิยมแพร่หลายในระดับหนึ่งแล้ว หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นักวิชาการสาขาอื่นๆ โดยเฉพาะนักสังคมวิทยาได้ให้ความสนใจกับการพัฒนาสังคมและชุมชนอย่างจริงจัง ทำให้ การพัฒนาชุมชนแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

๕) องค์การสหประชาชาติยอมรับและสนับสนุน หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศต่างๆ ประสบปัญหาจากภัยของสงครามและผลต่อเนื่องจากการเรียกร้องเอกราช และการแยกตัวของประเทศอาณานิคมดังกล่าวมาแล้ว องค์การสหประชาชาติจึงนำวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้ แก้ไขปัญหาต่างๆ ทำให้การพัฒนาชุมชนมีความเป็นสากล คือ ใช้กันทั่วไปทุกประเทศ โดยได้กำหนดความหมายหลักการ และวิธีการของการพัฒนาชุมชนขึ้นใช้ร่วมกันทั้งยังกำหนด "ทศวรรษแห่งการพัฒนา" ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๖๐-๑๙๖๙ ขึ้นเป็นครั้งแรกและยังให้ปี ค.ศ. ๑๙๗๐-๑๙๗๙ เป็น "ทศวรรษที่สองแห่งการพัฒนา" ติดต่อกันอีกด้วย นับเป็นการสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนแพร่หลายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

๖) หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศต่างๆ ในโลกแบ่งตามอุดมการณ์ และลัทธิทางการเมืองและเศรษฐกิจออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มเสรีประชาธิปไตย กับกลุ่มสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ทั้งสองกลุ่มต่างแข่งขันกันพัฒนาประเทศอุดมการณ์และวิธีการของตน มีแผนและโครงการพัฒนาที่ชัดเจน ที่สำคัญ คือ ได้นำเอาวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้ในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศเสรีประชาธิปไตย ซึ่งนำโดยประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษมีปรัชญาและแนวความคิดในเรื่องการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งตรงกับปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน จึงสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น

๒.๒.๙ แนวความคิดของการพัฒนาชุมชน

จากแนวความคิดของการพัฒนาชุมชนจะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดที่สำคัญดังต่อไปนี้

๑) คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในพลังความสามารถของคน การดำรงอยู่ หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือเสื่อมถอยของชุมชนขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นสำคัญ การพัฒนาชุมชนจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ การพัฒนาคนให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนจนมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองในระดับหนึ่ง

๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในทุกๆ ขั้นตอน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชน

เป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นแนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาชุมชน

๓) การช่วยเหลือตัวเองของชุมชน จากความเชื่อในปรัชญาเรื่องศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชน การพัฒนาชุมชน จึงเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนให้สามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตัวเอง การขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนต้องเป็นสิ่งที่เกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ศีลธรรม และสุขภาพ^{๗๗}

๔) การใช้ทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาชุมชนใดผลประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น ดังนั้น นอกจากการพัฒนาด้วยการช่วยเหลือตัวเองของคนในชุมชนแล้ว ต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชน ไม่หวังพึ่งพาจากภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่นๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนของตน เช่นเดียวกัน ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนนี้ ส่วนหนึ่งรัฐบาลจะให้การสนับสนุน แต่มักจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ ต้องใช้ทรัพยากรมาก เป็นแผนและโครงการที่รัฐดำเนินการผ่านหน่วยงานราชการ ไม่ใช่เป็นแผนและโครงการพัฒนาของประชาชนในชุมชน

๕) การริเริ่มของประชาชนในชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อในสิทธิเสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชนโดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการจัดทำโครงการ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชนดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่างๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ หน่วยงานอื่นๆ ควรเป็นหน่วยที่สนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้ จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีให้การศึกษาแก่ชุมชนจนมีความรู้ความสามารถในระดับที่เรียกว่า คิดเป็น ทำเป็น จนมีความสามารถที่จะ ค้นหาปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง

๖) ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคน และทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัด ทั้งบุคลากรงบประมาณหรือทรัพยากร ระบบการบริหารและดำเนินงานพัฒนา ส่วนประชาชนในชุมชนเองก็มีขีดจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้น การจะดำเนินงานพัฒนาชุมชนในชุมชนใด จึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาลกล่าวคือ ชุมชนที่มีความพร้อมมากก็พึ่งขีดความสามารถของตนเองมาก และรัฐนี้จะต้องเป็นสัดส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

๗) การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ ต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลและประชาชน ไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบเพียง

^{๗๗} ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

ฝ่ายเดียว เพราะทั้งรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีขีดความสามารถที่จำกัดไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้ การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยเหลือตัวเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลอย่างเหมาะสม นอกจากการร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนในชุมชนแล้ว ยังสามารถขอการสนับสนุนจากภาคเอกชนและชุมชนภายนอกที่พร้อมจะให้การสนับสนุนได้อีกทางหนึ่ง

๘) การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันหลายๆ ด้าน จะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรมการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อการประหยัดแรงงาน งบประมาณ และเวลาที่ใช้ การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เป็นจำนวนมาก ต้องใช้การประสานงานที่ดี จึงจะประสบความสำเร็จ

๙) ความสมดุลในการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการหลายด้าน ไม่ใช่มีเพียงกิจกรรมเดียว ต้องดำเนินการไปพร้อมกันทุกด้าน ไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วย เช่น ความสมดุลระหว่างการพัฒนากับสิ่งแวดล้อม ความสมดุลระหว่างสิ่งที่ป็นรูปธรรมกับนามธรรม ความสมดุลระหว่างการพัฒนาร่างกายจิตใจของคน ความสมดุลระหว่างเพศและวัย เป็นต้น

๑๐) การศึกษาภาคชีวิต การพัฒนาชุมชน มีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนจึงมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ เป็นวิธีการ เป็นโครงการ และเป็นขบวนการทางสังคม ดังนี้^{๗๘}

(๑) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ คือ มีความต่อเนื่องของปฏิกิริยาโต้ตอบต่อกันของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกัน จะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

(๒) การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานให้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาลความต้องการของประชาชนในชุมชนและเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชน

(๓) การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ ประกอบด้วยเนื้อหาและแผนงานย่อยที่เน้นความคิดริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมความก้าวหน้าของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากรัฐบาลและการประสานงานระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

^{๗๘} Sanders อ้างถึงใน รัชนิกร เศรษฐ, โครงสร้างสังคมวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๓๐๕.

(๔) การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดของ อารมณ์ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้แรงจูงใจ กระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัว เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ไม่เฉื่อยชาหรือท้อถอย

สรุปได้ว่า แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาการพัฒนา ชุมชนที่ให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเป็นผู้ริเริ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันรับผลที่เกิดขึ้น แนวความคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวทางของการกำหนดความหมายของ "การพัฒนาชุมชน"

๒.๒.๑๐ หลักการปฏิบัติในการพัฒนาชุมชน

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ยังได้ให้หลักปฏิบัติในการพัฒนาชุมชน ที่นักพัฒนาและประชาชนควร ยึดถือเป็นแนวทาง อีก ๖ ประการคือ^{๗๙}

๑) หลักการที่ให้ประชาชนช่วยตัวเอง คือ การส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้มี การช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด เพราะทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชน คือประชาชนใน ชุมชน การที่จะให้บุคคลนั้นมีค่าและประสิทธิภาพสำหรับชุมชนได้ ก็คือ การสร้างความสามารถใน การพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนของตนเองด้วยตนเองเป็นสำคัญ เพราะประชาชนในชุมชนนั้น รู้ สภาพความเป็นจริงในชุมชนได้ดีกว่าผู้อื่น ส่วนการช่วยเหลือจากภายนอกนั้น เพียงเพื่อช่วยให้เขา สามารถช่วยตนเองได้เท่านั้น ไม่ควรช่วยในทุกสิ่งทุกอย่างจนเขาไม่ได้มีส่วนร่วมในอันที่จะเป็นการ สร้างความภาคภูมิใจในตัวเอง การที่จะกระตุ้นให้ประชาชนกระตือรือร้นที่จะช่วยตัวเองนั้น ควร ปฏิบัติดังนี้

- (๑) เริ่มจากภาวการณ์และสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชน
- (๒) เริ่มจากสิ่งเล็กๆ น้อยๆ และจากสิ่งที่ย้ายไปหายาก
- (๓) ไม่รีบเร่งทำโครงการดำเนินงาน แต่ค่อยๆ ทำต่อไป เพื่อให้โอกาสเขาได้เรียนรู้จาก การทำงานนั้น

(๔) พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้มากที่สุด

๒) หลักการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในงาน หมายถึง ประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมทุกอย่างให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจทำงานลง มือทำงานตามที่เขาได้ตัดสินใจไปแล้วด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการทำให้เขาได้ปฏิบัติตามความสนใจและ ความต้องการของเขา การที่เขาได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการนั้นจะทำให้เขาได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง ยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนของเขานั้น เป็นความจำเป็นและสำคัญ อย่างยิ่ง เพราะเป็นการสร้างความรู้สึกรับผิดชอบในตนเองความสามารถของตนเองและรู้สึกรับผิด

^{๗๙} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน : เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน, หน้า ๖-

เจ้าของ อันจะมีผลต่อการปฏิบัติงานในด้านอื่นๆ ในภายหน้าอีกมาก เป็นการสร้างความภูมิใจในตนเอง และสร้างนิสัยรักในการทำงานร่วมกันให้เกิดขึ้น

๓) หลักความเสมอภาคในการดำเนินงาน ในการดำเนินงานใดๆ นั้นทุกคนจะต้องมีสิทธิ มีเสียงเท่ากัน ให้ความสำคัญแก่บุคคลในทุกๆ ด้านอย่างเสมอภาคกันเพื่อเป็นการผูกใจของผู้ปฏิบัติงาน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานทุกๆ คนมีความรู้สึกว่าตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานนั้นๆ ย่อมที่จะมีความสามารถในการที่จะแสดงความคิดเห็น คัดค้านสนับสนุนได้เท่าๆ กับบุคคลอื่นๆ ไม่มีใครสำคัญกว่าใคร และทุกคนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากผลการพัฒนาได้เท่าเทียมกัน

๔) หลักการใช้ประโยชน์ผู้นำท้องถิ่น การเริ่มต้นปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ และการสนับสนุนในกิจกรรมของประชาชนนั้น ก็คือ ผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำชุมชนไปสู่การพัฒนา เพราะว่าสมาชิกในชุมชน ส่วนใหญ่ ผากภาระและอำนาจตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนของตนไว้กับผู้นำ เมื่อผู้นำเห็นความสำคัญในการที่จะให้ชุมชนของตนได้รับการพัฒนา และสนับสนุนเพื่อให้มีการพัฒนาเกิดขึ้นในชุมชน ย่อมที่จะดึงให้ความสนับสนุนโครงการนั้นๆ ยิ่งไปกว่านั้น ผู้นำยังเป็นผู้ช่วยเผยแพร่จูงใจประชาชนเข้ามาร่วมงานด้วยอย่างมีประสิทธิภาพ

๕) หลักความเข้าใจวัฒนธรรมของท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นย่อมจะมีขนบธรรมเนียม ประเพณีเป็นของตนเอง นักพัฒนาจึงจำเป็นต้องทราบและยึดถือด้วย การรู้และเข้าใจ วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี จะช่วยให้ นักพัฒนาสามารถใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมนั้นได้ด้วย

๖) หลักการประเมินผลและตรวจสอบงาน ทุกโครงการหรือกิจกรรมที่จำเป็นจะต้องมีการประเมินผลงาน เพราะจะได้รู้ว่าการดำเนินงานนั้นๆ ได้ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้หรือไม่เพียงไร มีปัญหาอุปสรรคขัดขวางในแง่มุมใดบ้าง ภายหลังที่ได้ดำเนินการไปแล้วชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วจึงจะได้หาช่องทางแก้ไขข้อบกพร่อง และหาวิธีดำเนินงานที่ดีกว่ามาใช้ในการดำเนินการได้อย่างฉับพลันและเหมาะสม

พัฒน์ สุจันต์ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนควรมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้^{๘๐}

๑) ยึดถือประชาชนเป็นหลัก โดยยึดเอาความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของประชาชน และความร่วมมือร่วมใจของประชาชนเป็นพื้นฐานความสำคัญ เพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือ ตนเองได้ในบั้นปลาย

๒) ยึดทรัพยากรของชาวบ้านเป็นหลักในการพัฒนาทั้งคน วัตถุ และสถาบันทางสังคม

๓) หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน คือ แผนหรือโครงการพัฒนาชุมชนจะต้องมาจากประชาชนในชุมชน นักพัฒนาต้องไปทำงานร่วมกับประชาชน โดยไม่ทำตัวเป็นนายหรือผู้ที่

^{๘๐} พัฒน์ สุจันต์, การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย, หน้า ๒๓-๒๖.

เหนือกว่า และในการทำกิจกรรมต่างๆ จะต้องไม่เป็นการบังคับ ให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรม แต่ต้องให้เข้ามาด้วยความสมัครใจ

๔) หลักการปกครองตนเอง ต้องส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเองในรูปของสถาบันทางสังคมตามกลุ่มอาชีพ วัย เพศ โดยทำหน้าที่เป็นกลางในการประสานงานที่จะนำบริการต่างๆ ทั้งของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนไปสู่ชุมชน

๕) หลักการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ โดยทำหน้าที่เป็นกลางในการประสานงานที่จะนำบริการต่างๆ ทั้งของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนไปสู่ชุมชน

๖) การพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มต้นจากสิ่งที่ทำได้ง่ายก่อนแล้วจึงค่อยๆ ไปสู่งานที่ยากขึ้นเป็นลำดับ

๗) การเปลี่ยนแปลงในชุมชนต้องคำนึงถึงสิ่งง่ายๆ ในชีวิตของคน

๘) ยึดถือวัฒนธรรมเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน

นอกจากนี้กรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดหลักการพัฒนาชุมชนไว้ ๔ ประการคือ

๑) ปลุกฝังความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง และการทำงานร่วมกัน ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน

๒) ยึดการมีส่วนร่วมของประชาชน งานพัฒนาชุมชนจะต้องยึดการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก กล่าวคือ ต้องให้ประชาชนทราบ เข้าใจและร่วมกิจกรรมนั้นๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เขาสำนึกว่าเป็นงานของเขา ไม่ใช่งานของรัฐบาล แต่รัฐบาลเข้ามาร่วมในการดำเนินงานเท่านั้น

๓) ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด งานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ต้องพยายามใช้กำลังทรัพยากรของชาวบ้านหรือของประชาชนให้มากที่สุด ผลงานพัฒนาชุมชนชิ้นแรกควรจะเกิดจากการดัดแปลงแก้ไขและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในหมู่บ้านให้เป็นประโยชน์ แล้วจึงค่อยนำความช่วยเหลือจากภายนอกเข้าไปทีหลัง โดยตระหนักว่า พลังอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านนั้นหาอยู่ที่แห่งใดไม่ หากแต่อยู่ในหมู่บ้านนั่นเอง

๔) รัฐบาลให้ความสนับสนุนทางด้านวิชาการและวัสดุ การพัฒนาที่จะให้ผลดีที่สุดและถาวรที่สุด ควรจะเกิดจากความต้องการของชุมชนว่าร่วมกันผสมผสานกับการสนับสนุนของรัฐในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐ จะให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการและวัสดุ ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) กล่าวถึง "การพึ่งตนเอง" และ "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา" ซึ่งสะท้อนให้เห็นชัดว่า การพัฒนาชุมชน เป็นงานที่ยากและต้องอาศัยการทำงานอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นน้อยมากในการพัฒนาประเทศของเรา

ทวี ทิมขำ^๑ กล่าวว่า หลักการพัฒนาชุมชน หรือ การพัฒนาคุณภาพของประชาชนนั้น จะต้องเริ่มจากภาวะความเป็นอยู่ของชุมชนพยายามดึงประชาชนให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เป็นการเข้าใจและระลึกเสมอว่า งานใดๆ ในชุมชนนั้น เป็นงานและกิจกรรมของเขาเอง และการกระทำกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ให้เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยคำนึงถึง สิ่งประกอบอื่นๆ ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังนิสัยและส่งเสริมให้คนรู้จักคิดตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการด้วยตนเองอยู่เสมอ เพราะการทำอยู่เสมอๆ ได้ เป็นการพัฒนาทางสมองของตนเอง

หลักการของการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติในที่สุดและการที่จะสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยอาศัยหลักการพอสรุปได้ดังต่อไปนี้^๒

๑. พิจารณาถึงบริบทของชุมชนเป็นหลักในการเริ่มงาน (Context)

บริบทของชุมชน หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน ซึ่งในการพิจารณานั้น นักพัฒนาควรพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งสภาพความเป็นอยู่ทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง การที่นักพัฒนาทราบสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนก็สามารถที่จะวางแผนและดำเนินงานพัฒนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒. การดึงประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วม (Participation)

การจัดกิจกรรมการพัฒนาอะไรก็ตาม จะต้องดึงหรือชักจูงประชาชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมด้วยตั้งแต่ศึกษาชุมชน วางแผนวางโครงการ ปฏิบัติการตามโครงการ และการประเมินผล ซึ่งจะทำให้ได้มากน้อยแค่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรม แต่ยึดหลักการที่สำคัญว่า ต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้เนื่องจากกว่าผลของการดำเนินงานพัฒนานั้นส่งผลกระทบโดยตรงต่อตัวประชาชน ดังนั้น ควรที่จะให้ประชาชนเลือกแนวทางในการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง

๓. การทำงานต้องค่อยเป็นค่อยไป (Gradualness)

ความล้มเหลวของการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้น เพราะการเร่งรีบทำงานให้เสร็จเร็วเกินไป ก่อนที่จะรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาที่แท้จริงของชุมชนหรือก่อนที่ประชาชนจะมีความเชื่อมั่นในตนเองหรือก่อนที่จะมีทรัพยากรเพียงพอ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่านักพัฒนาต้องการให้มี

^๑ทวี ทิมขำ, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๒๘), หน้า ๙-๑๑.

^๒ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

ผลงานออกมาโดยเร็ว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการของงบประมาณมาใช้ในการดำเนินงาน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนไม่ควรเร่งรีบจนเกินไป ควรดำเนินงานแบบค่อยเป็นค่อยไป ควรคิดถึงผลกระทบในการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

๔. การให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลัก (Man-Center Development)

มีความจริงอยู่ประการหนึ่งว่า การช่วยคนไม่อาจสำเร็จได้ ถ้าผู้นั้นไม่ต้องการจะช่วยตนเอง โดยหลักการนี้ การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มด้วยการให้ความสำคัญกับคนในชุมชนเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาโดยให้คนในชุมชนค้นหาความต้องการและปัญหา (Identify Need and Problem) ของตนเองให้พบไม่ว่าจะด้วยวิธีกระตุ้น ยั่วยุ หรือชักจูงก็ตาม

๕. การใช้วิธีดำเนินงานแบบประชาธิปไตย (Democracy)

การพัฒนาชุมชนจะต้องนำแบบประชาธิปไตยมาใช้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักคิดด้วยตนเอง รู้จักอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนร่วมกันทำงานตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ ยึดถือในเสียงข้างมากและรับฟังเสียงข้างน้อย (Rule of Majority, Right of Minority)

๖. การดำเนินงานต้องยืดหยุ่นได้ (Flexible)

เนื่องจากสังคมมีความเคลื่อนไหว (Dynamic) ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องเลือกวิธีดำเนินงานให้กว้างและเข้ากับสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นไปเฉพาะวิธีดำเนินงานเท่านั้น โดยยึดมั่นในหลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายเสมอ

๗. สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน (Culture)

วัฒนธรรมเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขประตูปัญหาเพื่อเข้าถึงประชาชน การพัฒนาชุมชนจะสำเร็จหรือล้มเหลว เกิดจากความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะในแต่ละชุมชน สังคมมีวิถีชีวิต (Way of Life) ที่แตกต่างกัน จนมีคำกล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมและงานพัฒนาว่า “การเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนได้มากเท่าใด ก็จะเข้าใจงานพัฒนาชุมชนได้มากเท่านั้น”

๘. ทำงานกับผู้นำท้องถิ่น (Local Leader)

การทำงานกับผู้นำท้องถิ่นเป็นหลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญอย่างหนึ่ง การพัฒนาชุมชนจะขยายตัวกว้างออกไปและบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความสามารถของผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งจะมีทั้งผู้นำที่เป็นทางการ คือ มีบทบาท ตำแหน่งหน้าที่ ตามที่ได้รับแต่งตั้งจากทาง

ราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผสส. อสม. ครูในหมู่บ้านหรือตำบล และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือและมีบทบาทในการชี้แนะการพัฒนา เช่น เจ้าแก้งสือ เจ้าแก้วไร้อ้อย คนเฒ่าคนแก่ จ้า พระสงฆ์ เป็นต้น

๙. ทำงานกับองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน (Community Organization)

ในชุมชนใดที่มีสมาคม สถาบัน สโมสร หรือองค์กรอื่น ๆ อยู่ย่อมมีผู้นำขององค์กรนั้น ๆ อยู่ด้วยหลักการพัฒนาชุมชนต้องพยายามใช้องค์กรเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ โดยดึงเอาสมาชิกหรือตัวแทนขององค์กร เข้ามาร่วมทำงานเพราะองค์กรต่าง ๆ เหล่านี้จะมีการรวมกลุ่มกันอยู่แล้ว ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ในการดึงเอากำลังของกลุ่มมาใช้ในการพัฒนา แต่ถ้าหากไม่มีองค์กรอยู่ในชุมชนก็ควร ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มตั้งเป็นองค์กรขึ้นโดยการให้การศึกษาลดจนการฝึกอบรม

๑๐. ทำการประเมินผลตลอดเวลา (Evaluation)

การประเมินผลมิใช่เป็นแค่เพียงการเปรียบเทียบผลงานในอดีต เพื่อให้รู้ว่ามี ความก้าวหน้าเพียงใด เท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ถึงข้อดี ข้อเสีย ความผิดพลาด และความสำเร็จ ใน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการ ทำงานครั้งต่อไปได้ ซึ่งในการประเมินผลนั้นสามารถทำได้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานและเมื่อ โครงการเสร็จสิ้นไปแล้ว

๑๑. สอดคล้องกับนโยบายของชาติ (Policy)

ไม่มีองค์กรใดที่จะเกิดขึ้นถูกต้องตามกฎหมาย ถ้าองค์กรนั้นไม่ดำเนินงานให้ สอดคล้องกับนโยบายของชาติ และเช่นเดียวกัน ไม่มีองค์กรใดจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้ ดำเนินงาน ถ้าหากองค์กรนั้นขัดกับนโยบายของชาติ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของการพัฒนาประเทศ ผลการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นจะมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงในระดับชาติ เสมอ ฉะนั้น จึงต้องสอดคล้องเป็นแนวเดียวกันนโยบายของชาติ

๑๒. การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม (Grouping Process)

การทำงานโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นหลักการที่ขาดไม่ได้สำหรับการพัฒนา ชุมชน ประชาชนต้องได้รับการกระตุ้นให้ทำงานผ่านกระบวนการกลุ่ม เพราะพลังกลุ่มมีอิทธิพล เข้มแข็งและมั่นคงมากกว่าคน ๆ เดียว จนมีคำกล่าวเกี่ยวกับกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนว่า “ไม่มีกลุ่มก็ไม่ มีการพัฒนาชุมชน” (No Group No C.D.)

๑๓. การพัฒนาชุมชนต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuity)

โครงการใดโครงการหนึ่งที่ทำเนิการตามกระบวนการพัฒนาชุมชนและสำเร็จไปแล้ว ไม่ได้หมายความว่า งานพัฒนาชุมชนเสร็จสิ้นตามไปด้วย จะต้องมีการเริ่มทำโครงการใหม่ต่อไปเรื่อย

ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด หรือเรียกได้ว่า เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง โครงการใหม่นี้ อาจใหญ่กว่าเดิมหรือ
 อยากรู้ว่าเดิมก็ได้ ซึ่งก็ยอมแล้วแต่ประชาชนจะเป็นผู้กำหนด สำหรับขั้นตอนตามกระบวนการพัฒนา
 ชุมชนที่จะใช้สำหรับทำโครงการใหม่นั้น ก็ไม่จำเป็นต้องเริ่มจากขั้นตอนแรก คือ ขั้นการศึกษาชุมชน
 แต่อาจเริ่มจากขั้นตอนอื่นได้เลย เช่น เริ่มจากขั้นตอนวางแผนพื้นที่ก็ได้

จากหลักการทั้งหลายของการพัฒนาชุมชนที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด อาจสรุปได้ว่า การ
 พัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงแนวความคิดทัศนคติและพฤติกรรมของ
 ประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยร่วมมือกันพัฒนาให้ชุมชนของตนเป็นชุมชนที่ดี สร้างความรู้สึกรัก
 และผูกพันต่อชุมชนของตน ทั้งนี้เนื่องมาจากประเทศกำลังพัฒนาจะมีปัญหาล้ำคลึงกัน คือ
 ปัญหาเรื่องการศึกษา ปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย ปัญหาเรื่องความยากจน เป็นต้น จึงต้องมีการ
 พัฒนาและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนต้องเร่งพัฒนาให้มีความ
 เจริญเกิดขึ้น คือ การพัฒนาตัวบุคคล อันหมายถึงการกระทำใด ๆ ก็ตามที่ทำให้บุคคลมีสติปัญญา
 เจริญฉลาดขึ้น หรือทำให้คนเป็นคนที่มีคุณภาพ แม้ว่าการพัฒนาชุมชนจะมุ่งเอาการพัฒนาคนเป็น
 ประการสำคัญก็ตาม การพัฒนาทางวัตถุก็มีความจำเป็นอยู่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เช่น การสร้างถนน
 โรงพยาบาล โรงเรียน ประปา ไฟฟ้า เป็นต้น ซึ่งต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันตามความจำเป็น เมื่อเป็น
 เช่นนี้เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชนจึงเป็นการมุ่งไปยังประชาชน โดยผ่านกระบวนการให้
 การศึกษาแก่ประชาชนและกระบวนการการรวมกลุ่มเป็นประการสำคัญ เพราะพลังสำคัญที่จะ
 บันดาลให้การพัฒนาบรรลุผลสำเร็จนั้นอยู่ที่ตัวประชาชน

๒.๒.๑๑ บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายการปกครองท้องถิ่นให้มี
 อำนาจอิสระบริหารในเขตพื้นที่ที่กำหนดและมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมภายในกรอบที่กฎหมายบัญญัติไว้
 เพื่อผลประโยชน์ของรัฐและของท้องถิ่นโดยตรง ทั้งนี้ คำว่าองค์กร หมายถึง ความถึง คณะบุคคลหรือ
 บุคคลผู้กระทำการในฐานะผู้แทนหรือในนามหน่วยการปกครองท้องถิ่น ซึ่งคณะบุคคลที่มีฐานะเป็น
 องค์กร หมายถึง คณะผู้บริหารหน่วยการปกครองท้องถิ่น และสภาท้องถิ่น ส่วนบุคคลที่มีฐานะเป็น
 องค์กร หมายถึง ผู้บริหารหน่วยการปกครองท้องถิ่น^{๘๓}

๑) ลักษณะสำคัญปกครองส่วนท้องถิ่น โดยทั่วไปมี ๕ ประการ คือ

๑. เป็นองค์กรปกครองในชุมชนที่มีขอบเขตพื้นที่การปกครองที่กำหนดไว้แน่นอน
๒. มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลจัดตั้งขึ้นโดยกฎหมาย

^{๘๓} นายพิสันต์ ประทานชวน รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน, การพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์),
 แหล่งที่มา : www.cdd.go.th (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน).

๓. มีอิสระในการดำเนินกิจกรรมและสามารถใช้ดุลพินิจของตนเองในการวินิจฉัย และการกำหนดนโยบายภายใต้การควบคุมของรัฐ

๔. มีการจัดองค์กรเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารและฝ่ายสภา

๕. ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองโดยการเลือกตั้งคณะผู้บริหารและสภาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการติดตามตรวจสอบการทำงานขององค์กรท้องถิ่น

๒) บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน มีดังนี้

๑. **ผู้ดำเนินการพัฒนา** เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระ มีทรัพยากรและมีอำนาจที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตความรับผิดชอบ ดังนั้น จึงมีขีดความสามารถที่จะแสดงบทบาทของผู้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่ความรับผิดชอบซึ่งหมายถึงการเป็นหน่วยงานดำเนินการพัฒนาเอง ส่วนใหญ่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักจะให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจหรือด้านการพัฒนาทางกายภาพมากกว่าทางสังคมหรือการเมือง โครงการกิจกรรมขององค์กรจึงอยู่ในรูปการก่อสร้างถนน ทางระบายน้ำ อาคารสิ่งก่อสร้างเป็นส่วนใหญ่ มีอยู่บ้างที่เป็นโครงการประเภทการฝึกอบรมหรือการพัฒนาอาชีพ แต่ไม่มากนัก

๒. **ผู้ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น** ในกรณีที่มีหน่วยงานรับผิดชอบเพื่อดำเนินกิจกรรมพัฒนานั้นอยู่แล้ว หากแต่ต้องการความร่วมมือในบางเรื่องเพื่อให้สามารถดำเนินการได้โดยรวดเร็วและถูกต้อง รวมทั้งกรณีที่มีการพัฒนาดังกล่าวไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรฯ ก็สามารถเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาในบทบาทของผู้ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น หมายถึงการให้ความร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ แก่หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่ต้องเป็นหน่วยงานร่วมดำเนินงานด้วย เช่น ให้ข้อมูลที่หน่วยงานรับผิดชอบต้องการทราบเพื่อประกอบการวางแผนหรือดำเนินการ ชี้แนะแก้ไขข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ จัดให้พบกับกลุ่มเป้าหมายประสานงาน

หรือติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานรับผิดชอบ มักจะพยายามสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรที่ให้ความร่วมมือในลักษณะ “หุ้นส่วนการพัฒนา” โดยยกย่องให้เกียรติในฐานะที่เท่าเทียม รวมทั้งมีการเชิญเข้าร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของหน่วยงานรับผิดชอบ ไม่ใช่ขอความร่วมมือในลักษณะเป็นการสั่งการ

๓. **ผู้ส่งเสริมการพัฒนา** ในกรณีที่ภูมิภาคมีประเด็นที่ควรพัฒนา แต่ยังไม่มีความเห็นจากหน่วยงานใดแสดงความรับผิดชอบที่จะดำเนินการ โดยที่ประเด็นการพัฒนาดังกล่าวก็เกินขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่นจะดำเนินการได้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วน

ร่วมในการพัฒนาในบทบาทของการส่งเสริมให้มีการดำเนินการ หมายถึงการให้ข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อชักจูง โน้มน้าวให้ผู้มีอำนาจหน้าที่หรือสังคมโดยรวม เกิดแรงบันดาลใจที่จะดำเนินการกับประเด็นการพัฒนานั้นด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง โดยการกระตุ้นให้ประเด็นการพัฒนาดังกล่าวเป็นที่สนใจของสาธารณะ ในลักษณะผลักดันให้กลายเป็นกระแสของสังคมหรือชี้ให้เห็นว่าเรื่องนั้น ๆ เป็นประเด็นของสังคมที่หน่วยงานต่าง ๆ หรือผู้บริหารที่มีอำนาจสั่งการต้องหันมาให้ความสนใจ หรือคนในสังคมต้องร่วมกันดำเนินการ

๔. **ผู้สนับสนุนการพัฒนา** เป็นบทบาทที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่มีหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการอยู่ แต่องค์กรฯ เห็นว่าแนวทางการทำงานของหน่วยงานดังกล่าวเป็นประโยชน์ จึงเข้าร่วมโดยการสนับสนุนแนวทางการพัฒนานั้น ด้วยการช่วยเผยแพร่กระจายข่าวให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่เขตรับผิดชอบทราบและให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนงบประมาณให้หน่วยงานนั้นสามารถดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือสนับสนุนบุคลากรเจ้าหน้าที่เข้าร่วมดำเนินงานด้วย เช่น การสนับสนุนงบประมาณขององค์การเอกชนให้หน่วยงานของรัฐจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน หรือการสนับสนุนงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้หน่วยงานของรัฐจัดฝึกอบรม เป็นต้น

๒.๒.๑๒ กระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน

การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ ดังนี้^{๘๔}

๑. **การศึกษาชุมชน** เป็นการเสาะแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง วิธีการในการศึกษาชุมชนอาจต้องใช้หลายวิธีประกอบกัน ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด กลวิธีที่สำคัญที่นักพัฒนาต้องใช้ในขั้นตอนนี้ คือ การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เพราะถ้าหากปราศจากสัมพันธภาพที่ดีระหว่างพัฒนากับชาวบ้านแล้วเป็นการยากที่จะได้รู้และเข้าใจปัญหาความต้องการจริงๆ ของชาวบ้าน ความสัมพันธ์อันดี จนถึงขั้นความสนิทสนมรักใคร่ ศรัทธา จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

๒. **การให้การศึกษาแก่ชุมชน** เป็นการสนทนา วิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับประชาชน เป็นการนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาชุมชน มาวิเคราะห์ถึงปัญหาความต้องการและ สภาพที่เป็นจริง ผลกระทบ ความรุนแรง และความเสียหายต่อชุมชน กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การ

^{๘๔}ปรัชญา แนวคิดพื้นฐาน หลักการ กระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.m.cdd.go.th> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

กระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ เข้าใจ และตระหนักในปัญหาของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันก็คือ การจัดเวทีประชาคม เพื่อค้นหาปัญหาร่วมกันของชุมชน

๓. **การวางแผน / โครงการ** เป็นขั้นตอนให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ และกำหนดโครงการ เป็นการนำเอาปัญหาที่ประชาชนตระหนัก และยอมรับว่าเป็นปัญหาของชุมชนมาร่วมกันหาสาเหตุ แนวทางแก้ไข และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจที่จะแก้ไขภายใต้ขีดความสามารถของประชาชน และการแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหา วิธีการวางแผน การเขียนโครงการ โดยใช้เทคนิคการวางแผนแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม

๔. **การดำเนินงานตามแผนและโครงการ** โดยมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามแผน และโครงการที่ได้ตกลงกันไว้ กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การเป็นผู้ช่วยเหลือ สนับสนุนใน ๒ ลักษณะ คือ

๔.๑ เป็นผู้ปฏิบัติงานทางวิชาการ เช่น แนะนำการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

๔.๒ เป็นผู้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

๕. **การติดตามประเมินผล** เป็นการติดตามความก้าวหน้าของงานที่กำลังดำเนินการตามโครงการ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่พบได้อย่างทันทั่วถึง กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การติดตามดูแลการทำงานที่ประชาชนทำเพื่อทราบผลความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรค แล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการ หรือกิจกรรมไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ สามารถกระทำได้โดย

๕.๑ แนะนำให้ผู้นำท้องถิ่นหรือชาวบ้าน ติดตามผลและรายงานผลด้วย ตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจา รายงานเป็นลายลักษณ์อักษร การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

๕.๒ พัฒนาการเป็นผู้รายงานผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจา ต่อผู้บังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้อง เสนอผลการปฏิบัติงานต่อที่ประชุมทำบันทึกรายงาน ตามแบบฟอร์มต่างๆ ของทางราชการ

๒.๒.๑๓ อุดมการณ์ คุณธรรม จริยธรรมของนักพัฒนา

นักพัฒนาการเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชน ต้องเป็นผู้ที่ประสานงานระหว่างราชการกับประชาชนตลอดเวลา เป็นผู้ที่ย่อยกระตุ้น ยั่วยุให้ชาวบ้านตื่นตัวเกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะอยู่ดีกินดี และร่วมมือร่วมใจกันปรับปรุงตัวเอง ครอบครัวของตน นอกจากจะพยายามส่งเสริมให้ชาวบ้านสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ทางด้านวัตถุให้เกิดขึ้นแล้ว จะต้องพยายามเปลี่ยนแปลง

ทัศนคติและจิตใจ ทำที่ชาวบ้าน ฉะนั้น ผู้ที่จะทำหน้าที่พัฒนาการจึงต้องมีคุณสมบัติพิเศษ นอกเหนือไปจากข้าราชการทั่วไป หลายประการเพื่อจะปฏิบัติงานให้ได้ผลประสิทธิภาพ^{๘๕}

อุดมการณ์ คุณธรรม จริยธรรมของการพัฒนาชุมชน สำหรับนักพัฒนาที่จะมีในตนเอง เพื่อเป็นจุดหมายในการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น ให้ไปสู่สภาพที่ดีกว่าเดิม มีดังนี้

๑. เพื่อมุ่งหวังให้ชุมชนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีกว่า
๒. เพื่อมุ่งหวังให้ความเป็นอยู่ในท้องถิ่นในชนบทดีขึ้นกว่าเดิมที่เคยเป็นอยู่
๓. ไม่ลำเอียง ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำตัวเป็นกลาง
๔. มีความเชื่อถือต่อบทบาทสตรีและเยาวชน
๕. มีการบริหารที่จะรู้ความเป็นระเบียบ ตลอดจนมีการวิจัยและประเมินผลโครงการ
๖. ให้องค์กรอาสาสมัคร เอกชน เข้าร่วมในงานพัฒนาชุมชนด้วย
๗. ยึดถือประชาชนเป็นหลัก ยึดถือความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของประชาชนเป็นหลักใหญ่
๘. ยึดทรัพยากรของชาวบ้านเป็นหลัก รู้จักรวมกลุ่มให้เป็นประโยชน์
๙. ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน แผนหรือโครงการพัฒนาชุมชน จะต้องมาจากประชาชนในหมู่บ้าน
๑๐. ทำงานร่วมกับประชาชน ไม่ทำตัวเป็นนายหรือมีลักษณะเป็นนายร่วมคิดทำกิจกรรม
๑๑. ไม่มีการบังคับให้กระทำ ให้ชาวบ้านเข้ามาดำเนินการด้วยความสมัครใจ
๑๒. ให้มีการปกครองตนเองในชุมชนตามหลักประชาธิปไตย
๑๓. นักพัฒนาจะเป็นตัวกลไกในการประสานงาน นำบริการต่าง ๆ ของรัฐสู่ประชาชนในหมู่บ้าน

๑๔. เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านเมื่อมีปัญหา
๑๕. รู้ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ปรับให้เข้ากับชุมชนนั้น ๆ
๑๖. มีหลักการในการพัฒนาชุมชน
 - ร่วมคิด
 - ร่วมตัดสินใจ
 - ร่วมปฏิบัติ
 - ร่วมรับผิดชอบ
 - ร่วมกันรับผลประโยชน์

^{๘๕} ทัศนคติและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

- ริเริ่มเร่งรัดพัฒนาชนบท

๑๗.สอนให้ประชาชนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

๑๘.ซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบตรงต่อเวลา

ความเชื่อของนักพัฒนา

ผู้ที่ทำงานด้านพัฒนามีความจำเป็นจะต้องมีความเชื่อขั้นพื้นฐาน ๓ ประการ คือ

๑.คนมีศักดิ์ศรี

๒.คนมีความสามารถ

๓.ความสามารถของคนพัฒนาได้

ประการแรก ความเชื่อที่ว่าชาวชุมชนมีศักดิ์ศรีเหมือนกับตัวเจ้าหน้าที่เองจะทำให้ไม่ดูถูกหมิ่นชาวชุมชน เพราะถ้าขาดความเคารพในความเป็นคนเหมือนกัน ขาดความคิดว่าชาวชุมชนถึงแม้จะจนและมีความรู้่น้อย แต่มีศักดิ์ศรี เจ้าหน้าที่จะติดต่อกับชาวชุมชนด้วยวิธีการ กิริยาท่าทางที่ดูถูกดูหมิ่นและจะยึดเยียดความคิดของตนให้กับชาวชุมชน โอกาสการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนก็เกือบจะหมดลงไป

ประการที่สอง ความเชื่อที่ว่าชาวชุมชนมีความสามารถ เป็นความเชื่อที่เจ้าหน้าที่สามารถพัฒนาได้ด้วยตนเอง เพราะในความเป็นจริงแล้วชาวชุมชนมีความสามารถมากภายใต้สิ่งแวดล้อมของเขา เราก็มีความสามารถในรูปแบบของเรา เป็นความสามารถคนละอย่าง

ประการที่สาม เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจะต้องมีความเชื่อว่า ความสามารถของคนนั้นพัฒนาให้ดีขึ้นได้หรือสามารถจะพัฒนาในสิ่งที่ยังไม่มี ให้มีความสามารถได้ เพราะถ้าหากขาดความเชื่อมั่นแล้ว เจ้าหน้าที่ของเราอาจจะดูหมิ่นชาวชุมชนว่าชาวบ้านก็มีความสามารถเพียงแต่เลี้ยงควายกับปลูกข้าวเท่านั้นเอง และถ้าคิดว่าการกิจกรรมอย่างอื่น ๆ นั้น ชาวชุมชนไม่สามารถจะทำให้เจ้าหน้าที่ก็จะเริ่มยึดเยียดหรือดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนไป

๒.๒.๑๔ แนวคิดที่เกี่ยวกับชุมชน

“ชุมชน” มีนัยและความหมายที่เป็นไปตามพลวัตหรือกระแสของสังคม แต่ถ้าพิจารณาโดยละเอียด จะพบว่า นักวิชาการ นักพัฒนา หรือผู้คนที่ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ล้วนต่างให้ความหมายที่สอดคล้องกับความรู้ ทักษะคติ หรือโดยมีจุดมุ่งหมายที่หวังช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายของตนเพื่อผลประโยชน์ประการใดประการหนึ่ง

ความเป็นชุมชนหรือความเป็นหมู่คณะมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา การจำกัดคำนิยามของคำว่า “ชุมชน” ไว้ในแนวใดแนวหนึ่งย่อมจะขาดความหลากหลายหรือความไม่เข้าใจในความเป็นชุมชนและถ้าพิจารณาโดยรวมก็จะเห็นว่า ความเป็นชุมชนนั้น เน้นเรื่องของความสัมพันธ์และการเกาะเกี่ยวกันของเพื่อนมนุษย์ในระดับต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การพยายามทำความเข้าใจแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ศึกษาในการที่จะเลือกความเหมาะสมและสอดคล้องกับฐานปฏิบัติการ (Practical Base) ของตน

โดยแนวคิดแล้ว “ชุมชน” มีความหมายที่หลากหลายและสามารถจะจัดกลุ่มตามนัยหรือความหมายที่ใกล้เคียงกันได้ ๔ แนวคิด คือ

๑. แนวคิดทางสังคมวิทยา (Sociological Perspective)
๒. แนวคิดทางมานุษยวิทยา (Humanistic Perspective)
๓. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนประชาคม (Civil Society Perspective)
๔. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่ (Virtual Community Perspective)

๑. แนวคิดทางสังคมวิทยา (Sociological Perspective)

ตามแนวคิดนี้

ชุมชนมีฐานะเป็นหน่วยทางสังคม (Community as unit of Social Organization) และนิยามความหมายว่า “ชุมชน” หมายถึง หน่วยทางสังคมและกายภาพ อันได้แก่ ละแวกบ้าน หมู่บ้าน เมือง มหานคร

George Hillary^{๘๖} ได้พยายามหาความหมายรวมจากคำจำกัดความของชุมชนที่มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย โดยสรุปหาลักษณะความหมายต่าง ๆ ได้ว่า ชุมชน ประกอบไปด้วย

๑. อาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ (Geographical Area-Territorial)
๒. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction-Sociological)
๓. มีความผูกพัน (Common Ties-Psycho Cultural)

อย่างไรก็ตาม มีผู้โต้แย้งวิธีการสรุปคำจำกัดความในแบบของ Hillary ว่าไม่อาจหาคำจำกัดความตายตัวมาอธิบายลักษณะของชุมชนทุกชุมชน เพราะแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันออกไป หากพยายามจะหาลักษณะร่วมแล้ว ธาตุแท้ของชุมชนบางชุมชนจะขาดหายไปจากคำจำกัดความอันเป็นคำกลา่งนั้น (Plant, ๑๙๗๔)

^{๘๖} ทัศนวิสัยและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

ในขณะที่ Poplin ได้กล่าวถึงชุมชนใน ๕ สถานะ คือ^{๘๗}

๑. กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในพื้นที่หรือบริเวณหนึ่ง (Geographical area)
๒. สมาชิกมีการติดต่อกันทางสังคม (Social Relationship)
๓. สมาชิกมีความสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม (Social Relationship)
๔. มีความผูกพันทางด้านจิตใจต่อระบบนิเวศ (Psycho-Ecological Relationship)
๕. มีกิจกรรมส่วนรวม เพื่อใช้ประโยชน์ (Central Activities for Utilization)

แนวคิดของ Hillary และ Poplin ได้เป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ชุมชนของนักสังคมวิทยาในรุ่นต่อมาและนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมองชุมชนในฐานะทั้ง ๓ ประการ คือ

ชุมชนในฐานะหน่วยทางภูมิศาสตร์ (Community as a territorial unit)

การพิจารณาชุมชนในมิตินี้มีความสำคัญ คือ ทำให้ชุมชนมีลักษณะเป็นรูปธรรม มีหลักแหล่งที่ตั้งแน่นอนและสมาชิกสามารถระบุที่อยู่ของตนได้

๑. อาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อชุมชน จะเห็นได้ว่าในหลายกรณี สภาพทางภูมิศาสตร์จะเป็นตัวกำหนดสถานที่ตั้งและศักยภาพในการเจริญเติบโตของชุมชน กล่าวคือ ชุมชนมักจะเกิดขึ้นในบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ หรือที่ซึ่งมีการคมนาคมสะดวกเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร

๒. ชุมชนมีอิทธิพลต่ออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ แม้ว่าตัวแปรเกี่ยวกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ จะมีอิทธิพลต่อสถานที่ตั้งและพบวัดการเจริญเติบโตของชุมชน (Growth and Dynamics of Community) แต่การปรับตัวของคนต่ออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ของชุมชนก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย ดังนั้น มนุษย์เองมีส่วนในการกระทำต่อภาวะแวดล้อมของตนไม่ว่าจะโดยทางบวกหรือทางลบ เช่น

๑) การปรับให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของมนุษย์ เช่น การทำนาแบบขั้นบันได การสร้างเหมืองฝายชลประทาน ปรับปรุงแก้ไขสร้างที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์

๒) ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดไม้ทำลายป่า

การศึกษาชุมชนตามแนวคิดทางสังคมวิทยาถือว่า ตัวแปรทางด้านภูมิศาสตร์จะเป็นสิ่งที่ละเลยเสียมิได้ แนวคิดนี้จัดว่ามีอิทธิพลต่อทฤษฎีนิเวศวิทยาของมนุษย์

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

ชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม (Community as Unit of Social Organization)

การวิเคราะห์แบบ Social System Approach จะให้ภาพของลำดับชั้น (Hierarchy) เริ่มจากระดับล่างที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปจนถึงระดับชาติหรือระดับโลก

ชุมชนเป็นระบบย่อยอันแรกที่มีศักยภาพในการจัดให้มีสิ่งต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนทั้งกายภาพ จิตใจ และสังคม ซึ่งในระบบครอบครัวกลุ่มเครือญาติมีขนาดเล็กเกินไป ไม่มีสถาบันทางสังคมที่สมบูรณ์เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ส่วนระบบที่ใหญ่กว่านี้ เช่น กลไกของรัฐก็ใหญ่โตและซับซ้อนเกินไป จนเข้าไม่ถึงอารมณ์ความรู้สึกของคนจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการ ทั้งทางกายและทางใจได้

บางทัศนะวิเคราะห์ชุมชนที่เป็นระบบทางสังคมว่าเป็น

เครือข่ายการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ (Network of Interaction) ซึ่งประกอบด้วย สถานภาพ บทบาท กลุ่มคน และสถาบัน ชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันเหมือนลูกโซ่ ที่ระบบย่อยระบบหนึ่งจะได้รับปัจจัยนำเข้าที่ต้องการจากระบบย่อยอื่น ๆ ปัจจัยนำเข้าและผลผลิตที่รับและให้แกกันในระหว่างชุมชนหรือระบบย่อยนี้ อาจจะเป็นในรูปของเงิน แรงงาน ความกดดันทางสังคม ทรัพยากรต่าง ๆ

แนวความคิดนี้ นักวิชาการไทยได้เสนอรูปแบบของชุมชนที่คล้ายคลึงกัน เช่น

แนวคิดของ **จิตยา สุวรรณขมูล**^{๔๔} กล่าวว่า โดยทั่วไปชุมชนจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. ชุมชนในฐานะเป็นอาณาบริเวณ การพิจารณาชุมชนในข้อนี้มีเฉพาะเป็นบริเวณที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนเท่านั้น ยังต้องพิจารณาถึงมิติต่าง ๆ เช่น ในฐานะที่อยู่อาศัยของการใช้พื้นที่ และในฐานะที่เป็นบริเวณของชุมชน

๒. ชุมชนในฐานะที่เป็นที่รวมประชากร โดยจะเน้นที่ลักษณะของประชากรที่อยู่ในบริเวณชุมชน ในด้านที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โครงสร้างประชากร เช่น สัดส่วนเพศชาย เพศหญิง อายุประชากร อาชีพ และการศึกษา สุขลักษณะ เป็นต้น

๓. ชุมชนในฐานะที่เป็นระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีอยู่ในชุมชนและความสัมพันธ์กับชุมชน โดยพิจารณาถึงระบบความสัมพันธ์ของชุมชนจะประกอบด้วยความสัมพันธ์ย่อย เช่น

^{๔๔}จิตยา สุวรรณขมูล, “ชุมชนชนบทไทย.” ในการบริหารงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗-๓๐.

ความสัมพันธ์ของครอบครัว เครือญาติ มิตรสหาย ระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ระบบความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

ไพรัตน์ เตชะรินทร์^{๘๘} ได้เสนอรูปแบบขององค์ประกอบของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในระบบต่าง ๆ เป็น ๕ ประการ คือ

๑. คน
๒. ความสนใจ
๓. อาณาบริเวณ
๔. การปฏิบัติต่อกัน
๕. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก

สนธยา พลศรี^{๘๙} ได้กล่าวถึง ชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม โดยการแบ่งชุมชนออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ได้แก่

๑. การแบ่งตามจำนวนพลเมือง เช่น หมู่บ้าน เมือง นคร
๒. การแบ่งตามพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ชุมชนอุตสาหกรรม ชุมชนการปกครอง
๓. การแบ่งตามความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐ เช่น ศูนย์ผู้อพยพ
๔. การแบ่งตามลักษณะพิเศษของประชากร เช่น ชนาทาว์น
๕. การแบ่งตามลักษณะทางด้านนิเวศวิทยา เช่น ย่านการค้า เข้มืองแร่
๖. การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมทางสังคม เช่น ศูนย์การขนส่ง
๗. การแบ่งตามหน่วยการปกครอง เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ
๘. การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข^{๙๐} แบ่งชุมชนออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามการบริหารการปกครอง ซึ่งแบ่งโดยการพิจารณาจากลักษณะการปกครองของไทย ได้แก่ ชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนเขต สุขาภิบาล ชุมชนเขตเทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร และกรุงเทพมหานคร

^{๘๘}ไพรัตน์ เตชะรินทร์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสฬการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๖๗.

^{๘๙}สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๗๗.

^{๙๐}ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

๒. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ ชุมชนเกษตรกรรม ชุมชนศูนย์การค้า ศูนย์กลางขนส่ง เขตอุตสาหกรรม ชุมชนศูนย์กลางของการบริการ

๓. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม เป็นการแบ่งชุมชนในแง่ของความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง

นอกจากการศึกษาชุมชนในลักษณะดังกล่าว ก็สามารถพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ได้ทั้งแนวนอน (Horizontal) และแนวตั้ง (Vertical)

ในแนวนอนนั้น รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลหรือระหว่างกลุ่มในระดับท้องถิ่น ส่วนในแนวตั้ง หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับผลประโยชน์หรือกับกลุ่มผลประโยชน์ในระดับต่าง ๆ ที่สูงขึ้นไปจนถึงองค์กรในระดับชาติหรือระหว่างชาติ/ประเทศ

นอกจากนั้น ยังมีวิธีการอื่นอีกในการวิเคราะห์ถึงเครือข่ายปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนว่า ปฏิสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มมีกระบวนการทางสังคมที่ประกอบด้วยความร่วมมือ การแข่งขัน และความขัดแย้ง ซึ่งมีมิติการวิเคราะห์เหล่านี้ให้คุณค่าที่มีนัยสำคัญในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

ชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตวิทยาวัฒนธรรม (Community as a psycho cultural unit)

ในมิตินี้เน้นที่ว่าชุมชนจะต้องมีความผูกพันในระหว่างสมาชิกด้วยกัน ความผูกพันนี้จะตีความว่าเป็นทั้งทางด้านจิตวิทยาและวัฒนธรรม

ในทางจิตวิทยานั้น คนจะมีความมั่นคง เพราะสามารถระบุได้ว่า ตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม หมู่ หรือที่ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีสังกัด

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ในมิตินี้ ในแนวคิดทางสังคมวิทยาก็ถือว่าเป็นเพียงมิติหนึ่งของความเป็นจริงที่ซับซ้อนอยู่ในความหมายของชุมชน มิได้ถือว่าเป็นการวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง

๒.แนวคิดทางมนุษยนิยม (Humanistic Perspective)

แนวคิดของชุมชนในแนว Humanistic Perspective นี้ บางคนเรียกว่า เป็นแนวคิดของกลุ่ม Utopia นักสังคมวิทยาที่มีอิทธิพลสำคัญต่อ ๒ แนวคิดนี้ ๒ คน คือ Robert Nisbet และ Baker Brownell ซึ่งมีความคิดว่า ชุมชนต้องก่อมิตรภาพ ความเอื้ออาทร ความมั่นคง และความผูกพันระหว่างคนในชุมชน

Nisbet^{๙๒} เห็นว่าสังคมสมัยใหม่ทำให้เกิดการสูญเสียความรู้สึกผูกพันของชุมชน (sense of community) ในข้อเขียนของ Nisbet เรื่อง The quest for community นั้นเกิดจากเงื่อนไขของสังคมสมัยใหม่ที่ไม่สามารถตอบสนองให้ปัจเจกบุคคลเกิดความมั่นคง เขาได้แสดงความเห็นว่า ในลักษณะรัฐการเมืองสมัยใหม่ รัฐไม่สามารถตอบสนองความมั่นคงได้ ไม่มีองค์กรขนาดใหญ่ใดที่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของคนได้ เพราะโดยธรรมชาติแล้ว องค์กรเหล่านี้มีขนาดใหญ่ ซับซ้อน เป็นทางการเกินไป รัฐอาจจะก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในนามของรัฐ เช่น การก่อสงคราม แต่ในการตอบสนองอย่างปกติธรรมดา ต่อความต้องการของคนในเชิงการยอมรับมิตรภาพ ความมั่นคง ความเป็นสมาชิก รัฐจะทำได้

ทางเลือกที่นักคิดในแนวนี้เสนอ ก็คือ การเรียกร้องให้ชุมชนมีขนาดเล็ก แต่มีโครงสร้างที่แน่นเหนียว เพราะชุมชนขนาดเล็กเท่านั้นที่จะช่วยฟื้นฟูสภาพความสัมพันธ์ทางสังคมให้ดีขึ้น เพราะจะรับผิดชอบต่อหน่วยที่เล็กที่สุด และกล่าวถึงชุมชนขนาดเล็กที่เน้นการกระทำที่เต็มไปด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นสังคมที่ตนรู้จักอย่างใกล้ชิดและสนิทสนม

แนวคิดทั้งสองนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการเรียกร้องต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ การขยายตัวของเมือง ประชากร ที่ก่อให้เกิดสภาวะความแปลกแยก ความวิตกกังวล ความโดดเดี่ยว ไม่สนใจใยดีหรือรู้สึกรับผิดชอบต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่รอบข้าง ไม่รู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบตัดสินใจหรือรับผลประโยชน์นั้น ๆ

Hirsch^{๙๓} กล่าวถึง การสร้างชุมชนว่า เป็นการแสดงออกถึงอำนาจและเป็นวาทกรรมของคนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ภายใต้เงื่อนไขทางสังคมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ความหมายเกี่ยวกับชุมชนจึงมีทั้งความหมายที่หลากหลายและความหมายที่ขัดแย้ง มิได้มีเพียงความหมายเดียวหรือความหมายที่เป็นกลาง และไม่ได้ยึดติดกับพื้นที่ นัยของการนิยามหมู่บ้านให้ติดกับพื้นที่เกิดขึ้นจากการที่รัฐพยายามรวมศูนย์อำนาจด้วยการทำให้พื้นที่แตกออกเป็นหน่วยเล็ก ๆ เพื่อง่ายต่อการปกครองสะท้อนให้เห็นกระบวนการที่หมู่บ้านถูกผนวกเข้าสู่ระบบทุนและตลาด

โดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนทางมนุษยนิยมมีลักษณะที่น่าสนใจ คือ

๑. ไม่ได้ให้ความสนใจหรือความสำคัญกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์หรือพื้นที่

^{๙๒} ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

^{๙๓} เรื่องเดียวกัน, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

๒. เน้นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์

๓. เน้นลักษณะความรู้สึกรู้สึกเชิงอัตวิสัยของความเป็นชุมชนหรือแบบแผนในอุดมคติซึ่งเกี่ยวกับนำเสนอลักษณะชุมชนที่ควรจะเป็นชุมชนที่ดีหรือชุมชนในอุดมคตินั้นเอง

แม้ว่าจะมีทัศนะอันหลากหลายเกี่ยวกับชุมชน ก็ยังสามารถสรุปจุดร่วมกันได้ ๒ ประการ คือ

๑. เป็นการกล่าวถึง วิวัฒนาการของการสมาคมของมนุษย์ (Human Association)

๒. มีการยอมรับอย่างกว้างขวางว่า การเปลี่ยนแปลงในลักษณะของความเกาะเกี่ยวในสังคมมนุษย์เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ลักษณะหนึ่งของ Human Association จะหายไปและมีลักษณะใหม่มาแทนที่

๓.แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนประชาคม (Civil Society Perspective)

ประชาสังคม หมายถึง การรวมตัวพบปะของคนหลากหลาย ซึ่งไม่ใช่เฉพาะคนที่รู้จักคุ้นเคยเพียงกลุ่มเดียว แต่รวมถึงคนแปลกหน้าที่สนใจในประเด็นส่วนรวม (สาธารณะ) ประเด็นใดประเด็นหนึ่งร่วมกัน เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ไม่ใช่การรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง สถานที่รวมตัวพบปะเรียกว่า เวทีประชาคม ซึ่งมีลักษณะพหุภาคีเป็นสำคัญชุมชนฐานรากมักเกิดการรวมตัวกันเองเบื้องต้นจากปัญหาปากท้องและเศรษฐกิจเรียกว่า กลุ่มปากท้อง (ให้พื้นอดอยาก) อาจพัฒนาไปสู่การรวมที่เรียกว่า กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อแก้ไขปัญหาอดอยากที่อาจเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือรวมเพื่อเป็นสวัสดิการทางสังคม เช่น การเจ็บป่วย ตาย กลุ่มปากท้องและกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งสามารถรวมตัวเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน ซึ่งศักยภาพด้านการตลาดที่พึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ กลุ่มปากท้อง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มธุรกิจ เป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกแบบพึ่งพาเป็นสำนึกการมีส่วนร่วมพัฒนาไปเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองและชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนพึ่งตนเองที่เข้มแข็งจะเริ่มพัฒนาไปสู่การมีจิตสำนึกสาธารณะ (สำนึกส่วนรวมที่ไม่ใช่เพื่อประโยชน์เฉพาะกลุ่ม) การเกิดเครือข่ายชุมชนพึ่งตนเองที่เข้มแข็งและมีเวทีประชาคมสำหรับชุมชนต่าง ๆ ที่หลากหลายและผู้คนทั่วไปซึ่งสนใจในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ร่วมกันจะนำไปสู่ความเป็นประชาคมอันเป็นอำนาจประชาชนที่แท้จริงในการทำให้เกิดดุลยภาพระหว่างอำนาจรัฐ อำนาจทุน และอำนาจประชาชน (ประชาสังคม) มีสภาพธรรมรัฐเกิดขึ้น (Good Governance)

ในการบริบทสังคมไทยซึ่งมีภาวะวิกฤตเศรษฐกิจและวิกฤตสังคมในปัจจุบัน การก่อรูปประชาสังคมควรเร่งพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและมีความเข้มแข็งพร้อมไปกับการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะและการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ในเวทีประชาคม

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน-ประชาสังคม เกิดขึ้นจากสภาพปัญหาของสังคม การที่ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายและทิศทางการพัฒนา รวมทั้งกิจกรรมสาธารณะซึ่งในอดีตมักจะถูกครอบงำหรือชี้นำจากภาครัฐ แนวคิดนี้ปฏิเสธอำนาจรัฐซึ่งมีบทบาทอย่างมากมาต่อการตัดสินใจในกิจกรรมทางสังคม รวมทั้งปฏิเสธลัทธิปัจเจกชนที่มุ่งแต่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน สำคัญของแนวคิดนี้ ก็คือ การรวมกลุ่มของปัจเจกชน โดยมองว่า ประชาสังคมเป็นโครงสร้างทางสังคมที่อยู่กึ่งกลางระหว่างรัฐและปัจเจกชนที่เรียกว่า Mediating Structure

ทวีศักดิ์ นพเกษร^{๙๔} ยังได้ให้คำจำกัดความ ประชาสังคม หมายถึง

การที่คนในสังคม ซึ่งมีจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) ในการกระทำบางอย่าง ทั้งนี้ ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเพื่อประโยชน์สาธารณะ ประชาสังคมจะก่อให้เกิด “อำนาจที่สาม” นอกเหนือจากอำนาจรัฐและอำนาจธุรกิจ อำนาจที่สามนี้อาจไม่ต้องการคนจำนวนมาก แต่เป็นกลุ่มเล็กน้อยกระจัดกระจายและอาจมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อย ๆ (Civic Network) การรวมตัวกันนั้น อาจไม่ต้องอยู่ใกล้ชิดกัน แต่สามารถสื่อสารกันได้ เกิดเป็นองค์กรขึ้น (Civic Organization) ซึ่งอาจเป็นองค์กรทางการ (นิติบุคคล) หรือไม่เป็นทางการก็ได้

ธีรยุทธ บุญมี และอเนก เหล่าธรรมทัศน์^{๙๕} เชื่อว่า การแก้ไขปัญหาสังคมนั้น ควรให้ความสำคัญกับพลังที่สามหรือพลังสังคมที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในทุกภาคส่วนของสังคม

ชูชัย ศุภวงศ์^{๙๖} ให้ความหมายของประชาสังคมว่า คือ การที่ผู้คนในทุกภาคส่วนของสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาของสังคมที่สลับซับซ้อนยากต่อการแก้ไข จึงมารวมตัวกันเป็นกลุ่มประชาคม (Civil Group) และนำไปสู่การก่อจิตสำนึกร่วมกัน (Civil Consciousness) เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือกระทำการบางอย่างเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ การรวมกลุ่มจะเป็นไปด้วยความรักความสามัคคี การเอื้ออาทรต่อกันภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

^{๙๔} ทวีศักดิ์ นพเกษร, วิกฤตสังคมไทย ๒๕๑๐ กับบทบาทวิทยาการกระบวนการเล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๒.

^{๙๕} อเนก เหล่าธรรมทัศน์, ประชาสังคมในมุมมองตะวันตก อ่านและสอนที่จอห์นส์ ฮอปกินส์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๔๒), หน้า ๔๓.

^{๙๖} ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรณ วิสารทสกุล^{๙๗} ให้ความหมายของชุมชน-ประชาสังคมว่า หมายถึง

ชุมชนแห่งสำนึก (Conscious Community) ที่สมาชิกต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบโดยรวม และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทุกระดับอย่างเหนียวแน่น ด้วยระบบคุณค่าและวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ชุมชน-ประชาสังคมอาจมีขนาดและลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แต่มีลักษณะเป็นพลวัตที่บุคคลหรือกลุ่มต่างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกระทำกิจกรรมทางสังคมที่สนใจ

นักวิชาการทั้งสองท่านได้ให้ความหมายของลักษณะของ ประชาสังคม ว่า

๑. มีความหลากหลายทั้งในรูปแบบของการรวมตัว พื้นที่ รูปแบบของกิจกรรม ประเด็นของความสนใจปัญหา

๒. มีความเป็นชุมชนที่อาจจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กก็ได้

๓. ประกอบด้วยจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness)

๔. เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

๕. มีกิจกรรมบนพื้นฐานของกระบวนการกลุ่มและพื้นฐานของการเรียนรู้ร่วมกัน

๖. มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร

และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำความเข้าใจต่อองค์ประกอบที่สำคัญของประชาสังคม อันได้แก่

- การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม
- การมีส่วนร่วมของสมาชิกอย่างกว้างขวาง
- การมีความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน
- การมีองค์ความรู้และความสามารถ รวมทั้งวิธีการใหม่ ๆ ในการแสวงหาความรู้
- มีการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งประสานกันอย่างเป็นระบบภายใต้การจัดการที่มีประสิทธิภาพ

๔. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่ (Virtual Community Perspective)

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาเทคโนโลยีและปัญหาของสังคมสมัยใหม่ที่ทวีความซับซ้อนและรุนแรงขึ้น การพิจารณาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหามิอาจจำกัดอยู่ในปริมาตรของชุมชนที่มีอาณาเขตภูมิศาสตร์เล็ก ๆ ได้เพียงลำพัง เพราะบางปัญหาเกิด

^{๙๗} อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรณ วิสารทสกุล, ประชาสังคม คำ ความคิด และความหมาย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑), หน้า ๗๖.

จากอิทธิพลภายนอก ซึ่งบางครั้งการแก้ไขต้องการการรวมกำลัง ความร่วมมือ และทรัพยากรจากภายนอกชุมชน

คุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนในรูปแบบใหม่ คือ

๑. จิตสำนึกร่วม (Consciousness)

๒. หลักการ (Principle)

๓. จุดมุ่งหมาย (Purpose)

ดังนั้น ชุมชนในรูปแบบใหม่ จึงอาจมีลักษณะเป็น “ชุมชนทางอากาศ” หรือผู้สนใจจะมีส่วนร่วมในรายการวิทยุ ชุมชนเครือข่ายบน Internet อาจกล่าวได้ว่า เป็นชุมชนไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ทางกายภาพและไม่จำเป็นต้องว่าสมาชิกต้องพบปะหน้าตากันโดยตรง แต่เป็นชุมชนที่อาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเครื่องสานความสัมพันธ์และจิตสำนึกร่วมของสมาชิก

ชูลเลอร์ (Schuler)^{๔๘} ได้กล่าวว่า ชุมชน คือ สายใย (web) ของความสัมพันธ์ทางสังคม ความเป็นเอกภาพ มีพลังความยึดโยง (Cohesive) การสนับสนุนเกื้อกูลกันและกัน ทำนองเดียวกัน เทคโนโลยี ก็คือ สายใย (web) ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์และการสื่อสารของผู้คนต่าง ๆ เทคโนโลยีและการสื่อสารผ่านวิทยุโทรทัศน์ โทรศัพท์ มีบทบาทในการสร้างชุมชนในรูปแบบใหม่ โดยสมาชิกไม่จำกัดเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ เพศ วัย ศาสนา และฐานะเศรษฐกิจ เป็นต้น

ชุมชนในรูปแบบใหม่ อาจเรียกได้ว่าเป็น “ชุมชนเหมือนจริง” (Virtual Community) เป็นชุมชนที่กลุ่มคนอาจจะได้พบกันโดยตรงหรือไม่ก็ตาม แต่มีโอกาสสื่อสารกันด้วยคำภาษาและความคิดผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ชุมชนแบบนี้ มีข้อดีกว่าชุมชนแบบอื่นตรงที่ว่าไม่มีอคติเกี่ยวกับเพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว เผ่าพันธุ์ รูปร่างหน้าตา เสียงพูด อากัปกริยาของสมาชิกชุมชนเสมือนจริงเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงผู้ที่มีความสนใจร่วมกันเข้าด้วยกัน ในชุมชนแบบเดิมจะรู้จักผู้คนต่อเมื่อได้พบปะหน้าค่าตาและต้องคบหาสมาคมกับผู้คนจำนวนไม่น้อยกว่าที่จะพบผู้ที่มีความสนใจในเรื่องบางเรื่องเหมือนกับเรา แต่ในชุมชนประเภทนี้ สามารถเข้าถึงแหล่งที่สนใจได้อย่างทันที นอกจากนี้ ยังมีข้อดีคือ ช่วยคัดสรรกลั่นกรองข้อมูลที่จำเป็นและทันสมัย โดยไม่ต้องเก็บรวบรวมไว้มากมายเช่นแต่ก่อน (Rheingold, ๑๙๙๘.)

^{๔๘} ทัศนวิสัยและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

อย่างไรก็ตาม มีข้อทักท้วงว่าชุมชนในรูปแบบใหม่นี้ ไม่น่าจะถือว่าเป็น “ชุมชน” เนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มีพันธะผูกพันใด ๆ กับชุมชน มีอิสระที่จะเลือกเข้าร่วมเมื่อเมื่อใดก็ได้หรือถอยออกไปเมื่อใดก็ได้ อีกทั้งข้อมูลข่าวสารที่สื่อถึงกันก็ไม่สามารถที่จะเชื่อถือได้ทั้งหมด

ชุมชนในรูปแบบใหม่นี้ ยังคงต้องมีการอาศัยความเป็นชุมชนเดิมคือพื้นที่อยู่ข้าง แต่ลักษณะความสัมพันธ์มีการเปลี่ยนแปลงไป สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่ซับซ้อน โดยผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งที่มีรูปแบบที่กว้างขวางขึ้นทั้งในระดับชาติและในระดับโลก กล่าวคือ สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นถ้าเป็นปัญหา ปัญหาหรือสิ่งนั้น ๆ ก็จะเชื่อมโยงไปในระดับที่กว้างขึ้นได้ และในทางตรงกันข้าม ก็จะเป็นประโยชน์หรือมีผลต่อความรับผิดชอบร่วมกันในฐานะเป็นชุมชนรูปแบบใหม่ที่มีจิตสำนึกร่วม มีหลักการและจุดหมายร่วมกัน

ชูลเลอร์ (Schuler)^{๙๙} กล่าวถึงปัจจัยและทิศทางของชุมชนในรูปแบบใหม่ว่า คือ ความเป็นปัจเจกบุคคลของแต่ละบุคคล ระบบเศรษฐกิจ และการแพร่กระจายของเทคโนโลยีสารสนเทศ อันไร้ขอบเขตที่จะสร้างวัฒนธรรมมวลชนแบบใหม่

Lois Dean^{๑๐๐} กล่าวว่า ชุมชนในปี ค.ศ. ๒๐๒๐ ว่า ชุมชนจะอยู่บนพื้นฐานและหรืออยู่ในรูปแบบขององค์กร รัฐ รัฐบาลท้องถิ่น องค์กรเอกชนที่สามารถสร้างและส่งเสริมโดยการวางแผนร่วมกันโดยมีคอมพิวเตอร์เป็นพื้นฐานและการพัฒนาจะอยู่ในลักษณะของกิจกรรมความร่วมมือทางเทคนิคและการมีส่วนร่วมของรัฐ เอกชน และกลุ่มคนในท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในมิตินี้ จะช่วยให้เป็นความเปลี่ยนแปลงและเข้าใจสภาพที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ได้และช่วยให้เห็นรูปแบบของชุมชนที่มีความหลากหลาย โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อมโยงเครือข่ายของผู้คนเข้าด้วยกัน ด้วยความที่มีวัตถุประสงค์และความสนใจร่วมกัน หรือเป็นศูนย์การสื่อสารที่ทำให้ผู้คนที่ผ่านเข้ามาในเครือข่ายได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ร่วมกันโดยความร่วมมือทางเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับภูมิภาค จนถึงระดับโลก ในขณะเดียวกัน ความเป็นศูนย์การสื่อสารหรือเครือข่ายชุมชนในรูปแบบนี้ สมาชิกในเครือข่ายมีจุดอ่อน คือ ไม่มีภาระผูกพัน ข้อต่อรอง หรือมีความพร้อมในเรื่องข้อเท็จจริงร่วมกัน แต่ถ้า

^{๙๙} ทัศนวิสัยและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

มีวัตถุประสงค์และความสนใจร่วมกันมากขึ้น ความพร้อมในเรื่องข้อเท็จจริงจะปรากฏเพิ่มขึ้น จากนั้นจะนำไปสู่การประสานงานและการทำกิจกรรมร่วมกัน

ลักษณะของชุมชนในรูปแบบใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศนี้ ถ้ามองในด้านของพื้นที่แล้วจะเห็นว่าเป็นชุมชนที่ไร้พรมแดน จะอาศัยเพียงความสัมพันธ์อย่างง่าย ที่ผู้เข้ามาหรือผ่านมาได้มีความรู้สึกผูกพันกันอย่างมีหลักการและเป้าหมาย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ได้หรือไม่ ดังนั้น นักวิชาการและนักพัฒนาผู้ที่ทำงานร่วมกับชุมชนจึงควรแสวงหาคำตอบเพื่อรู้เท่าทันกับสภาพของชุมชนที่ไร้พรมแดน ทั้งนี้ เพื่อทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคม

แต่ถ้าย้อนถึงการสร้างความเป็นชุมชนของนักพัฒนาเริ่มจากการเน้น “ชุมชน” ขนาดเล็ก ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบส่วนตัว รู้จักกัน ช่วยเหลือกัน ภายในกลุ่มเล็ก ๆ มาสู่การขยายเป็น “เครือข่าย” การช่วยเหลือที่เป็นความสัมพันธ์ที่กว้างขึ้น และมาสู่ชุมชนในรูปแบบใหม่ ซึ่ง Tonises กล่าวว่า เป็นความสัมพันธ์แบบปัจเจก มีการแข่งขัน มีการคิดคำนวณบนฐานของประโยชน์ และอยู่บนพันธะทางกฎหมาย อาจสูญเสียความเป็นธรรมชาติสัมผัสของความเป็นมนุษย์และการเกื้อหนุนของสมาชิก แต่การสร้างความเป็นชุมชนใหม่จึงไม่ใช่การรื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิม หากเป็นการผสมผสานความเชื่อแบบเก่าที่มีคุณค่าและการพัฒนาระบบใหม่ที่ก้าวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

อริยา เสวตมาร์^{๑๑๑} กล่าวถึง ชุมชนในรูปแบบใหม่ว่า สำหรับผู้นำชุมชนและนักพัฒนาแล้ว

ความเป็นชุมชน หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนและเครือข่ายที่กว้างขวาง กิจกรรมที่สร้างขึ้นเป็นการสร้างความเป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยุติธรรมและเครือข่ายที่กว้างขวางมากกว่าในอดีตเพื่อสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาในปัจจุบันที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายหรือเพื่อรู้เท่าทันการเชื่อมโยงเครือข่ายของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ไร้พรมแดน

กล่าวโดยสรุปความเป็นชุมชนไม่ได้มีความหมายที่ตายตัว แต่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง การให้ความหมายเกี่ยวกับชุมชนจึงเป็นสื่อที่ใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคม

^{๑๑๑}อริยา เสวตมาร์. นักพัฒนากับบทบาทในการสร้างความหมายใหม่ของชุมชน, (ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒). หน้า ๑๑๘.

หรือการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่ทั้งกับภายในและภายนอกชุมชน ฉะนั้น ความเป็นชุมชนจึงมิได้มีเพียงหน่วยเดียว หากแต่เป็นสายใยของความสัมพันธ์ที่สานขึ้นจากความสัมพันธ์ต่าง ๆ และมีเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับกันอยู่ การสร้างใหม่ของความเป็นชุมชนจึงเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนอันเป็นการโต้ตอบของคนในชุมชนหรือสังคม และเป็นที่ช่วยให้ผู้คนยกระดับความรู้ความสามารถ การรับรู้และความเข้มแข็งหรือพลังที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันผ่านการสานสัมพันธ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

๒.๒.๑๕ ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

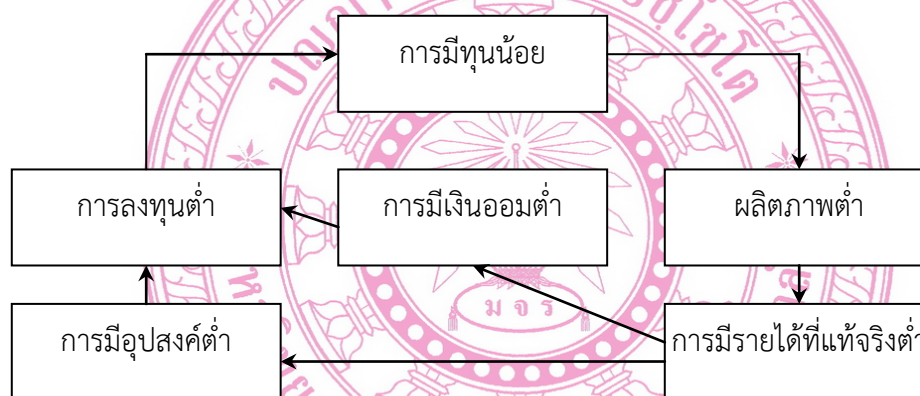
ในปัจจุบันงานด้านการพัฒนาชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศมาก เพราะสภาพปัญหาของการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นวงจรที่ส่งผลกระทบต่อกันเป็นลูกโซ่ จากความไม่รู้ สู่วิชาการและการเจ็บป่วย ซึ่งเป็นอุปสรรคในการพัฒนา เป็นวัฏจักรแห่งความชั่วร้าย ดังนั้น ทุกหน่วยงานทุกองค์กร ต้องช่วยกันขจัดปัญหาเหล่านี้ให้หมดไป^{๑๐๒}

ความยากจนในชนบท เป็นปัญหาหลักที่ทุกหน่วยงานพยายามหาทางแก้ไข โดยการเพิ่มพูนรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้น (Increasing Income) แต่ในการพัฒนาที่ผ่านมา พบว่า ยังมีการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนยากจนลง กล่าวคือ จากการมุ่งพัฒนาประเทศเพื่อให้ทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ โดยเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ในขณะเดียวกัน ภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นประชากรเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ในขณะเดียวกันภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ไม่ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง อันเป็นเหตุให้เกิดความแตกต่างทางฐานะของบุคคลสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีจำนวนไม่มาก มีฐานะร่ำรวย มีอำนาจทางเศรษฐกิจ กับอีกกลุ่มหนึ่งเป็นคนส่วนมาก อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ซึ่งความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ กำลังกลายเป็นปัญหาที่สำคัญ ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทมีมากขึ้น ประชาชนในภาคอีสานมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำลงเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนในภาคอื่น ๆ ดัชนีที่นักเศรษฐศาสตร์สร้างขึ้นมาเพื่อวัดการกระจายรายได้ของประเทศ ว่ามีความเท่าเทียมกันมากน้อยเพียงใด คือ Gini-coefficient (G-C) ค่าดัชนี G-C ๗ จะมีค่าระหว่าง ๐ ถึง ๑ ถ้า G-C มีค่าเข้าใกล้ ๑ มาเท่าใด แสดงว่า การกระจายรายได้จะเลวลง ในทางตรงข้ามถ้า G-C จะมีค่าเข้าใกล้ ๐ แสดงว่า

^{๑๐๒} ฤทธิและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น ในปี ๒๕๓๕ ค่า $G-C = ๐.๕๓๖$ ซึ่งนับว่ามีค่าสูงสุดในบรรดาค่า $G-C$ ที่ได้มีการวัดขึ้นมาในอดีต คือ ปี ๒๕๑๘ ค่า $G-C = ๐.๔๕๑$ ปี ๒๕๒๔ ค่า $G-C = ๐.๔๗๓$ ปี ๒๕๓๓ ค่า $G-C = ๐.๕๐๔$ จากการกระจายรายได้ที่มีลักษณะตกต่ำลงเรื่อย ๆ เป็นสิ่งที่ยืนยันความเชื่อที่ว่า แม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จอย่างสูงทางด้านการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม แต่ความเจริญดังกล่าวไม่ได้กระจายไปสู่ประชาชนโดยทั่วหน้ากัน แต่หากกระจุกตัวอยู่กับกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้น

จากการวิเคราะห์ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและความยากจน ความยากจนเกิดจากปัจจัยต่างๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน มีลักษณะเป็นลูกโซ่

แผนภูมิที่ ๒.๓ วัฏจักรแห่งความยากจน

ดังนั้น การพัฒนาชุมชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยลดช่องว่างทางสังคมและจัดปัญหาความยากจนในชุมชนให้ลดน้อยลง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐบาล เอกชน องค์กรชุมชน นักวิชาการ และองค์กรธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาครัฐบาล ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการพัฒนา ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาโดยการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นแนวทางและมีมาตรฐานในการปฏิบัติเป็นขั้นตอนและมีความต่อเนื่อง ตามโครงการที่กำหนด เพื่อจัดปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไป

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อการกระตุ้นเตือนยั่วยุ และส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเกิดความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาชุมชนเป็นการมุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและควรเป็นความคิดริเริ่มประชาชนด้วย แต่ถ้าหากประชาชนไม่รู้จักคิดริเริ่ม ก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิด

ความคิดริเริ่ม ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง การทำงานพัฒนาชุมชนต้องร่วมมือกับประชาชนอย่างจริงจังโดยดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด โดยเฉพาะในขั้นตอนของการร่วมคิด ร่วมทำนั้นถือว่าสำคัญมาก เพราะจะช่วยให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่า งานพัฒนาชุมชนนั้นเป็นงานของเราซึ่งเขาจะเกิดความสำนึกที่จะสานต่อโครงการให้ยั่งยืนไป ซึ่งการพัฒนาชุมชน จะทำ ชุมชนเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การปกครองขนบธรรมเนียมประเพณี และอนามัย เมื่อชุมชนเกิดการพัฒนาและความเป็นอยู่ดีขึ้นก็จะส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาได้อย่างรวดเร็วและยั่งยืน

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔

ในพระพุทธศาสนา ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมหรือผู้ประเสริฐ เรียกว่า พรหมวิหาร^{๑๐๓} ได้แก่ ผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางประดุจพระพรหม ซึ่งเป็นคุณธรรมที่บุคคลควรปฏิบัติต่อตลอดจนถึงการปฏิบัติต่อสัตว์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลผู้อยู่ในฐานะผู้ใหญ่ เช่น ปู่-ย่า ตา-ยาย พ่อ-แม่ ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ และญาติผู้ใหญ่ ที่มีหน้าที่ในการดูแล ให้การอบรมสั่งสอน ชี้แนะบุตรหลานและมิตรบริวาร ซึ่งเป็นผู้น้อย ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ได้รับอุปการคุณรู้สึกสำนึกในบุญคุณที่ผู้อื่นมีต่อตน

๒.๓.๑ ความหมายของพรหมวิหาร ๔

ความหมายของพรหมวิหาร ๔ นั้น เป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤतिที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ที่นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของพรหมวิหาร ๔ ดังนี้

พจนานุกรม ศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๑๐๔} อธิบายความหมายของพรหมวิหาร ๔ ว่าเป็นธรรมหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา มีความหมายหลายนัย คือ (๑) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของพรหม เครื่องอยู่อย่างพรหม และทำให้เป็นพรหมเสมอด้วยพรหม โดยมุ่งประเด็นที่ว่า เมื่อผู้บำเพ็ญสมาธิ เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาแล้ว ย่อมส่งผลให้บรรลุนานได้ตามลำดับ (๒) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้ประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤतिที่

^{๑๐๓}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๕.

^{๑๐๔}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

ประเสริฐ เมื่อมีธรรม ๔ ประการนี้ประจำใจ ย่อมมีความรักสรรพสัตว์ ปราปรณาช่วยสรรพสัตว์ที่ประสบทุกข์ให้พ้นทุกข์ ไม่ริษยาในความได้ดีมีสุขของสรรพสัตว์

และวางใจเป็นกลางได้เมื่อช่วยสรรพสัตว์นั้นๆไม่สำเร็จ (๓) เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้เป็นใหญ่คือ ผู้นำ หรือผู้ปกครอง โดยมุ่งให้ผู้นำ หรือผู้ปกครองมีความรัก ความปรารณาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นพื้นฐานช่วยเหลือเขาเมื่อเขาประสบความทุกข์ ยินดีด้วยเมื่อเขาประสบความสำเร็จ และวางใจเป็นกลาง ไม่ตกอยู่ในอคติ พรหมวิหาร ๔ เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าอัมปิณฺญา ๔ เพราะมุ่งประเด็นที่ว่า แผลไปไม่จำกัดในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย เป็นพรหมวิหารของพระอริยะ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของพรหมวิหาร ๔ ไว้ใน “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม” ว่า พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ประกอบด้วย^{๑๐๕}

๑. เมตตา ความรักใคร่ ปราปรณาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓. มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำเพราะเขาได้รับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรักผิดชอบของตน

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของพรหมวิหารธรรมไว้ว่า พรหมวิหารธรรมหมายถึง บุคคลผู้มียุคคุณธรรมครบถ้วนบริบูรณ์เท่านั้น มี ๔ ประการ คือ^{๑๐๖}

^{๑๐๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๔.

^{๑๐๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระในบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : คณาจารย์ธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๙.

๑. เมตตา ความจริงใจ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ดูได้จากสีหน้าที่บ่งบอก คือ ยิ้มแย้มแจ่มใสและดูจากการกระทำที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีดียิ่งๆขึ้นไป

๒. กรุณา ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก ยามเห็นผู้อื่นมีความลำบากก็ทนอยู่ไม่ได้ ต้องแสดงออกมาด้วยการเข้าช่วยเหลือเจือจุน ด้วยความเต็มใจเสมอ ในทำนองสุกๆสุกด้วย นั้นเทียว

๓. มุทิตา ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จสมหวังของผู้อื่น ไม่แสดงความอิจฉาริษยาด้วยการทนดูทนเห็นคนที่เขาดีกว่าตัวไม่ได้ ดูได้จากการไปแสดงไมตรีจิตต่อบุคคลอื่นหรือชื่นชมต่อความสำเร็จของผู้อื่นโดยไม่ต้องบังคับใจ

๔. อุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อไม่อาจจะช่วยเหลือเขาได้ไม่ทับถมซ้ำเติมและเมื่อผู้อื่นผิดพลาดหรือได้รับความวิบัติ ไม่แสดงอาการสมน้ำหน้าเมื่อเขาพลาดเป็นต้น

พระพุทธโฆษาจารย์^{๑๐๗} อธิบายว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมอันประเสริฐเนื่องจากพรหมวิหาร ๔ เป็นข้อปฏิบัติเพื่อสัตว์อื่น เพราะต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่น และเป็นคุณธรรมที่ปราศจากโทษ เหมือนพวกพรหมและพระโพธิสัตว์ซึ่งอยู่ด้วยจิตปราศจากโทษ มุ่งแสวงหาประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งปวง (เมตตา) ช่วยปลดเปลื้องสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งปวง (กรุณา) พลอยยินดีต่อสมบัติของสัตว์ทั้งปวง (มุทิตา) และยึดมั่นอยู่ในภาวะเป็นกลางๆ (อุเบกขา)

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ^{๑๐๘} อธิบายว่า พรหม แปลว่า ผู้ประเสริฐ วิหาร แปลว่า ความเป็นอยู่ที่เข้าถึงอย่างประเสริฐด้วยอัปมัญญา ๔ เมื่อรวมแล้ว ความเป็นอยู่ที่เข้าถึงอย่างประเสริฐของบุคคลผู้ประเสริฐ ชื่อว่า พรหมวิหาร

แก้ว ขิตตะขบ ได้ให้ความหมายของพรหมวิหารไว้ว่า พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติให้เป็นไปโดยชอบ ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบประกอบด้วย ๔ อย่าง คือ^{๑๐๙}

๑. เมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้เขาเป็นสุข คำว่า “เมตตา” หมายถึงความสนิทสนม คือ ความรักใคร่ที่เว้นจากราคะ ความกำหนัด ได้แก่ ความปรารถนาให้เกิดความสุขความเจริญ

^{๑๐๗} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๗๕.

^{๑๐๘} พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะมทอภิมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัชฌิมอาภิมมิกโท, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท วี. อินเตอร์พรีนท์ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗๙.

^{๑๐๙} แก้ว ขิตตะขบ, รวมวิชาธรรมศึกษาขั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๙๓-๙๔.

แก่ผู้อื่น ความปรารถนาดีอยากให้มีความสุข ความมีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า

๒. กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ คำว่า “กรุณา” หมายถึง ความห่วงใย เมื่อเห็นผู้อื่นได้รับทุกข์ร้อน ได้แก่ ปรารถนาเพื่อจะปลดปล่อยความทุกข์ร้อนของเขาหรือ ความสงสารคิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ ความใส่ใจอันอันที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓. มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า “มุทิตา” หมายถึง ความชื่นบานได้แก่ ความพลอยยินดีในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีหรือความยินดีในเมื่อผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิงประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสรรพสัตว์ผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔. อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ คำว่า “อุเบกขา” หมายถึง ความวางเฉย ได้แก่ วางตนเป็นกลาง ในเมื่อจะแผ่เมตตาไปก็ไม่สมควรเช่น เอาใจช่วยโจร เป็นต้น หรือความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจ มองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดี เขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของเขา

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ)^{๑๑๐} อธิบายว่า พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หรือธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างพระพรหม (พรหม-ประเสริฐ วิหาร-ธรรมเป็นเครื่องอยู่) หมายความว่าถ้าใครมีพรหมวิหารแล้ว ผู้นั้นย่อมมีธรรมประจำใจที่ประเสริฐ หรือมีธรรมประจำจิตใจเหมือนกับพระพรหม พรหมวิหาร หรือพรหมวิหารธรรม มี ๔ อย่าง คือเมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้เป็นผู้สุข กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ มุทิตาความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจเสียใจเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นธรรมสำหรับมนุษย์ผู้มีจิตใจประเสริฐทุกคน เป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่เป็นธรรมสำหรับบิดามารดา เป็นธรรมสำหรับพระพรหม เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาและเป็นกัมมฐาน๒๔

พระเทพดิลก (ระบียบ จิตวณฺโณ)^{๑๑๑} อธิบายว่า พรหมวิหาร คือ ธรรมที่เป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับท่านผู้ใหญ่ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงไว้ ๔

^{๑๑๐}พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาพุทธวิทยาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๐.

^{๑๑๑}พระเทพดิลก (ระบียบ จิตวณฺโณ), พรหมวิหารธรรมเรือนใจของผู้ไฝ่สุข, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓.

ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา โดยหลักของการปฏิบัติแล้ว เป็นลักษณะของสมถกัมมัฏฐาน คือ การทำจิตใจของตนให้สงบเป็นเบื้องต้น^{๑๒}

บุญมี แท่นแก้ว ได้ให้ความหมายของพรหมวิหารไว้ดังนี้^{๑๓}

๑. เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดีมีเมตตาจิต ต้องการความช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒. กรุณา ความสงสาร คือ ความอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ไข้ใจที่จะปลดปล่อย บำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๓. มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข จิตใจแช่มชื่นแจ่มใสเบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จ งามยิ่งขึ้นไปก็พลอยยินดี ปรีดาปราโมทย์บันเทิงใจด้วย

๔. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามความเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคง แน่วแน่ เทียงตรงดุจตราขึง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุผลที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยวางตนและปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม

ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์ ให้ความหมายของคำว่า “พรหมวิหาร” เป็นคำภาษาบาลี แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ มี ๔ ข้อ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา^{๑๓}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน)^{๑๔} ทรงเรียบเรียงหนังสือชุดรวมธรรมะ ตอนที่ว่าด้วยพรหมวิหาร ๔ สามารถสรุปความได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข โดยให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ดังนี้ ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูล ต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเขามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือ กรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้งใดเห็นเขามีสุขไม่มีทุกข์ ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ มุทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดี และเมื่อไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไป ก็อุเบกขา คือ ดูอยู่เฉยๆ

^{๑๑๒} บุญมี แท่นแก้ว, **จริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓., (กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๓.

^{๑๑๓} ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒๓.

^{๑๑๔} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๕-๒๐๓.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๑๑๕} ได้กล่าวถึงพรหมวิหาร ๔ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า นักบริหารต้องมีพรหมวิหารธรรม คือ ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการ เพราะเมตตาจะทำให้นักบริหารรู้จักมองแง่ดีของเพื่อนร่วมงานและจดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา กรุณาจะทำให้นักบริหารเปิดใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น มุทิตาทำให้นักบริหารส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสนพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น และอุเบกขาจะทำให้ผู้บริหารมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ โดยรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน

ดนัย ไชยโยธา^{๑๑๖} ได้ให้ความหมายของพรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่หรือผู้ปกครอง หลักธรรมนี้เป็นธรรมสำหรับทุกคนเช่นบิดา มารดา ครูอาจารย์ หัวหน้าหน่วยงานและนักบริหาร ซึ่งพรหมวิหารธรรมมี ดังนี้

๑. เมตตา ความรักใคร่เอ็นดู หมายถึง ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นให้มีความสุขความสำเร็จ และความเจริญรุ่งเรืองตามสมควรแก่สภาพ

๒. กรุณา ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ หมายถึง ความปรารถนาจะช่วยผู้อื่นให้พ้นความทุกข์ยาก เห็นอก เห็นใจช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๓. มุทิตา ความมีจิตพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึง การแสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นประสบความเจริญ เช่น การเลื่อนฐานะ ตำแหน่ง ยศ เป็นต้น มุทิตาเป็นคุณธรรมที่สามารถกำจัดความอิจฉาริษยาได้ เพราะการอิจฉาริษยาผู้อื่นย่อมมีแต่ความทุกข์จิตใจจะหาความสุขสงบไม่ได้ แต่บุคคลที่มีมุทิตาจะมีความสุขใจ หน้าตาสดชื่น แจ่มใส และเป็นที่รักของคนทั่วไป

๔. อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ ซึ่งหมายถึงความไว้วางใจเป็นกลาง

ซึ่งผู้บริหารที่มีความเป็นผู้นำที่ดีพึงยึดหลักพรหมวิหาร ๔^{๑๑๗} เพื่อให้เกิดความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการดำเนินกิจการทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

พรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมซึ่งพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญและเผยแผ่อบรมสั่งสอน ในระหว่างการบำเพ็ญบารมีหลายยุคหลายสมัย การเจริญพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ดังข้อมูลที่ปรากฏในพระสุตันตปิฎกหลายแห่ง เช่นมมเทวสูตร^{๑๑๘} มหาสุทฺธสนสูตร^{๑๑๙}

^{๑๑๕} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **มณีนั่งปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา และสถาบันบรรลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๔๓-๔๕.

^{๑๑๖} ดนัย ไชยโยธา, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเอส พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

^{๑๑๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๗๑/๔๙.

^{๑๑๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๐๙/๓๗๓-๓๘๑.

^{๑๑๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๗/๒๕๖-๒๕๗.

และมหาโควินทสูตร^{๑๒๐} เป็นต้น แต่การเจริญพรหมวิหาร ๔ เหล่านี้สามารถทำให้บรรลุผลได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น^{๑๒๑} ยังไม่มีความสมบูรณ์พร้อมด้วยเหตุผล และวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผล อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ เหมือนการเจริญพรหมวิหาร ๔ ซึ่งปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ในเมตตาสหคตสูตรว่า

เมตตาเจโตวิมุตติ ที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่งมีอะไรเป็นผลมีอะไรเป็นที่สุด. . . อนึ่ง อุเบกขาเจโตวิมุตติ . . . ภิกษุทั้งหลาย ในโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เรายังไม่เห็นบุคคลที่จะทำจิตให้ยินดีได้ ด้วยการตอบปัญหาเหล่านี้ เว้นตถาคต หรือสาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากคำสอนของตถาคตนี้^{๑๒๒}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ด้วยพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาคุณ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จึงได้ถูกรวบรวมไว้ เป็นหมวดธรรมหนึ่งในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งมีโอกาสแสดงประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสมบูรณ์ ทั้งแบบแยกส่วนและแบบบูรณาการ สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ทรงนำการเจริญพรหมวิหาร ๔ มาใช้ตอบปัญหาแก่ชาวเสฏฐมานพและภราทวาชมานพ ซึ่งมาทูลถามพระพุทธองค์เรื่องทางไปสู่พรหมโลกว่า การละนิวรณ์ ๕ ให้จิตใจสงบ การเจริญเมตตาจิต กรุณาจิตมุทิตาจิต และอุเบกขาจิต เป็นเหตุให้ไปเกิดในพรหมโลก^{๑๒๓} และทรงแนะนำให้ภิกษุแผ่เมตตาให้แก่ตระกูลพญา ๔ ตระกูล เพื่อป้องกันและคุ้มครองรักษาดน^{๑๒๔} เป็นต้น

สรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ คือ พรหมวิหารธรรม หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติมี ๔ ประการคือ

๑. เมตตา ความรักใคร่ ปราบปรามอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้าอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์โศกที่ประสบ บำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

^{๑๒๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๖๒/๑๙๔.

^{๑๒๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๙/๒๕๗.

^{๑๒๒} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๕/๑๗๖-๑๗๗.

^{๑๒๓} ที.สี. (ไทย) ๙/๕๑๘-๕๕๙/๒๓๐-๒๔๗.

^{๑๒๔} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๕๑/๑๕.

๒. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อย บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ แสดงออกมาด้วยการเข้าช่วยเหลือเจือจุน ด้วยความเต็มใจเสมอ ในทำนองสุขก็สุขด้วย

๓. มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จ งามยิ่งขึ้นไปก็พลอยยินดี ปรีดาปราโมทย์บันเทิงใจด้วย

๔. อุเบกขา ได้แก่ ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคง เทียงตรงดุจตราขึง เมื่อมองเห็นบุคคลที่ได้รับผลของกรรมดีหรือกรรมชั่ว ซึ่งสมควรแก่เหตุที่ตนได้กระทำไว้ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรมไม่เอนเอียงด้วยอคติ

๒.๓.๒ ความเป็นมาของพรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมซึ่งพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญและเผยแผ่อบรมสั่งสอน ในระหว่างการบำเพ็ญการมีหลายยุคหลายสมัย การเจริญพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ดังข้อมูลที่ปรากฏในพระสุตันตปิฎกหลายแห่ง เช่น มฆเทวสูตร^{๑๒๕} มหาสุทฺธสนสูตร^{๑๒๖} และมหาโควินทสูตร^{๑๒๗} เป็นต้น แต่การเจริญพรหมวิหาร ๔ เหล่านี้สามารถทำให้บรรลุผลได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น^{๑๒๘} ยังไม่มีความสมบูรณ์พร้อมด้วยเหตุผลและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ เหมือนการเจริญพรหมวิหาร ๔ ซึ่งปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ในเมตตาสหคตสูตรว่า

เมตตาเจโตวิมุตติ ที่บุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผลมีอะไรเป็นที่สุด. . . อนึ่ง อุเบกขาเจโตวิมุตติ . . . ภิคุชทั้งหลาย ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เรายังไม่เห็นบุคคลที่จะทำจิตให้เย็นได้ ด้วยการตอบปัญหาเหล่านี้ เว้นตถาคตหรือสาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากคำสอนของตถาคตนี้^{๑๒๙}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ด้วยพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาคุณ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จึงได้ถูกรวบรวมไว้ เป็นหมวดธรรมหนึ่งในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งมีโอกาสแสดงประสิทธิภาพและ

^{๑๒๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๐๙/๓๓๓-๓๔๑.

^{๑๒๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๗/๒๕๖-๒๕๗.

^{๑๒๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๖๒/๑๙๔.

^{๑๒๘} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๙/๒๕๗.

^{๑๒๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๕/๑๗๖-๑๗๗.

ประสิทธิผลอย่างสมบูรณ์ ทั้งแบบแยกส่วนและแบบบูรณาการสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ทรงนำการเจริญพรหมวิหาร ๔ มาใช้ตอบ ปัญหาแก้วาสกฐมานพและภารัททวาชมานพ ซึ่งมาทูลถามพระพุทธองค์เรื่องทางไปสู่พรหมโลกว่า การละนิรวัน ๕ ให้จิตใจสงบ การเจริญเมตตาจิต กรุณาจิต มุทิตาจิต และอุเบกขาจิต เป็นเหตุให้ไป เกิดในพรหมโลก^{๑๓๐} และทรงแนะนำให้ภิกษุแผ่เมตตาให้แก่ตระกูลพญา ๔ ตระกูล เพื่อป้องกันและ ค้ำครองรักษาดิน^{๑๓๑} เป็นต้น

หลังพุทธกาลพรหมวิหาร ๔ ยังคงเป็นหมวดธรรมหนึ่ง ซึ่งได้รับความสนใจ จาก นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการนำพรหมวิหาร ๔ มาเผยแพร่และ อธิบายขยายความไว้ในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา ของพระอรหันตเจ้าจารย์และนักวิชาการร่วม สมัย ดังต่อไปนี้

ประมาณปีพุทธศักราช ๕๐๐ มิลินทปัญหา^{๑๓๒} นำอานิสงส์ ๑๑ ประการ ของเมตตา ภาวนา มาอธิบายขยายความไว้ในเมตตานิสสังสปัญหาว่า อานิสงส์ ๑๑ ประการ ของเมตตาภาวนา เป็นคุณสมบัติของเมตตาภาวนา ไม่ใช่คุณสมบัติของบุคคล^{๑๓๓} ต่อมาคัมภีร์วิมุตติมรรค^{๑๓๔} ได้นำองค์ ธรรมในพรหมวิหาร ๔ มาอธิบายขยายความให้ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้นในหลาย

ประเด็น เช่น การนำภาวะจิตขณะมีองค์ธรรมแต่ละข้อมาอธิบายเปรียบเทียบกับ ความรู้สึกของมารดาบิดา ที่มีต่อบุตรคนเดียวของตนในสถานการณ์ต่างๆ^{๑๓๕} เป็นต้น และปี

^{๑๓๐} ที.ลี. (ไทย) ๙/๕๑๘-๕๕๙/๒๓๐-๒๔๗.

^{๑๓๑} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๑/๑๕.

^{๑๓๒} มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, มิลินทปัญหา ฉบับแปลในมหาจุฬาราช วิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า คำนำ.

^{๑๓๓} ดูรายละเอียดใน มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, มิลินทปัญหา ฉบับแปลใน มหาจุฬาราชวิทยาลัย, หน้า ๒๗๗-๒๘๑.

^{๑๓๔} พระอุปติสสะเถระ, วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮาร่า พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า (๒๐๓).

^{๑๓๕} ดูรายละเอียดใน พระอุปติสสะเถระ, วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมม จิตโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮาร่า พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ, หน้า ๑๗๒- ๑๘๖.

พุทธศักราช ๙๕๖ คัมภีร์วิสุทธิมรรค^{๑๓๖} นำพรหมวิหาร ๔ มาแสดงไว้ในฐานะเป็นกัมมัญฐานหมวดหนึ่ง ในปริจเฉทที่ ๙ พรหมวิหารนิเทศ^{๑๓๗}

สำหรับยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคแห่งเทคโนโลยีและการติดต่อสื่อสาร สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่เป็นไปอย่างเร่งรัด และคนในสังคมมีค่านิยมในการบริโภคและค่านิยมในวัตถุ^{๑๓๘} การเจริญสมถกัมมัญฐานจึงไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมยุคปัจจุบัน การนำพรหมวิหาร ๔ มาเผยแผ่และอธิบายขยายความในฐานะหมวดธรรมหนึ่ง ซึ่งพุทธศาสนิกชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ตามความเหมาะสม เช่น เป็นคุณธรรมประจำใจของผู้บริหาร^{๑๓๙} เป็นต้น จึงเกิดขึ้นในยุคนี้ นอกจากนี้ยังมีการนำองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ มาแยกศึกษาวิเคราะห์และเผยแผ่ทำให้ง่ายแก่การทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติตาม เช่น การนำเมตตา ซึ่งเป็นองค์ธรรมข้อหนึ่งในพรหมวิหาร ๔ มาเผยแผ่ ภายใต้ชื่อต่างๆ ตามความเหมาะสม เช่น ความรักสากล เมตตาเยยพฤกษา^{๑๔๐} เป็นต้น

จากข้อมูลซึ่งนำเสนอไปข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าพรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมซึ่งพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญและเผยแผ่อบรมสั่งสอน ในระหว่างการทำเพียรบำเพ็ญ การเจริญพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล แต่การเจริญพรหมวิหาร ๔ เหล่านั้นไม่สามารถนำผู้ปฏิบัติไปสู่ปรมาตมประโยชน์ได้ เหมือนการเจริญพรหมวิหาร ๔ ภายใต้หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และพรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมหนึ่งซึ่งพระอรหันตเจ้าและนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา สนใจและให้ความสำคัญตลอดมา ทำให้พรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมซึ่งถูกนำมาถ่ายทอด และอธิบายขยายความให้เหมาะสมกับยุคสมัยอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งยุคปัจจุบัน

^{๑๓๖} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า [๕].

^{๑๓๗} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจอาสภมหาเถร), หน้า ๔๘๑-๔๘๘.

^{๑๓๘} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๕-๑๔๖.

^{๑๓๙} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) เสฐียรพงษ์ วรรณปก, มณีแห่งปัญญา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม ม.ป.ป.), หน้า ๔๓-๔๕.

^{๑๔๐} กวีวงศ์, สรรนิพนธ์พุทธทาสว่าด้วยสมานฉันท์และสันติวิธี, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๓-๑๑๘, ๑๒๒-๑๒๖.

๒.๓.๓ ความสำคัญของพรหมวิหาร ๔

นอกจากพรหมวิหาร ๔ จะเป็นหมวดธรรมซึ่งพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญแล้ว องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา และอุเบกขา ยังเป็นบารมีที่พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ เมตตาบารมี^{๑๔๑} และอุเบกขาบารมี^{๑๔๒} ส่วนกรุณาเป็น ๑ ในพุทธคุณ ๓ คือ พระกรุณาคุณ^{๑๔๓} พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมที่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

๑) เป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐาน

จากการศึกษาข้อมูลในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าความสำคัญประการหนึ่งของพรหมวิหาร ๔ ซึ่งนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ต่างเห็นตรงกัน คือ การเป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐาน โดยองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ เมื่อนำมาเป็นนิมิตในการเจริญกัมมัฏฐาน ต่างมีอานาภาพพิเศษซึ่งไม่เหมือนกัน^{๑๔๔} ดังปรากฏในเมตตาสหคตสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเมตตาเจโตวิมุตติว่ามีสุภวิโมกข์เป็นอย่างยิ่ง สำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังมิรู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้ . . .

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวกรุณาเจโตวิมุตติว่ามีอากาสาณัญญาตนณานเป็นอย่างยิ่งสำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังมิรู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้ . . .

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวมุทิตาเจโตวิมุตติว่ามีวิญญานัญญาตนณานเป็นอย่างยิ่งสำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังมิรู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้ . . .

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวอุเบกขาเจโตวิมุตติว่ามีอาภิกขัญญาตนณานเป็นอย่างยิ่งสำหรับภิกษุผู้มีปัญญาอันเป็นโลกียะยังมิรู้แจ้งวิมุตติที่ยอดเยี่ยมในธรรมวินัยนี้^{๑๔๕}

^{๑๔๑} ขุ.ชา.ม. (ไทย) ๒๘/๒๙๖-๔๒๐/๒๒๙-๒๔๕, ขุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑๕๖-๑๕๗/ ๕๘๗-๕๘๘.

^{๑๔๒} ขุ.ชา.ม. (ไทย) ๒๘/๑๑๕๓-๑๓๔๕/๓๖๓-๓๙๐, ขุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑๖๑-๑๖๔/๕๘๘.

^{๑๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๓.

^{๑๔๔} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๘๔-๕๘๗.

^{๑๔๕} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๕/๑๗๘-๑๘๐, ดูรายละเอียดใน พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๘๕-๕๘๗.

ดังนั้น พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งสามารถนำมาเป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐาน และองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ เมื่อนำมาเป็นนิมิต^{๑๔๖}ในการเจริญ กัมมัฏฐานต่างมีอานุภาพพิเศษแตกต่างกันไป

๒) เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิต

นอกจากพรหมวิหาร ๔ จะเป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐานแล้ว ความสำคัญของพรหมวิหาร ๔ อีกประการหนึ่ง คือ เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิต ดังที่พระพุทธองค์ทรงใช้องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักในการบัญญัติพระวินัยซึ่งเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิตของสังฆมณฑล ดังปรากฏใน โจทกสูตรที่บัญญัติว่า “ภิกษุผู้เป็นโจทก์โดยชอบธรรมไม่พึงเดือดร้อนด้วยอาการ ๕ อย่าง คือ ... ๕.ท่านมีเมตตาจิตโจท ไม่ได้มุ่งร้าย จึงไม่สมควรเดือดร้อน”^{๑๔๗} และดังปรากฏในปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ วินีตวัตถ์ว่า

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งปล่อยสุภะที่ติดบ่วงไปด้วยความสงสารแล้วเกิดความกังวลใจว่าเราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร” “ข้าพระพุทธเจ้ามีความประสงค์จะช่วยเหลือ พระพุทธเจ้าข้า” “ภิกษุ เธอมีความประสงค์จะช่วยเหลือไม่ต้องอาบัติ”^{๑๔๘}

นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังทรงนำองค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ มาแสดงไว้ในฐานะเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิตของฆราวาสอีกด้วย เช่น ทรงนำเมตตาซึ่งเป็นองค์ธรรมข้อหนึ่งในพรหมวิหาร ๔ มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติของฆราวาสต่อสมณพราหมณ์ดังปรากฏในสังคาลสูตรว่า “คหบดีบุตร กุลบุตรพึงบำรุงสมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบนโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ (๑) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา (๒) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา (๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา”^{๑๔๙}

ดังนั้นพรหมวิหาร ๔ ซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาจึงเป็นหมวดธรรมที่สามารถนำไปเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์

๓) เป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนกรรมดีทั้งหลายให้บริบูรณ์

เนื่องจากการบำเพ็ญความดีภายนอก หรือการแสดงออกที่ดงามทางสังคม จะต้องมียุทธธรรมที่ลึกซึ้งภายในจิตใจเป็นรากฐาน จึงจะเป็นไปโดยจริงใจบริสุทธิ์เป็นของแท้ และมั่นคงยั่งยืน

^{๑๔๖} นิมิต หมายถึง เครื่องหมายสำหรับให้จิตกำหนดในการเจริญกัมมัฏฐาน หรือภาพที่เป็นอารมณ์ในการเจริญกัมมัฏฐาน ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

^{๑๔๗} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๑/๓๐๖.

^{๑๔๘} วิ.ม. (ไทย) ๑๑/๑๕๓/๑๒๐.

^{๑๔๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๗/๒๑๖.

ซึ่งพรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมประจำใจเป็นคุณภาพจิตหรืออยู่ในระดับความคิด^{๑๕๐} ดังนั้นพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนกรรมดีทั้งหลายให้บริบูรณ์เพราะว่าผู้เจริญพรหมวิหาร ๔ ย่อมมีจิตมั่นในความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อันเป็นองค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ ทำให้การกระทำกรรมดีต่างๆเป็นไปโดยบริสุทธิ์ใจ^{๑๕๑} แต่ถ้าเรา

บำเพ็ญกรรมดีต่างๆ โดยไม่มีคุณธรรม คือ พรหมวิหาร ๔ อยู่ในใจ ก็จะทำให้กรรมดีเหล่านั้นไม่บริบูรณ์ ดังที่พระธรรมปิฎกได้อธิบายไว้ ดังนี้^{๑๕๒}

(๑) ไม่จริงใจ เพราะวาปฏิบัติการณ์นั้นอาจมีเจตนาอื่นแอบแฝง เช่น ทานอาจจะเป็นการให้เพื่อต้องการผลประโยชน์ตอบแทน หรือเป็นการแสดงเพื่อผลประโยชน์ของตัว อย่างใดอย่างหนึ่ง

(๒) ไม่จริงจัง เพราะวาเมื่อไม่ได้ช่วยด้วยจริงใจ หรือไม่ได้ตั้งใจจริง ก็ไม่ช่วยเหลือน้อย่างจริงจัง

๓) ไม่พอดี เพราะช่วยโดยไม่เต็มมุ่งเพื่อประโยชน์แก่เขา ก็อาจจะช่วยไม่เพียงพอ หรือช่วยเกินเลยไป แทนที่จะช่วยชาวบ้านด้วยเมตตา เพื่อประโยชน์แก่เขา ให้ตรงกับความต้องการของเขาหรือให้เขาพึ่งตนเองได้ ก็ช่วยแบบเอาใจบ้าง แบบเกลี้ยกล่อมบ้าง หรือช่วยในลักษณะที่จะทำให้เขาหวังพึ่งคนอื่นเรื่อยไป จนกระทั่งเสียทั้งแก่ตัวเขาและแก่สังคม

(๔) ไม่ยั่งยืน คือ ตัวเองนั้นแหละทำไปไม่ตลอด เพราะหยุดอยู่แค่ผลประโยชน์ของตัวเองเท่านั้น หรือทำไปตามแรงส่งแรงดันภายนอก พอแรงนั้นหมดก็หยุด

(๕) ไม่สุขจริง อาจทำไปอย่างฝืนใจ ไม่ทำให้เป็นสุข อย่างน้อยก็ไม่เกิดความสุขความปิติ เอื้ออิมซาบซึ่งใจเท่าที่ควร

ดังนั้นพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่ง เกื้อหนุนกรรมดีทั้งหลายให้บริบูรณ์เพราะว่าองค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ จะทำให้การกระทำกรรมดีต่างๆ เป็นไปอย่าง จริงใจจริงจัง มีความพอดี ยั่งยืน และมีความสุขจากการกระทำกรรมดีอย่างแท้จริง

๔) เป็นหลักปฏิบัติซึ่งนำไปสู่สุคติภูมิ

พรหมวิหาร ๔ สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติไปสู่สุคติภูมิ เพราะวาพรหมวิหาร ๔ เป็นสมถกัมมัฏฐานอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถบรรลุฌาน ดังนั้นผู้เจริญพรหมวิหาร ๔ อย่างต่อเนื่อง

^{๑๕๐} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕๖.

^{๑๕๑} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๘๗-๕๘๘.

^{๑๕๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๘๗-๘๘.

จนบรรลุมาน เมื่อตายย่อมเกิดในพรหมโลก เหมือนหลับแล้วตื่นขึ้น ด้วยอานิสงส์ของมานที่ได้จากการเจริญพรหมวิหาร ดังปรากฏในมณฑลสูตร และมหาสุทสสนสูตรว่า

ทรงมีเมตตาจิต . . . ทรงมีอุเบกขาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒ . . . ทิศที่ ๓ . . . ทิศที่ ๔ . . . ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยอุเบกขาจิตอันไพศาล เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีวาระ ไม่มีวาระ เปียดเบียนอยู่ . . . พระองค์ทรงเจริญพรหมวิหาร ๔ ประการ หลังจากสวรรคตแล้วได้เสด็จเข้าถึงพรหมโลก^{๑๕๓}

สำหรับกรณีของผู้เจริญพรหมวิหาร ๔ อย่างต่อเนื่องแต่ไม่ได้มานในขณะสิ้นชีวิต เนื่องจากมานเสื่อมก่อนสิ้นชีวิต หรือเพราะเหตุอื่นๆ อานิสงส์จากการเจริญพรหมวิหาร ๔ ก็สามารถนำพาผู้ปฏิบัติไปเกิดในสุคติภูมิได้เช่นกัน ดังปรากฏในมหาโควินทสูตรว่า

มหาโควินทพราหมณ์มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ . . . มหาโควินทพราหมณ์แสดงหนทางแห่งความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพระพรหมในพรหมโลกแก่เหล่าสาวก สมัยนั้น เหล่าสาวกของมหาโควินทพราหมณ์ผู้รู้คำสั่งสอนทั่วทั้งหมดหลังจากตายไป ไปเกิดในสุคติพรหมโลกส่วนเหล่าสาวกผู้ไม่รู้คำสั่งสอนทั่วทั้งหมดหลังจากตายไป บางพวกเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทพชั้นปรนิมิตตวสวัตติ บางพวกเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทพชั้นนิมมานรติ บางพวกเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทพชั้นดุสิต บางพวกเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทพชั้นยามา บางพวกเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทพชั้นดาวดึงส์ บางพวกเข้าถึง ความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเหล่าเทพชั้นจาตุมหาราช ผู้ที่ได้รับผลอย่างต่ำกว่าเขาทั้งหมดได้เป็นหมู่คนธรรพ์^{๑๕๔}

ดังนั้นพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งสามารถนำผู้ปฏิบัติไปสู่สุคติภูมิ ได้ถ้าผู้ปฏิบัติเจริญพรหมวิหาร ๔ จนกระทั่งบรรลุมาน ก็จะทำให้ไปสู่พรหมโลกหลังสิ้นชีวิตแต่ถ้าผู้ปฏิบัติไม่ได้มานในขณะสิ้นชีวิต อานิสงส์จากการเจริญพรหมวิหาร ๔ จะนำผู้ปฏิบัติไปสู่สุคติภูมิในระดับอื่นๆตามแต่เหตุปัจจัย

๕) เป็นพื้นฐานในการบรรลุดรรชนีสูงสุด

พรหมวิหาร ๔ เป็นพื้นฐานในการบรรลุดรรชนีสูงสุดของพระพุทธศาสนาเถรวาท คือนิพพาน เพราะว่าเมื่อนำพรหมวิหาร ๔ ไปเป็นหลักปฏิบัติในการเจริญกัมมัฏฐานการเจริญพรหมวิหาร ๔ ดังกล่าวจะนำผู้ปฏิบัติไปสู่มาน เมื่อผู้ปฏิบัติอาศัยมานนั้นเป็นบาทฐานในการเจริญวิปัสสนา โดยยกขึ้นสู่พระไตรลักษณ์ปฏิบัติไปอย่างต่อเนื่อง ย่อมเป็นเหตุปัจจัยให้บรรลุดรรชนีนิพพานได้ในชาตินี้ ดังปรากฏในอัฐกณาสกสูตรว่า

^{๑๕๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๐๙/๓๓๓-๓๓๔, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๖๒/๑๙๔-๑๙๕.

^{๑๕๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๙/๒๕๗.

ภิกษุมีเมตตาจิต . . . ภิกษุมีอุเบกขาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วย อุเบกขาจิตอันไพบูรณ์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นดังนี้ย่อมรู้ชัดว่า “แม้อุเบกขาเจโตวิมุตตินี้ ก็ถูกปรุงแต่งแล้ว ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ถูกปรุงแต่งแล้วสิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา” ภิกษุนั้นตั้งอยู่ในธรรมคือสมณะและวิปัสสนานั้นแล้ว ย่อมบรรลุความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย^{๑๕๕}

สำหรับกรณีของผู้ปฏิบัติที่ยังไม่สามารถบรรลุนิพพานได้ในชาตินี้ การเจริญพรหมวิหาร ๔ ภายใต้หลักธรรมของพระพุทธศาสนา จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีกิเลสเบาบางลงสามารถละสังโยชน์ได้ ๕ ประการ เป็นพระอนาคามี เมื่อตายจากโลกมนุษย์ ก็จะไปบังเกิดในพรหมโลกและปรินิพพานในพรหมโลกชั้นสุทธาวาส ดังปรากฏในปฐมเมตตาสูตรว่า

บุคคลบางคนในโลกนี้มีเมตตาจิต . . . บุคคลบางคนในโลกนี้มีอุเบกขาจิต . . . เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทวดาชั้นเวหัปผละ พวกเทวดาชั้นเวหัปผละมีอายุประมาณ ๕๐๐ กับ คนที่เป็นปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นหมู่พรหมนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้วไปสู่รณบ้าง ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ไปสู่แดนเปรตบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาคดำรงอยู่ในชั้นหมู่พรหมนั้นจนสิ้นอายุ ให้ระยะเวลาที่เป็นกำหนดอายุของเทวดาเหล่านั้นหมดไปแล้ว ปรินิพพานในภพนั้นแล นี่แลเป็นความแปลกกัน เป็นความแตกต่างกัน เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อคิดและอุบัตยัมมอยู่^{๑๕๖}

ดังนั้นพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานให้ผู้ปฏิบัติบรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือ นิพพาน เพราะว่าการเจริญพรหมวิหาร ๔ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีกิเลสเบาบางลง สามารถละสังโยชน์ได้ ๕ ประการ เป็นพระอนาคามี นอกจากนี้หากผู้ปฏิบัติอาศัยมาจากการเจริญพรหมวิหาร ๔ เป็นบาทฐานในการเจริญวิปัสสนา โดยยกขึ้นสู่พระไตรลักษณ์ ปฏิบัติไปอย่างต่อเนื่อง ก็จะเป็นเหตุปัจจัยให้บรรลुถึงพระนิพพานได้ในชาตินี้

๖) สร้างสันติสุขแก่สังคม

เนื่องจากการเจริญพรหมวิหาร ๔ ต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่น ดังนั้นเมื่อมีการเจริญพรหมวิหาร ๔ เกิดขึ้น จึงไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อสังคมโดยตรงดังตัวอย่างของสังคมในสมัยพุทธกาล ซึ่งวิถีชีวิตของคนอินเดียส่วนใหญ่ ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของศาสนาพราหมณ์ ทำให้อุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุด ของคนในยุคนั้น เป็นไปตามหลักคำสอนของศาสนา

^{๑๕๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๐/๒๒, อภ.เอกาทศก. (ไทย) ๒๔/๑๖/๔๒๙-๔๓๐.

^{๑๕๖} อภ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๒๕/๑๙๐-๑๙๓.

พรหมณ์ คือการไปอยู่ร่วมกับพรหม^{๑๕๗} และวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหมนั้นสามารถกระทำได้ โดยการเชนสรวงพระเป็นเจ้า และอ้อนวอนขอให้ช่วย อ้อนวอนขอให้ช่วยประสิทธิ์ประสาทพรแก่ตน และต้องประพฤติตนแบบ ทรมานร่างกายอย่างเคร่งครัด^{๑๕๘} สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ที่สร้างความเดือดร้อนวุ่นวายให้แก่ตนเองและสังคม จนกระทั่งพระพุทธเจ้าทรงประกาศ พระพุทธศาสนา และมีพรหมณ์เดินทางมาถามพระองค์ ถึงวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหม หรือทางไป พรหมโลก พระพุทธองค์จึงทรงตอบคำถามเหล่านี้ ด้วยการแนะนำให้บุคคลเหล่านั้น นำคุณสมบัติและ อาการของจิต อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งเป็นสิ่งมีอยู่ในจิตของคนอยู่แล้ว มาทำให้ สมบูรณ์และเจริญงอกงามขึ้น เพื่อเป็นวิธีการไปอยู่ร่วมกับพรหม หรือทางไปพรหมโลก^{๑๕๙}

ผลลัพธ์จากการกระทำดังกล่าว มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอินเดียเป็นอย่างมากและ ปรากฏผลมาจนกระทั่งยุคปัจจุบัน ดังที่ เอ็น.โอ.ยสวามี ศาสตราจารย์ กล่าวว่า การประกาศศาสนาของ พระพุทธเจ้าในครั้งพุทธกาลนั้น “เกิดผลกระทบกระเทือนต่อพิธีกรรมในพระเวทอย่างรุนแรง จนเป็น เหตุให้ต้องยกเลิกการบูชาในอินเดียนั้นอย่างเด็ดขาด . . . กระทั่งปัจจุบันนี้”^{๑๖๐} พรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งสามารถสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมเพราะว่าสังคมที่ประกอบไปด้วยบุคคลที่ มีพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตย่อมจะเป็นสังคมที่ปราศจากความพยาบาท ความ เบียดเบียน ความอิจฉาริษยา และอคติ

นอกจากนี้เมื่อสังคมอยู่ในสถานการณ์ปกติ คนในสังคมอยู่ดีเป็นปกติ เมตตาจะทำให้ สังคมนั้น ประกอบไปด้วยความรัก ความปรารถนาดี ความเป็นมิตรต่อกัน ขณะที่กรุณาจะทำให้คนใน สังคม มีใจพลอยห่วงใย อยากช่วยเหลือ ปลดปล่อยความทุกข์หรือแก้ไขปัญหามือเมื่อสังคมมีปัญหา เกิดขึ้น ทำให้สังคมกลับมาสู่ภาวะปกติ หายทุกข์ และมุทิตาทำให้งิจกรรมที่ดีงามต่างๆในสังคม ดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น เพราะความริษยาไม่สามารถแทรกเข้ามาได้

นอกจากนี้มุทิตายังจะเป็นแรงจูงใจให้คนในสังคมมีการสร้างสรรค์สิ่งดีงามต่างๆ ให้ เกิดขึ้นในสังคมต่อไปอีกด้วย เพราะว่าเมื่อมีการกระทำที่ถูกต้องดีงามต่างๆ เกิดขึ้นในสังคมแล้วจะ ได้รับการชื่นชมจากคนในสังคมอย่างจริงใจ และเมื่อเกิดเหตุการณ์ ซึ่งมีผู้ที่สมควรจะต้องรับผิดชอบ การกระทำของตน รวมทั้งฝึกหัดความรับผิดชอบนั้น คือ ในกรณีที่ถ้าเข้าไปช่วยเหลือด้วยเมตตา

^{๑๕๗} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธรรณ, สาภกศาสนา, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาราช วิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๐

^{๑๕๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๑๑.

^{๑๕๙} ที.อี. (ไทย) ๙/๕๕๕-๕๕๖/๒๔๔-๒๔๕, ม.ม. (ไทย) ๑๑/๔๗๐-๔๗๑/๕๕๕-๕๕๖.

^{๑๖๐} เอ็น. โอ.ยสวามี ศาสตราจารย์, พัฒนาการของพระพุทธศาสนา, แปลโดย อมร โสภณวิเชษฐวงศ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

กรุณา มุทิตา จะเป็นการละเมิดต่อความจริงความถูกต้องดีงาม ความสมควรตามเหตุผล หรือทำลายหลักการ กฎกติกาที่ชอบธรรม^{๑๖๑} อุเบกขาจะเป็นองค์ธรรม ซึ่งทำให้กลไกของสังคมนั้นดำเนินไปได้ อย่างถูกต้องเหมาะสม

ดังนั้นพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมที่สามารถสร้างสันติสุขให้แก่สังคมได้เพราะว่า องค์ธรรมในพรหมวิหาร ๔ จะทำให้สังคมนั้นปราศจาก ความพยาบาท ความเบียดเบียน ความอิจฉา ริษยา และอคติ เป็นสังคมที่มีสันติสุข

๒.๓.๔ องค์ประกอบของพรหมวิหาร ๔

แม้ว่าพรหมวิหาร ๔ ซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จะเป็นหมวดธรรมที่มีลักษณะเดียวกัน คือ มีสัจวัญญูติเป็นอารมณ์^{๑๖๒} และมีเป้าหมาย คือ การบำเพ็ญประโยชน์และการกำจัดทุกข์ แต่เนื่องจากองค์ธรรมของพรหมวิหาร ๔ แต่ละข้อนั้นมีนิมิตต่างกัน^{๑๖๓} ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับพรหมวิหาร ๔ มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบายรายละเอียด ขององค์ธรรมแต่ละข้อซึ่งเป็นองค์ประกอบของพรหมวิหาร ๔ มาแสดงไว้ดังนี้

๒.๓.๔.๑ เมตตา

๑) ความหมายของเมตตา

ความหมายของเมตตาปรากฏอยู่ในสาริปุตตสูตรนิกายเถรวาทว่า “คำว่าเมตตา ได้แก่ความรัก กิริยาที่รัก ภาวะที่รัก ความเอ็นดู กิริยาที่เอ็นดู ภาวะที่เอ็นดู ความปรารถนาเกื้อกูลกันความอนุเคราะห์ ความไม่พยาบาท ความไม่ปองร้าย กุศลมูลคืออโหสิในหมู่มสัตว์”^{๑๖๔} นอกจากนี้ความหมายของเมตตายังปรากฏอยู่ใน เมตตาอัปปมัญญานิเทศว่า “ความรักใคร่กิริยาที่รักใคร่ ภาวะที่รักใคร่ในสัตว์ทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติ นี้เรียกว่า เมตตา”^{๑๖๕} อย่างไรก็ตามเพื่อให้เข้าใจความหมายของเมตตามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบายจากวรรณกรรมชั้นรองลงมา ซึ่งอรรถกถาจารย์และนักวิชาการร่วมสมัยได้ขยายความเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎกมาแสดงไว้ ดังนี้

^{๑๖๑} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), จากสุขในบ้านสู่ความเกษมสันต์ทั่วสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๑๖๒} มีสัจวัญญูติเป็นอารมณ์ หมายถึง การกำหนดสิ่งมีชีวิตเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิต

^{๑๖๓} พระอุปติสสะเถระ, วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเชมินทเถระ, หน้า ๑๘๔.

^{๑๖๔} อภิ.วิ.อ. (ไทย) ๓๕/๖๔๓, ๖๔๔/๔๒๗, ๔๒๘.

^{๑๖๕} พระอุปติสสะเถระ, วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเชมินทเถระ, หน้า ๑๘๔.

พระอุปติสสะเถระ^{๑๖๖} อธิบายว่า เมตตา คือ ความปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ เปรียบเหมือนจิตของมารดาบิดาเมื่อมองบุตรน้อยคนเดียวของตนด้วยความปรารถนาดี

พระพุทธโฆษาจารย์^{๑๖๗} อธิบายว่า เมตตา คือ ธรรมชาติที่ห่วงใยในอันที่จะทำประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งหลาย อธิบายที่ใคร่ประโยชน์ที่เป็นไปต่อมิตร

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน)^{๑๖๘} ทรงอธิบายว่า เมตตา คือ ภาวะของจิตใจที่มีเอื้อโยไมตรีจิต มิตรใจ คิดเกื้อกูลด้วยสุขประโยชน์ ปราศจากอาฆาต พยาบาทซึ่งเคียดโกรธแค้น แสดงออกทางสีหน้าและสายตาที่สงบเข้มแข็ง มองดูด้วยสายตาอันแสดงถึงใจที่เอิบอาบด้วยความปรารถนาดีให้มีความสุข ปราศจากความพยาบาทมุ่งร้ายที่เป็นภัยเวรทั้งปวง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)^{๑๖๙} อธิบายว่า เมตตา คือ ความรักปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

ราชบัณฑิตยสถาน^{๑๗๐} อธิบายความหมายของเมตตาไว้ว่า เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดีขอให้มนุษย์และสัตว์อื่นเป็นสุข ตรงกันข้ามกับ พยาบาท คิดให้เขาถึงความพินาศ

จากข้อมูลซึ่งนำเสนอไปแล้วข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี ปราศจากความพยาบาทมุ่งร้าย คิดทำประโยชน์ต่อสรรพสัตว์ เปรียบเหมือนจิตของมารดาบิดาเมื่อมองบุตรน้อยคนเดียวของตนด้วยความปรารถนาดี

๒) คุณสมบัติของเมตตา

เนื่องจากองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ มีนิมิตต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับเมตตามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบาย ซึ่งอรรถกถาจารย์และนักวิชาการร่วมสมัยได้แสดงคุณสมบัติของเมตตาซึ่งแตกต่างจากองค์ธรรมข้ออื่นๆ มาแสดงไว้ ดังต่อไปนี้

ลักษณะ คือ สภาพหรือเครื่องหมาย ได้แก่ อาการประพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย^{๑๗๑} รส คือ หน้าที่หรือความบริบูรณ์ ได้แก่ การนำประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งหลายอย่าง

^{๑๖๖} พระอุปติสสะเถระ, วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะแปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ, หน้า ๑๗๒.

^{๑๖๗} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๖๗.

^{๑๖๘} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, ทศบารมี ทศพิธราชธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑๓.

^{๑๖๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

^{๑๗๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๐.

ใกล้ชิด^{๑๗๒} ปัจจุบันฐาน คือ ผลปรากฏ ได้แก่ ความสงบนิ่งแห่งจิต^{๑๗๓} ปทัชฐาน คือ เหตุใกล้ ได้แก่ การเห็นสภาวะที่น่าเจริญใจ ของคนสัตว์ทั้งหลาย^{๑๗๔} สมบัติ คือ ความสมบูรณ์หรือสัมฤทธิ์ผล ได้แก่ การเกิดความสงบ หายไร้ความแค้นเคืองไม่พอใจ วิบัติ คือ ความล้มเหลวหรือการปฏิบัติผิดพลาดไม่สำเร็จผล ได้แก่ การเกิดเสนาหา ข้ำศึกใกล้ ได้แก่ รากะ ข้ำศึกไกลได้แก่ พยาบาท คือ ความขัดเคืองไม่พอใจ^{๑๗๕}

๒.๓.๔.๒ กรุณา

๑) ความหมายของกรุณา

ความหมายของกรุณามีปรากฏอยู่ใน กรุณาอัปมัณฺญานิทเทศว่า “ความสงสารกิริยาที่สงสาร ภาวะที่สงสารในสัตว์ทั้งหลาย กรุณาเจโตวิมุตตินี้เรียกว่า กรุณา”^{๑๗๖}

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เข้าใจความหมายของกรุณามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบายจากวรรณกรรมชั้นรองลงมา ซึ่งอรรถกถาจารย์และนักวิชาการร่วมสมัยได้ขยายความเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎกมาแสดงไว้ ดังนี้

พระอุปติสสะเถระ^{๑๗๗} อธิบายว่า กรุณา คือ ความสงสารในสัตว์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนความรู้สึกของมารดาบิดาผู้มองดูบุตรน้อยคนเดียวของตนด้วยความสงสาร จนต้องกล่าวว่า “เจ้าเป็นทุกข์จริงหนอ”

พระพุทธโฆษาจารย์^{๑๗๘} อธิบายว่า กรุณา คือ ความสะท้อนใจ ระลึกไปในสัตว์ทั้งหลายผู้ประสบทุกข์ ต้องการช่วยกำจัดช่วยปลดเปลื้องทุกข์ของสัตว์อื่นให้หมดไป

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน)^{๑๗๙} ทรงอธิบายว่า กรุณา คือ ภาวะของจิตที่ห่วงใยไปเพราะความทุกข์ของผู้อื่น เหมือนอย่างถ้าซื้อได้ก็จะซื้อความทุกข์

^{๑๗๑} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๖๘.

^{๑๗๒} พระอุปติสสะเถระ, วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเชมินทเถระ, หน้า ๑๗๒.

^{๑๗๓} พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัคฌิมอาภิธรรมิกโก, หน้า ๑๙๑.

^{๑๗๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๕.

^{๑๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๖.

^{๑๗๖} อภิ.วิ.อ. (ไทย) ๓๕/๖๕๓, ๖๕๔/๔๒๘, ๔๒๙.

^{๑๗๗} พระอุปติสสะเถระ, วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเชมินทเถระ, หน้า ๑๘๐.

^{๑๗๘} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๖๗.

ของเขา คือ จะช่วยให้ความทุกข์ของเขาหมดสิ้นไป จึงมีอาการที่ทนเฉยอยู่ไม่ได้ต้องชวนขวยช่วยเหลือเพื่อบำบัดทุกข์ ปราศจากความคิดเบียดเบียนซ้ำเติม เห็นใครตกอยู่ในความทุกข์ไม่มีที่พึ่ง ก็อดอยู่ไม่ได้ จะต้องคิดช่วย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตโต)^{๑๘๐} อธิบายว่า กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

ราชบัณฑิตยสถาน^{๑๘๑} อธิบายว่า กรุณา คือ ความสงสาร ความใฝ่ใจขอให้มนุษย์และสัตว์อื่นที่เป็นทุกข์พ้นทุกข์ ตรงกันข้ามกับ วิหสาหรือวิหิงสา คิดเบียดเบียน

จากข้อมูลซึ่งนำเสนอไปแล้วข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า กรุณา คือ ความสงสารกิริยาที่สงสาร ภาวะที่สงสารในสัตว์ทั้งหลาย ต้องการช่วยกำจัดช่วยปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ เปรียบเหมือนความรู้สึกของมารดาบิดาผู้มองดูบุตรน้อยคนเดียวของตนด้วยความสงสาร จนต้องกล่าวว่า “เจ้าเป็นทุกข์จริงหนอ”

๒) คุณสมบัติของกรุณา

เนื่องจากองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ มีนิมิตต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกรุณามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบาย ซึ่งอรรถกถาจารย์และนักวิชาการร่วมสมัยได้แสดงคุณสมบัติของกรุณาซึ่งแตกต่างจากองค์ธรรมข้ออื่นๆ มาแสดงไว้ ดังต่อไปนี้

ลักษณะ คือ สภาพหรือเครื่องหมาย ได้แก่ ความเป็นไปแห่ง กาย วาจา ใจ ในอันที่จะบำบัดทุกข์ของผู้อื่น รส คือ หน้าที่หรือความบริบูรณ์ ได้แก่ การอดกลั้นนิ่งดูตายอยู่ไม่ได้ต่อทุกข์ของผู้อื่นและอยากช่วย^{๑๘๒} ปัจจุบันฐาน คือ ผลปรากฏ ได้แก่ การไม่เบียดเบียนสัตว์อื่น ปทัชฐาน คือ เหตุใกล้ ได้แก่ การเห็นภาวะไรที่พึ่ง สภาพน่าอนาถของคนสัตว์ทั้งหลายที่ถูกทุกข์ครอบงำ สมบัติ คือ ความสมบูรณ์หรือความสัมฤทธิ์ผล ได้แก่ การเว้นจากการเบียดเบียนและการฆ่า^{๑๘๓} วิบัติ คือ ความ

^{๑๗๙} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **ทศบารมี ทศพิธราชธรรม**, หน้า ๒๑๕.

^{๑๘๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๒๔.

^{๑๘๑} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, หน้า ๑๒๐.

^{๑๘๒} พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, **ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัชฌิมาภิกขมิกโท**, หน้า ๑๔๘.

^{๑๘๓} พระอุปติสสะเถระ, **วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะแปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ**, หน้า ๑๘๑.

ล้มเหลวหรือการปฏิบัติผิดพลาดไม่สำเร็จผล ได้แก่ การเกิดขึ้นแห่งความเศร้าโศก ข้าศึกใกล้ ได้แก่ โทมนัส คือ ความโศกเศร้าเสียใจ และข้าศึกใกล้ ได้แก่ วิหิงสา คือ ความคิดเบียดเบียน^{๑๘๔}

๒.๓.๔.๓ มุทิตา

๑) ความหมายของมุทิตา

ความหมายของมุทิตามีปรากฏอยู่ใน มุทิตาอัปมัญญานิเทศว่า “ความพลอยยินดีในกิจที่พลอยยินดี ภาวะที่พลอยยินดีในสัตว์ทั้งหลาย มุทิตาเจโตวิมุตติ นี้ชื่อว่ามุทิตา”^{๑๘๕} อย่างไรก็ตามเพื่อให้เข้าใจความหมายของมุทิตามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบายจากวรรณกรรมชั้นรองลงมา ซึ่งอรรถกถาจารย์และนักวิชาการร่วมสมัยได้ขยายความเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎกมาแสดงไว้ ดังนี้

พระอุปติสสะเถระ^{๑๘๖} อธิบายว่า มุทิตา คือ ความชื่นชมยินดี เมื่อมองเห็นหรือได้ยินว่าบุคคลผู้มีคุณสมบัติบางคน ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น หรือเมื่อมองเห็นได้ยินว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่ประกอบอกุศลกรรม และปฏิบัติตามกุศลธรรม เปรียบเหมือนความรู้สึกของมารดาบิดาผู้มองดูบุตรน้อยคนเดียวของตน มีความชื่นชม และพูดว่า “สาธุ”

พระพุทธโฆษาจารย์^{๑๘๗} อธิบายว่า มุทิตา คือ ความยินดีต่อผู้พร่ำพร้อมด้วยสมบัติทั้งหลาย

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน)^{๑๘๘} ทรงอธิบายว่า มุทิตาคือ ภาวะของจิตที่บันเทิงยินดี ในเมื่อผู้อื่นได้รับความสุขความเจริญด้วยสมบัติต่างๆปราศจากความริษยา เห็นใครพร่ำพร้อมด้วยสมบัติ ก็พลอยมีมุทิตา ตัดความยินร้าย ไม่ยินดีด้วยเหตุที่ริษยาเสียได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๘๙} อธิบายว่า มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

^{๑๘๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๖.

^{๑๘๕} อภิ.วิ.อ. (ไทย) ๓๕/๖๖๓, ๖๖๔/๔๓๐, ๔๓๑.

^{๑๘๖} พระอุปติสสะเถระ, วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเชมินทเถระ, หน้า ๑๘๑.

^{๑๘๗} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๖๗-๕๖๘.

^{๑๘๘} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, ทศบารมี ทศพิธราชธรรม, หน้า ๒๑๖.

^{๑๘๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

ราชบัณฑิตยสถาน^{๑๙๐} อธิบายว่า มุทิตา คือ ความยินดีด้วยในเมื่อมนุษย์และสัตว์อื่น ประสบสุข ไม่อิจฉาริษยา ตรงกันข้ามกับ อรติหรือริษยา

จากข้อมูลซึ่งนำเสนอไปข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า มุทิตา คือ ความพลอยยินดีกิริยาที่ พลอยยินดี ภาวะที่พลอยยินดีในสัตว์ทั้งหลาย โดยปราศจากความริษยา เมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข เปรียบ เหมือนความรู้สึกของมารดาบิดาผู้มองบุตรน้อยคนเดียวของตน มีความชื่นชมและพูดว่า “สาธุ”

๒) คุณสมบัติของมุทิตา

เนื่องจากองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ มีนิมิตต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความ เข้าใจเกี่ยวกับมุทิตามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบาย ซึ่งอรรถกถาจารย์และนักวิชาการร่วมสมัย ได้แสดงคุณสมบัติของมุทิตาซึ่งแตกต่างจากองค์ธรรมข้ออื่นๆ มาแสดงไว้ ดังต่อไปนี้

ลักษณะ คือ สภาพหรือเครื่องหมาย ได้แก่ การบันเทิงใจในคุณความดี ทรัพย์บิوار ความสุขของผู้อื่น รส คือ หน้าที่หรือความบริบูรณ์ ได้แก่ การไม่ริษยาในคุณความดีทรัพย์ บิوار ความสุขของผู้อื่น^{๑๙๑} ปัจจุฐาน คือ ผลปรากฏ ได้แก่ การขจัดความริษยาความไม่ยินดีหรือทนไม่ได้ ต่อความสำเร็จของผู้อื่น^{๑๙๒} ปทัฐาน คือ เหตุใกล้ ได้แก่ การรู้เห็นความเจริญด้วยคุณความดี ทรัพย์ บิوار ความสุขของผู้อื่น^{๑๙๓} สมบัติ คือ ความสมบูรณ์หรือความสัมฤทธิ์ผล ได้แก่ มีความสงบ แห่งความไม่ยินดีด้วย วิบัติ คือ ความล้มเหลวหรือการปฏิบัติผิดพลาดไม่สำเร็จผล ได้แก่ การเกิด ความสนุกสำเร็จ^{๑๙๔} ข้ำศึกใกล้ ได้แก่ โสมนัสเช่นดีใจว่าตนจะพลอยได้รับผลประโยชน์ และข้ำศึกไกล ได้แก่ อรติ คือ ความไม่ยินดี ไม่เฝ้าริษยา^{๑๙๕}

๒.๓.๔.๔ อูเบกขา

๑) ความหมายของอูเบกขา

ความหมายของอูเบกขามีปรากฏอยู่ใน อูเบกขาอัปมัณฺญานิทเทศว่า “ความวางเฉย กิริยาที่วางเฉย ภาวะที่วางเฉยในสัตว์ทั้งหลาย อูเบกขาเจโตวิมุตติ นี้เรียกว่า อูเบกขา”^{๑๙๖} อย่างไรก็ตาม

^{๑๙๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ศัพท์ศาสนาสาธก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๑๒๐.

^{๑๙๑}พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ,ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหิก้า ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปนี หลักสูตรชั้นมัคฌิมกนิคคปิ, หน้า ๑๙๘.

^{๑๙๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๕.

^{๑๙๓}พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ,ปรมัตถโชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหิก้า ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปนี หลักสูตรชั้นมัคฌิมกนิคคปิ, หน้า ๑๙๘.

^{๑๙๔}พระพุทโธษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาสภมหาเถร), หน้า๕๖๘.

^{๑๙๕}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๖.

^{๑๙๖}อภิ.วิ.อ. (ไทย) ๓๕/๖๗๓,๖๗๔/๔๓๑,๔๓๒.

ตามเพื่อให้เข้าใจความหมายของอุเบกขามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบายจากวรรณกรรมชั้นรองลงมา ซึ่งอรรถกถาจารย์และนักวิชาการร่วมสมัยได้ขยายความเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎกมาแสดงไว้ ดังนี้

พระอุปติสสะเถระ อธิบายว่า อุเบกขา คือ ความเป็นกลางไม่ยึดมั่นถือมั่นต่อสรรพสัตว์เปรียบเหมือนความรู้สึกของมารดาบิดา ซึ่งเอาใจใส่แต่พอประมาณต่อบุตรของตน^{๑๙๗}

พระพุทธโฆษาจารย์ อธิบายว่า อุเบกขา คือ ภาวะของจิตที่มีอาการเป็นกลาง เห็นความเสมอกันในสัตว์บุคคลทั้งหลาย^{๑๙๘}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงอธิบายว่า อุเบกขาในพรหมวิหาร คือ ความมีใจมีธรรมเป็นกลางในสัตว์ทั้งหลาย ไม่ตกไปในราคะ คือ ความยินดีติดหรือปฏิเสธ ความยินร้าย^{๑๙๙} เห็นความเสมอกันในสัตว์บุคคลทั้งหลายในคราวทั้งสอง คือ ในคราวประสบสมบัติและประสบวิบัติ ไม่ยินดียินร้าย มองเห็นว่าทุกๆ คนมีกรรมที่ทำไว้เป็นของของตน จะมีสุข จะพ้นจากทุกข์ จะไม่เสื่อมจากสมบัติที่ได้ ก็เพราะกรรมจึงวางเฉยได้^{๒๐๐}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) อธิบายว่า อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่รับผิดชอบของตน^{๒๐๑}

ราชบัณฑิตยสถาน อธิบายว่า อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลางด้วยพิจารณาว่ามนุษย์และสัตว์ต่างมีกรรมเป็นของตน ตรงกันข้ามกับ ราคะความติด ความยึด^{๒๐๒}

จากข้อมูลซึ่งนำเสนอไปข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า อุเบกขา คือ ความวางเฉย กิริยาที่วางเฉย ภาวะที่วางเฉยในสัตว์ทั้งหลาย เห็นความเสมอกันในสัตว์บุคคลทั้งหลาย ไม่ตกไปในราคะ คือ

^{๑๙๗} พระอุปติสสะเถระ, วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะแปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ, หน้า ๑๘๒.

^{๑๙๘} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๖๘.

^{๑๙๙} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, ทศบารมี ทศพิธราชธรรม, หน้า ๒๓๕.

^{๒๐๐} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), รวมธรรมะ, หน้า ๒๐๑.

^{๒๐๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

^{๒๐๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๑๒๑.

ความยินดีดีดี หรือปฏิเสธ ความยินดีร้าย พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เปรียบเหมือนความรู้สึกของมารดาบิดา ซึ่งเอาใจใส่แต่พอประมาณต่อบุตรของตน

๒) คุณสมบัติของอุเบกขา

เนื่องจากองค์ธรรมแต่ละข้อของพรหมวิหาร ๔ มีนิมิตต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับอุเบกขามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบาย ซึ่งอรรถกถาจารย์และนักวิชาการร่วมสมัย ได้แสดงคุณสมบัติของอุเบกขาซึ่งแตกต่างจากองค์ธรรมข้ออื่นๆ มาแสดงไว้ ดังต่อไปนี้

ลักษณะ คือ สภาพหรือเครื่องหมาย ได้แก่ อาการเป็นกลางต่อคนสัตว์ทั้งหลาย^{๒๐๓} รส คือ หน้าที่หรือความบริบูรณ์ ได้แก่ มองเห็นความเสมอภาคกันในสัตว์ทั้งหลาย^{๒๐๔} ปัจจุบันฐาน คือ ผลปรากฏ ได้แก่ ระวังความขัดเคืองเสียใจและความคล้อยตามดีใจ ปทัชฐาน คือ เหตุใกล้ ได้แก่ มองเห็นภาวะที่ทุกคนเป็นเจ้าของกรรมของตน ว่าสัตว์ทั้งหลายจักได้สุข พ้นทุกข์ ไม่เสื่อมจากสมบัติที่ได้ที่ถึง ตามใจชอบได้อย่างไร^{๒๐๕} สมบัติ คือ ความสมบูรณ์หรือความสัมฤทธิ์ผล ได้แก่ ความสงบหาย ไม่มีความยินดียินดีร้าย วิบัติ คือ ความล้มเหลวหรือการปฏิบัติผิดพลาดไม่สำเร็จ ได้แก่ เกิดความเฉยด้วยไม่รู้ ข้าศึกใกล้ ได้แก่ อัญญาอุเบกขา คือ เฉยไม่รู้เรื่อง เฉยโง่ เฉยเมย ข้าศึกใกล้ ได้แก่ รากะ คือ ความใคร่ และปฏิเสธ คือ ความเคือง หรือชอบใจและขัดใจ^{๒๐๖}

๒.๓.๕ การนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้

มีผู้ได้ให้คำอธิบายไว้ดังต่อไปนี้

พิสิฐ เจริญสุข ได้กล่าวไว้ว่า พรหมวิหารธรรม คือธรรมเป็นหลักประจำใจ กำกับพฤติกรรมคนในองค์กร ในสังคม ให้เป็นไปโดยชอบธรรม ถูกต้องทำนองคลองธรรม ก่อให้เกิดอานิสสนำนับการโดยเฉพาะเมตตาธรรม ซึ่งได้รวบรวมไว้ ๑๑ ประการดังนี้^{๒๐๗}

๑. ยามตื่นก็เป็นสุข

๒. ยามหลับก็เป็นสุข

^{๒๐๓} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๖๙.

^{๒๐๔} พระอุปติสสะเถระ, วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเชมินทเถระ, หน้า ๑๘๒.

^{๒๐๕} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับ ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), หน้า ๕๖๙.

^{๒๐๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๖.

^{๒๐๗} พิสิฐ เจริญสุข, ปกิณกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๐.

๓. ยามฝนก็ฝนดี ไม่มีฝนร้าย
๔. เป็นที่รักของคนทั้งปวง
๕. เป็นที่รักของสัตว์โลกทั้งมวล
๖. เทพยินดีคุ้มครองรักษา
๗. ภัยพิบัติ ศาสตราวุธ ยาพิษ ไม่แผ้วพานกรำกราย
๘. มีจิตที่มั่นคงมีเสถียรภาพ
๙. มีผิวพรรณผ่องใส ใบหน้าอิมเอิบ
๑๐. เมื่อเวลาสิ้นใจก็มีสติ
๑๑. เมื่อยังไม่ก้าวสู่โลกุตระธรรมก็มีความสุขดีในพรหมโลก

วรญา ทองอุ่น ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ใดมีคุณธรรมตามพรหมวิหาร ๔ ผู้นั้นได้ชื่อว่า เป็นผู้ที่มีพระคุณยิ่งใหญ่เพราะผู้ที่มีคุณธรรมตามพรหมวิหาร คือ ผู้ที่มีพฤติกรรมกาปฏิบัติเกื้อกูลต่อผู้อื่น โดยมีหลักสู่การปฏิบัติดังนี้^{๒๐๘}

๑. เมตตา (Loving Kindness) มีความรักใคร่ปรารถนาที่จะให้เป็นสุข หมายถึงพฤติกรรมมีความหวังดีเพื่อนให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจแผ่ไม่ตรีจิต สนับสนุนกับผู้น้อย หวังความดีงามแก่เขา อยากให้เขามีความสุข ไม่อยากให้มีอันตรายจากความอาฆาตบาดหมางใจกัน ปรารถนาให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หวังให้เขาเจริญด้วยความรู้ ความสามารถอันเป็นทางให้เกิด ลาภ ยศ และชื่อเสียง รักษาตนให้ได้รับความสุขโดยสวัสดิภาพ เมตตาธรรมเป็นเครื่องบำรุงอธยาศัย ร้อยใจให้จิตคิดเอื้อเพื่อแผ่แผ่กัน ชำระล้างเสียซึ่งมลทิน คือ ความพยาบาท ความเห็นแก่ได้ ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ประโยชน์ ถ้าดวงจิตมีเมตตาแล้ว จะป้องกันความคิดวิปริตในทางทำลาย ให้ร้ายป้ายสีในทางเสียหาย ไม่เป็นความจริงได้ สังคมก็จะอยู่เป็นสุข องค์การก็จะสามัคคีสมกับสุภาสิตของพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่กล่าวไว้ว่า “โลโก ปตถัมภิกา เมตตา” แปลความว่า เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก^{๒๐๙}

๒. กรุณา (Compassion) มีความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ หมายถึงพฤติกรรมหวังดีเมื่อเห็นผู้อื่นมีความทุกข์ร้อน ตกทุกข์ได้ยาก ก็รู้สึกสงสาร ห่วงใจไปตามเมื่อเห็นเขามีความทุกข์ กรุณาธรรมเป็นเครื่องปราบปรามจิตใจไม่ให้คิดเบียดเบียนคนอื่นให้ได้รับความลำบากในการกระทำ งาน กิจกรรมต่างๆย่อมมีความลำบากทั้งกายและใจ จึงมีความเห็นใจพลอยหาวิธีไม่ให้เกิดความ

^{๒๐๘} วรญา ทองอุ่น, **มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร**, (สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๐-๒๑๒.

^{๒๐๙} พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๕๒.

ลำบากแก่ผู้ทำงาน ด้วยการอำนวยความสะดวก สนับสนุน อุปกรณ์เครื่องมือ ให้เต็มกำลังในการทำงาน

๓. มุทิตา (Sympathetic Joy) มีความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึง ความชื่นบานในเวลา queen ได้รับความดี เมื่อเขามีความเจริญด้วยความรู้ความสามารถ เจริญด้วย ลาภ ยศและชื่อเสียง พลอยชื่นชมยินดีตามด้วยคุณธรรม มุทิตาธรรมเมื่ออยู่ในดวงจิตผู้ใด ผู้นั้นย่อมปราบปรามซึ่งความ ริษยา อิจฉาริษยาในคุณงามความดีของผู้อื่นเมื่อผู้อื่นได้รับความดี อุดรชนไม่ได้ เราร้อน ชื่นเคือง หงุดหงิด งุ่นง่าน ความอิจฉาริษยาเป็นโทษทำลายความสามัคคีความเจริญของหมู่คณะ เมื่อเกิดขึ้น ย่อมชักนำจิตให้วibri ไปต่าง ๆ นานา คิดแต่อุบายในการทำลายยุยงให้เสียหาย แม้เหตุแห่งความไม่เป็น จริง มีแต่มุทิตาธรรมที่ปราบปรามความอิจฉาริษยาของคนในสังคมในองค์กรได้ เมื่อมีมุทิตาย่อม ได้รับความนิยมนับถือ จึงเป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้มีในใจของบุคลากร ในหน่วยงานของทุก หน่วยงาน

๔. อุเบกขา (Equanimity) มีการวางตนเป็นกลาง มีความวางเฉย ไม่เสียใจ ไม่ดีใจ เมื่อ สถานการณ์ไม่เอื้อที่จะแสดงพฤติกรรมตามคุณธรรมความมีเมตตา กรุณา และมุทิตาจิตได้ อุเบกขา ธรรมเป็นคุณธรรมของ ผู้ใหญ่ ผู้นำ หัวหน้างาน ที่ปกครองพนักงาน เจ้าหน้าที่ หมู่คณะ ที่ต้อง ประพฤติอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีผู้ประพฤติอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีผู้ประพฤติดีก็ต้องชมยกย่องสรรเสริญ คุณงามความดีของเขา แต่เมื่อมีผู้ประพฤติไม่ดีก็ต้องถูกตำหนิ ลงโทษตามกรณีของความผิดไม่ตัดสิน เอนเอียงเพราะอำนาจอคติที่ผิดๆ นี้คือ พฤติกรรมการมีอุเบกขาธรรม

พรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการดังกล่าวนี้ ผู้มีเมตตาธรรมควรเจริญในเวลาปกติย่อม ทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างไม่มีเวร ไม่มีภัย มีความรักใคร่ สนับสนุน กลมเกลียวกัน เป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้มีกรุณาธรรมควรเจริญในเวลา queen ได้รับความทุกข์ความ เดือดร้อน ผู้มีกรุณาธรรมย่อมนำมาซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้ออาทรต่อกัน ไม่หนีเอาตัวรอด ความ เดือดร้อน ความทุกข์ยากของผู้ร่วมงาน ผู้อยู่ในสังคมองค์การจะบรรเทาเบาบางลงอยู่ด้วยความมี น้ำใจ ผูกพันกันอย่างแนบแน่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้มีมุทิตาธรรมควรเจริญในเวลา queen ได้รับความชอบที่เขากระทำคุณงามความดี ผู้มีมุทิตาธรรมย่อมนำมาซึ่งความโสมนัส ปรีเปรมเอิบอ้อม ใจ ยินดี สามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนำมาซึ่งความสุขใจสบายใจ อยู่ร่วมกันอย่าง กัลยาณมิตร สัมพันธ์จิต สนิทใจ ผู้มีอุเบกขาธรรมควรเจริญในเวลา queen ผู้อื่นถึงความวิบัติที่ไม่ อาจช่วยเหลือได้

ยึดถือดังคำสั่งสอนใน สุตตนิบาต ขุททกนิกาย ว่า “กัมมุนา วัตตติ โลโก” สัตว์โลกย่อม เป็นไปตามกรรม^{๒๑๐} นั่นคือ ตั้งสติ ทำความเข้าใจว่า คนทุกคนมีกรรมเป็นของตน ถ้าทำกรรมดีก็จะ

^{๒๑๐} กรมศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา เล่มที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๓๐), หน้า ๔๕๗.

ได้รับผลตอบแทน ถ้าทำกรรมชั่วก็ได้รับผลชั่วตอบสนอง ไม่มีทางหนีกรรมของตนพ้น กรรมจะติดตามตนไปเหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคหรือเวลา ที่เขามีความสุขไปพลั่วแล้ว ไม่จำเป็นต้องช่วยเหลืออีกเป็นต้น

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้ทรงตรัสไว้ว่า พระบรมศาสดาทรงแสดงว่าเป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ๔ ประการนี้ และทรงเรียกคุณธรรมนี้ว่า พรหมวิหารธรรม เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข มีรายละเอียดดังนี้^{๒๑๑}

๑. เมตตา คือ ภาวะของจิตที่มีเอื้อโยไมตรีจิตคิดเกื้อกูลด้วยประโยชน์ปราศจากอาฆาตพยาบาท ซึ่งเคียด โกรธแค้น แสดงออกทางสีหน้าและสายตาที่สงบแผ่มั่น มองด้วยสายตาอันแสดงถึงใจที่เอิบอาบด้วยความปรารถนาดีให้มีความสุข ปราศจากความมั่งร้ายที่เป็นภัยเวรทั้งปวง เมตตานี้เป็นพรหมวิหารธรรมข้อหนึ่งที่พึงอบรมให้มีขึ้นภายในจิต วิธอบรมคือ ระวังใจมิให้โกรธแค้น ขัดเคืองอาฆาตพยาบาท เมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้นก็พยายามสงบระงับเสีย หัดคิดว่าตัวเองรักสุขต้องการความสุขอันใด คนอื่นสัตว์อื่นทั้งปวงก็ฉันนั้น เมื่อทำความสงบอาฆาตพยาบาทและทำไมตรีจิตมิตรใจให้เกิดขึ้นได้แล้ว ควรหัดแผ่จิตเช่นนั้นออกไปแก่คนอื่นสัตว์อื่น โดยเจาะจงหรือไม่เจาะจงทั่วไป ด้วยใจที่คิดปรารถนาสุขประโยชน์ดังเช่นคิดว่า “จงอย่ามีเวร อย่ามีเบียดเบียน อย่ามีทุกข์ มีสุขรักษาตนให้สวัสดิ์เถิด”

ภาวะของจิตที่มีความรักใคร่ปรารถนาให้เป็นสุข ย่อมมีอยู่ในตนและในคนที่เป็นที่รักอยู่เป็นปกติ แต่ยังเจือด้วยราคะเสน่หาบ้าง เจือด้วยอาฆาตพยาบาทในผู้อื่นสัตว์อื่นบ้างนี้ จึงนับว่าเป็นภาวะของจิตที่เป็นสามัญธรรมดา พระบรมศาสดาทรงสั่งสอนธรรมให้ปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เป็นสามัญธรรมดาให้เป็นธรรม คือ เป็นคนเกื้อกูลขึ้นมา คือ ให้รักใคร่ปรารถนาสุขดังกล่าวให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไป มิให้คับแคบเฉพาะตนและคนซึ่งเป็นที่รักในวงแคบของตนหรือจำเพาะพวกของตน แต่ให้แผ่กว้างออกไปตลอดจนถึงไม่จำกัดไม่มีประมาณ และให้ปราศจากอาฆาตพยาบาท ทั้งให้บริสุทธิ์จากราคะ สีนหาด้วย เพราะอาฆาตพยาบาทที่เป็นศัตรูที่ห่างของเมตตา ราคะเสน่หาเป็นศัตรูที่ใกล้ของเมตตา ความรักใคร่ที่เป็นสามัญธรรมดาของโลกย่อมเจือด้วยสิ่งทั้งสองนั้น ทางปฏิบัติอบรมจึงต้องอบรมสิ่งที่มีอยู่เป็นธรรมดาโลกให้เป็นธรรมขึ้นมา ให้เป็นเครื่องคุ้มครองโลก ดังภาษิตที่ว่า “โสโก ปตมมิกา เมตตา เมตตาธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองโลก” ฉะนั้น จึงได้มีพุทธสุภาษิตตรัสสอนไว้ให้ยกตนเป็นพยานหรือเป็นอุปมาแปลความหมายว่า “ตนเองหาคิดค้นด้วยใจไปทั่วทุกทิศ ก็ไม่พบว่าใครจะเป็นที่รักไปกว่าตนในที่ใดๆ ตนของคนอื่นทั้งหลายก็เป็นที่ยรักมากมายของเขาเหมือน

^{๒๑๑} สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี, **รวมธรรมะ**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๕-๒๐๔.

อย่างนั้นเพราะเหตุนี้ผู้ที่รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น” และให้ยกคนที่เป็นที่รักเป็นอุปมาว่า “พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยเมตตา เหมือนอย่างเห็นคนผู้เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจแล้วเกิดไมตรีจิตมิตรรักใคร่ ฉะนั้น” ดังนั้นจึงควรหัดแผ่เมตตาเข้ามาให้ตนเองก่อน แล้วจึงแผ่ไปให้คนอื่น ตั้งต้นแก่คนที่เป็นที่รัก เพราะจะแผ่ไปง่าย แล้วจึงแผ่ไปในคนที่เป็กลางๆ แล้วจึงแผ่ไปในคนที่เป็นศัตรูไม่ชอบใจกันและให้เว้นคนที่ง่อก่อให้เกิดราคะสีเนหาแก่คนที่ตายไปแล้ว การแผ่เข้ามาในตนเองจะต้องมีตนเป็นพยานอ้างอิงดังกล่าวข้างต้น พิจารณาจะเห็นได้ว่าตนเองจะต้องมีสุขเพราะจิตใจสงบปราศจากอาฆาตพยาบาทเสียก่อน อาฆาตพยาบาทนั้นเหมือนไฟที่เผาใจตนเองให้ร้อนและแผ่ความร้อนไปถึงคนอื่นด้วย ฉะนั้น ตนเองจึงเป็นบุคคลที่ควรเมตตาและแผ่เมตตาเข้ามาดับไฟที่เผาใจนี้ลงเสียก่อน ประพรมลงไปด้วยน้ำ คือ เมตตา ซึ่งควรจะเปลี่ยนจิตใจภาวะที่ร้อนมาสู่ภาวะที่เย็นสนิทด้วยมิตรภาพไมตรีเมตตาจึงเป็นธรรมเครื่องที่ใจตนเองให้อยู่เป็นสุขและแผ่ความเย็นความสุขออกไปถึงผู้อื่นอีกด้วย

เมตตาไม่เพียงมีขอบเขต ไม่เพียงมีระยะเวลา ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะเช่นไร ณ ที่แห่งใด ในกาลไหน เมตตาพึงมีได้อย่างเต็มเปี่ยมโดยปราศจากเพราะเมตตาไม่จำเป็นต้องอาศัยทรัพย์สินสิ่งของ เมตตาเป็นเรื่องของจิตใจโดยบริสุทธิ์แท้ เมื่อมีจิตใจก็มีเมตตาได้ด้วยกันทุกคนและพึงมีเมตตาอย่างยิ่งด้วยกันทุกคน เพราะไม่เป็นการต้องลงทุนลงแรงอย่างใดเลย เพียงแต่น้อมใจลงให้อ่อนละมุน ไม่ใจแข็งใจดำ แม้เมื่อรู้เห็นอยู่ว่าเขาเป็นทุกข์ เพียงแต่น้อมใจลงปรารถนาให้เขาเป็นสุขโดยทั่วกันเท่านั้นเองก็เป็นการแสดงเมตตาแล้ว

๒. กรุณา คือ ภาวะจิตที่ห่วงไปเพราะความทุกข์ร้อนของผู้อื่น เหมือนอย่างถ้าซื้อได้ก็จะซื้อความทุกข์ของเขา คือ จะช่วยทำความทุกข์ของเขาให้หมดสิ้นไป จึงมีโอกาสนที่ทนเฉยอยู่ไม่ได้ต้องชวนช่วยช่วยเหลือเพื่อบำบัดความทุกข์ ปราศจากความคิดเบียดเบียนซ้ำ เติม เห็นใครตกอยู่ในความทุกข์ไม่มีที่พึ่งก็อดอยู่ไม่ได้ที่ต้องคิดช่วย กรุณานี้เป็นพรหมวิหารธรรมอีกข้อหนึ่งทีพึงอบรมให้มีในจิต วิธีอบรมคือ ระวังใจไม่ให้คิดเบียดเบียนใคร และหัดใจให้คิดว่าเมื่อตนเองมีทุกข์ก็ต้องการความช่วยเหลือฉันทใด ผู้อื่นสัตว์อื่นก็ฉันทันดั่งนี้แล้วก็หัดใจให้ไม่นิ่งดูดาย ให้ชวนช่วยช่วยเปลื้องทุกข์ของผู้อื่นตามความสามารถหรือตามที่ควรจะทำได้ หัดแผ่จิตใจที่กรุณาออกไปแก่คนและสัตว์ทั้งหลายโดยเจาะจง หรือโดยไม่เจาะจงทั่วไป ด้วยความคิดว่า “จงพ้นความทุกข์เดือดร้อน ฉะนั้น”

ภาวะของจิตใจที่ต้องการความช่วยเหลือในเมื่อมีทุกข์ ย่อมมีอยู่เป็นสามัญธรรมดาแต่ยังเจือด้วยวิหิงสา คือ ความคิดเบียดเบียนผู้อื่นสัตว์อื่นเพื่อให้ตนพ้นทุกข์ และยังความโศกโทมนัสเมื่อได้เห็นทุกข์ของคนผู้เป็นที่รัก เพราะเป็นภาวะของจิตที่คับแคบต้องการให้ตนเองและคนผู้เป็นที่รักของตนพ้นทุกข์เท่านั้น พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติอบรมปรับปรุงภาวะที่มีอยู่ให้เป็นธรรมขึ้น มิให้คับแคบเฉพาะตนและผู้ที่ตนรักหรือจำเพาะพวกของตน แต่ให้แผ่กว้างออกไปตลอดจนถึงไม่มีจำกัดไม่มีประมาณ และให้ปราศจากวิหิงสาความเบียดเบียน และให้ความสงบโศกโทมนัสในเพราะทุกข์ของคนที่เป็นที่รักด้วย เพราะว้าวินิงสาเป็นศัตรูที่ห่างของ

กรุณาส่วนความโศกโหม่นเป็นศัตรูที่ใกล้ของกรุณา จึงได้มีพุทธภาษิตตรัสสอนไว้ให้ยกตนเป็นพยาน หรือเป็นอุปมาเช่นเดียวกับในข้อเมตตาและให้ยกคนตกยากเป็นอุปมาว่า “พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยความกรุณาเหมือนอย่างเห็นคนตกยากมีความลำบากก็เกิดความกรุณาขึ้นฉะนั้น”

๓. มุทิตา คือ ภาวะของจิตที่บันเทิงยินดีในเมื่อผู้อื่นได้รับความสุขความเจริญด้วยสมบัติต่างๆปราศจากความริษยาเห็นใครพรั่งพร้อมด้วยสมบัติก็พลอยมีมุทิตาด้วย ตัดความยินร้ายไม่ยินดีด้วยเหตุที่ริษยาเสียได้ มุทิตานี้เป็นพรหมวิหารธรรมอีกข้อหนึ่งที่พึงอบรมให้มีขึ้นในจิต วิธีอบรม คือ ระวังใจมิให้ริษยาในเมื่อได้เห็นได้ทราบสมบัติ คือ ความพรั่งพร้อมต่างๆของผู้อื่นเมื่อความริษยาเกิดขึ้นก็พยายามระวังเสีย หัดคิดว่าตนเองมีความยินดีเมื่อได้สมบัติที่ชอบใจอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อคนอื่นเขาได้จึงไปริษยาเขา ควรจะพลอยยินดีกับเขาพิจารณาให้เห็นโทษของความริษยา เช่นว่า “อรรถโลกนาสิก้า ความริษยาเป็นเหตุทำลายโลกเมื่อทำมุทิตาจิตให้เกิดขึ้นได้ ก็หัดแผ่เช่นนี้ออกไปแก่คนสัตว์อื่นโดยเจาะจงหรือไม่เจาะจงทั่วไปด้วยความคิดว่า จงอย่าวิบัติจากสิ่งที่ได้แล้ว ฉะนั้น”

ภาวะของจิตที่ยินดีในเวลาได้สมบัติต่างๆ ย่อมมีอยู่ในเมื่อตนหรือคนเป็นที่รักได้สมบัติที่ตนได้ก็ยังมีโสมนัสเจือตณหา พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ปรับปรุงภาวะที่เป็นอยู่ให้เป็นธรรมขึ้น คือ ให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไป มิให้มีคับแคบเฉพาะตนและผู้ที่ตนรักเท่านั้น แต่ให้กว้างออกไปตลอดจนถึงไม่มีจำกัด ไม่มีประมาณ โดยให้ปราศจากริษยา ทั้งปราศจากโสมนัสที่เจือกิเลสตณหาด้วย เพราะว่ารียสาเป็นศัตรูที่ห่างของมุทิตา ส่วนความโสมนัสเป็นศัตรูที่ใกล้ของมุทิตา ฉะนั้นก็พึงยกตนขึ้นเป็นพยานหรือเป็นอุปมาเช่นเดียวกับในสองข้อข้างต้น และยกให้บุคคลผู้เป็นที่รักขึ้นเป็นพยานหรือเป็นอุปมาดังพระพุทธสุภาษิตที่ตรัสสอนไว้ว่า “พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยมุทิตาเหมือนอย่างเห็นบุคคลผู้เป็นที่รักเป็นที่พอใจก็บันเทิงยินดี ฉะนั้น”

๔. อุเบกขา คือ ภาวะของจิตที่มีอาการเป็นกลาง เห็นเสมอกันในสัตว์บุคคลทั้งหลายในคราวสอง คือ ในคราวประสบสมบัติและในคราวประสบวิบัติ ก็ไม่ยินดียินร้ายมองเห็นว่าทุกคนมีกรรมที่ทำไว้เป็นของของตน จะมีสุข จะพ้นจากทุกข์ จะไม่เสื่อมจากสมบัติที่ได้ก็เพราะกรรมจึงวางเฉยได้คือ วาง ได้แก่ไม่ยึดถือไว้ วางลงได้ เฉย คือ ไม่จัดแจงวุ่นวายปล่อยให้ไปตามกรรมหรือตามกำหนดของกรรม อุเบกขานี้เป็นพรหมวิหารธรรมอีกข้อหนึ่งซึ่งเป็นข้อสุดท้ายที่พึงอบรมให้มีขึ้นในจิต วิธีอบรม คือ ระมัดระวังใจมิให้ขึ้นลงด้วยความยินดียินร้ายทั้งในคราวประสบสมบัติทั้งในคราวประสบวิบัติเมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้นก็พยายามระงับใจหัดคิดถึงกรรมและผลของกรรม หัดคิดวางลงไปให้แก่กรรม เหมือนอย่างให้กรรมรับผิดชอบเอาไปเสีย เมื่อทำจิตให้อุเบกขาได้ก็หัดแผ่จิตเช่นนี้ออกไปแก่คนอื่นสัตว์อื่น โดยเจาะจงหรือไม่เจาะจงทั่วไป ด้วยความคิดว่า “ทุกสัตว์บุคคลมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทรับผลกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย ทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่วก็ต้องรับผลกรรมของกรรมนั้น”

ภาวะจิตเป็นอุเบกขา^{๒๑๑}นี้ ย่อมมีอยู่เป็นสามัญธรรมดาในเวลาปกติ ยังไม่มีอะไรมาทำให้เกิดความยินดียินร้าย แต่ยังเจือด้วยความไม่รู้ (อัญญาณ) และจะเปลี่ยนไปเป็นความยินดียินร้ายขึ้นได้โดยง่าย พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ปรับปรุงภาวะที่มีอยู่ให้เป็นธรรมมากขึ้น คือ ให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลชวากออกไป มิใช่ในเวลาที่ไม่มีการอะไรมากระทบจิตเท่านั้น แม้มีเรื่องมากระทบจิตให้ยินดียินร้ายก็จะระงับได้ ทำให้สงบเป็นอุเบกขาได้ด้วยความรู้(ญาณ) เพราะความยินดี(ราคะ) และความยินร้าย(ปฏิฆะ) เป็นศัตรูที่ห่างของอุเบกขา ส่วนอุเบกขาด้วยความไม่รู้(อัญญาณอุเบกขา) เป็นศัตรูที่อยู่ใกล้ของอุเบกขา ฉะนั้น พึงยกตนขึ้นเป็นพยานหรืออุปมา ดังเช่นว่า ตนไม่ชอบให้ใครอื่นเพ่งเล็งชอบใจอยากได้อะไรของตนและไม่ชอบให้ใครอื่น

หมายมั่นป้องร้ายฉันทใด ตนก็ไม่ควรไปคิดยินดียินร้ายดังนั้นแก่คนอื่น ควรจะมีใจมัธยัสต์คือกลางเป็นฉันทนั้นและให้ยกบุคคลที่เป็นกลางๆขึ้นเป็นอุปมา ดังพระพุทธศาสนสุภาษิตไว้ว่า “พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยอุเบกขา เหมือนอย่างเห็นบุคคลผู้มีใจเป็นที่ชอบใจ มิใช่เป็นที่ไม่ชอบใจก็มีอุเบกขา ฉะนั้น”

พรหมวิหารทั้ง ๔ ประการนี้ ผู้ปฏิบัติควรยึดปฏิบัติ โดยเริ่มแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตา ซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูลต่อผู้อื่นจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเรามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้คือ กรุณา ซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้งได้เห็นมีสุขไม่มีทุกข์ก็พลอยยินดีบันเทิงใจคือ มุทิตา ซึ่งมีอาการพลอยยินดีและเพราะไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไปนั้นอุเบกขา คือ อยู่ดูเฉยๆ คืออุเบกขาซึ่งมีอาการมัธยัสต์เป็นกลาง ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาควรยึดธรรมเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หลักพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมประการหนึ่งที่ผู้บริหารหรือผู้ใหญ่ควรยึดปฏิบัติในการปกครองตน

ไสว มาลาทอง กล่าวว่า พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของท่านผู้ใหญ่ธรรมประจำใจอันประเสริฐมี ๔ อย่าง คือ^{๒๑๒}

๑. เมตตา แปลว่า ความรัก ความปรารถนาดี มีไมตรีจิต คิดช่วยเหลือให้ทุกคนในโลกนี้ประสบประโยชน์และความสุขโดยทั่วกัน จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของเมตตานี้คือการฝึกอบรมจิตใจของเราเองเป็นสำคัญ คือ ฝึกจิตให้มีความเยือกเย็น มีเมตตาอารีต่อสรรพสัตว์ทั่วหน้าไม่ว่าประเภทใด สัตว์ทุกประเภท มีความรักในชีวิตรของตนเสมอเหมือนกันหมด สัตว์ทุกประเภทมีความรักความสุขเกลียด ทุกข์ เท่าเทียมกันไม่มียกเว้น

การฝึกเพื่อให้เกิดเมตตา หรือวิธีปลูกฝังเมตตา มี ๒ วิธี คือ

๑.๑ การปฏิบัติตนตามปกติเป็นการแผ่เมตตาอยู่เป็นนิจ เพราะเมตตานี้หมายถึงการกระจายความหวังดีของตนให้กว้างขวางออกไปเรื่อยๆ เรียกว่า “อโนธามรณา” หวังให้สรรพสัตว์มี

^{๒๑๒}ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๙-๑๔๘.

ความสุขโดยไม่จำกัด และไม่หวังผลตอบแทนใดๆทั้งสิ้น และต้องปฏิบัติตามประจำเป็นนิจจนให้กลายเป็นอุปนิสัยหรือมีจิตสำนึก ถ้าวันไหนไม่ได้ทำก็คล้ายๆกับขาดอะไรไปสักอย่าง ดังนั้นการแผ่เมตตาต้องฝึกทุกวันก่อนทำสมาธิก่อนนอน กล่าวคือ การตั้งใจไว้เสมอว่าขอให้มนุษย์และสัตว์ทั้งปวงขอให้เขาสุขโดยทั่วกัน คำแผ่เมตตาที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปนั้นคือ

“สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์
เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น

จงเป็นสุข เป็นสุขเถิด

อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย

จงเป็นสุข เป็นสุขเถิด

อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย

จงเป็นสุข เป็นสุขเถิด

อย่าได้มีความทุกข์กาย ทุกข์ใจเลย

จงมีความสุขกายสุขใจ

รักษาตนให้รอดจากทุกข์ภัยทั้งสิ้น เทอญ.”

๑.๒ การปฏิบัติอย่างเป็นพิธีการ คือ แผ่เมตตาตามแบบที่ครูบาอาจารย์ท่านได้สอนไว้ เช่น ท่านวางระเบียบไว้ให้แผ่หลังจากไหว้พระสวดมนต์เราก็แผ่เมตตา สอนให้เราแผ่ก่อนนอนเราก็แผ่ก่อนนอน ท่านแต่งบทสวดหรือบทแผ่เมตตาไว้อย่างไร เราก็ว่าไปตาม อย่างนี้เรียกว่าทำเป็นพิธีการ นอกจากนั้น ท่านยังแนะนำวิธีแผ่เมตตาโดยแผ่ไปแบบเจาะจงแก่ผู้ใดคนหนึ่ง เรียกว่า โอธิสพรณา

อานิสงส์ของการแผ่เมตตา คือ กระแสจิตที่ระคนด้วยเมตตานี้ย่อมปรุงใจของผู้แผ่เมตตานั่นเองทำให้สงบเยือกเย็นและในโอกาสเดียวกันก็เข้าไปคลี่คลายมุ้งร้ายในจิตใจผู้คิดมุ้งร้ายต่อเราให้คลายความเหี้ยมโหดลดลงด้วย

๒. กรุณา แปลว่า ความสงสาร คือ คิดจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์เดือดร้อนได้แก่ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง การปฏิบัติเกี่ยวกับกรุณานั้น เริ่มแรกด้วยการปลูกฝังความสงสาร ผู้ได้รับความลำบากเกิดขึ้นในใจเมื่อมีคุณธรรม คือ กรุณาในใจแล้วการแสดงออกย่อมจะเกิดขึ้นตามแต่เหตุการณ์นั้น เช่น การช่วยเหลือคนเจ็บ ช่วยเหลือคนกำพร้าอนาถา ช่วยเหลือคนขาดแคลน

กรุณาเป็นเรื่องของความสงสาร เมื่อเห็นคนหรือสัตว์ประสบความทุกข์เดือดร้อน มีความรู้สึกห่วงใยไปกับความทุกข์เดือดร้อนของคนอื่น จนไม่อาจที่จะนั่งอยู่เฉยได้ ความกรุณาจึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะทำให้คนเป็นนักเสียสละพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับความสุข คุณธรรมข้อนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ประพฤติดีจะต้องมีฐานคุณธรรมเรื่องเมตตาสูงมาก จนมองเห็นสภาพชีวิตของผู้อื่นเป็นเช่นกับตน ดังนั้น ความทุกข์ของผู้อื่นตนจึงทนอยู่ไม่ได้ จะต้องหาทางช่วยเหลือใน

ทันทีทันใดเท่าที่สามารถจะช่วยให้ได้ เป็นต้นว่า เมื่อเกิดอุทกภัย วาตภัย หรืออัคคีภัย ผู้มีจิตใจกรุณา ก็จะอยู่เฉยไม่ได้จะต้องช่วยเหลือเป็นต้นว่าส่งเสื้อผ้าอาหารและอื่นๆไปบรรเทาความทุกข์ความเดือดร้อนผู้ที่ได้รับเคราะห์กรรม

๓. มุทิตา ได้แก่ ความชื่นบาน กล่าวคือ ความพลอยยินดีด้วยในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ข้อมุทิตานี้เป็นหลักธรรมของผู้มีลักษณะใจกว้างขวาง ยินดีต่อความดีของผู้อื่น นับได้ว่าเป็นการกระทำความบุญหรือความดีอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น นักกีฬาแข่งขันกีฬา เมื่อฝ่ายตรงข้ามชนะก็แสดงออกซึ่งความยินดีที่ชนะไม่อิจฉาริษยาหรือกลั่นแกล้ง คุณธรรมข้อนี้ยังหมายถึงการให้การสนับสนุน แก่ผู้สร้างประดิษฐ์สิ่งต่างๆเพื่อประโยชน์แก่สังคมด้วย

๔. อุเบกขา ได้แก่ การวางใจเป็นกลาง โดยพิจารณาข้อเท็จจริงกล่าวคือ ในการตัดสินเรื่องใดๆจะต้องพิจารณาใคร่ครวญด้วยปัญญา มีเหตุผลอย่างถูกต้อง ด้วยความเที่ยงธรรมสามารถใช้สติปัญญาพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องประกอบด้วยเหตุผล แล้วปฏิบัติลงไปด้วยความเยือกเย็น สุขุมรอบคอบ สามารถดำรงมั่นรักษาความถูกต้องหรือความยุติธรรมไว้ได้

พรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นธรรมอยู่อย่างประเสริฐ ซึ่งจัดเป็นหลักธรรมประจำใจและกำกับความประพฤติ เป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมไทย ซึ่งในปัจจุบันนี้อ่านาจารย์ตฤนิยมปิรัดให้ต้องเป็นคนใจแคบเห็นแก่ตัว การฝึกฝนให้สามารถรักและเมตตาแม้แต่ศัตรูเราก็ยอมได้จะได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธที่แท้จริง ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ว่า “พึงเมตตาให้แม้แก่โจรผู้กำลังตัดหรือเลื่อยอวัยวะ เช่น แขนหรือขาของตน ใครมีความโกรธต่อโจรผู้กำลังกระทำการดังกล่าว นั้น ก็ไม่ชื่อว่าเป็นสาวกของเรา” ดังนั้น การฝึกฝนในเรื่องปฏิบัติพรหมวิหารธรรมในเบื้องต้นควรปฏิบัติดังนี้

- (๑) มองผู้อื่นในแง่ดี ตั้งความปรารถนาดีต่อคนทั่วไป
- (๒) แผ่เมตตา
- (๓) ขวนขวายให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้อื่น
- (๔) สนับสนุนและเข้าร่วมในงานสาธารณประโยชน์
- (๕) ไม่เย้ยหยัน รังแก และริษยาผู้อื่น
- (๖) แสดงความยินดีในเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ
- (๗) วางใจเป็นกลางมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงและในลำดับต่อไปควรเลือกปฏิบัติ

ตามวาระ คือ

- (๗.๑) เมตตา ควรเจริญหรือปฏิบัติในเวลาปกติหรือเหตุการณ์ทั่วไป
- (๗.๒) กรุณา ควรเจริญหรือปฏิบัติในเวลาเมื่อคนอื่นได้รับความทุกข์และเดือดร้อน
- (๗.๓) มุทิตา ควรเจริญหรือปฏิบัติในเวลาเมื่อคนอื่นได้ดี หรือประสบความสำเร็จ

(๗.๔) อุเบกขา ควรเจริญหรือปฏิบัติในเวลาเมื่อคนอื่นเขาถึงความวิบัติและหมดหนทางที่จะช่วยเหลือใดๆได้แล้ว

การนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปใช้ในการบริหารงานนั้นสามารถสรุปได้ว่า เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ ซึ่งผู้นำองค์กรควรจะมีธรรมเป็นหลักประจำใจ กำกับพฤติกรรมคนในองค์กรในสังคม ให้เป็นไปโดยชอบธรรมถูกต้องทำนองคลองธรรม ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาควรยึดธรรมเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างเชิงการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานนั้นจะมีดังนี้ คือ

๑. เมตตา คือ พฤติกรรมมีความหวังดีต่อบุคลากรในองค์กรเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจแผ่ไม่ตรีจิต สนับสนุนกับผู้น้อย หวังความดีงามแก่เขา อยากให้เขามีความสุข

๒. กรุณา คือ พฤติกรรมหวังดีเมื่อเห็นผู้อื่นหรือบุคลากรในองค์กรมีความทุกข์ร้อน ตกทุกข์ได้ยาก ก็รู้สึกสงสาร ห่วงใจไปตามเมื่อเห็นเขามีความทุกข์

๓. มุทิตา คือ ความชื่นบานในเวลาที่มีผู้อื่นหรือบุคลากรในองค์กรได้รับความดีเมื่อเขามีความเจริญด้วยความรู้ความสามารถ เจริญด้วย ลาภ ยศ และชื่อเสียง พลอยชื่นชมยินดีตามด้วยคุณธรรม

๔. อุเบกขา คือ มีการวางตนเป็นกลาง มีความวางเฉย ไม่เสียใจ ไม่ดีใจ เมื่อสถานการณ์ไม่เอื้อที่จะแสดงพฤติกรรมตามคุณธรรมความมีเมตตา กรุณา และมุทิตา เมื่อมีผู้ประพฤติดีก็ต้องชมยกย่อง สรรเสริญคุณงามความดีของเขา แต่เมื่อมีผู้ประพฤติดีก็ต้องถูกตำหนิ ลงโทษตามกรณีของความผิด ไม่ตัดสินเอนเอียงเพราะอำนาจอคติที่ผิดๆ

สรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอัปมัณฺญา คือ ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ เป็นหมวดธรรมซึ่งมีมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล แต่การเจริญพรหมวิหาร ๔ ในสมัยก่อนพุทธกาล ไม่สามารถนำผู้ปฏิบัติไปสู่ปรมาตมประโยชน์ได้ เหมือนการเจริญพรหมวิหาร ๔ ที่ปรากฏอยู่ในคำ สอนของพระพุทธศาสนา และพรหมวิหาร ๔ เป็นหมวดธรรมหนึ่งซึ่งสามารถสร้างสันติสุขให้แก่สังคม เพราะว่าการเจริญพรหมวิหาร ๔ ต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่น ดังนั้นเมื่อมีการเจริญพรหมวิหาร ๔ เกิดขึ้น จึงไม่ได้มีผลเฉพาะผู้ปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อสังคมโดยตรงพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นหมวดธรรมซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนั้นในบทถัดไปผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๔ ข้อมูลทั่วไปของสำนักงานเขตตลิ่งชัน

๒.๔.๑ ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมมาเขตตลิ่งชัน เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดธนบุรีตั้งอยู่บริเวณคลองตลิ่งชัน ตำบลบางบำหรุ ท้องที่อำเภอตลิ่งชัน ต่อมาได้ย้ายไปตั้งที่ปากคลองวัดไก่อเตี้ย ริมคลองตลิ่งชัน อำเภอตลิ่งชัน และในราวปี พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งอยู่ที่ริมทางรถไฟสายใต้ ตำบลคลองชักพระ เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองในเขตนครหลวง โดยการรวมเอาจังหวัดพระนครกับจังหวัดธนบุรี ซึ่งเป็นส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาค เป็น “จังหวัดนครหลวงกรุงเทพมหานคร” และรวมเอาองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดธนบุรีซึ่งเป็นราชการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น เป็น “องค์การบริหารนครหลวงกรุงเทพมหานคร” ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๔ พ.ศ. ๒๕๑๔ นอกจากนั้นยังรวมเอาเทศบาลนครกรุงเทพกับเทศบาลนครธนบุรีซึ่งเป็นราชการส่วนท้องถิ่นเป็นเทศบาลนครหลวงต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้ตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานครใหม่ กำหนดให้กรุงเทพมหานครเป็นทบวงการเมือง มีฐานะเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนครหลวง เพียงองค์กรเดียวอำเภอตลิ่งชันจึงเป็นอำเภอหนึ่งของกรุงเทพมหานคร และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นเขตจนถึงปัจจุบันสำหรับสำนักงานเขตตลิ่งชันก็ยังตั้งอยู่ที่เดิมและสามารถจะเดินทางเข้าถึงเขตได้ถึง ๓ ทาง คือทางรถยนต์ จากถนนจรัญสนิทวงศ์เข้าสู่แยก บางขุนนนท์, จากถนนบรมราชชนนีจากถนนกาญจนาภิเษกทางเรือ จากท่าพระจันทร์ โดยเรือหางยาว ทางรถไฟจากสถานีรถไฟธนบุรีถึงสถานีรถไฟบางระมาด หน้าที่ว่าการเขตตลิ่งชันประมาณ ๓.๕๑ กิโลเมตรปัจจุบันเขตตลิ่งชันได้มีการแบ่งพื้นที่การปกครองเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในด้านการบริการให้กับประชาชน แยกเป็นเขตทวีวัฒนา โดยใช้ถนนกาญจนาภิเษกเป็นเส้นแบ่ง

๒.๔.๒ สภาพทางภูมิศาสตร์

ลักษณะโดยทั่วไปของเขตตลิ่งชัน ที่ตั้งเขตตลิ่งชันจัดเป็นเขตชั้นนอกของกรุงเทพมหานครมีเนื้อที่ประมาณ ๓๒.๘๕๕ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๒.๑๙ ของพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้^{๒๑๓}

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอบางกรวยจังหวัดนนทบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับเขตภาษีเจริญ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเขตตลิ่งชันและเขตบางพลัด
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับเขตทวีวัฒนา

^{๒๑๓} สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรมการปกครอง, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.bangkok.go.th/talingchan>. (สืบค้นเมื่อ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕).

ลักษณะสภาพชุมชนและการคมนาคมเขตตลิ่งชันเป็นเขตหนึ่งในเขตชั้นนอกได้ถูกแบ่งเขตการปกครองแยกออกไปเขตทวีวัฒนาอีกเขตหนึ่งเมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๔๑ โดยถูกตัดพื้นที่ออกไป ๒ แขวง คือ แขวงทวีวัฒนา และแขวงศาลาธรรมสพน์ ปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๖ แขวงด้วยกัน คือ แขวงคลองชักพระ แขวงตลิ่งชัน แขวงฉิมพลี แขวงบางระมาด แขวงบางพรหม และแขวงบางเขื่อน

สภาพดั้งเดิม เขตตลิ่งชันเป็นเขตที่มีสภาพพื้นที่คล้ายเกาะ คือ ล้อมรอบด้วยคลองทั้ง ๔ ด้านปัจจุบันจากการแบ่งพื้นที่ทำให้เขตตลิ่งชันถูกตัดจากการเป็นเกาะ แต่ก็ยังคงมีน้ำล้อมรอบถึง ๓ ด้าน

ทิศเหนือ	คลองมหาสวัสดิ์
ทิศใต้	คลองบางเขื่อน
ทิศตะวันออก	คลองชักพระและคลองตลิ่งชัน
ทิศตะวันตก	เขตทวีวัฒนา

และนอกจากคลองใหญ่ทั้ง ๓ ด้านที่เป็นคลองหลักแล้ว พื้นที่ภายในยังประกอบด้วยคลองเล็กคลองน้อยอีกถึงคลอง ทั้งที่เป็นคูคลอง โดยธรรมชาติและคูคลองที่ขุดขึ้นมาเพื่อการชลประทาน การเกษตรกรรมและเพื่อการคมนาคม ซึ่งทำให้เป็นเขตที่มีโครงข่ายเส้นทางคมนาคมทางน้ำหนาแน่นมาตั้งแต่อดีต การคมนาคมส่วนใหญ่ใช้เรือเป็นพาหนะ รวมทั้งบ้านเรือนของประชาชนและวัดต่างๆ ก็จะต้องอยู่ริมน้ำ เพราะสะดวกแก่การเดินทางอีกทั้งใช้พื้นที่การเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ริมคลอง ฉะนั้น ริมคลองต่างๆ จึงเต็มไปด้วยสวนนานาชนิด ทั้งสวนไม้ยืนต้น สวนกล้วยไม้ สวนพืชผัก

๒.๔.๓ การบริหารงานของสำนักงานเขตตลิ่งชัน

สำนักงานเขตตลิ่งชัน มีหน้าที่เกี่ยวกับการปกครอง การทะเบียน การจัดทำแผนพัฒนาเขต การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ การสาธารณูปโภค และการก่อสร้างอื่นๆ การสาธารณสุข การส่งเสริม การฝึก การพัฒนาคุณภาพชีวิต การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น การจัดให้มีพิพิธภัณฑ์ การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การส่งเสริมการกีฬา การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพของประชาชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎร การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว การจัดให้มีและควบคุมสุสานและฌาปนสถาน การควบคุมการเลี้ยงสัตว์ การจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์ การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

และการอนามัย โรงมหรสพ และสาธารณสถานอื่นๆ การคุ้มครอง ดูแลบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การวิศวกรรมจราจร การดูแลรักษาที่สาธารณะ การควบคุมอาหาร การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ การจัดเก็บรายได้ การบังคับการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครหรือกฎหมายอื่นที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร และหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

๑) วิสัยทัศน์

“อนุรักษ์นิเวศ เขตสะอาด เรียบร้อย ร่มรื่น”

๒) ยุทธศาสตร์

สำนักงานเขตตลิ่งชัน ได้นำยุทธศาสตร์ของแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๕๒- ๒๕๕๕ มาเป็นกรอบชี้้นำการพัฒนาพื้นที่และเป็นแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติราชการประจำปี ซึ่งทั้ง ๕ ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ : พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแบบบูรณาการ เพื่อมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางภูมิภาค

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ : พัฒนาศักยภาพเมือง เพื่อก้าวทันการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และเป็นมหานครแห่งการเรียนรู้

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ : พัฒนากทม.ให้เป็นมหานครแห่งสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ : พัฒนากทม.ให้เป็นมหานครแห่งคุณภาพชีวิตที่ดี และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ : พัฒนาระบบบริหารจัดการ เพื่อเป็นต้นแบบด้านการบริหารมหานคร

นอกจากนี้ สำนักงานเขตตลิ่งชันยังได้นำยุทธศาสตร์ตามแผนแม่บทการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๕๖ และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพคนเมืองกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๕๖ และนโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านความปลอดภัย ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านการจราจร ด้านสิ่งแวดล้อม มาเป็นแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติราชการประจำปี อีกด้วย

ทั้งยุทธศาสตร์ดังกล่าวและนโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ต่างเป็นเครื่องมือสำคัญที่สนับสนุนให้การดำเนินงานของสำนักงานเขตตลิ่งชันสามารถสนองตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และบรรลุเป้าหมายตามแผนปฏิบัติราชการประจำปี พ.ศ.๒๕๕๕

๓) เป้าหมาย

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางภูมิภาค

การพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินให้สอดคล้องกับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร

๑) รายงานการใช้ประโยชน์ที่ดินจำนวน ๑๒ ครั้ง/ปี

การพัฒนากระบวนการจราจรให้มีความคล่องตัวและมีระบบการขนส่งสาธารณะที่หลากหลาย

๒) ปรับปรุง ถนน ตรอก ซอยและทางเดิน ค.ส.ล. จำนวน ๗ เส้นทาง

๓) เทศกิจที่ผ่านการฝึกอบรมอาสาจราจรได้ลงปฏิบัติงานในพื้นที่ ไม่น้อยกว่า ๒๗๕ ครั้ง/คน/ปี

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาศักยภาพเมืองเพื่อก้าวทันการแข่งขันทางเศรษฐกิจและเป็นมหานครแห่งการเรียนรู้

การพัฒนาศักยภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของมหานครเพื่อก้าวทันการแข่งขันทางเศรษฐกิจชีววิทยาการ

๔) จัดโครงการ/กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมและพัฒนการท่องเที่ยวในพื้นที่เขตตลิ่งชันที่สนับสนุนแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร

การพัฒนาการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอนุบาล

๕) พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้นักเรียนในสังกัด มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าระดับประเทศและผลการประเมินโรงเรียนคุณภาพมาตรฐาน (SMART SCHOOL) สูงกว่าระดับ ๓.๐๐

๖) ร้อยละ ๙๐ ของเด็กนักเรียนปฐมวัยของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครในพื้นที่เขตตลิ่งชันผ่านเกณฑ์ความพร้อมตามพัฒนาการ

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนากรุงเทพมหานครให้เป็นมหานครแห่งการเรียนรู้

การเพิ่มประสิทธิภาพระบบการป้องกันน้ำท่วมและการระบายน้ำ

๗) จัดโครงการ/กิจกรรมกำจัดวัชพืช เปิดทางน้ำไหล เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและระบายน้ำ

การลดปริมาณมูลฝอยและน้ำของเสียกลับไปใช้ประโยชน์

๘) ส่งเสริมให้ประชาชนลดปริมาณขยะมูลฝอยและคัดแยกขยะเพื่อนำกลับไปใช้ประโยชน์

๙) ควบคุมปริมาณมูลฝอยที่จัดเก็บได้จริงต่อวันให้น้อยกว่าปริมาณมูลฝอยคาดการณ์

การเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมมลพิษทางอากาศและเสียง

๑๐) พัฒนาทำความสะอาดศาสนสถานในพื้นที่เขตตลิ่งชัน จำนวน ๒๕ ครั้ง

การเพิ่มพื้นที่สีเขียว

๑๑) เพิ่มพื้นที่สีเขียว ตามที่สำนักสิ่งแวดล้อมกำหนด

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนารุงเทพมหานครให้เป็นมหานครแห่งคุณภาพชีวิตที่ดีและมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว สังคมและสวัสดิการสังคมสงเคราะห์

๑๒) บันทึกรายการผู้ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในระบบบันทึกข้อมูลตามแบบฟอร์มให้ครบ ๑๐๐%

๑๓) ผู้นำชุมชนและประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๐

๑๔) สนับสนุนให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเพิ่มขึ้น

การพัฒนาด้านกีฬาและนันทนาการ

๑๕) ลานกีฬาได้รับการรับรองคุณภาพและมาตรฐานตามมาตรฐานของกองการกีฬา ร้อยละ ๑๐

การพัฒนาสุขภาพและการสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ

๑๖) ร้อยละ ๙๐ ของชุมชนในพื้นที่จัดกิจกรรมป้องกันโรคไข้เลือดออกครบ ๔ กิจกรรม

๑๗) ร้อยละ ๕๐ ของสถานประกอบการอาหารผ่านเกณฑ์มาตรฐานอาหารปลอดภัย

๑๘) ร้อยละ ๘๐ ของโรงเรียนในพื้นที่ ดำเนินมาตรการป้องกันโรคอ้วนและภาวะทุพโภชนา

๑๙) การปฏิบัติงานตามโครงการบริการสาธารณสุขเคลื่อนที่เร็ว ๑๐๐ ครั้ง/ปี

การพัฒนาความปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเมือง

๒๐) จัดเจ้าหน้าที่เทศกิจออกตรวจพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม ๒ ครั้ง/จุด/วัน

๒๑) สำรวจและติดตั้ง ซ่อมแซม ไฟฟ้าแสงสว่างในพื้นที่เสี่ยงภัยหรือเสี่ยงอันตรายตามแผน

ที่กำหนด

๒๒) ฝึกซ้อมป้องกันบรรเทาสาธารณภัยและการก่อการร้าย ๒ ครั้ง/ปี

๒๓) ร้อยละ ๘๐ ของป้ายขนาดใหญ่ในพื้นที่ที่ได้รับการตรวจสอบและสั่งการให้แก้ไข
กรณี หากตรวจสอบพบผิดกฎหมาย

๒๔) ร้อยละ ๗๐ ของอาคารเสี่ยงภัยที่ได้รับการตรวจสอบมีระบบอุปกรณ์ป้องกัน
อัคคีภัยตามที่กฎหมายกำหนด

๒๕) ควบคุมผู้กระทำความผิดพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.๒๕๖๒ (รายใหม่) ไม่ให้เกิน
ร้อยละ ๑๐

๒๖) จัดให้มีจุดกวาดขึ้นทั้งจับ-ปรับ ๑ จุดและจัดกิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์ไม่ให้มี
การทิ้งสิ่งใดๆ ในพื้นที่สาธารณะ เดือนละ ๑ กิจกรรม

๒๗) ตรวจจุดกวาดขึ้นพิเศษ ๒ ครั้ง/วัน/จุดและจัดระเบียบหาบเร่ แผงลอย

๒๘) ร้อยละ ๒๐ ของจำนวนอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ที่ได้รับการ
อบรมและได้ปฏิบัติงานด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

การเสริมสร้างเสน่ห์กรุงเทพมหานครเพื่อเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

๒๙) ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมและอนุรักษ์ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา และ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อเป็นต้นแบบด้านการบริหารมหานคร

พัฒนาระบบบริการประชาชนเพื่อมุ่งสู่ความเป็นองค์กรชั้นนำด้านบริการ

๓๐) เพิ่มประสิทธิภาพการบริการด้านงานทะเบียนโดยพัฒนาให้เป็นไปตามมาตรฐาน
สำนักทะเบียนท้องถิ่นเขตประจำปี

๓๑) เพิ่มประสิทธิภาพการบริการของสำนักงานเขตและแก้ไขปัญหาเรื่องร้องเรียนให้ได้ร้อย
ละ ๑๐๐ เพื่อให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจ

๓๒) ดำเนินโครงการให้บริการที่ดีที่สุดตามที่ สกก. กำหนด

การเสริมศักยภาพบริหารการคลังและงบประมาณ โดยการเพิ่มประสิทธิภาพและการวิเคราะห์เชิงรุกด้วยข้อมูลจริง

๓๓) จัดเก็บภาษีให้ได้ตามเป้าหมายที่กรุงเทพมหานครประมาณการไว้

๓๔) เพิ่มรายรับสำหรับการพัฒนากรุงเทพมหานครโดยการเพิ่มจำนวนรายภาษีโรงเรือนและที่ดิน ให้ได้ร้อยละ ๒

๓๕) เพิ่มประสิทธิภาพในการใช้จ่ายงบประมาณ

๓๖) เอกสารเบิกจ่ายเงินและฎีกาถูกต้องทั่ว ร้อยละ ๑.๕

๓๗) การจัดทำงบการเงินมีความถูกต้อง

๓๘) การจัดทำรายงานบัญชีมูลค่าทรัพย์สินประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๔ มีความถูกต้อง

การเสริมศักยภาพกลไกการนำแผนบริหารราชการไปสู่การปฏิบัติเพื่อบังคับสู่การเป็นต้นแบบในการบริหารมหานคร

๓๙) ดำเนินการสร้างหน่วยงานราชการใสสะอาด โปร่งใสตรวจสอบได้ตามแผนราชการใสสะอาด ให้ได้ ร้อยละ ๑๐๐

๔๐) ดำเนินโครงการสร้างเสริมระบบคุณธรรมและจริยธรรมแก่บุคลากรในหน่วยงานตามที่ สกก.กำหนด

๔๑) จัดทำระบบบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในให้ครบทุกขั้นตอน

๔๒) ดำเนินกิจกรรม ๕ ส ให้ได้ตามแผน ร้อยละ ๙๐ ขึ้นไป

การเสริมสร้างให้บุคลากรของกรุงเทพมหานครมีความพร้อมทั้งด้านศักยภาพ คุณภาพชีวิต และความภาคภูมิใจ

๔๓) พัฒนาระบบบริหารทรัพยากรบุคคลโดยใช้ระบบการประเมินผลการปฏิบัติราชการระดับบุคคล และพัฒนาศักยภาพบุคลากรโดยการสร้างชุมชนนักปฏิบัติภายในหน่วยงาน

การเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับการบริหารและพัฒนามหานคร

๔๔) ปรับปรุงข้อมูล/โครงสร้าง/รูปแบบเว็บไซต์ของสำนักงานเขตให้เป็นปัจจุบัน ๒ ครั้ง/เดือน^{๒๑๔}

^{๒๑๔} แผนปฏิบัติราชการประจำปี พ.ศ.๒๕๕๕ สำนักงานเขตตลิ่งชัน

๔) สาระสำคัญของแผนปฏิบัติราชการประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๕

สำนักงานเขตตลิ่งชันได้พิจารณาจัดทำแผนปฏิบัติราชการประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ตามกรอบแผนปฏิบัติราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๕๔ และแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๕ รวมทั้งครอบคลุมงานประจำตามอำนาจหน้าที่ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนา ๕ ยุทธศาสตร์ ๑๘ ประเด็นยุทธศาสตร์ ๓๑ กลยุทธ์ และ ๑๑๘ โครงการ/กิจกรรม โดยมีการจัดลำดับความสำคัญ ดังนี้

ลำดับที่ ๑ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาศักยภาพเมืองเพื่อก้าวทันการแข่งขันทางเศรษฐกิจและเป็นมหานครแห่งการเรียนรู้

ประกอบด้วย ๒ ประเด็นยุทธศาสตร์ ๒ กลยุทธ์ ๓๖ โครงการ/กิจกรรม โดยแบ่งเป็นงานเชิงยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองกลยุทธ์หลักตามแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๕ จำนวน ๒ กลยุทธ์ มีโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการ ๓๕ โครงการ โครงการสำคัญ ได้แก่ โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา เช่น โครงการเรียนฟรี เรียนดี ๑๕ ปีอย่างมีคุณภาพโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โครงการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของนักเรียน โครงการสนับสนุนให้สถานศึกษาผลิตสื่อการเรียนรู้ และโครงการส่งเสริมและพัฒนากองทุนเพื่อเด็กในพื้นที่เขต เช่น โครงการประเพณีชักพระวัดนางชี วัดไก่เตี้ย โครงการเทศกาลงานประเพณีลอยกระทงเขตตลิ่งชัน เป็นต้น และงานประจำที่ตอบสนองกลยุทธ์หลักตามแผนบริหารฯ จำนวน ๑ กลยุทธ์ มีโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการ ๑ โครงการ ได้แก่ โครงการพัฒนาการเรียนการสอนระดับปฐมวัย

ลำดับที่ ๒ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนากทม.ให้ป็นมหานครแห่งคุณภาพชีวิตที่ดีมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ประกอบด้วย ๔ ประเด็นยุทธศาสตร์ ๑๒ กลยุทธ์ ๒๙ โครงการ/กิจกรรม โดยแบ่งเป็นงานเชิงยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองกลยุทธ์หลักตามแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๕ จำนวน ๑๒ กลยุทธ์ มีโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการ ๒๗ โครงการ โครงการสำคัญ ได้แก่ โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความปลอดภัย เช่น กิจกรรมการตรวจสอบผู้กระทำความผิด พ.ร.บ.ควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ กิจกรรมการตรวจสอบระบบและอุปกรณ์ป้องกันอัคคีภัยในพื้นที่ กิจกรรมการตรวจสอบป้ายโฆษณาในพื้นที่เขตตลิ่งชัน โครงการรักษาความเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โครงการบริการสาธารณสุขเคลื่อนที่เร็วกรุงเทพมหานคร (Health Best) เป็นต้น และงานประจำที่ตอบสนองกลยุทธ์หลักตามแผนบริหารฯ จำนวน ๓ กลยุทธ์ (บางกลยุทธ์ซ้ำกับกล

ยุทธศาสตร์งานเชิงยุทธศาสตร์) มีโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการ ๔ โครงการ (ซ้ำกับงานเชิงยุทธศาสตร์ ๒ โครงการ) โครงการสำคัญ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชน แผนการปฏิบัติงานด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) โครงการบริการสาธารณสุขเคลื่อนที่เร็วกรุงเทพมหานคร (Health Best) เป็นต้น

ลำดับที่ ๓ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ พัฒนากทม.ให้ป็นมหานครแห่งสิ่งแวดล้อม

ประกอบด้วย ๓ ประเด็นยุทธศาสตร์ ๕ กลยุทธ์ ๑๔ โครงการ/กิจกรรม โดยแบ่งเป็นงานเชิงยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองกลยุทธ์หลักตามแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๕ จำนวน ๓ กลยุทธ์ มีโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการ ๑๒ โครงการ โครงการสำคัญ ได้แก่ โครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียว และการควบคุมปริมาณมูลฝอย เช่น โครงการการแปรรูปขยะเศษอาหารเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ โครงการนำร่องระบบการจัดเก็บวัสดุรีไซเคิลในหมู่บ้านจัดสรร และโครงการอาสาสมัครชักลากมูลฝอยในชุมชน เป็นต้น และงานประจำที่ตอบสนองกลยุทธ์หลักตามแผนบริหารฯ จำนวน ๒ กลยุทธ์ มีโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการ ๒ โครงการ ได้แก่ กิจกรรมกำจัดวัชพืช เปิดทางน้ำไหล เพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วมขัง และพัฒนาทำความสะอาดศาสนสถาน

ลำดับที่ ๔ ยุทธศาสตร์ที่ ๑ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแบบบูรณาการเพื่อมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางภูมิภาค

ประกอบด้วย ๒ ประเด็นยุทธศาสตร์ ๓ กลยุทธ์ ๙ โครงการ/กิจกรรม โดยแบ่งเป็นงานเชิงยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองกลยุทธ์หลักตามแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๕ จำนวน ๒ กลยุทธ์ มีโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการ ๘ โครงการ โครงการสำคัญ ได้แก่ การแจ้งข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินของสำนักงานเขตตลิ่งชัน การปรับปรุงถนนปากน้ำกระโจมทอง(ฝั่งตะวันตก) จากสะพานที่ ๒ ถึงสะพานที่ ๓ แขวงบางพรหม การก่อสร้างสะพานทางเดิน ค.ส.ล.หมู่ที่ ๑๐ แขวงบางพรหม การก่อสร้างท่อระบายน้ำถนนอินทราวาส แขวงบางระมาด เป็นต้น และงานประจำที่ตอบสนองกลยุทธ์หลักตามแผนบริหารฯ จำนวน ๑ กลยุทธ์ มีโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการ ๑ โครงการ ได้แก่ โครงการเทศกิจอาสาพ่นองข้ามถนน

ลำดับที่ ๕ ยุทธศาสตร์ที่ ๕ พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อเป็นต้นแบบด้านการบริหารมหานคร

ประกอบด้วย ๕ ประเด็นยุทธศาสตร์ ๙ กลยุทธ์ ๒๑ โครงการ/กิจกรรม โดยแบ่งเป็นงานเชิงยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองกลยุทธ์หลักตามแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.

๒๕๕๒ – ๒๕๕๕ จำนวน ๓ กลยุทธ์ มีโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการ ๓ โครงการ ได้แก่ กิจกรรมประชาสัมพันธ์การจัดเก็บภาษี กิจกรรมติดตามการปฏิบัติงานด้านระบบสารสนเทศสำนักงานเขตตลิ่งชัน และการจัดอันดับมาตรฐานสำนักทะเบียนท้องถิ่นเขต และงานประจำที่ตอบสนองกลยุทธ์หลักตามแผนบริหารฯ จำนวน ๓ กลยุทธ์ มีโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการ ๓ โครงการ (มีกลยุทธ์และโครงการ/กิจกรรมที่ซ้ำกับงานเชิงยุทธศาสตร์) โครงการที่สำคัญ ได้แก่ โครงการกฎหมายทะเบียนเรียนรู้สู่เยาวชน และโครงการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารการคลังและงบประมาณของข้าราชการครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตตลิ่งชัน เป็นต้น และงานในมิติที่ ๒-๔ จำนวน ๔ กลยุทธ์ (เป็นกลยุทธ์ที่ซ้ำกับงานเชิงยุทธศาสตร์และงานประจำ) ๑๖ โครงการ/กิจกรรม โครงการที่สำคัญ ได้แก่ โครงการการให้บริการที่ดีที่สุด และการปฏิบัติงานตามแผนกลยุทธ์การสร้างราชการใสสะอาดของกรุงเทพมหานคร เป็นต้น^{๒๑๕}

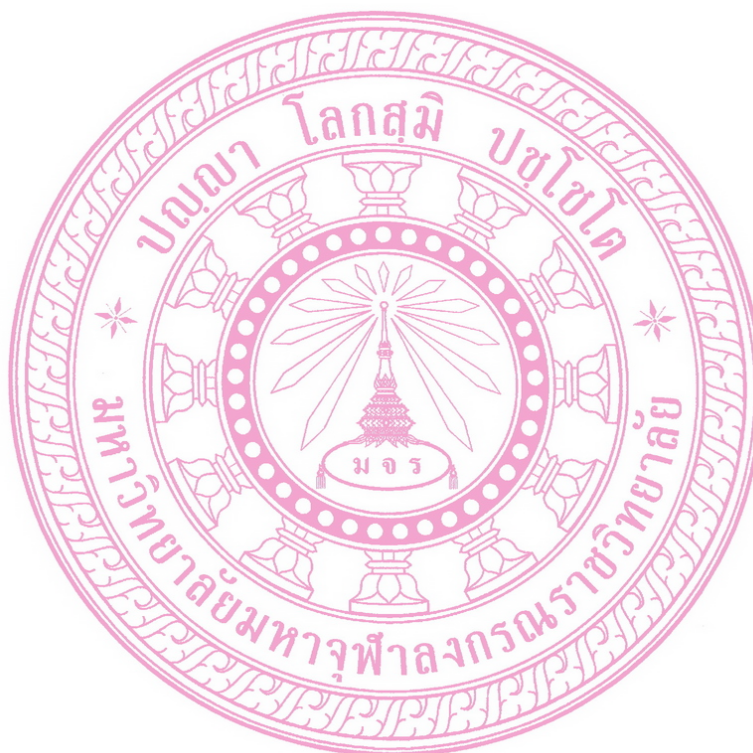
๕) พันธกิจ

- ๑) อนุรักษ์และปรับปรุงฟื้นฟูสภาพท้องถิ่นเพื่อดำรงไว้รักษา สภาพแวดล้อมของเขตให้มีการพัฒนาอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพและการเปลี่ยนของเมือง
- ๒) ส่งเสริมรักษาทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมให้เกิดสภาพ แวดล้อมที่ดีเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษ
- ๓) ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบทั่วพื้นที่เขต
- ๔) เพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เขต โดยการจัดสร้างสวนหย่อม สวนสาธารณะ
- ๕) ส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของงาน
- ๖) กำหนดหลักสูตรในโรงเรียนให้มีวิชาการเกษตรพืชสวนครัว สวนผักเครื่องต้มยำ
- ๗) พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตตลิ่งชัน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์นิเวศ วัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อม
- ๘) กำหนดแนวทางให้ประชาชนหรือนักท่องเที่ยวได้รับความสะดวก ปลอดภัย

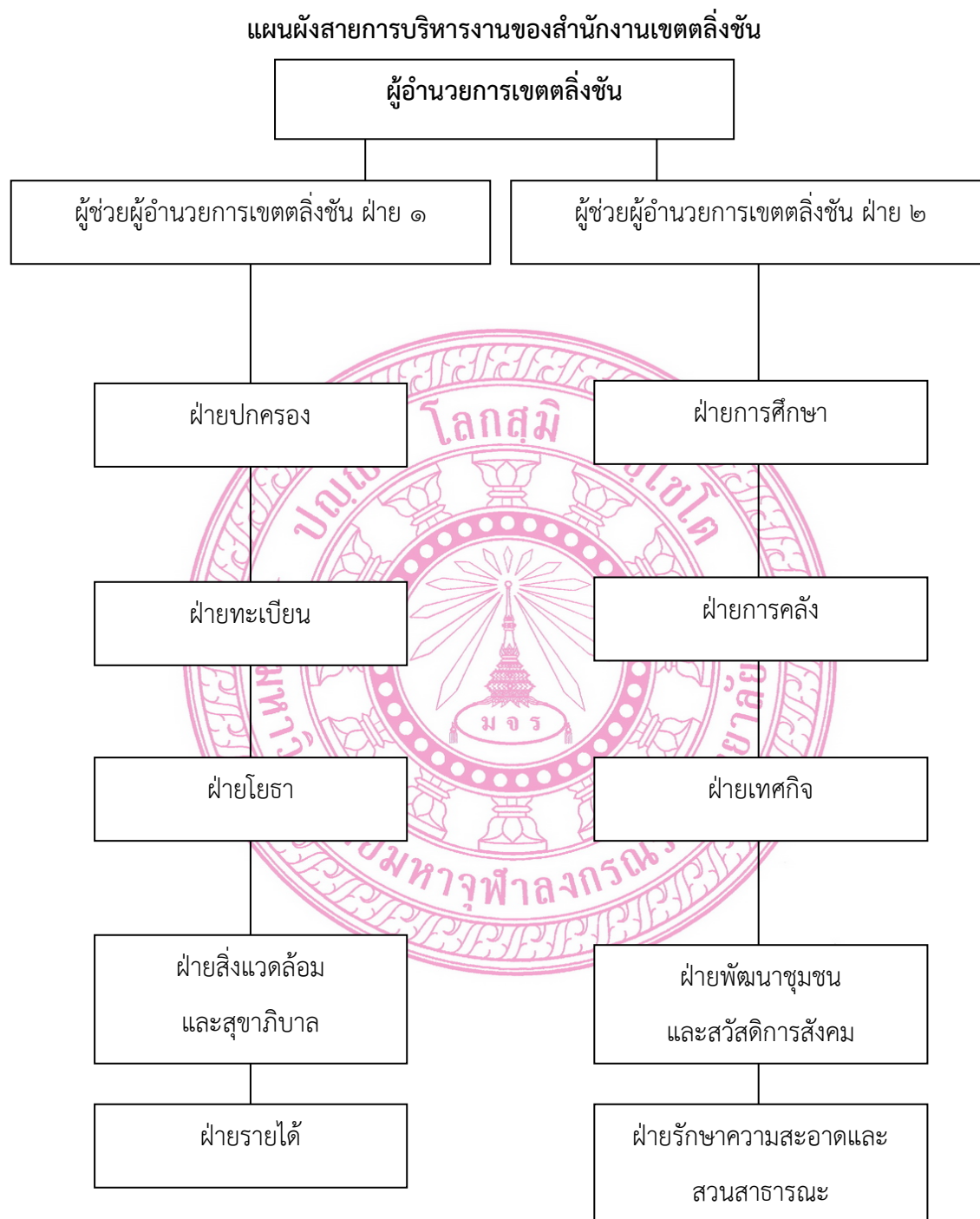
^{๒๑๕} อ้างแล้ว

๖) โครงสร้างและการบริหารงานของสำนักงานเขตตลิ่งชัน^{๒๑๖}

สำนักงานเขตตลิ่งชัน เป็นหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นของกรุงเทพมหานคร มีลักษณะการบริหารงานแบบ Functional Organization ประกอบด้วย ผู้อำนวยการเขต ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขต ฝ่ายปกครอง ฝ่ายทะเบียน ฝ่ายโยธา ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล ฝ่ายรายได้ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายการคลัง ฝ่ายเทศกิจ ฝ่ายพัฒนาชุมชน ดังแสดงในภาพ

^{๒๑๖} อ้างแล้ว

แผนภูมิที่ ๒.๔ แสดงแผนผังสายการบังคับบัญชาสำนักงานเขตตลิ่งชัน

๓) อำนาจหน้าที่ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน

สำนักงานเขตตลิ่งชัน มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปกครอง การทะเบียน การจัดทำแผนพัฒนาเขต การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ การสาธารณูปโภค การก่อสร้างอื่นๆ การสาธารณูปการ การส่งเสริม การฝึกและประกอบอาชีพ การส่งเสริมการลงทุน การส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดการศึกษา การสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น การจัดให้มีพิพิธภัณฑ์ การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัด การจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การส่งเสริมการกีฬา การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพของประชาชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎร การรักษาความสะอาดและควบคุมสุสาน ฼าปนสถาน การควบคุมการเลี้ยงสัตว์ การจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์ การรักษาความปลอดภัยและ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การอนามัย โรงมหรสพ และสาธารณสถานอื่นๆ การคุ้มครองดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การวิศวกรรมจราจร การดูแลรักษาที่สาธารณะ การควบคุมอาคาร การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยการส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินการจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆการจัดเก็บรายได้การบังคับการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครหรือกฎหมายอื่นที่กำหนดให้เป็นอำนาจของกรุงเทพมหานครและหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด โดยแบ่งหน้าที่ออกเป็นฝ่ายต่างๆ จำนวน ๑๐ ฝ่ายคือ ๑.ฝ่ายปกครอง ๒.ฝ่ายทะเบียน ๓.ฝ่ายโยธา ๔.ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล ๕.ฝ่ายรายได้ ๖.ฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ ๗.ฝ่ายการศึกษา ๘.ฝ่ายการคลัง ๙.ฝ่ายเทศกิจ ๑๐.ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม^{๒๑๗}

๑.ฝ่ายปกครอง มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปกครอง การทะเบียนปกครอง (ได้แก่ ทะเบียนพินัยกรรม ทะเบียนมูลนิธิ ทะเบียนสมาคม ทะเบียนมัสยิดอิสลาม ทะเบียนศาลเจ้า ทะเบียนสัตว์พาหนะ ทะเบียนพินัยกรรม) การ฼าปนกิจสงเคราะห์ การสอบสวนรับรองบุคคล การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การเลือกตั้ง การทำประชามติและประชาพิจารณ์ การจัดทำแผนพัฒนาเขต การคุ้มครองผู้บริโภค การบริหารและบริการข้อมูลข่าวสารของราชการ การบริหารงานบุคคลและสวัสดิการ การประชาสัมพันธ์ การรับเรื่องร้องทุกข์ การสื่อสารและรับส่งวิทยุ การประชุม งาน

^{๒๑๗} แผนปฏิบัติราชการประจำปี ๒๕๕๕ สำนักงานเขตตลิ่งชัน

อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน งานลูกเสือชาวบ้าน งานมวลชน งานเขตเคลื่อนที่ งานสภาเขต
งานราชการส่วนภูมิภาค งานยุทธศาสตร์ นโยบายและแผน และการติดตามประเมินผล งาน
บริหารงานทั่วไป งานสารบรรณและธุรการ งานช่วยอำนวยความสะดวกและเลขานุการ งานพิธีการ งานดูแล
และรักษาความปลอดภัยอาคารสถานที่และยานพาหนะกลาง งานสารสนเทศ งานราชการประจำ
ทั่วไปของสำนักงานเขต งานที่ไม่ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการใดโดยเฉพาะ และหน้าที่อื่นที่
เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

๒. ฝ่ายทะเบียน มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการทะเบียนราษฎร ทะเบียนบัตรประจำตัว
ประชาชน ทะเบียนแรงงานต่างด้าว สัญชาติ ทะเบียนทั่วไป (ได้แก่ ทะเบียนครอบครัว ทะเบียนชื่อ
บุคคล) การควบคุมดูแลศูนย์ควบคุมบริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) การจัดทำบัญชี
รายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งและการพิจารณากำหนดหน่วยเลือกตั้ง การดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย
ที่อยู่ในความรับผิดชอบ และหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

๓. ฝ่ายโยธา มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การซ่อมแซม การปรับปรุงโรงเรียน
ถนน ตรอก ซอย ทางเท้า ผิวจราจร สิ่งสาธารณประโยชน์และสะพานคนเดินข้าม การอนุญาตตัดคัน
หินทางเท้า การพิจารณาอนุญาตกระทำการต่างๆ ในที่สาธารณะของหน่วยงานสาธารณสุขปโคก การ
เวนคืนและจัดกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่อยู่ในโครงการพื้นที่ปิดล้อมของสำนักงานเขตเพื่อการก่อสร้างหรือ
เชื่อมถนน ตรอก ซอย การดูแลรักษาที่สาธารณะและที่ของเอกชนที่ยินยอมให้ประชาชนใช้ประโยชน์
ร่วมกัน การบำรุงดูแลรักษาคู คลอง ทางหรือท่อระบายน้ำ สะพานข้ามคลอง การป้องกันและแก้ไข
ปัญหาน้ำท่วม ร่วมมือกับสำนักผังเมืองในการวางแผนและจัดทำผังเมืองประเภทต่างๆ การควบคุมอาคาร
ที่ได้รับมอบหมาย การประกาศเขตเพลิงไหม้และผังเฉพาะกิจ การตรวจสอบและควบคุมการใช้
ประโยชน์ที่ดิน การกำหนดพื้นที่ที่จะจัดรูปที่ดินกรณีที่เป็นพื้นที่เฉพาะภายในเขต การจัดทำ ติดตั้ง
ซ่อมแซมและดูแลรักษาความสะอาดป้ายชื่อซอย ป้ายจราจรและกระโจมองโค้ง การทาสีขอบคันหิน
การทาสีตีเส้น รวมถึงเส้นทแยงเหลือง การจัดทำคันชะลอความเร็ว การติดตั้ง guard-rail อุปกรณ์
ประกอบถนนและทางจักรยาน และรวมถึงการสำรวจ ออกแบบ หรือประมาณราคาเพื่อขอ
งบประมาณ การบริหารงบประมาณ การจัดหาพัสดุ การควบคุมการก่อสร้าง ซ่อมแซม ปรับปรุง
หรือบำรุงรักษาตามสัญญาหรืออำนาจหน้าที่ที่รับผิดชอบด้วย และหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับ
มอบหมาย

๔. ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการสุขภาพอาหาร การสุขภาพสถานที่และการประกอบกิจการที่เป็นอันตรายแก่สุขภาพ การสุขภาพตลาด สถานที่จำหน่ายอาหาร และสะสมอาหาร การสุขภาพสิ่งแวดล้อม การสุขภาพทั่วไปให้ได้มาตรฐานทางสุขภาพและถูกสุขลักษณะ การควบคุมดูแลการจำหน่ายสินค้าในที่หรือทางสาธารณะ การควบคุมมลพิษ การพัฒนา ควบคุมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างศักยภาพผู้ประกอบการและสร้างหรือขยายเครือข่ายมีส่วนร่วมในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข การจำกัดแมลงและสัตว์นำโรค การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์ การควบคุมจัดการ กำจัด ห้าม ป้องกันและระงับเหตุรำคาญที่อาจเกิดหรือเกิดขึ้นในที่สาธารณะหรือสถานที่เอกชน การอนุญาตให้ใช้เครื่องขยายเสียง การออกใบอนุญาตสุสานและฌาปนสถาน สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายว่าด้วยอาหาร การใช้สารระเหย คุ้มครองผู้บริโภค โรงงาน เป็นต้น และหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

๕. ฝ่ายรายได้ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินการจัดเก็บรายได้ของกรุงเทพมหานคร (ได้แก่ ภาษีและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ค่าเช่า ค่าบริการ และรายได้อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย) การสืบทรัพย์สินผู้ค้างชำระภาษีที่อยู่ในพื้นที่เขต การดำเนินคดีกับผู้ค้างชำระภาษี การจัดทำทะเบียนควบคุมการจัดเก็บรายได้ การจัดทำสถิติการจัดเก็บรายได้แต่ละประเภท การรายงานการจัดเก็บภาษี และหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

๖. ฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย การรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม การเก็บขนมูลฝอย (ยกเว้นมูลฝอยในแม่น้ำเจ้าพระยา เรือท่องเที่ยว และเรือสินค้า) การสุขาภิบาลสิ่งปฏิกูล ขยะ และน้ำเสีย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการเก็บขนมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล การปลูก ดูแลและบำรุงรักษาต้นไม้ การพิจารณาอนุญาตตัดและขุดย้ายต้นไม้ในที่สาธารณะ การจัดทำแผนการปลูกต้นไม้และพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เขตที่รับผิดชอบ การดูแลรักษาความสะอาด บริเวณโบราณสถาน สถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม การสนับสนุนงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

๗. ฝ่ายการศึกษา มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานสารบรรณและธุรการทั่วไป การงบประมาณ การเงิน การบัญชีและพัสดุ การปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕ งานกิจกรรมนักเรียนในสถานศึกษา (ได้แก่ จัดตั้งกลุ่มลูกเสือ เนตรนารีและยุวกาชาด

แต่งตั้งผู้บังคับบัญชา แต่งตั้งผู้บังคับบัญชาลูกเสือและยุวกาชาด การทะเบียนลูกเสือและยุวกาชาด) ตรวจเยี่ยมโรงเรียน จัดพิธีการ และกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ดำเนินการเกี่ยวกับการเจ้าหน้าที่สวัสดิการ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และบำเหน็จบำนาญของข้าราชการครู และลูกจ้างของโรงเรียน และข้าราชการครูในฝ่ายการศึกษา การเลือกตั้ง อ.ก.ก.ข้าราชการครู การเลือกตั้งกรรมการครูสภา การนิเทศการศึกษา การดำเนินการเกี่ยวกับการส่งข้าราชการครูเข้ารับการฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การนิเทศและตรวจเยี่ยม การสนับสนุนงานวิชาการ วิจัย ประเมินผลโครงการและเผยแพร่ผลงานข้อมูลทางการศึกษา จัดทำรายงานและเผยแพร่การประสานงานวิชาการระหว่างโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ดำเนินงานศูนย์วิชาการเขต และหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

๘. ฝ่ายการคลัง มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานงบประมาณ การเงิน การบัญชี และการพัสดุ ที่เบิกจ่ายจากเงินงบประมาณกรุงเทพมหานคร เงินอุดหนุนรัฐบาล เงินนอกงบประมาณและเงินอื่นใด (ได้แก่ การรับเงิน การเบิกจ่ายเงิน การนำส่งเงินต่อคลังกรุงเทพมหานคร การเก็บรักษาเงิน การจัดทำสรรพบัญชีและทะเบียนต่างๆ การตรวจสอบหลักฐานการจ่าย การจัดทำงบเดือนแสดงรายการจ่ายเงินของหน่วยงาน การจัดทำรายงานทางการเงินตามระยะเวลาที่กำหนด การวิเคราะห์รายงานทางการเงินเพื่อการบริหาร การตรวจสอบรายงานทางการเงินของหน่วยงาน การจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี การควบคุมการจัดทำแผนการใช้จ่ายเงินเพื่อการบริหาร การบริหารงบประมาณ การติดตามผลการดำเนินงานด้านงบประมาณ การจัดหาและควบคุมพัสดุ การควบคุมทรัพย์สิน การบริหารการเงินการคลังภาครัฐสู่ระบบอิเล็กทรอนิกส์) การปฏิบัติงานตามโครงการจัดระบบข้อมูลและช่วยงานระบบคอมพิวเตอร์ของกรุงเทพมหานคร (MIS) จำนวน ๙ ระบบงาน (ได้แก่ ระบบงานงบประมาณ ระบบงานการเงิน ระบบงานบัญชี ระบบบัญชีทรัพย์สิน ระบบงานจัดซื้อ ระบบงานจัดจ้าง ระบบงานเงินเดือน ระบบงานบริหารคลังพัสดุดกลาง ระบบงานบริหารน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น) การบริหารข้อมูลและรายงานภาพรวมของงบประมาณ การเงิน การคลัง การพัสดุและทรัพย์สินของหน่วยงาน และหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

๙. ฝ่ายเทศกิจ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบังคับการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร และกฎหมายอื่นที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร การควบคุมดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง การส่งเสริมดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน การส่งเสริมสนับสนุนงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย งานนิติการทั่วไป งาน

เกี่ยวกับคดี และการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคดี และหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

๑๐. ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินการพัฒนาชุมชน และสังคมทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม อนามัย และคุณภาพชีวิต เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำชุมชน องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน การพัฒนาสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย การจัดให้มีองค์กรประชาชนในรูปแบบคณะกรรมการชุมชน การส่งเสริมสนับสนุนและจัดตั้งสหกรณ์ชุมชน กองทุนพัฒนาชุมชน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การปรับปรุงชุมชน การรื้อย้ายชุมชน การประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อจัดหาที่อยู่ชั่วคราว การส่งเสริมอาชีพ การจัดหาแหล่งจำหน่ายผลผลิต การดำเนินการเกี่ยวกับศูนย์ฝึกอาชีพ การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการบริหารเงินออมครอบครัว การดำเนินการเกี่ยวกับยาเสพติด การสงเคราะห์สตรี ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ประสบภัย การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพและส่งเสริมความประพฤติเด็ก การควบคุมดูแลการดำเนินงานสถานรับเลี้ยงเด็กและสถานสงเคราะห์ ศูนย์เยาวชน ห้องสมุด บ้านหนังสือ ศูนย์กีฬา และลานกีฬา การดำเนินการเกี่ยวกับเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุและคนพิการ การให้บริการ และจัดกิจกรรมนันทนาการด้านดนตรี กีฬา ห้องสมุด ฯลฯ งานสภาเยาวชนเขต การอนุรักษ์ส่งเสริม เผยแพร่ ฟื้นฟู บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น งานสภาวัฒนธรรมเขต งานพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การสนับสนุนและประสานการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายด้านวัฒนธรรม นันทนาการและการท่องเที่ยว การให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการเกษตร และสภาพแวดล้อมเพื่อการเกษตร การดำเนินการเกี่ยวกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร และหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

สรุปได้ว่า งานในหน้าที่ความรับผิดชอบของสำนักงานเขตตลิ่งชัน มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรงตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ตัวอย่างเช่น เมื่อแรกคลอดต้องแจ้งการเกิดเพื่อออกสูติบัตรให้กับเด็ก เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนต้องแจ้งเกณฑ์เด็กเข้าเรียน เมื่อมีอายุครบ ๑๕ ปี บริบูรณ์ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชน ต่อมาเมื่อครบคร้วต้องจดทะเบียนสมรส เมื่อถึงแก่กรรมต้องแจ้งตายเพื่อออกมรณบัตร เป็นต้น นับว่าภารกิจของงานมีความสำคัญกับชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นอย่างมาก บุคลากรสำนักงานเขตตลิ่งชันจึงต้องตระหนักถึงความสำคัญในการที่จะร่วมมือในการหาแนวทางในการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว จึงสามารถนำเสนอสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นได้ดังต่อไปนี้

พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนตวีโร (บำรุงราษฎร์) ^{๒๑๘} ได้วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร พบว่าความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก ๔ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ ส่วนอยู่ในระดับมากที่สุด ๒ ด้าน คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการสาธารณูปการ

พระมหาจตุพร ญาณวีโร (คำพูน) ^{๒๑๙} ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบริหารงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในเขตจังหวัดนนทบุรี” พบว่าความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบริหารงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในเขตจังหวัดนนทบุรี ในภาพรวมทั้ง ๖ ด้านอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบริหารงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในเขตจังหวัดนนทบุรีพบว่าในด้านสถานภาพ อายุ และประสบการณ์ทำงาน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนระดับการศึกษา และตำแหน่งในการบริหารมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันประเด็นข้อแนะนำจากการวิจัยนี้คือควรรับสมัครบุคลากรเพิ่ม ชี้แจงถึงคุณสมบัติหลักการบริหารงานพร้อมขวัญกำลังใจที่จะได้รับการจ้างงาน จัดโครงการฝึกอบรมทุกๆ ปี

^{๒๑๘} พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนตวีโร (บำรุงราษฎร์) , “ความคิดเห็นพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๒๑๙} พระมหาจตุพร ญาณวีโร (คำพูน), “ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบริหารงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในเขตจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

พระมหาทองดี อภิณฺจโน (ตรีตระการ)^{๒๒๐} ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตภาษีเจริญ และเขตบางแค กรุงเทพมหานคร” พบว่าความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตภาษีเจริญและเขตบางแค กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เขตภาษีเจริญ และเขตบางแคกรุงเทพมหานคร พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญวุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระภิกษุที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ต่างกัน มีอายุต่างกัน และมีตำแหน่งต่างกันภายในวัดต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ประเด็นสำคัญสำหรับข้อเสนอแนะเบื้องต้นคือ ควรเข้มงวดในด้านการปกครองให้มาก ควรมีผู้รับผิดชอบในการทำงานแต่ละด้านอย่างจริงจัง ควรสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน

ณทพงษ์ วิยะรันตร^{๒๒๑} ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองข้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการศึกษาพบว่าความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองข้างคอกอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบพบว่า เพศชายเพศหญิงไม่แตกต่างกัน ระหว่างผู้มีรายได้ ๕,๐๐๐ บาทและต่ำกว่ากับ ตั้งแต่ ๕,๐๐๑ ขึ้นไป ไม่มีความแตกต่าง อายุ ๒๐ ปีขึ้นไปมีความคิดเห็นมากกว่าอายุ ๑๘ – ๓๐ ปีและ ๓๑ – ๕๙ ปี ระหว่างอาชีพเกษตรกร ค้าขาย พนักงานบริษัทห้างร้าน โรงงานอุตสาหกรรมและรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ ไม่มีความแตกต่างกัน และที่อยู่อาศัย หมู่ที่ ๑ หมู่ ๒ หมู่ ๓ หมู่ที่ ๕หมู่ที่ ๖ และหมู่ที่ ๗ มีความคิดเห็นมากกว่าหมู่ที่ ๓

ทิพวัลย์ แมนสถิต^{๒๒๒} ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็น ความต้องการของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิเกี่ยวกับการนำไมโครคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในโรงเรียน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ ๑) ศึกษา

^{๒๒๐}พระมหาทองดี อภิณฺจโน (ตรีตระการ), “ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตภาษีเจริญ และเขตบางแค กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๒๒๑}ณทพงษ์ วิยะรันตร, “ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองข้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๓๘).

^{๒๒๒}ทิพวัลย์ แมนสถิต, “ความคิดเห็น ความต้องการของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิเกี่ยวกับการนำไมโครคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในโรงเรียน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔).

ความเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับการนำไมโครคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ๒) เพื่อศึกษาความต้องการของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับการนำไมโครคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดชัยภูมิ โดยกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เป็นผู้บริหารจำนวน ๑๒๘ คน และครูผู้สอนจำนวน ๒๖๓ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๙๑ คน ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารเกี่ยวกับเกี่ยวกับการนำไมโครคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดชัยภูมิอยู่ในระดับมาก โดยมีความเห็นมากที่สุดในเรื่องการจัดตารางสอน การทำทะเบียนวัดผลนักเรียน ตรวจสอบหน่วยกิตการเรียนตามเกณฑ์จนจบหลักสูตร วิเคราะห์ข้อสอบ และเก็บข้อมูลสถิติการของบุคลากร ส่วนครูผู้สอนมีความเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในเรื่องการฝึกวิธีคิดแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองมากขึ้น ในส่วนความต้องการเกี่ยวกับการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดชัยภูมิมีความต้องการในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องส่งเสริมให้บุคลากรได้ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัดแสดงเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาขึ้นใหม่ ส่วนครูผู้สอนมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุดโดยเฉพาะในเรื่องจัดให้มีผู้รับผิดชอบดูแลระบบคอมพิวเตอร์ในโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า มักเป็นการสำรวจความคิดเห็นที่มีกลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชน หรือกลุ่มคนที่อยู่ในองค์กรขนาดใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้สึกนึกคิดของคนในองค์กร และนำผลที่ได้มาใช้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้องค์กรมีการพัฒนาที่ดีขึ้น โดยรวมมักมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ในส่วนของข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยๆ โดยส่วนมากต้องการให้มีการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารขององค์กร ให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น

๒.๕.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว จึงสามารถนำสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนได้ดังต่อไปนี้

กรณีการ โอมูเน^{๒๒๓} ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสร้าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่มีความสามารถและทรงคุณค่าในการพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีทั้งนี้ เพราะในทัศนะของ ประชาชนมีความเห็นว่า พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่ประกอบไปด้วยความน่าไว้วางใจ ความสามารถในการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกับประชาชนและความกระตือรือร้นในการทำงาน

^{๒๒๓} กรณีการ โอมูเน, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น เฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสร้าง อ.เมือง จ.สุรินทร์”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖).

พัฒนาท้องถิ่น การมีพระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจยอมรับนับถือความเชื่อมั่นจากประชาชน จึงน่าจะมีการสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำความคิด เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารความรู้ ความคิดและนวัตกรรมอย่างเต็มที่ ก่อนอื่นรัฐบาลน่าที่จะได้ตระหนักถึงสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นสื่อบุคคลเพื่อช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชน และเพื่อที่พระสงฆ์จะได้กระทำหน้าที่นี้อย่างเต็มที่ รัฐควรจัดอบรมให้พระสงฆ์ได้มีความรู้ในหลักการพัฒนา นอกเหนือไปจากหลักธรรมที่ต้องศึกษาและให้ถือเป็นนโยบายว่า การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์จะเป็นกุศลมหาศาลได้เมื่อได้มีการเตรียมพระสงฆ์เพื่อสนับสนุนงานพัฒนาแล้ว นโยบายการใช้ทรัพยากรทางการสื่อสารของประเทศให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ควรได้บรรจุพระสงฆ์ในฐานะสื่อบุคคลที่หาได้ในท้องถิ่น แต่คำนวณค่ามิได้ในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน

โคจิ โนสุ^{๒๒๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นพระสงฆ์ที่ประจำอยู่ในวัดที่ตั้งในจังหวัดสงขลา จำนวน ๑๗๐ รูป ผลการวิจัยสรุปได้ว่าบทบาทการพัฒนาการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การอบรมให้ความรู้ทางด้านพุทธศาสนาและศีลธรรมแก่ประชาชน ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนบทบาทการเผยแพร่ธรรมะ พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การจัดพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนาในวัด ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การอบรมสั่งสอนประชาชนในงานเทศกาลต่าง ๆ บทบาทด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์มีบทบาทปานกลาง ได้แก่ การช่วยเหลือในเรื่องความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ บทบาทการสงเคราะห์ พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การช่วยอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ แก่ประชาชน ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การช่วยประชาชนโดยการให้ยืมสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ

สุภาพร วนารัฐ^{๒๒๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แรงจูงใจที่ทำให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรร่วมใจพัฒนาชุมชน สรุปผลของการศึกษาค้นคว้า แรงจูงใจในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์และสามเณรเนื่องมาจากปัจจัยนอกเป็นสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้รับคำแนะนำจากพัฒนาการหรือโดยการชักชวนของพัฒนาการมากกว่าที่จะเนื่องมาจากปัจจัยภายในหรือความคิดริเริ่มของพระสงฆ์เอง ซึ่งอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์และสามเณรมีสาเหตุสำคัญ ๆ จากปัญหาทางด้านกายภาพ ปัญหาด้านการขาดเงิน ปัญหาขาดความรู้ความชำนาญทางด้านวิชาการและเทคนิค

^{๒๒๔}โคจิ โนสุ, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา”, *ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๐).

^{๒๒๕}สุภาพร วนารัฐ, “แรงจูงใจที่ทำให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรร่วมในงานพัฒนาชุมชน”, *วิทยานิพนธ์ปริญญานิพนธ์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๖).

พระครูปลัดเพลีน วชิโร^{๒๒๖} ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนของหน่วยอบรมประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสัมมาชีพ ด้านสันติสุข ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านกตัญญูทศเวทิตาธรรม และด้านสามัคคีธรรม พบว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของหน่วยอบรมประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

ผ่องพรรณ ทวีสมบุญ^{๒๒๗} ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในชุมชนที่รัฐให้การพัฒนาต่างกัน” ผลการวิจัยพบว่า “พระสงฆ์ในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐมาก จะเน้นการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจและด้านวัตถุมาก พระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษามากมีการศึกษาสูงและมีทัศนคติที่ดีมากต่อการพัฒนาชุมชน จะสนับสนุนการพัฒนาด้านวัตถุมากกว่าผู้ที่มีพรรษาน้อย มีการศึกษาต่ำ พระสงฆ์ที่มีประสบการณ์การพัฒนาชุมชนมาก จะสนับสนุนการพัฒนาด้านจิตใจและด้านวัตถุมากกว่าพระสงฆ์ที่มีประสบการณ์

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ พัฒนาความสามารถของประชาชนในทุกๆ ด้าน เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกมากกว่าทางลบเป็นการเดินเข้าไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นหาใช่การยืนอยู่กับที่ เป็นการดำเนินนโยบายเชิงรุกของหน่วยงานของรัฐที่ต้องการให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยประชาชนและมีหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นผู้ให้การสนับสนุน เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยที่ยังอนุรักษ์วัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมอันมีอยู่ของประชาชนในสังคมไม่ให้เสียไปด้วย

๒.๕.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับหลักพรหมวิหาร ๔

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว จึงสามารถนำสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพรหมวิหาร ๔ ได้ดังต่อไปนี้

^{๒๒๖} พระครูปลัดเพลีน วชิโร, “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๒๒๗} ผ่องพรรณ ทวีสมบุญ, “การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในชุมชนที่รัฐให้การพัฒนาต่างกัน”, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, (สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์).

พระมานิต เตชวร (อุदनอก)^{๒๒๘} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รัฐศาสตร์แนวพุทธ : พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ผู้นำ หรือนักปกครอง ถ้านักปกครองปฏิบัติตามย่อมได้รับความเคารพยกย่องสรรเสริญ และเป็นที่ยกย่องที่พอใจของประชาชน แต่หากนักปกครองไม่ปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร ๔ ปัญหาจะเกิดขึ้นในการบริหารและการปกครอง ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนเกลียดชัง เพราะว่าหลักการปกครองตามหลักรัฐศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนา มิได้มุ่งเน้นที่ระบบแต่เน้นที่ตัวนักปกครอง เมื่อนักปกครองมีคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารและการปกครองแล้วย่อมทำให้รัฐ และประชาชนมีความสุขและชีวิตที่ดีได้ ไม่ว่ารัฐนั้นจะอยู่ในระบบการปกครองแบบใดก็ตาม

สุพล เครือมะโนรมย์^{๒๒๙} การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ นั้นผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา และมุทิตาไปปฏิบัติในการบริหารงานในสถานศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่สูง ในขณะที่อุเบกขานั้นถูกนำไปปฏิบัติในการบริหารงานในสถานศึกษาเป็นส่วนน้อยและการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาล ที่อยู่ในโรงเรียนขนาดต่างกัน เกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลที่อยู่ในโรงเรียนเทศบาลขนาดเล็กกับโรงเรียนเทศบาลขนาดกลาง มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

สมชาย วรรณลุ^{๒๓๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการยุติข้อในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดยโสธร” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่าหลักพรหมวิหาร ๔ มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหม เป็นธรรมเครื่องอยู่อาศัยที่ประเสริฐ เป็นธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้บริหาร และมีความสำคัญแก่ผู้มีหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่นอกจากจะมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการและวิธีพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ยุติข้อพิพาทอย่างดีแล้ว การนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปปรับใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้มีอรรถคดี

^{๒๒๘}พระมานิต เตชวร (อุदनอก), “รัฐศาสตร์แนวพุทธ : พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๒๒๙}สุพล เครือมะโนรมย์, *การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่*, (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, <http://www.thaiedresearch.org>), ๒๕๕๑.

^{๒๓๐}สมชาย วรรณลุ, “การใช้พรหมวิหารธรรมในการยุติข้อพิพาทในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดยโสธร”, *สารนิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

วิเชียร ด้วงพริ้ม^{๒๓๑} ศึกษาวิจัยเรื่องความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ อยู่ในระดับปานกลาง

เฉลิมชัย สมท่า^{๒๓๒} ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูปฏิบัติการสอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลยเขต ๑ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับ คือ หลักคุณธรรม หลักความรับผิดชอบ หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความคุ้มค่า และหลักความโปร่งใส

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

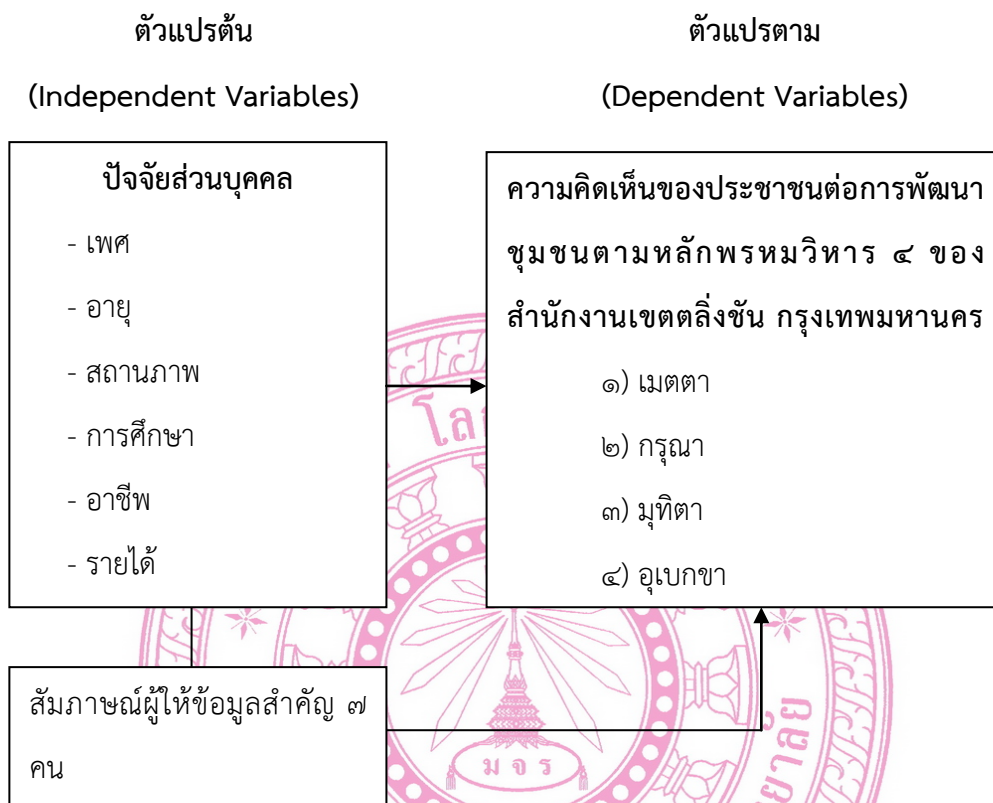
จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยประกอบด้วย

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ ๑) เมตตา ๒) กรุณา ๓) อุเบกขา ๔) อุเบกขา ดังแผนภาพที่ ๑

^{๒๓๑}วิเชียร ด้วงพริ้ม, ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตรการปกครอง)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๒๓๒}เฉลิมชัย สมท่า, การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูปฏิบัติการสอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต ๑, **วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗).

แผนภูมิที่ ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสม (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่ไปขอรับการใช้บริการจากสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยมีประชากรทั้งหมด ๕,๐๐๐ คน^๑ ในรอบ ๓ เดือน และจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๗ คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) ดังนี้

- ๑) พื้นที่ (Area sampling) ได้แก่ พื้นที่สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

^๑สำนักงานเขตตลิ่งชัน, ข้อมูลผู้ใช้บริการ, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : www.bangkok.go.th/talingchan. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖).

๒) ประชาชนที่มาขอรับบริการจากสำนักงานเขตตลิ่งชันทำการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) โดยทำการสุ่มคนที่มาใช้บริการจากสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่มาขอรับบริการจากสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ลำดับ	พื้นที่	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
๑.	สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	๑๐๖,๖๒๑	๓๔๐
	รวม	๑๐๖,๖๒๑	๓๔๐

จากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในวิจัย ทำให้ได้ประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน โดยมีประชากรทั้งหมด ๑๐๖,๖๒๑ คน^๒ และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครซี่และมอร์แกน (R.V.Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๔๐ ชุด

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็น แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้^๓

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑) ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔) สร้างเครื่องมือการวิจัย

^๒ สำนักงานเขตตลิ่งชัน, ข้อมูลประชากร, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : www.bangkok.go.th/talingchan. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖)

^๓บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕),

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability)

๗) นำเครื่องมือที่ได้จากการไปทดลองแจก (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน ๓๐ ชุด มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๙) รวบรวมแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ จำนวน ๖ ข้อ

ตอนที่ ๒ ข้อมูลการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของประชาชน ๔ ด้าน ได้แก่ ได้แก่ ๑) เมตตา ๒) กรุณา ๓) มุทิตา ๔) อุเบกขา โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักของคะแนนดังนี้

๕	หมายถึง	ระดับเห็นด้วย	มากที่สุด
๔	หมายถึง	ระดับเห็นด้วย	มาก
๓	หมายถึง	ระดับเห็นด้วย	ปานกลาง
๒	หมายถึง	ระดับเห็นด้วย	น้อย
๑	หมายถึง	ระดับเห็นด้วย	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน

กรุงเทพมหานคร มีลักษณะเป็นแบบสอบถามที่เป็นปลายเปิด (Open ended Question) ให้เลือกตอบแบบเสรี

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑) พระมหาอำนาจ อัสการี, Ph.D. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) พระครูปลัดสุรัสวดี สิริบุญโญ, Ph.D. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ผศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) รศ.นงลักษณ์ วัฒนสิงห์ อาจารย์พิเศษ ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) ผศ.ดร.ชัยยงค์ ชินกุล อาจารย์พิเศษ ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index : IOC) ได้ค่ามากกว่า ๐.๕ ขึ้นไปทุกข้อ

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^๔ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๔๙๐

^๔ สีน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริง ที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

๕. นำแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ให้คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ

๖. นำแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม

๑) ขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาระบบ มหวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตตลิ่งชัน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากประชาชนที่มาขอรับบริการจากสำนักงานเขตตลิ่งชัน

๒) นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บข้อมูล โดยนำแบบสอบถามจำนวน ๓๔๐ ฉบับ โดยแจกกับประชาชนที่มาขอรับบริการจากสำนักงานเขตตลิ่งชันที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเองแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน ๓๔๐ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัยเอกสาร และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔

๒. การขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาระบบ มหวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตตลิ่งชัน หัวหน้าฝ่ายปกครอง หัวหน้าฝ่ายโยธา หัวหน้าฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ หัวหน้าฝ่ายเทศกิจ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม หัวหน้าฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

๓. นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตตลิ่งชัน หัวหน้าฝ่ายปกครอง หัวหน้าฝ่ายโยธา หัวหน้าฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ หัวหน้าฝ่ายเทศกิจ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม หัวหน้าฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ ช่วงวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๖ ถึง ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๖ รวมเป็นระยะเวลา ๗ วัน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

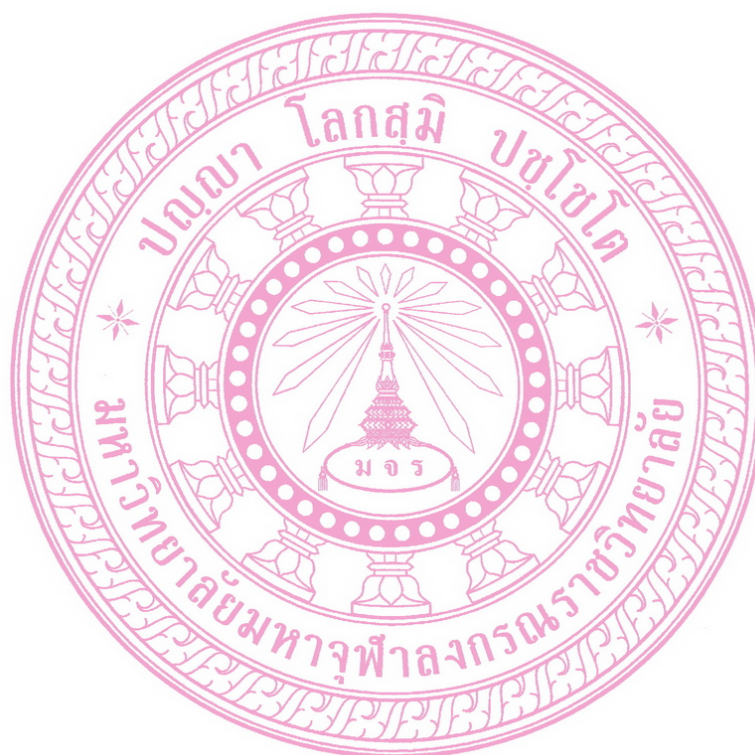
สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐานการวิจัย เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheff') โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติ ดังนี้

แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังนี้

- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๒๑ – ๕.๐๐ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๔๑ – ๔.๒๐ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มาก
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๖๑ – ๓.๔๐ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๘๑ – ๒.๖๐ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อย
- ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐ – ๑.๘๐ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อยที่สุด

^๕ชูศรี วงศ์รัตนะ, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตร, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ (In-depth Interview) และจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) เกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๔๐ ชุด มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานต่อความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๔.๔ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๔.๕ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๓๔๐ คน จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้ แสดงด้วยความถี่และร้อยละ มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=๓๔๐)

ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	๑๔๑	๔๑.๔
	หญิง	๑๙๙	๕๘.๖
	รวม	๓๔๐	๑๐๐.๐
อายุ	๒๐-๓๐ ปี	๔๓	๑๒.๖
	๓๑-๔๐ ปี	๑๕๒	๔๔.๘
	๔๑-๕๐ ปี	๗๗	๒๒.๖
	๕๑-๖๐ ปี	๔๖	๑๓.๕
	๖๐ ปีขึ้นไป	๒๒	๖.๕
	รวม	๓๔๐	๑๐๐.๐
สถานภาพ	โสด	๑๕๖	๔๕.๙
	สมรส	๑๘๔	๕๔.๑
	รวม	๓๔๐	๑๐๐.๐
การศึกษา	ประถมศึกษา	๔๒	๑๒.๓
	มัธยมศึกษาตอนต้น	๔๑	๑๒.๑
	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	๓๐	๘.๙
	อนุปริญญา/ปวส	๗๓	๒๑.๕
	ปริญญาตรี	๑๑๗	๓๔.๔
	สูงกว่าปริญญาตรี	๓๗	๑๐.๘
	รวม	๓๔๐	๑๐๐.๐
อาชีพ	ค้าขาย	๔๑	๑๒.๑
	ธุรกิจส่วนตัว	๑๒๙	๓๘.๐

รับจ้างทั่วไป	๗๔	๒๑.๗
ข้าราชการ/เจ้าพนักงานของรัฐ	๕๗	๑๖.๘
อื่นๆ ไปรตระบุ.....	๓๙	๑๑.๔
รวม	๓๔๐	๑๐๐.๐
รายได้		
น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๒๔	๗.๒
๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๔๕	๑๓.๒
๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	๓๒	๒๑.๑
๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๑๙๙	๕๘.๕
รวม	๓๔๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๕.๑ พบว่า ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” จำแนกได้ดังนี้

เพศ จากการศึกษาพบว่า เพศผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวนจำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๖ รองลงมาเป็นเพศชาย มีจำนวน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๔

อายุ จากการศึกษาพบว่า อายุของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ อยู่ระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี เป็นจำนวน ๑๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๘ รองลงมาคือ อายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี เป็นจำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๖ รองลงมาคือ อายุระหว่าง ๕๑-๖๐ ปี เป็นจำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕ รองลงมาคือ อายุระหว่าง ๖๑-๗๐ ปี ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๖ และอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปเป็นจำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕

สถานะ จากการศึกษาพบว่า สถานะของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานะสมรสจำนวน ๑๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๑ และมีสถานะโสด จำนวน ๑๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๙

การศึกษา จากการศึกษาพบว่า การศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีปริญญาตรี จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๔ รองลงมามีวุฒิการศึกษอนุปริญญา/ปวส จำนวน ๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๕ รองลงมามีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓ รองลงมามีวุฒิการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๑ รองลงมามีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๘ และสุดท้ายมีวุฒิการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช จำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๙

อาชีพ จากการศึกษาพบว่า อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว ๑๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๐ รองลงมาคืออาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน ๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๗ รองลงมาคืออาชีพข้าราชการ/เจ้าพนักงานของรัฐ จำนวน ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘ รองลงมาคืออาชีพค้าขาย จำนวน ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๑ และสุดท้ายคืออาชีพอื่นๆ โปรดระบุ..... จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๔

รายได้ จากการศึกษาพบว่า รายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คือ ๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๕ รองลงมาคือรายได้ ๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาทจำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๑ รองลงมาคือรายได้ ๕,๐๐๑ – ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๒ และสุดท้ายคือมีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒

๔.๒ ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวม และรายด้าน ได้แก่ ด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านมุทิตา ด้านอุเบกขา มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ – ๔.๖ ดังนี้

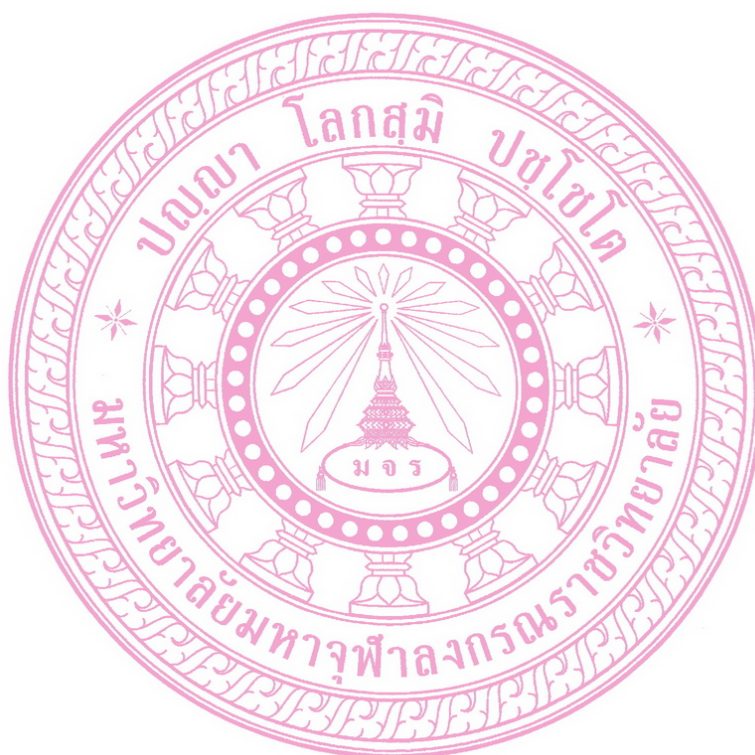
ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
โดยภาพรวม

(n=๓๔๐)

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนา ชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านเมตตา	๓.๖๐	๐.๓๕๕	มาก
๒. ด้านกรุณา	๓.๓๔	๐.๕๓๓	มาก
๓. ด้านมุทิตา	๓.๕๘	๐.๔๐๐	มาก
๔. ด้านอุเบกขา	๓.๓๔	๐.๕๓๘	มาก
ภาพรวม	๓.๔๗	๐.๔๐๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่าระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ =

๓.๔๗ , S.D. = ๐.๔๐๗) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านเรียงลำดับความคิดเห็นของประชาชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ พบว่า ด้านเมตตา มีระดับสูงสุด ($\bar{X}$ = ๓.๖๐ , S.D. = ๐.๓๕๕) รองลงมาคือด้านมุทิตา ($\bar{X}$ = ๓.๕๘ , S.D. = ๐.๔๐๐) และอยู่ในระดับสุดท้ายคือด้านกรุณา ($\bar{X}$ = ๓.๓๔ , S.D. = ๐.๕๓๓)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชน
ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
ด้านเมตตา

(n=๓๔๐)

ด้านเมตตา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. เมื่อท่านเข้าไปติดต่องานสำนักงานเขตได้จัดสิ่งของอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนเป็นอย่างไรดี เช่นมีที่จอดรถ ที่พักรอ เป็นต้น	๓.๒๒	๐.๔๘๐	มาก
๒. เมื่อท่านเข้าไปติดต่องานสำนักงานเขตได้จัดเจ้าหน้าที่ไว้คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ประชาชนผู้มารับบริการ	๓.๒๗	๐.๕๑๕	มาก
๓. เมื่อท่านเข้าไปติดต่องานสำนักงานเขตมีความสนใจ เอาใจใส่ ให้บริการด้วยความถูกต้อง	๓.๘๘	๐.๔๒๕	มาก
๔. เมื่อท่านเข้าไปติดต่อขอยืมอุปกรณ์สำนักงานเขตได้ให้ความสะดวกเป็นอย่างดี	๓.๗๓	๐.๖๑๓	มาก
๕. เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตได้ตรวจสอบเอกสารเมื่อดำเนินการเสร็จเรียบร้อยและแนะนำให้ประชาชนตรวจสอบซ้ำอีกครั้งเมื่อเสร็จสิ้นการติดต่อราชการ	๓.๘๗	๐.๔๕๐	มาก
รวม	๓.๖๐	๐.๕๘๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่าระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านเมตตา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๖๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าเมื่อท่านเข้าไปติดต่องานสำนักงานเขตมีความสนใจ เอาใจใส่ ให้บริการด้วยความถูกต้องอยู่ในอันดับสูงสุดที่ ($\bar{X} = ๓.๘๘$) รองลงมาคือเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตได้ตรวจสอบเอกสารเมื่อดำเนินการเสร็จเรียบร้อยและแนะนำให้ประชาชนตรวจสอบซ้ำอีกครั้งเมื่อเสร็จสิ้นการติดต่อราชการ ($\bar{X} = ๓.๘๗$) ส่วนระดับความคิดเห็นที่น้อยที่สุดคือเมื่อท่านเข้าไปติดต่องานสำนักงานเขตได้จัดสิ่งของอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนเป็นอย่างไรดี เช่นมีที่จอดรถ ที่พักรอ เป็นต้น ($\bar{X} = ๓.๒๒$)

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชน
ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
ด้านกรุณา

(n=๓๔๐)

ด้านกรุณา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. เจ้าหน้าที่ได้ทักทายและพูดจากับประชาชนด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนหวาน แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการติดต่อราชการ	๓.๓๖	๐.๕๕๕	มาก
๒. เจ้าหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน	๓.๓๕	๐.๕๗๕	มาก
๓. เจ้าหน้าที่พูดให้คำแนะนำด้วยถ้อยคำนุ่มนวล สุภาพเป็นกันเอง	๓.๓๕	๐.๕๔๖	มาก
๔. เจ้าหน้าที่ไม่แสดงความไม่พอใจด้วยถ้อยคำไม่สุภาพ	๓.๓๐	๐.๕๕๕	มาก
๕. ท่านได้รับคำแนะนำในการตรวจสอบเอกสาร จากเจ้าหน้าที่พร้อมทั้งแนะนำให้ตรวจสอบซ้ำเมื่อดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว	๓.๓๒	๐.๕๕๕	มาก
รวม	๓.๓๔	๐.๕๓๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่าระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านกรุณา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๓๔$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าเจ้าหน้าที่ได้ทักทายและพูดจากับประชาชนด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนหวาน แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการติดต่อราชการอยู่ในอันดับสูงสุดที่ ($\bar{X} = ๓.๓๖$) รองลงมาคือเจ้าหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ($\bar{X} = ๓.๓๕$) ส่วนระดับความคิดเห็นที่น้อยที่สุดคือเจ้าหน้าที่ไม่แสดงความไม่พอใจด้วยถ้อยคำไม่สุภาพ ($\bar{X} = ๓.๓๐$)

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชน
ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
ด้านมุทิตา

(n=๓๔๐)

ด้านมุทิตา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. เมื่อท่านเข้าไปติดต่องาน เจ้าหน้าที่แต่งกายสุภาพที่สะอาดเรียบร้อยและเหมาะสม	๓.๓๗	๐.๖๐๙	มาก
๒. เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตัวกับประชาชนที่มาติดต่อราชการทุกคนอย่างเหมาะสมทำให้รู้สึกอึดอัด	๓.๘๙	๐.๓๖๙	มาก
๓. เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสะดวกเป็นกันเอง มีอัธยาศัยไมตรีที่ดี	๓.๓๕	๐.๕๓๐	มาก
๔. เจ้าหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนผู้มาใช้บริการทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ	๓.๓๗	๐.๕๙๙	มาก
๕. เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน	๓.๙๔	๐.๓๘๓	มาก
รวม	๓.๕๘	๐.๔๐๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่าระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านมุทิตา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าเจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอยู่ในอันดับสูงสุดที่ ($\bar{X} = ๓.๙๔$) รองลงมาคือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตัวกับประชาชนที่มาติดต่อราชการทุกคนอย่างเหมาะสมทำให้รู้สึกอึดอัด ($\bar{X} = ๓.๘๙$) ส่วนระดับความคิดเห็นที่น้อยที่สุดคือเจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสะดวกเป็นกันเอง มีอัธยาศัยไมตรีที่ดี ($\bar{X} = ๓.๓๕$)

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ด้านอุเบกขา

(n=๓๔๐)

ด้านอุเบกขา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. เมื่อประชาชนไปติดต่องาน เจ้าหน้าที่แสดงความเป็นกันเองไม่เลือกปฏิบัติ	๓.๓๕	๐.๕๖๔	มาก
๒. เจ้าหน้าที่ปฏิบัติต่อประชาชนผู้รับบริการตามความเหมาะสมและภารกิจ	๓.๓๔	๐.๕๕๐	มาก
๓. เจ้าหน้าที่มุ่งมั่นในการให้บริการเท่าเทียมกัน	๓.๓๓	๐.๕๑๓	มาก
๔. เจ้าหน้าที่วางตนเหมาะสมกับการเป็นข้าราชการผู้รับใช้ประชาชน	๓.๓๕	๐.๕๔๖	มาก
๕. เจ้าหน้าที่ให้ความเป็นกันเองกับประชาชนผู้มารับบริการจากสำนักงาน	๓.๓๖	๐.๕๖๕	มาก
รวม	๓.๔๗	๐.๔๐๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่าระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านอุเบกขา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๔๗$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าเจ้าหน้าที่ให้ความเป็นกันเองกับประชาชนผู้มารับบริการจากสำนักงานอยู่ในอันดับสูงสุดที่ ($\bar{X} = ๓.๓๖$) รองลงมาคือเมื่อประชาชนไปติดต่องาน เจ้าหน้าที่แสดงความเป็นกันเองไม่เลือกปฏิบัติ ($\bar{X} = ๓.๓๕$) ส่วนระดับความคิดเห็นที่น้อยที่สุดคือเจ้าหน้าที่มุ่งมั่นในการให้บริการเท่าเทียมกัน ($\bar{X} = ๓.๓๓$)

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานต่อความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ

(n=๓๔๐)

เพศ						
การพัฒนาชุมชนตามหลัก พรหมวิหาร ๔	ชาย(๑๔๑)		หญิง(๑๙๙)		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านเมตตา	๓.๖๔	๐.๒๕๐	๓.๕๗	๐.๔๑๒	๑.๘๓๗	๐.๐๑๐
ด้านกรุณา	๓.๓๔	๐.๕๐๐	๓.๓๓	๐.๕๕๗	๐.๒๒๕	๐.๒๗๘
ด้านมุทิตา	๓.๖๑	๐.๓๓๖	๓.๕๗	๐.๔๔๐	๐.๘๗๒	๐.๐๒๕
ด้านอุเบกขา	๓.๓๖	๐.๕๒๘	๓.๓๔	๐.๕๕๗	๐.๓๕๔	๐.๙๐๙
รวม	๓.๔๙	๐.๓๖๒	๓.๔๕	๐.๔๓๖	๐.๘๐๔	๐.๑๖๗

จากตารางที่ ๔.๗ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ t - test แบบข้อมูล ๒ กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกันในด้านกรุณา ส่วนด้านอื่นๆ ประชาชนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ

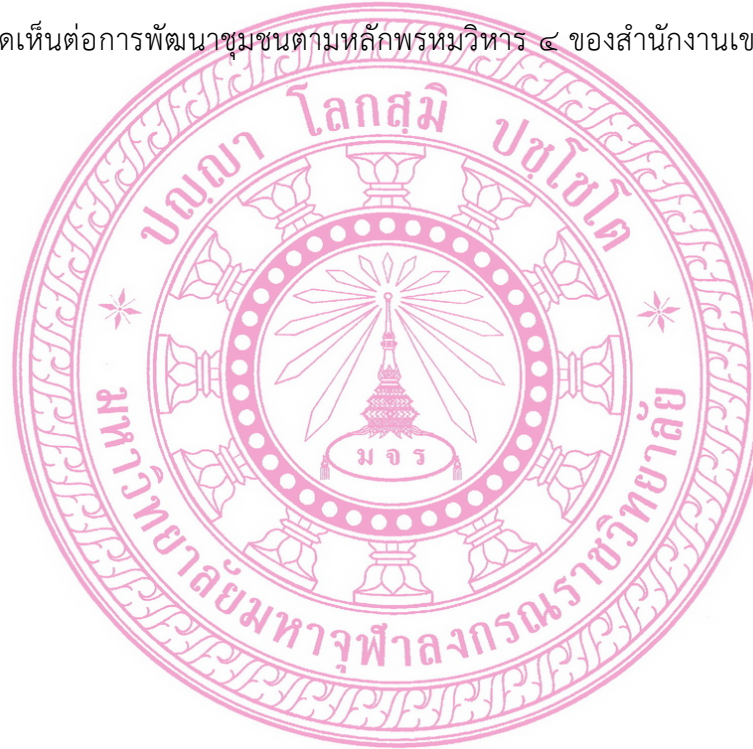
(n=๓๔๐)

การพัฒนา ชุมชนตาม หลักพรหมวิหาร ๔	อายุ										F	Sig.
	๒๐ – ๓๐ ปี (๔๓ คน)		๓๑ – ๔๐ ปี (๑๕๒ คน)		๔๑ – ๕๐ ปี (๗๗ คน)		๕๑ – ๖๐ ปี (๔๖ คน)		๖๐ ปีขึ้นไป (๒๒ คน)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านเมตตา	๓.๖๑	๐.๔๔๐	๓.๕๗	๐.๓๗๒	๓.๗๑	๐.๓๐๓	๓.๖๒	๐.๒๑๓	๓.๓๒	๐.๓๐๕	๕.๗๗๙**	๐.๐๐๐
ด้านกรุณา	๓.๓๒	๐.๕๓๑	๓.๓๔	๐.๕๐๓	๓.๔๖	๐.๖๔๙	๓.๓๒	๐.๔๙๐	๓.๐๐	๐.๐๐๐	๓.๓๕๘**	๐.๐๑๐
ด้านมุทิตา	๓.๕๔	๐.๔๘๐	๓.๕๘	๐.๓๔๘	๓.๗๐	๐.๔๖๐	๓.๖๐	๐.๓๓๘	๓.๒๑	๐.๒๐๓	๖.๙๕๐**	๐.๐๐๐
ด้านอุเบกขา	๓.๒๗	๐.๔๗๖	๓.๓๘	๐.๕๑๕	๓.๔๗	๐.๖๗๘	๓.๒๗	๐.๔๕๔	๓.๐๐	๐.๐๐๐	๔.๐๐๐**	๐.๐๐๓
รวม	๓.๔๔	๐.๔๒๑	๓.๔๗	๐.๓๗๑	๓.๕๘	๐.๔๙๖	๓.๔๕	๐.๓๔๓	๓.๑๓	๐.๑๒๗	๕.๖๕๓**	๐.๐๐๐

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๘ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่าประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกันในทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่รายด้าน ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๙-๔.๑๓

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม

(n=๓๔๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๖๐ ปีขึ้นไป
		๓.๔๔	๓.๔๗	๓.๕๘	๓.๔๕	๓.๑๓
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๔๔		-๐.๐๓	-๐.๑๔	-๐.๐๑	๐.๓๑
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๔๗			-๐.๑๑*	๐.๐๒	๐.๓๔*
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๕๘				๐.๑๓	๐.๔๕*
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๔๕					๐.๓๒*
๖๐ ปีขึ้นไป	๓.๑๓					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่าประชาชนที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมน้อยกว่าประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี และมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป และประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มากกว่า อายุ ๔๐-๕๐ ปี และประชาชนที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชน
ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ
ด้านเมตตา

(n=๓๔๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๖๐ ปีขึ้นไป
		๓.๖๑	๓.๕๗	๓.๗๑	๓.๖๒	๓.๓๒
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๖๑		๐.๐๔	-๐.๑๐	-๐.๐๑	๐.๒๙*
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๕๗			-๐.๑๔*	-๐.๐๕	๐.๒๕*
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๗๑				๐.๐๙	๐.๓๙*
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๖๒					๐.๓๐*
๖๐ ปีขึ้นไป	๓.๓๒					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่าประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านเมตตามากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ประชาชนที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปีมีความคิดเห็นน้อยกว่าประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี และมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป และประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชน
ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ
ด้านกรุณา

(n=๓๔๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๖๐ ปีขึ้นไป
		๓.๓๒	๓.๓๔	๓.๔๖	๓.๓๒	๓.๐๐
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๓๒		-๐.๐๒	-๐.๑๔	๐.๐๐	๐.๓๒*
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๓๔			-๐.๑๒	๐.๐๒	๐.๓๔*
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๔๖				๐.๑๔	๐.๔๖*
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๓๒					๐.๓๒*
๖๐ ปีขึ้นไป	๓.๐๐					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่าประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านกรุณา มากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ประชาชนที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปีมีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่า และประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป และประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุด้านมูทิตา

(n=๓๔๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๖๐ ปีขึ้นไป
		๓.๕๔	๓.๕๘	๓.๗๐	๓.๖๐	๓.๒๑
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๕๔		-๐.๐๔	-๐.๑๖*	-๐.๐๖	๐.๓๓*
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๕๘			-๐.๑๒*	-๐.๐๒	๐.๓๗*
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๗๐				๐.๑๐	๐.๔๙*
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๖๐					๐.๓๙*
๖๐ ปีขึ้นไป	๓.๒๑					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่าประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านมูทิตาน้อยกว่าประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ประชาชนที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปีมีความคิดเห็นน้อยกว่าประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี และมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป และประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุด้านอุเบกขา

(n=๓๔๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๖๐ ปีขึ้นไป
		๓.๒๗	๓.๓๘	๓.๔๗	๓.๒๗	๓.๐๐
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๒๗		-๐.๑๑	-๐.๒๐	๐.๐๐	๐.๒๗*
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๓๘			-๐.๐๙	๐.๑๑	๐.๓๘*
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๔๗				๐.๒๐*	๐.๔๗*
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๒๗					๐.๒๗*
๖๐ ปีขึ้นไป	๓.๐๐					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่าประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านอุเบกขามากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ประชาชนที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปีมีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป และประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีสถานะต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ ผลการเปรียบเทียบความความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามสถานภาพ

(n=๓๔๐)

สถานภาพ						
การพัฒนาชุมชนตามหลัก พรหมวิหาร ๔	โสด (๑๔๑)		สมรส (๑๙๙)		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านเมตตา	๓.๖๑	๐.๓๖๗	๓.๕๙	๐.๓๔๕	๑.๑๑๗	๐.๒๙๑
ด้านกรุณา	๓.๔๐	๐.๕๗๖	๓.๒๘	๐.๔๘๙	๗.๘๕๖*	๐.๐๐๕
ด้านมุทิตา	๓.๖๔	๐.๔๕๓	๓.๕๔	๐.๓๔๕	๑๖.๔๔๖*	๐.๐๐๐
ด้านอุเบกขา	๓.๔๐	๐.๕๗๓	๓.๓๐	๐.๕๐๓	๙.๗๑๑*	๐.๐๐๒
รวม	๓.๕๑	๐.๔๓๔	๓.๔๓	๐.๓๗๙	๔.๒๗๙*	๐.๐๓๙

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ t - test แบบข้อมูล ๒ กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกันในด้านกรุณา ด้านมุทิตา และด้านอุเบกขา ส่วนด้านเมตตาประชาชนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันส่วนด้านอื่นๆ ประชาชนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน จำแนกตามการศึกษา

(n=๓๔๐)

การพัฒนา ชุมชนตาม หลักพรหม วิหาร ๔	การศึกษา												F	Sig.
	ประถมศึกษา (๔๓ คน)		มัธยมศึกษา ตอนต้น (๑๕๒ คน)		มัธยมศึกษาตอน ปลาย/ปวช (๗๗ คน)		อนุปริญญา/ปวส (๔๖ คน)		ปริญญาตรี		สูงกว่า ปริญญาตรี			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านเมตตา	๓.๕๓	๐.๓๔๔	๓.๔๘	๐.๕๑๐	๓.๗๓	๐.๔๗๖	๓.๖๘	๐.๓๑๔	๓.๖๒	๐.๒๕๕	๓.๔๖	๐.๓๓๐	๔.๑๑๐**	๐.๐๐๑
ด้านกรุณา	๓.๒๓	๐.๔๓๑	๓.๒๗	๐.๕๑๑	๓.๕๘	๐.๗๖๗	๓.๔๑	๐.๕๖๓	๓.๒๗	๐.๔๗๖	๓.๔๐	๐.๔๘๗	๒.๓๘๙*	๐.๐๓๘
ด้านมุทิตา	๓.๔๔	๐.๓๕๒	๓.๕๕	๐.๓๔๗	๓.๗๖	๐.๖๐๖	๓.๖๔	๐.๓๘๑	๓.๕๓	๐.๓๖๔	๓.๗๐	๐.๓๗๖	๓.๕๙๕**	๐.๐๐๔
ด้านอุเบกขา	๓.๒๓	๐.๔๓๑	๓.๒๗	๐.๔๔๖	๓.๕๗	๐.๘๑๙	๓.๔๑	๐.๕๒๙	๓.๓๐	๐.๕๑๘	๓.๔๐	๐.๔๘๗	๒.๐๗๑	๐.๐๖๙
รวม	๓.๓๖	๐.๓๖๓	๓.๓๙	๐.๔๐๔	๓.๖๖	๐.๖๓๖	๓.๕๓	๐.๔๑๐	๓.๔๓	๐.๓๕๗	๓.๔๙	๐.๓๐๕	๒.๘๕๐*	๐.๐๑๖

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่าประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน แตกต่างกันในด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านมุทิตา ส่วนด้านอุเบกขาประชาชนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่รายด้าน ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๖-๔.๑๙

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม

(n=๓๔๐)

ระดับการศึกษา	$\bar{X}$	ระดับการศึกษา					
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	อนุปริญญา/ปวส	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๓๖	๓.๓๙	๓.๖๖	๓.๕๓	๓.๔๓	๓.๔๙
ประถมศึกษา	๓.๓๖		-๐.๐๓	-๐.๓๐	-๐.๑๗	-๐.๐๗	-๐.๑๓*
มัธยมศึกษาตอนต้น	๓.๓๙			๐.๐๓	-๐.๑๔	-๐.๑๔	-๐.๑๐
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	๓.๖๖				๐.๑๓	๐.๒๓	๐.๑๗
อนุปริญญา/ปวส	๓.๕๓					๐.๑๐	๐.๐๔
ปริญญาตรี	๓.๔๓						-๐.๐๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๔๙						

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่าประชาชนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษามีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม น้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านเมตตา

(n=๓๔๐)

ระดับการศึกษา	$\bar{X}$	ระดับการศึกษา					
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	อนุปริญญา/ปวส	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๕๓	๓.๔๘	๓.๗๓	๓.๖๘	๓.๖๒	๓.๔๖
ประถมศึกษา	๓.๕๓		๐.๐๕	-๐.๐๒	-๐.๑๕*	-๐.๐๙	๐.๐๗
มัธยมศึกษาตอนต้น	๓.๔๘			-๐.๒๕	-๐.๐๒	-๐.๑๔	๐.๐๒
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	๓.๗๓				๐.๐๕	๐.๑๑	๐.๒๗
อนุปริญญา/ปวส	๓.๖๘					๐.๐๖	๐.๒๒*
ปริญญาตรี	๓.๖๒						๐.๑๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๔๖						

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่าประชาชนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษามีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านเมตตา น้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา/ปวส และประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา/ปวส มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านกรุณา

(n=๓๔๐)

ระดับการศึกษา	$\bar{X}$	ระดับการศึกษา					
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	อนุปริญญา/ปวส	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๒๓	๓.๒๗	๓.๕๘	๓.๕๑	๓.๒๗	๓.๕๐
ประถมศึกษา	๓.๒๓		-๐.๐๔	-๐.๓๕	-๐.๑๘	-๐.๐๔	-๐.๑๗
มัธยมศึกษาตอนต้น	๓.๒๗			-๐.๓๑*	-๐.๑๔	๐.๐๐	-๐.๑๓
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	๓.๕๘				๐.๑๗	๐.๓๑*	๐.๑๘
อนุปริญญา/ปวส	๓.๕๑					๐.๑๔	๐.๐๑
ปริญญาตรี	๓.๒๗						-๐.๑๓
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๕๐						

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่าประชาชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านกรุณา น้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา/ปวส และประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา/ปวส มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา ด้านมูทิตา

(n=๓๔๐)

ระดับการศึกษา	$\bar{X}$	ระดับการศึกษา					
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	อนุปริญญา/ปวส	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๓.๔๔	๓.๕๕	๓.๗๖	๓.๔๖	๓.๕๓	๓.๗๐
ประถมศึกษา	๓.๔๔		-๐.๑๑	-๐.๓๒	-๐.๐๒	-๐.๐๙	-๐.๒๖*
มัธยมศึกษาตอนต้น	๓.๕๕			-๐.๒๑	๐.๐๙	๐.๐๒	-๐.๑๕
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	๓.๗๖				๐.๓๐	๐.๒๓	๐.๐๖
อนุปริญญา/ปวส	๓.๔๖					-๐.๐๗	-๐.๒๔
ปริญญาตรี	๓.๕๓						-๐.๑๗*
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๗๐						

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่าประชาชนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษามีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านมูทิตา น้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี และประชาชนที่มีการศึกษาปริญญาตรี มีความคิดเห็นน้อยกว่าประชาชนที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอาชีพ (n=๓๔๐)

การพัฒนาชุมชน ตามหลัก พรหมวิหาร ๔	อาชีพ										F	Sig.
	ค้าขาย (๔๑ คน)		ธุรกิจส่วนตัว (๑๒๙ คน)		รับจ้างทั่วไป (๗๔ คน)		ข้าราชการ/ พนักงานของรัฐ (๕๗ คน)		อื่นๆ (๓๙ คน)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านเมตตา	๓.๕๔	๐.๒๙๔	๓.๖๐	๐.๓๒๘	๓.๖๒	๐.๔๗๙	๓.๖๘	๐.๒๕๓	๓.๔๙	๐.๓๓๓	๒.๐๔๗	๐.๐๘๘
ด้านกรุณา	๓.๓๕	๐.๔๕๒	๓.๓๔	๐.๕๐๓	๓.๔๐	๐.๖๓๔	๓.๓๗	๐.๕๙๔	๓.๑๕	๐.๓๖๕	๑.๕๓๓	๐.๑๙๒
ด้านมุทิตา	๓.๕๘	๐.๓๒๖	๓.๖๑	๐.๓๘๐	๓.๖๑	๐.๔๙๘	๓.๖๑	๐.๓๗๑	๓.๔๒	๐.๓๔๒	๒.๐๑๖	๐.๐๙๒
ด้านอุเบกขา	๓.๓๐	๐.๔๕๘	๓.๓๕	๐.๕๐๘	๓.๔๐	๐.๖๑๗	๓.๓๘	๐.๖๑๘	๓.๒๐	๐.๔๐๙	๑.๐๕๖	๐.๓๗๘
รวม	๓.๔๔	๐.๓๒๖	๓.๔๗	๐.๓๖๖	๓.๕๑	๐.๕๒๐	๓.๕๑	๐.๔๒๐	๓.๓๑	๐.๓๒๖	๑.๗๗๒	๐.๑๓๔

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่าประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

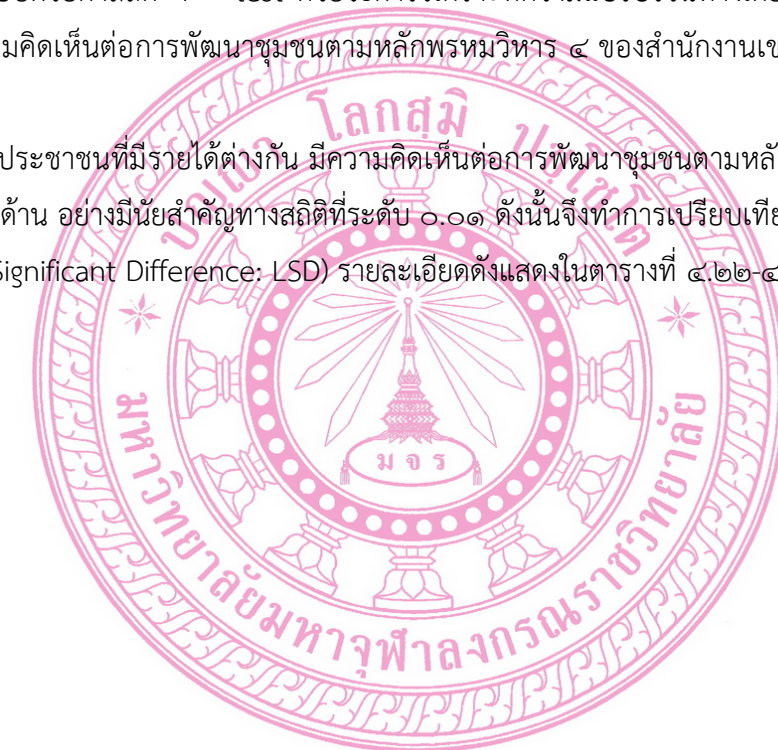
ตารางที่ ๔.๒๑ ผลการเปรียบเทียบความความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ (n=๓๔๐)

การพัฒนาชุมชนตามหลัก พรหมวิหาร ๔	รายได้								F	Sig.
	น้อยกว่า ๕,๐๐๐ (๒๔ คน)		๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ (๔๕ คน)		๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ (๗๒ คน)		๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป (๑๙๙ คน)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านเมตตา	๓.๖๐	๐.๔๒๑	๓.๕๓	๐.๓๑๘	๓.๔๙	๐.๔๔๒	๓.๖๕	๐.๓๔๑	๓.๙๙๕**	๐.๐๐๘
ด้านกรุณา	๓.๐๐	๐.๔๓๓	๓.๒๔	๐.๔๓๔	๓.๒๕	๐.๕๓๙	๓.๔๓	๐.๕๖๐	๖.๖๖๖**	๐.๐๐๐
ด้านมุทิตา	๓.๔๐	๐.๕๔๒	๓.๔๕	๐.๕๖๐	๓.๕๐	๐.๔๑๑	๓.๖๗	๐.๔๑๐	๗.๘๒๐**	๐.๐๐๐
ด้านอุเบกขา	๓.๐๐	๐.๗๒๗	๓.๒๔	๐.๔๓๔	๓.๒๔	๐.๕๑๑	๓.๔๕	๐.๕๗๓	๗.๗๕๒**	๐.๐๐๐
รวม	๓.๒๕	๐.๗๙๑	๓.๓๗	๐.๓๖๐	๓.๓๗	๐.๔๐๘	๓.๕๕	๐.๔๒๑	๗.๖๘๐**	๐.๐๐๐

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๑ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่าประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน แตกต่างกันในทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่รายด้าน ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๒-๔.๒๖

ตารางที่ ๔.๒๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของ
สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ โดยภาพรวม

(n=๓๔๐)

รายได้	$\bar{X}$	รายได้			
		น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๕,๐๐๑- ๑๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๑- ๑๕,๐๐๐	๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป
		๓.๒๕	๓.๓๗	๓.๓๗	๓.๕๕
น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๓.๒๕		-๐.๑๓	-๐.๑๓	-๐.๓๐*
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐	๓.๗๗			๐.๐๐	-๐.๑๘
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐	๓.๓๗				-๐.๑๘*
๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป	๓.๕๕				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาทมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมน้อยกว่า ประชาชนที่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป และประชาชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาทมีความคิดเห็นน้อยกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายได้การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของ
สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ ด้านเมตตา

(n=๓๔๐)

รายได้	$\bar{X}$	รายได้			
		น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๕,๐๐๑- ๑๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๑- ๑๕,๐๐๐	๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป
		๓.๖๐	๓.๕๓	๓.๔๙	๓.๖๕
น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๓.๖๐		๐.๐๗	๐.๑๑	-๐.๐๕
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐	๓.๕๓			๐.๐๔	-๐.๑๒
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐	๓.๔๙				-๐.๑๖*
๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป	๓.๖๕				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่าประชาชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาทมีความคิดเห็น
ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านเมตตา
น้อยกว่า ประชาชนที่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑ บาทขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของ
สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ ด้านกรุณา

(n=๓๔๐)

รายได้	$\bar{X}$	รายได้			
		น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๕,๐๐๑- ๑๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๑- ๑๕,๐๐๐	๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป
		๓.๐๐	๓.๒๔	๓.๒๕	๓.๔๓
น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๓.๐๐		-๐.๒๔	-๐.๒๕*	๐.๔๓
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐	๓.๒๔			-๐.๐๑	-๐.๑๙*
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐	๓.๒๕				-๐.๑๘
๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป	๓.๔๓				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาทมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านกรุณา น้อยกว่า ประชาชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ และประชาชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาทมีความคิดเห็นน้อยกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของ
สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ ด้านมูทิตา

(n=๓๔๐)

รายได้	$\bar{X}$	รายได้			
		น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๕,๐๐๑- ๑๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๑- ๑๕,๐๐๐	๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป
		๓.๔๐	๓.๔๕	๓.๕๐	๓.๖๗
น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๓.๔๐		-๐.๐๕	-๐.๑๐	-๐.๒๗*
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐	๓.๔๕			-๐.๐๑	-๐.๐๕
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐	๓.๕๐				-๐.๑๗
๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป	๓.๖๗				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาทมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านมูทิตา น้อยกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายได้การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของ
สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ ด้านอุเบกขา

(n=๓๔๐)

รายได้	$\bar{X}$	รายได้			
		น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๕,๐๐๑- ๑๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๑- ๑๕,๐๐๐	๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป
		๓.๐๐	๓.๒๔	๓.๒๔	๓.๔๕
น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๓.๐๐		-๐.๒๔*	-๐.๒๔	-๐.๔๕*
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐	๓.๒๔			๐.๐๐	-๐.๒๑*
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐	๓.๒๔				-๐.๒๑
๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป	๓.๔๕				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาทมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านอุเบกขาน้อยกว่า ประชาชนที่มีรายได้ ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท และ ๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป และประชาชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ มีความคิดเห็นน้อยกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๗ ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตาม
หลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัย
ส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๖

สมมติฐาน	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	ค่า ทดสอบ	ระดับ นัยสำคัญ	ผลการศึกษา	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑.	เพศ	การพัฒนาชุมชนตาม หลักพรหมวิหาร ๔	t-Test	๐.๐๕		✓
๒.	อายุ	การพัฒนาชุมชนตาม หลักพรหมวิหาร ๔	F-Test	๐.๐๕	✓	
๓.	สถานภาพ	การพัฒนาชุมชนตาม หลักพรหมวิหาร ๔	t-Test	๐.๐๕	✓	
๔.	การศึกษา	การพัฒนาชุมชนตาม หลักพรหมวิหาร ๔	F-Test	๐.๐๕	✓	
๕.	อาชีพ	การพัฒนาชุมชนตาม หลักพรหมวิหาร ๔	F-Test	๐.๐๕		✓
๖.	รายได้	การพัฒนาชุมชนตาม หลักพรหมวิหาร ๔	F-Test	๐.๐๕	✓	

จากตารางที่ ๔.๒๗ สรุปได้ว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนา
ชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมไม่แตกต่าง
กัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร
๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร
๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนที่มีการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐาน

ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐาน

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ตารางที่ ๔.๒๘ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านเมตตา

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดความเสียสละในการปฏิบัติงานทำให้การปฏิบัติงานขาดประสิทธิภาพ	๑. ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยมีการจัดอบรมให้กับผู้ปฏิบัติงานในด้านต่างๆ และปลูกฝังหลักคุณธรรมทำให้เจ้าหน้าที่มีความเสียสละในการปฏิบัติหน้าที่
๒. มีเรื่องขัดแย้งและปัญหาต่างๆในการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน	๒. ควรใช้หลักเหตุผลและใช้หลักฐานทางข้อมูลเป็นหลักฐานสำคัญในการปฏิบัติงานและแก้ไขปัญห ความขัดแย้ง
๓. การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตเป็นไปด้วยความล่าช้า	๓. ควรมีการแผนการดำเนินการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนมีแผนการก่อนหลัง และฉุกเฉิน

ตารางที่ ๔.๒๙ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร **ด้านกรรณา**

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดความสามัคคีในการทำงานพัฒนาชุมชนของเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตและประชาชน	๑. ควรมีการให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงานด้านการพัฒนาชุมชน
๒. เมื่อพบอุปสรรคในการทำงานต่างคนต่างทำไม่มีการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	๒. ควรมีการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงานเพื่อที่จะได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ
๓. เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตและประชาชนมีความขัดแย้งส่งผลให้การพัฒนาชุมชนล่าช้า	๓.ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่และประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี

ตารางที่ ๔.๓๐ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร **ด้านมิตตา**

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. การอิจฉาริษยาและเห็นแก่ตัว ทำให้การพัฒนาชุมชนล่าช้า	๑. จัดให้มีการอบรมธรรมะ และสร้างเสริมความสามัคคีรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม
๒. เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตที่มีความรู้ความสามารถไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่เต็มที่ เพราะถูกกีดกัน	๒. ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้ถูกกับความรู้ความสามารถเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ดี
๓. เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตขาดการพัฒนาศักยภาพทำให้การพัฒนาชุมชนไม่มีประสิทธิภาพ	๓.สนับสนุนการศึกษาดูงานทั้งในและนอกสถานที่ เพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน

ตารางที่ ๔.๓๑ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ด้านอุเบกขา

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ทีมงานไม่ให้ความร่วมมือการทำงาน	๑. สร้างความเป็นผู้นำในตนเองและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มโดยแสดงน้ำใจต่อกัน
๒. มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกในการเลือกพัฒนาชุมชนในชุมชนของสำนักงานเขตต่างๆ	๒. สร้างความสามัคคี โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคี เพื่อยึดหลักการพัฒนาชุมชนอย่างทั่วถึง
๓. มีการชิงดี ชิงเด่นกันในการสร้างผลงานการพัฒนาชุมชน ไม่ได้ทำด้วยใจที่เสียสละแท้จริง	๓. ควรให้ความยุติธรรมในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนแก่เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตและประชาชนในพื้นที่ทุกคนอย่างเท่าเทียม

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์บุคคลเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

การสัมภาษณ์นี้ มีจุดมุ่งหมายในการศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ซึ่งสรุปบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๔ ท่าน ดังต่อไปนี้

๑.นางชนัญญา จาตชนบท	ผู้อำนวยการสำนักงานเขตตลิ่งชัน
๒.นางสุเทพ ลาภพิพัฒน์	หัวหน้าฝ่ายปกครอง
๓.นายพัฒนิก สัตราภัย	หัวหน้าฝ่ายโยธา
๔.นางฉวีวรรณ ชะนะญาน	หัวหน้าฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล
๕.ว่าที่ร้อยตรีสรุณี วิเศษสงวน	หัวหน้าฝ่ายเทศกิจ
๖.นางวรรณช นุ่มน้อย	หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม
๗.นายวุฒิพงษ์ มนต์	หัวหน้าฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ

เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ครั้งนี้ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๔.๕.๑ ด้านเมตตา การพัฒนาชุมชนมีก่อสร้างและบำรุงรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้ประชาชนในชุมชนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นการพัฒนาชุมชนให้ได้ผลเกิดประสิทธิภาพสูงสุดควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน^๑ การพัฒนาชุมชนตามปัญหาและความต้องการของประชาชนที่ต้นเหตุมากกว่าการแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุ^๒ ก็เป็นการวางรากฐานที่ดีในการพัฒนาชุมชนต่อไปได้อย่างยั่งยืน รวมไปถึงมีการวางแผนที่เป็นระบบ มีขั้นตอนก่อนหลัง รวมไปถึงแผนสำรองฉุกเฉินในกรณีที่เกิดปัญหา เช่น ภัยพิบัติ เป็นต้น^๓

๔.๕.๒ ด้านกรุณา การพัฒนาชุมชนควรเป็นไปด้วยความสามัคคีของคนในพื้นที่ชุมชน รวมไปถึงเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตด้วยการจัดกิจกรรมอันเป็นสร้างความสามัคคี รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนความรู้และปัญหาต่างๆ ทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงกับปัญหานั้นจริงๆ ประชาชนได้รับความเดือดร้อนน้อยที่สุด และการพัฒนาเป็นไปอย่างดี มีการร่วมกันของประชาชนในแก้ไขปัญหา^๔ การดำเนินการใดๆ ต้องไม่คำนึงถึงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ควรเป็นไปโดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนในชุมชนเขตตลิ่งชันเป็นที่ตั้ง^๕

๔.๕.๓ ด้านมุทิตา การพัฒนาชุมชนควรเป็นไปด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้ที่ดี ด้วยการจัดอบรมมีการส่งเสริมอาชีพด้านต่างๆ การนำบุคคลที่มีความรู้ด้านต่างๆ ภายนอกมาให้ความรู้แก่ประชาชนและช่วยเหลือในการประกอบอาชีพอันเป็นการทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี^๖ และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตที่มีความรู้ความสามารถมาปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ด้วยการมอบหมายงานที่ดีและเหมาะสมแก่เจ้าหน้าที่

^๑สัมภาษณ์ นายสุเทพ ลาภพิพัฒน์, หัวหน้าฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

^๒สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.สรวิศ วิเศษสงวน, หัวหน้าฝ่ายเทคนิค สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

^๓สัมภาษณ์ นางชนัญญา จาตชนบท, ผู้อำนวยการสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๖.

^๔สัมภาษณ์ นายวุฒิพงษ์ มนัส, หัวหน้าฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

^๕สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.สรวิศ วิเศษสงวน, หัวหน้าฝ่ายเทคนิค สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

^๖สัมภาษณ์ นายพัฒนิก สาดราภัย, หัวหน้าฝ่ายโยธา สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๖.

และมีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ ทั้งการศึกษาเพิ่มเติม การจัดอบรมการปฏิบัติหน้าที่ รวมไปถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่จะเข้ามาพัฒนาชุมชนอีกด้วย”

๔.๕.๔ ด้านอุเบกขา การพัฒนาชุมชนควรเป็นไปอย่างเท่าเทียมไม่เลื่อมล้ำ ทุกชุมชนในเขตตลิ่งชันควรได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึง ไม่มีการเลือกปฏิบัติ อันเป็นการซ้ำเติมแก่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน เจ้าหน้าที่ควรให้ความช่วยเหลือและดำเนินการพัฒนาชุมชนแก่ประชาชนในทุกชุมชน โดยคำนึงถึงจิตสาธารณะ ไม่คำนึงถึงพวกพ้อง และการช่วยเหลือควรเป็นไปอย่างเร่งด่วน ไม่ล่าช้า อันเป็นการซ้ำเติมประชาชนที่เดือดร้อน อีกทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาย่างทันท่วงทีอีกด้วย^๗

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ในการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยความคิดเห็นของประชาชนที่มาใช้บริการในสำนักงานเขตตลิ่งชันและใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าประชาชนเหล่านี้ จะสามารถทำให้ทราบถึงการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่การพัฒนาชุมชน และเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาชุมชนนั้นโดยตรงดังแผนภูมิที่ ๔.๑

^๗ สัมภาษณ์ นางฉวีวรรณ ชวนะบุญญาณ, หัวหน้าฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

^๘ สัมภาษณ์ นางวรรณช นุ่มน้อย, รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน
กรุงเทพมหานคร

หลังจากที่ได้ทำการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงาน ตีลังชัน กรุงเทพมหานคร นั้น ปัญหาอย่างแรกที่เกิดความล่าช้าในการพัฒนาชุมชนคือ การที่ เจ้าหน้าที่ของสำนักงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน ขาดความเสียสละในการพัฒนาชุมชนอีก ทั้งไม่มีแผนการที่ชัดเจน หรือดีพอ อันจะทำให้การพัฒนาชุมชนมีความต่อเนื่องได้ รวมไปถึงการขาด ความสามัคคีในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ และเลือกปฏิบัติ ดังนั้น การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหม วิหาร ๔ จะให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนนั้น ควรมีการวางแผนที่ดี อีกทั้งมีการร่วมมือร่วมใน กันในการปฏิบัติงานของทั้งเจ้าหน้าที่และประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ควรให้การพัฒนาชุมชนอย่าง ทัวถึง ไม่เลือกปฏิบัติเพียงพื้นที่ใด หรือชุมชนใด ชุมชนหนึ่งเท่านั้น และส่งเสริมหรือพัฒนาศักยภาพ ในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขต มีการส่งเสริมให้คนมี ความสามารถได้เข้าไปปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ดังนี้ ก็จะทำให้ประชาชนได้รับการพัฒนาอย่างดีมี ประสิทธิภาพ ดังแผนภาพภูมิที่ ๕.๑

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของประชาชน ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อเพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของประชาชนโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของประชาชน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mix Method Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือประชาชนที่ไปขอรับการใช้บริการจากสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครจำนวน ๑๐๖,๖๒๑ คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครซีและมอร์แกน (R.V.Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๔๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดย (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) หาค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different: LSD.) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษา การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร สามารถสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๗ มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๑๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๘ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๑๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๑ มีการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๔ มีอาชีพธุรกิจส่วนตัวจำนวน ๑๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๐ และมีรายได้ต่อเดือน ๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป จำนวน ๑๙๙ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๔

๕.๑.๒ การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวม อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๔๗

๑. ด้านเมตตา ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวม อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๐

๒. ด้านกรุณา ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวม อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๔

๓. ด้านมุทิตา ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวม อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๘

๔. ด้านอุเบกขา ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวม อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๔

๕.๑.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้ เพื่อนำไปสู่การตอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

๕.๑.๔ ปัญหา และอุปสรรค ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๑. ปัญหา และอุปสรรค

๑.๑ ด้านเมตตา พบว่าเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตขาดความเสียสละในการปฏิบัติหน้าที่ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปด้วยความล่าช้า อีกทั้งปัญหาการขาดประสิทธิภาพด้านต่างทำให้การพัฒนาชุมชนขาดประสิทธิภาพ

๑.๒ ด้านกรุณา พบว่าเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตขาดความสามัคคีในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เมื่อพบอุปสรรคต่างคนต่างทำไม่มีให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๑.๓ ด้านมุทิตา พบว่าความอิจฉาริษยาทำให้การพัฒนาชุมชนเกิดความล่าช้าและเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตที่มีความสามารถไม่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน

๑.๔ ด้านอุเบกขา พบว่ามีการแบ่งพรรค แบ่งพวกเลือกปฏิบัติในการทำงาน การชิงดีชิงเด่นและการไม่ให้ความช่วยเหลือกันในการปฏิบัติงาน

๒. ข้อเสนอแนะ

๒.๑ ด้านเมตตา พบว่าควรมีการส่งเสริมพัฒนาความรู้ของเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ดี มีแผนการชัดเจนในการดำเนินงานก่อนหลัง และฉุกเฉิน

๒.๒ ด้านกรุณา พบว่าควรมีการส่งเสริมความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตและประชาชนผ่านกิจกรรมที่จัดทำร่วมกัน หรือปลูกฝังหลักธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน

๒.๓ ด้านมุทิตา พบว่าควรมีการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้ความสามารถได้ปฏิบัติงานในการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมคนที่ดีให้ทำงาน

๒.๔ ด้านอุเบกขา พบว่าควรร่วมมือร่วมใจการปฏิบัติหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน ไม่เลือกปฏิบัติ และสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกคน

๕.๑.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ครั้งนี้ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

๑) ด้านเมตตา การพัฒนาชุมชนมีก่อสร้างและบำรุงรักษาสสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้ประชาชนในชุมชนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นการพัฒนาชุมชนให้ได้ผลเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนการพัฒนาชุมชนตามปัญหาและความต้องการของประชาชนที่ต้นเหตุมากกว่าการแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุ ก็เป็นการวางรากฐานที่ดีในการพัฒนาชุมชนต่อไปได้อย่างยั่งยืน

๒) ด้านกรุณา การพัฒนาชุมชนควรเป็นไปด้วยความสามัคคีของคนในพื้นที่ชุมชนรวมไปถึงเจ้าหน้าที่สำนักงานเขต มีการประชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนในชุมชนเขตตลิ่งชันเป็นที่ตั้ง

๓) ด้านมฤติตา การพัฒนาชุมชนควรเป็นไปด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้ด้วยการจัดอบรม และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตที่มีความรู้ความสามารถมาปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน และมีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ รวมไปถึงเทคโนโลยีที่จะเข้ามาพัฒนาชุมชนอีกด้วย

๔) ด้านอุเบกขา การพัฒนาชุมชนควรเป็นไปอย่างเท่าเทียม ไม่มีการเลือกปฏิบัติเจ้าหน้าที่ควรให้ความช่วยเหลือและดำเนินการพัฒนาชุมชนแก่ประชาชนในทุกชุมชน โดยคำนึงถึงจิตสาธารณะ ไม่คำนึงถึงพวกพ้อง และการช่วยเหลือควรเป็นไปอย่างเร่งด่วน ไม่ล่าช้า อันเป็นการซ้ำเติมประชาชนที่เดือดร้อน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

โดยภาพรวม

จากการวิจัยพบว่าการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะตรงกับความจริงเมื่อสำนักงานเขตมีการดำเนินงานที่เหมาะสม มีการบูรณาการเรื่องเทคโนโลยีสมัยใหม่ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนทำให้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนเป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสำนักงานเขตได้นำ

หลักพรหมวิหาร ๔ มาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดเพลิน วิชิโร^{๑๖๐} ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนของหน่วยอบรมประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสัมมาชีพ ด้านสันติสุข ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านกตัญญูทเวทิตาธรรม และด้านสามัคคีธรรม พบว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของหน่วยอบรมประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน

๑. ด้านเมตตา จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าสำนักงานเขตมีการให้ความช่วยเหลือ มีการพัฒนาชุมชน การส่งเสริม การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมานิต เตชวร (อดนอก)^{๑๖๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รัฐศาสตร์แนวพุทธ : พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ผู้นำ หรือนักปกครอง ถ้านักปกครองปฏิบัติตามย่อมได้รับความเคารพยกย่องสรรเสริญ และเป็นที่รักที่พอใจของประชาชน แต่หากนักปกครองไม่ปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร ๔ ปัญหาจะเกิดขึ้นในการบริหารและการปกครอง ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนเกลียดชัง เพราะว่าหลักการปกครองตามหลักรัฐศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนา มิได้มุ่งเน้นที่ระบบแต่เน้นที่ตัวนักปกครอง เมื่อนักปกครองมีคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารและการปกครองแล้วย่อมทำให้รัฐ และประชาชนมีความสุขและชีวิตที่ดีได้ ไม่ว่ารัฐนั้นจะอยู่ในระบบการปกครองแบบใดก็ตาม

๒. ด้านกรุณา การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า คณะผู้บริหาร เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตมีการให้ความช่วยเหลือประชาชนซึ่งเดือดร้อน เข้าใจและแก้ไขปัญหาดังกล่าว อย่างทันท่วงที ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกพล เครือมะโนรมย์^{๑๖๒} การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาล

^{๑๖๐} พระครูปลัดเพลิน วิชิโร, “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๘-๑๒๑.

^{๑๖๑} พระมานิต เตชวร (อดนอก), “รัฐศาสตร์แนวพุทธ : พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

^{๑๖๒} สุกพล เครือมะโนรมย์ , การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่, (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, <http://www.thaiedresearch.org>), ๒๕๕๑.

เกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ นั้นผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา และมุทิตา ไปปฏิบัติในการบริหารงานในสถานศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่สูง ในขณะที่อุเบกขานั้นถูกนำไปปฏิบัติในการบริหารงานในสถานศึกษาเป็นส่วนน้อยและการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาล ที่อยู่ในโรงเรียนขนาดต่างกันเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่าความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลที่อยู่ในโรงเรียนเทศบาลขนาดเล็กกับโรงเรียนเทศบาลขนาดกลาง มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

๓. ด้านมุทิตา การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ทางสำนักงานเขตมีการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ประชาชนในชุมชนต่างๆของเขตตลิ่งชันได้รับการแก้ไขปัญหาและบรรเทาทุกข์อย่างทันท่วงที ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย วรรณลุ^{๑๖๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการยุติข้อพิพาทในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดยโสธร” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่าหลักพรหมวิหาร ๔ มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ของพรหม เป็นธรรมเครื่องอยู่อาศัยที่ประเสริฐ เป็นธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้บริหาร และมีความสำคัญแก่ผู้มีหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่นอกจากจะมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการและวิธีพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ยุติข้อพิพาทอย่างดีแล้ว การนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปปรับใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้มีอรรถคดี

๔. ด้านอุเบกขา การพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ทางสำนักงานเขตมีการปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสมไม่ลำเอียง อีกทั้งเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตไม่เลือกปฏิบัติเอนเอียงในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย วิเชียร ด้วงพริ้ม^{๑๖๔} ศึกษาวิจัยเรื่องความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ อยู่ในระดับปานกลาง

^{๑๖๓}สมชาย วรรณลุ, “การใช้พรหมวิหารธรรมในการยุติข้อพิพาทในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดยโสธร”, สารนิพนธ์ปริญญาสาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙.

^{๑๖๔}วิเชียร ด้วงพริ้ม, ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพระนครศรีธรรมราช, สารนิพนธ์สาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตรการปกครอง), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) สำนักงานเขตควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของสำนักงานเขตมากขึ้น

๒) สำนักงานเขตควรมีการกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้

๓) สำนักงานเขตควรส่งเสริมให้ประชาชนในเขตพื้นที่มีการสร้างอาชีพที่เป็นแหล่งรายได้เสริมเพื่อลดปัญหาเรื่องค่าครองชีพ

๔) สำนักงานเขตควรเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยการกำหนดนโยบายที่เอื้อต่อการสร้างความสามัคคี และการมีจิตสาธารณะในชุมชน

๕) สำนักงานเขตควรส่งเสริมและมีการพัฒนาเจ้าหน้าที่และประชาชนในเขตพื้นที่ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) สำนักงานเขตควรมีการบริหารงานด้วยความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

๒) สำนักงานเขตควรมีการสั่งงานดำเนินงานควรมีแผนการที่ชัดเจน มีการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานที่สามารถเสร็จทันกำหนดเวลาได้

๓) สำนักงานเขตควรมีการมอบหมายงานควรมอบหมายให้คนดีมีความสามารถ มีความซื่อสัตย์ เข้ามารับผิดชอบงานในส่วนที่เห็นควร

๔) สำนักงานเขตควรมีการบริหารการพัฒนาชุมชนควรเน้นไปที่การป้องกันมากกว่าการรักษา และควรเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าให้ได้ประโยชน์มากที่สุด

๕) สำนักงานเขตควรมีการบริหารการพัฒนาชุมชนควรรับฟังความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้น้อยในสำนักงานเขตและประชาชน

๖) สำนักงานเขตควรมีการบริหารการพัฒนาชุมชนควรนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาช่วย โดยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีของชุมชนไว้

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาถึงภาวะผู้นำของสำนักงานเขตที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างไร และสามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ได้หรือไม่

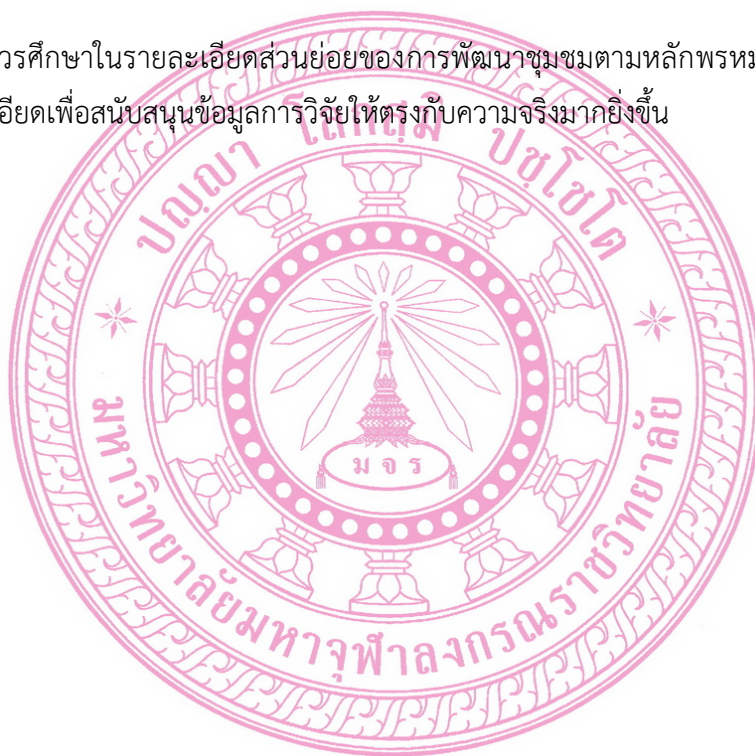
๒) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ทราบแนวคิดใหม่ หรือวิธีการใหม่ในการพัฒนาชุมชน

๓) ควรมีการศึกษาผลที่เกิดจากการนำหลักธรรมอื่นมาใช้ร่วมกับพรหมวิหาร ๔ เพื่อให้ผลของการพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๔) ควรมีเพิ่มกลุ่มตัวอย่างในวิจัยเพิ่มขึ้น เช่นการสนทนากลุ่ม การสังเกตพฤติกรรม เพื่อจะได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

๕) ควรมีการศึกษาการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตพื้นที่อื่นๆ ที่มีปัจจัยในด้านต่าง ๆ ใกล้เคียง เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นการมองการให้บริการรอบด้านมากยิ่งขึ้น

๖) ควรศึกษาในรายละเอียดส่วนย่อยของการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ในแต่ละด้านอย่างละเอียดเพื่อสนับสนุนข้อมูลการวิจัยให้ตรงกับความจริงมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือและเอกสารทั่วไป :

แก้ว ชิตตะขบ, รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

กวีวงศ์, สรรนิพนธ์พุทธทาสว่าด้วยสมานฉันท์และสันติวิธี. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๕๐.

กรมศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา เล่มที่ ๒๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

จำลอง เงินดี, เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔.

จำนงค์ อติพัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

จิตินันท์ เดชะคุปต์, ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการสถานเลี้ยงเด็กในเขต กรุงเทพมหานคร : ความต้องการรูปแบบและคุณภาพรายงานการวิจัย.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

จำเรียง ภาวิจิตร, สาธารณมิติ, เอกสารในการประกอบการสอนชุดวิชาสังคมศึกษา ๔ (เล่ม ๒).

นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๖.

จิตรจำนง สุภาพ, ทฤษฎีธีรชาวด. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔.

จิรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๙.

ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตร, ๒๕๔๑.

จิตยา สุวรรณชัย, “ชุมชนชนบทไทย.” ในการบริหารงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๒๗.

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์, **สังคมวิทยาชน บท**, กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗.

ดนัย ไชโยธธา, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเอส พรินติ้งเฮาส์. ๒๕๔๔.

ทนต์ศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, บุญศรี แก้วคำศรี, โกวิท พวงงาม, ปรีดี โชติช่วง, **การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ**.
บพิธการพิมพ์ : กรุงเทพฯ, ๒๕๓๔.

ทวี ทิมขำ, **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๒๘.

ทวีศักดิ์ นพเกษตร, **วิกฤตสังคมไทย ๒๕๑๐ กับบทบาทวิทยาการกระบวนการเล่มที่ ๑**.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๒.

นวม สงวนทรัพย์, **สารัตถจิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕.

นีออน กลิ่นรัตน์, **จิตวิทยาเบื้องต้น**. ขอนแก่น : ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕.

บุญชม ศรีสะอาด, **การวิจัยเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

บุญมี แท่นแก้ว, **จริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๘.

บุญเรียง ขจรศิลป์, **วิธีวิจัยการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : พิชญาพรินติ้ง, ๒๕๓๔

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ, **ความคิดเห็น : การวัดการเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พีระพินา, ๒๕๒๖.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ, **ทัศนคติ : การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย**. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

ประยุทธ์ หลงสมบุญ, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร
จำกัด, ๒๕๔๖.

ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑.

ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, **พจนานุกรมไทยฉบับทันสมัยและสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
บริษัทเอ็คยูเคชั่น จำกัด มหาชน, ๒๕๕๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมานุชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช และคณะ, **พฤติกรรมผู้บริโภค**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
๒๕๔๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พรรณ ช.เจนจิต, **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘.

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ, **การวัดทัศนคติ**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑.

พัฒน์ บุญรัตน์, **การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์, **การบริหารงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔.

ไพฑูรย์ เครือแก้ว, **ลักษณะสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บพิธ, ๒๕๑๘.

พัฒน์ สุจำนงค์ , **การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พระในบ้าน**. กรุงเทพมหานคร : คณากรรมการพิมพ์, ๒๕๔๑.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, **ปรมัตถ์โชติกะมหาอภิธัมมัตถสังคหิกา ปริจเฉทที่ ๙ เล่ม ๑ สมถกรรมฐานที่ปณี หลักสูตรชั้นมัชฌิมอาภิธรรมิกโท**, พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : บริษัท วี. อินเตอร์ พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๗.

พระอุบาสกเสถียร, **วิมุตติมรรคฉบับแปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) และคณะ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษ ของพระเฮฮารา พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), **จากสุขในบ้านสู่ความเกษมสันต์ทั่วสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.

พิสิฐ เจริญสุข, **ปณิกรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.

พจนานุกรมมติชน, **พจนานุกรมมติชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๗.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **การพัฒนาจิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๖. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

มูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, **มลินทปัญญา ฉบับแปลในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

โยธิน ศันสนยุทธ และจุมพล พูลภัทรชีวิน, จิตวิทยาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๓๙.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บางกอกบล็อก, ๒๕๓๔.

รัชนิกร เศรษฐ์, โครงสร้างสังคมวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมสังคมวิทยาอังกฤษ – ไทย. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ศัพท์ศาสนาสาขาสังคม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘.

ลัดดา กิตติวิภาค, ความคิดเห็นทางสังคมเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : แสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕.

วรญา ทองอ่อน, มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘.

วิทยา เชียงกุล, การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

วิเชียร เกตุสิงห์, หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๒๔.

วิรัช เตียหงษากุล, หลักการพัฒนาชุมชน บทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์, ๒๕๔๑.

สุชา จันทรเฒ, จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๐.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ, สถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๒.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ, ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต, ๒๕๒๙.

สุโท เจริญสุข, หลักจิตวิทยาและการพัฒนาการของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพร่พิทยา, ๒๕๓๕.

โสภา ชูพิกุลชัย, จิตวิทยาการเรียนรู้กับการสอน. กรุงเทพมหานคร : กราฟิการ์ต, ๒๕๒๓.

สัณญา สัณญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

सानิตย์ บุญชู, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

สุเทพ เชาวลิต, หลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รวมธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๔๓.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **ทศบารมี
ทศพิธราชธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธเถร), **สากลศาสนา**. นครปฐม : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๔๘.

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี, **รวมธรรมะ**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิช
ชิ่ง, ๒๕๓๙.

ไสว มาลาทอง, **คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง
และประชาชนผู้สนใจทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓.

สิน พันธุ์พินิจ, **เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุฬนพับลิชชิ่ง จำกัด,
๒๕๔๗.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์, **ประชาสังคมในมุมมองตะวันตก อ่านและสอนที่จอห์นส์ ฮอปกินส์.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๔๒.**

อริยา เสวตามร์. **นักพัฒนากับบทบาทในการสร้างความหมายใหม่ของชุมชน**. ศูนย์เศรษฐศาสตร์
การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

เอ็น. ไอยสวามี ศาสตรี, **พัฒนาการของพระพุทธศาสนา**, แปลโดย อมร โสภณวิเชษฐวงศ์.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรณ วิสารทสกุล, **ประชาสังคม คำ ความคิด และความหมาย**, พิมพ์ครั้งที่
๒. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑.

(๒) บทความ :

ชอบ เข้มกลัด, “การพัฒนาชุมชน”, **วารสารสังคมศาสตร์**, วิทยาลัยครูเพชรบุรี, ๑ ตุลาคม ๒๕๔๔.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

กรรณิการ์ โอมน, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น เฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว
หมู่บ้านท่าสว่าง อ.เมือง จ.สุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิต
วิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.

โคจิ โนสุ, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา”, **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๐.

เฉลิมชัย สมท่า, การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูปฏิบัติการสอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต ๑, **วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา)**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

ณทพงษ์ วียะรันตร์, “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองช้างคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๓๘.

ทิพวัลย์ แมนสถิตย์, “ความคิดเห็น ความต้องการของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิเกี่ยวกับการนำไมโครคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในโรงเรียน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔.

ผ่องพรรณ ทวีสมบุญ, “การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในชุมชนที่รัฐให้การพัฒนาต่างกัน”, **ปริญญานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต**, สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.

พระครูปลัดทรงศักดิ์ กนฺตวิโร (บำรุงราษฎร์), “ความคิดเห็นพุทธศาสนิกชนต่อการบริหารวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

พระมหาจตุพร ญาณวีโร (คำพูน), “ความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการบริหารงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนวันอาทิตย์ ในเขตจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

พระมหาทองดี อภิภูจน (ตรีตระการ), “ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตภาษีเจริญ และเขตบางแค กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

พระครูปลัดเพลิน วชิโร, “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมานิต เตชวรโร (อดทน), “รัฐศาสตร์แนวพุทธ : พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

รัชณี พิทักษ์ญาติ, “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการงานทะเบียนราษฎรและบัตรประชาชนจากตัวประชาชนของสำนักทะเบียนอำเภอเมืองชลบุรี”, การศึกษาค้นคว้าอิสระ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖.

วิเชียร ดั่งพริ้ม, ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, สารนิพนธ์ปริญญาศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์การปกครอง), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สมชาย วรรณสุ, “การใช้พรหมวิหารธรรมในการยุติข้อพิพาทในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดยโสธร”, สารนิพนธ์ปริญญาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙.

สุภาพร วนารัฐ, “แรงจูงใจที่ทำให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรร่วมในงานพัฒนาชุมชน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, บัณฑิตวิทยาลัย : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๖.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, หลักสูตรนักพัฒนาชุมชนก่อนประจำการ(สำหรับผู้เข้าอบรมที่เป็น อสพ.) ฉบับปรับปรุง, (เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม), ๒๕๓๘.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

กระทรวงการพัฒนาชุมชนและความมั่นคงของมนุษย์, (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.m-society.go.th>. (๑ มกราคม ๒๕๕๖).

เขตตลิ่งชัน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki>. (๑ มกราคม ๒๕๕๖).

ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : lecture.cs.buu.ac.th. (๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

อิสสุพล เครือมะโนรมย์ , (ออนไลน์), การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่, (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แหล่งที่มา : <http://www.thaiedresearch.org>), ๒๕๕๑.

นายพิสันต์ ประทานชวโน รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน, การพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : www.cdd.go.th (๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

ปรัชญา แนวคิดพื้นฐาน หลักการ กระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www๓.cdd.go.th> (๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.bangkok.go.th/talingchan>. (๑ มีนาคม ๒๕๕๖).

เอกสารประกอบ Lecture บทที่ ๗ ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : web.agri.cmu.ac.th. (๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖).

(๖) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ นางชนัญญา จาตชนบท, ผู้อำนวยการสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายสุเทพ ลาภพิพัฒน์, หัวหน้าฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.สรุฒิ วิเศษสงวน, หัวหน้าฝ่ายเทคนิค สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายวุฒิพงษ์ มนัส, หัวหน้าฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางฉวีวรรณ ชวะนะญาณ, หัวหน้าฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

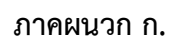
สัมภาษณ์ นางวรรณ นุ่มน้อย, รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายพัฒนิก สาทราภัย, หัวหน้าฝ่ายโยธา สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

- AS. Homby , E.V. Gatenby, and H. Wakefield, **The Advanced learner 's Dictionary of Current English**, (2 nd ed), (London : Oxford University Press, 1968), p. 682.
- B.J. Kolasa, **Introduction to Behavioral Science for Business**, (New York : John Wilry and Sons,1969), p. 386.
- C.R. Foster, **Psychology for Life Adjustment**, (Chicago : American Technical Society,1952), p. 119.
- Ernest R. Hilgard, , **Introduction to Psychology**, 3 reed, (New York : Harcourt, Brace & World, 1962), p. 626.
- Jim C Jr. Nunally, **Test and Measurement Assessment and Prediction**, (New York : Mc-Graw-Hill Book, 1959), p. 285W.L. Kolesnik, **Education Psychology**, (New York : Mc-Graw-Hill Book,1970), p.296.
- J.W.,est, **Research in Education**, (Englewood Cliffs,New Jersty : Prentice Hall Inc,1977), P 169.
- John W. Best, **Research in education**, (Third Edition), Engle Wood Cliffs, (New Jersty : Pren Tice Hall,1977), p. 169.
- L.L.Thurstone, "Attitude can be measures", **Attitude Theory and Measurement**, (New York : John Wiley and Sons Inc, 1977), p. 77.
- Mitchell Geoffrey Duccan, **A New Dictionary of Sociology**, (London : Roulledge & Kegen Paul,1971), p .135.
- S. Oskamp, **Attitude and Opinion**, (New Jersty : Prentice-Hall inc, 977), pp. 199-133.
- T.L Engle, L. Snellgrow, **Phychology : Is Principle and Application**, (5 th ed), (New York : Harcomt Brancd and World, 1969), p. 593.
- James L. Gibson, **Organization Behavior Structure Process**, Boston, Mass : McGraw-Hill,Inc 2000.
- Jacques Moreau, **Administration Regionale, Departementale dt Municipale**, Paris : Dalloz, 1985.

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

๑. พระมหาอำนาจ อัสการี

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระครูปลัดสุรัสวดี สิริบุญโญ

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ผศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. รศ.นงลักษณ์ วัฒนสิงห์

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

อาจารย์พิเศษหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. ผศ.ดร.ชัยยันต์ ชีโนกุล

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

อาจารย์พิเศษหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๑๕

วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาอำนาจ อัสการี, ดร.

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานิตโร รักษาราชการแทนอธิการบดี ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอนิมนต์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความขอบคุณ
เพื่อการศึกษาวิจัย
ซึ่งสมควรใช้ประโยชน์ได้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๒๕ ก.ย. ๒๕๕๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๑๖

วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูปลัดสุรัสวดี สิริปัญโญ, ดร.

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออนุญาตท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๒๕ ก.ย. ๕๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๑๔

วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานิตโร รักษาราชการแทนอธิการบดี ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออนุญาตท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๒๐๙๖๑๔๐๔๒๖๔

๙ ๘๘๘๘

(ผศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผอ.หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๗๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๐ กันยายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน รศ.นงลักษณ์ วัฒนสิงห์
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานิตโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออนุมัติท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

๓๖๖๐๑๕๗/๑๗๑

นางรศ.นงลักษณ์ วัฒนสิงห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๗๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๒๐ กันยายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
 เรียน ผศ.ดร.ชัยยันต์ ชีโนกุล
 สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโท
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
 ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงาน
 เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอนิมนต์ท่านเป็น
 ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตร
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า
 คงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณินฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ภาคผนวก ข.

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ

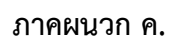

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชน
ต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุป/แปลผล	
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	แปลผล
	๑.เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข							
๑.๑	เมื่อท่านเข้าไปติดต่องานสำนักงานเขต ได้จัดสิ่งของอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนเป็นอย่างดี เช่น มีที่จอดรถ ที่พักรอ เป็นต้น	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๒	เมื่อท่านเข้าไปติดต่องานสำนักงานเขต ได้จัดเจ้าหน้าที่ไว้คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ประชาชนผู้มารับบริการ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๓	เมื่อท่านเข้าไปติดต่องานสำนักงานเขต มีความสนใจ เอาใจใส่ ให้บริการด้วยความถูกต้อง	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๔	เมื่อท่านเข้าไปติดต่อขอข้อมูลอุปกรณ์สำนักงานเขตได้ให้ความสะดวกเป็นอย่างดี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๕	เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตได้ตรวจสอบเอกสารเมื่อดำเนินการเสร็จเรียบร้อย และแนะนำให้ประชาชนตรวจสอบซ้ำอีกครั้งเมื่อเสร็จสิ้นการติดต่อราชการ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
	๒.กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์							
๒.๑	เจ้าหน้าที่ได้ทักทายและพูดจากับประชาชนด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนหวาน แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการติดต่อราชการ	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๐.๘๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุป/แปลผล	
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	แปลผล
๒.๒	เจ้าหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๓	เจ้าหน้าที่พูดให้คำแนะนำด้วยถ้อยคำนุ่มนวล สุภาพเป็นกันเอง	+๑	๐	+๑	+๑	๐	๐.๖๐	ใช้ได้
๒.๔	เจ้าหน้าที่ไม่แสดงความไม่พอใจด้วยถ้อยคำไม่สุภาพ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๕	ท่านได้รับคำแนะนำในการตรวจสอบเอกสาร จากเจ้าหน้าที่พร้อมทั้งแนะนำให้ตรวจสอบซ้ำเมื่อดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.มูทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข								
๓.๑	เมื่อท่านเข้าไปติดต่องาน เจ้าหน้าที่แต่งกายสุภาพที่สะอาดเรียบร้อยและเหมาะสม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตัวกับประชาชนที่มาติดต่อราชการทุกคนอย่างเหมาะสมทำให้รู้สึกอึดอัด	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.๓	เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสะดวกเป็นกันเอง มีอัธยาศัยไมตรีที่ดี	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.๔	เจ้าหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนผู้ที่มาใช้บริการทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.๕	เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.อุเบกขา การรู้จักวางตนเป็นกลางเหมาะสม								

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุป/แปลผล	
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	แปลผล
๔.๑	เมื่อประชาชนไปติดต่องาน เจ้าหน้าที่แสดงความเป็นกันเองไม่เลือกปฏิบัติ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๔.๒	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติต่อประชาชนผู้รับบริการตามความเหมาะสมและภารกิจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๓	เจ้าหน้าที่มุ่งมั่นในการให้บริการเท่าเทียมกัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๔	เจ้าหน้าที่วางตนเหมาะสมกับการเป็นข้าราชการผู้รับใช้ประชาชน	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๔.๕	เจ้าหน้าที่ให้ความเป็นกันเองกับประชาชนผู้มารับบริการจากสำนักงาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

สำนักงานเขตคลังชั้น

เลขที่หนังสือรับ 11170

ลงวันที่ 4 ต.ค. 2556

เวลารับ

๒ ตุลาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติโครงข่ายแบบสอบถามเพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตคลังชั้น

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตคลังชั้น กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนที่มาใช้บริการในหน่วยงานของท่าน จึงขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัยในหน่วยงานของท่าน ดังเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

1๒/๑๐/๒๕๕๖

Amo hu

(นางชนัญญา จาตชนบท)

ผู้อำนวยการเขตคลังชั้น

for SL

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐ์ ศรีทอง)

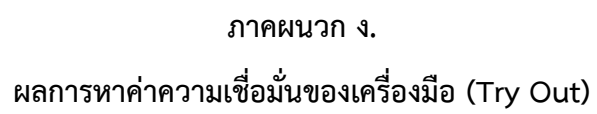
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	88.2
	Excluded ^a	4	11.8
	Total	34	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.949	20

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
a1	3.6333	.61495	30
a2	3.8000	.55086	30
a3	3.7000	.53498	30
a4	3.6000	.56324	30
a5	3.8667	.62881	30
b1	4.0667	.58329	30
b2	4.0333	.66868	30
b3	4.0000	.58722	30
b4	3.8667	.62881	30
b5	3.9000	.54772	30
c1	4.0333	.55605	30
c2	3.8667	.57135	30
c3	4.0333	.55605	30
c4	4.1000	.60743	30
c5	4.0000	.64327	30
d1	3.9667	.61495	30
d2	3.9667	.55605	30
d3	3.9000	.54772	30
d4	4.0000	.58722	30
d5	4.0333	.55605	30

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๘๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒ ตุลาคม ๒๕๕๖

สำนักงานเขตตลิ่งชัน
เลขที่หนังสือรับ 11170
ลงวันที่ 4 ต.ค. 2556
เวลารับ

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตตลิ่งชัน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงาน
เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนที่มาใช้บริการในหน่วยงานของ
ท่าน จึงขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัยในหน่วยงานของท่าน ดังเอกสารที่ได้แนบ
มาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

1๖/10/๕๖

Amo hu

(นางชนัญญา จาดชนบท)

ผู้อำนวยการเขตตลิ่งชัน

๕๖๕๖

Amo hu

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชน
ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง :

๑. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิจัย เรื่องความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๒. แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๓. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ซึ่งจะไม่มีการเผยแพร่ข้อมูลในการสอบถามหรือหน่วยงานของท่าน และจะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเป็นรายบุคคลแต่อย่างใด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี ขอเจริญพรขอบคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามนี้ตามความเป็นจริง และตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด คำตอบของท่านจะเก็บไว้เป็นความลับและจะใช้สำหรับการทำวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

พระครูปลัดชัยวัฒน์ สมาหิโต (พรหมวงศ์)
 นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑. เพศ

() ชาย

() หญิง

๒. อายุ

() ๒๐ - ๓๐ ปี

() ๓๑ - ๔๐ ปี

() ๔๑ - ๕๐ ปี

() ๕๑ - ๖๐ ปี

() ๖๐ ปีขึ้นไป

๓. สถานภาพ

() โสด

() สมรส

๔. การศึกษา

() ประถมศึกษา

() มัธยมศึกษาตอนต้น

() มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.

() อนุปริญญา/ปวส.

() ปริญญาตรี

() สูงกว่าปริญญาตรี

๖. อาชีพ

() ค้าขาย

() ธุรกิจส่วนตัว

() รับจ้างทั่วไป

() ข้าราชการ/เจ้าพนักงานของรัฐ

() อื่นๆ โปรดระบุ.....

๕. รายได้

() น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท

() ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท

() ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท

() ๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔
ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้อย่างรอบคอบ ว่าตรงกับความเป็นจริงในการปฏิบัติหน้าที่ของท่านมากที่สุด และโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนด

ข้อที่	๑.เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	เมื่อท่านเข้าไปติดต่องานสำนักงานเขตได้จัดสิ่งของอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนเป็นอย่างไรดี เช่นมีที่จอดรถ ที่พักรอ เป็นต้น					
๒.	เมื่อท่านเข้าไปติดต่องานสำนักงานเขตได้จัดเจ้าหน้าที่ไว้คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ประชาชนผู้มารับบริการ					
๓.	เมื่อท่านเข้าไปติดต่องานสำนักงานเขตมีความสนใจ เอาใจใส่ ให้บริการด้วยความถูกต้อง					
๔.	เมื่อท่านเข้าไปติดต่อขอข้อมูลอุปกรณ์สำนักงานเขตได้ให้ความสะดวกเป็นอย่างดี					
๕.	เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตได้ตรวจสอบเอกสารเมื่อดำเนินการเสร็จเรียบร้อยและแนะนำให้ประชาชนตรวจสอบซ้ำอีกครั้งเมื่อเสร็จสิ้นการติดต่อราชการ					

ข้อที่	๒.กรณฯ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๖.	เจ้าหน้าที่ได้ทักทายและพูดจากับประชาชนด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนหวาน แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการติดต่อราชการ					
๗.	เจ้าหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน					
๘.	เจ้าหน้าที่พูดให้คำแนะนำด้วยถ้อยคำนุ่มนวล สุภาพเป็นกันเอง					
๙.	เจ้าหน้าที่ไม่แสดงความไม่พอใจด้วยถ้อยคำไม่สุภาพ					
๑๐.	ท่านได้รับคำแนะนำในการตรวจสอบเอกสารจากเจ้าหน้าที่พร้อมทั้งแนะนำให้ตรวจสอบซ้ำเมื่อดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว					

ข้อที่	๓.มูทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๑.	เมื่อท่านเข้าไปติดต่องาน เจ้าหน้าที่แต่งกายสุภาพที่สะอาดเรียบร้อยและเหมาะสม					
๑๒.	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตัวกับประชาชนที่มาติดต่อราชการทุกคนอย่างเหมาะสมทำให้รู้สึกอึดอัด					
๑๓.	เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสะดวกเป็นกันเอง มีอัธยาศัยไมตรีที่ดี					
๑๔.	เจ้าหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนผู้ที่มาใช้บริการทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ					
๑๕.	เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน					

ข้อที่	๔.อุเบกขา การรู้จักวางตนเป็นกลาง เหมาะสม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๑๖.	เมื่อประชาชนไปติดต่องาน เจ้าหน้าที่แสดง ความเป็นกันเองไม่เลือกปฏิบัติ					
๑๗.	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติต่อประชาชนผู้รับบริการตาม ความเหมาะสมและภารกิจ					
๑๘.	เจ้าหน้าที่มุ่งมั่นในการให้บริการเท่าเทียมกัน					
๑๙.	เจ้าหน้าที่วางตนเหมาะสมกับการเป็น ข้าราชการผู้รับใช้ประชาชน					
๒๐.	เจ้าหน้าที่ให้ความเป็นกันเองกับประชาชนผู้ มารับบริการจากสำนักงาน					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความคิดเห็นของ
ประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขต
ตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๑. ด้านเมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๒. ด้านกรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๓. ด้านมฤตยา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๔. ด้านอุเบกขา : การรู้จักวางตนเป็นกลางเหมาะสม

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

เจริญพรขอบคุณทุกท่านที่กรุณาตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ช.

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เชิงลึก

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๙๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๙ ตุลาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตตลิ่งชัน
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ท่าน เพื่อให้มีสื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณิน ศรีทอง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
 คณะสังคมศาสตร์
 โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

๗๖๐

(นางชนัญญา จาตชนบท)
 ผู้อำนวยการเขตตลิ่งชัน

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๙๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๙ ตุลาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน หัวหน้าฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตตลิ่งชัน
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ท่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
 คณะสังคมศาสตร์
 โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๙๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๙ ตุลาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน หัวหน้าฝ่ายโยธา สำนักงานเขตตลิ่งชัน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมหาโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขออนุญาตสัมภาษณ์ท่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนินฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๗ พ.ย. ๕๖
(นายพนนิกร สัตตราภัย)
นักจัดการงานโยธานาฏการพิเศษ
หัวหน้าฝ่ายโยธา สำนักงานเขตตลิ่งชัน

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๙๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

ฝ่ายสิ่งแวดล้อมฯ สำนักงานเขตคลังฯ
 วันที่ ๒๕/๙/๖๖ หน้า - ๗ พย ๒๕๖๖
 ๖๖ กอริณ

๙ ตุลาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน หัวหน้าฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล สำนักงานเขตคลังฯ
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมมติโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตคลังฯ กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ท่าน เพื่อให้ท่านดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นาง

พร

(นางฉวีวรรณ ขวณะญาณ)
 หัวหน้าฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล
 สำนักงานเขตคลังฯ

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๙๓

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๙ ตุลาคม ๒๕๕๖

ฝ่ายเทศกิจ	สำนักงานเขตตลิ่งชัน
เลขที่รับ	1683
วันที่	๙ พย. ๕๖
เวลา	๐๙.๓๙

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน หัวหน้าฝ่ายเทศกิจ สำนักงานเขตตลิ่งชัน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขออนุญาตสัมภาษณ์ท่านเพื่อให้สิดดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ว่าที่ร้อยตรี

ทรพ
[Signature]

(สรวิทย์ วิเศษสงวน)

เจ้าพนักงานเทศกิจสำนักงานเขตตลิ่งชัน
หัวหน้าฝ่ายเทศกิจ สำนักงานเขตตลิ่งชัน

[Signature]

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาลังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๙๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๙ ตุลาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการวิจัย
 เรียน หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตตลิ่งชัน
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ท่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

นรณ

(นางวรรณ นุ่มน้อย)

นักพัฒนาสังคมชำนาญการ

วิชาการในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม

เขตตลิ่งชัน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๙๗

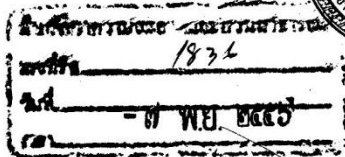
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๙ ตุลาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เรียน หัวหน้าฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ สำนักงานเขตตลิ่งชัน
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฉายา สมานโต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๖๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ท่าน เพื่อให้ได้สัติดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นางสาว

(นายวุฒิพงษ์ มั่นส)

ผู้จัดการงานทั่วไปชำนาญการพิเศษ

หัวหน้าฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ

สำนักงานเขตตลิ่งชัน

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ภาคผนวก ซ.

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชน
ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง : ๑. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๒. แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ คำนียามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

๓. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ซึ่งจะไม่มีการเผยแพร่ข้อมูลเป็นรายบุคคลแต่อย่างใด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นอย่างดี ขอเจริญพรขอบคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์นี้ตามความเป็นจริง และตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด คำตอบของท่านจะเก็บไว้เป็นความลับและจะใช้สำหรับการทำวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

พระครูปลัดชัยวัฒน์ สมิติโต (พรหมวงศ์)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชน
ตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

แบบสัมภาษณ์นี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งจะไม่มีผลเสียต่อผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
 ตำแหน่ง
 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ เดือน พ.ศ. เวลา
 สถานที่

ตอนที่ ๒ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑. เมตตา ความจริงใจ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ดูได้จากสีหน้าที่บ่งบอก คือ ยิ้มแย้มแจ่มใสและดูจากการกระทำที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีดียิ่งๆ ขึ้นไป

๒. กรุณา ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก ยามเห็นผู้อื่นมีความลำบากก็ทนอยู่ไม่ได้ ต้องแสดงออกมาด้วยการเข้าช่วยเหลือเจือจุน ด้วยความเต็มใจเสมอ ในทำนองสุขก็สุขด้วยนั้นเทียว

๓. มุทิตา ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จสมหวังของผู้อื่น ไม่แสดงความอิจฉาริษยาด้วยการทนดูทนเห็นคนที่เขาดีกว่าตัวไม่ได้ ดูได้จากการไปแสดงไมตรีจิตต่อบุคคลอื่นหรือชื่นชมต่อความสำเร็จของผู้อื่นโดยไม่ต้องบังคับใจ

๔. อุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อไม่อาจจะช่วยเหลือเขาได้ไม่ทับถมซ้ำเติมและเมื่อผู้อื่นผิดพลาดหรือได้รับความวิบัติ ไม่แสดงอาการสมน้ำหน้าเมื่อเขาพลาดเป็นต้น

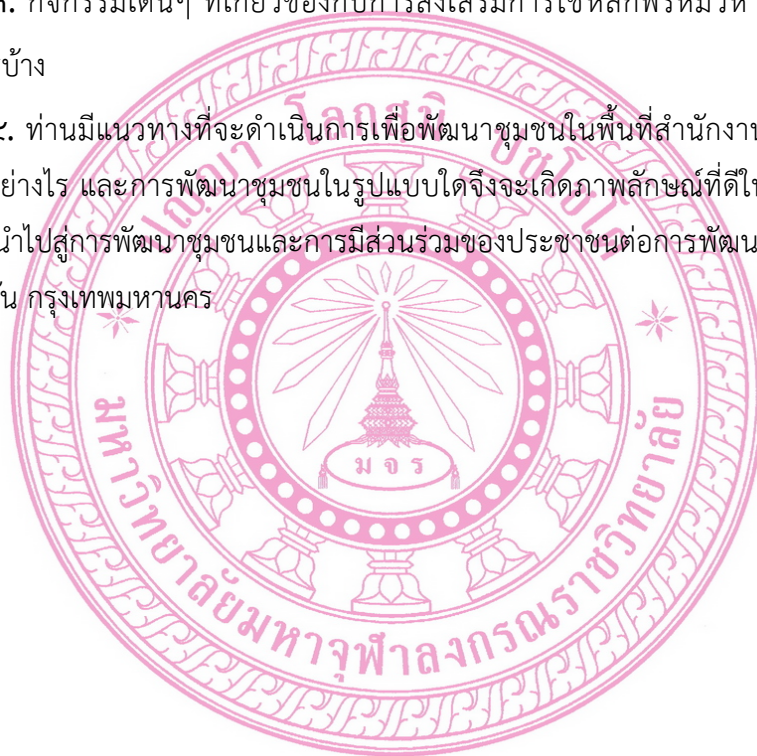
ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ข้อ ๑. ท่านมีความเห็นอย่างไรในการนำพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่สำนักงานเขตตลิ่งชันอย่างไร

ข้อ ๒. ท่านคิดว่าพรหมวิหาร ๔ มีความจำเป็นในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่สำนักงานเขตตลิ่งชันกรุงเทพมหานครอย่างไร

ข้อ ๓. กิจกรรมเด่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการพัฒนาชุมชนมีอะไรบ้าง

ข้อ ๔. ท่านมีแนวทางที่จะดำเนินการเพื่อพัฒนาชุมชนในพื้นที่สำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครอย่างไร และการพัฒนาชุมชนในรูปแบบใดจึงจะเกิดภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของประชาชนเพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชน ของสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูปลัดชัยวัฒน์ สมหาโธ (พรหมวงศ์)
- เกิด : เมื่อวันที่ ๒๙ เดือน ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๔
- ชาติภูมิ : บ้านเลขที่ ๓๑๑ หมู่ที่ ๕ แขวงสมเด็จเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก
- พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาลีศึกษาพุทธโฆส
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดธรรมิการามวรวิหาร ถนนพลະชิพ ตำบลประจวบคีรีขันธ์ อำเภอเมือง
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

